

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**TARİH İÇERİSİNDE İSTANBUL'DAKİ MESİRE OLGUSU VE
MESİRE ALANLARININ GEÇİRDİKLERİ DEĞİŞİMİN KAĞITHANE
MESİRESİ ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif Gürbüz

Anabilim Dalı : Peyzaj Mimarlığı

Programı : Peyzaj Mimarlığı

HAZİRAN 2009

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**TARİH İÇERİSİNDE İSTANBUL'DAKİ MESİRE OLGUSU VE
MESİRE ALANLARININ GEÇİRDİKLERİ DEĞİŞİMİN KAĞITHANE
MESİRESİ ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Elif GÜRBÜZ
(502051754)**

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 04 Mayıs 2009

Tezin Savunulduğu Tarih : 02 Haziran 2009

**Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Yüksel DEMİR (İTÜ)
Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Ahmet C. YILDIZCI (İTÜ)
Yrd. Doç. Dr. Aygül AĞIR (İTÜ)**

HAZİRAN 2009

ÖNSÖZ

Bu tezin hazırlanmasında değerli yorumları ile bana yol gösteren, hoşgörü ve yardımlarını esirgemeyen değerli tez danışmanım sayın Yrd. Doç Dr. Yüksel Demir'e sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Çalışma sürecinde maddi ve manevi destekleri ile hep yanımda olan kardeşim Ayşe Gürbüz'e, annem Gülay Gürbüz'e ve babam Sabri Gürbüz'e ve desteklerini eksik etmeyen diğer aile fertlerime, ilgisi, fikirleri ve desteğiyle sürekli yanımda olan sevgili arkadaşım Ümit Sabri Türkcan'a, teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunarım.

Mayıs 2009

Elif Gürbüz

Mimar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	xi
ÖZET.....	xv
SUMMARY.....	xvii
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı	4
1.2 Çalışmanın Kapsamı.....	5
1.3 Çalışmanın Yöntemi	7
2. BİR KÜLTÜREL MİRAS BİLEŞENİ OLARAK MESİRE KAVRAMI.....	9
2.1 Mesire Kavramı ve Tanımlar	9
2.2 Bir Rekrasyon Türü Olarak Mesire Kavramı.....	11
2.2.1 Rekrasyon kavramı ve tanımlar	11
2.2.1.1 Açık alan rekrasyon kullanımına ait örnekler	14
2.2.2 Rekrasyon ve mesire kavramı arasındaki ilişkiler	18
2.3 Kültürel Miras Bileşeni Olarak Mesire Alanları	19
3. TARİH BOYUNCA İSTANBUL'DAKİ MESİRE OLGUSU	27
3.1 Tarih Boyunca İstanbul'daki Mesire Olgusunun Oluşum ve Gelişim Süreci... ..	27
3.2 Mesire Alanlarında Karşılaşılan Özellikler	30
3.2.1 Mesire alanlarında karşılaşılan doğal özellikler.....	31
3.2.1.1 Geniş çayırlar	31
3.2.1.2 Korular	32
3.2.1.3 Manzaraya sahip mesire alanları	33
3.2.1.4 Su pınarları ve akarsuların etrafında şekillenen mesire alanları	33
3.2.2 Mesire alanlarında karşılaşılan kullanıcı profilleri.....	34
3.2.2.1 Özel kullanıcı grubunun kullandığı mesire alanları	34
3.2.2.2 Kamusal kullanıcı grubunun kullandığı mesire alanları	35
3.2.2.3 Özel ve kamusal kullanıcı gruplarının kullandığı mesire alanları	37
3.2.3 Mesire alanlarında karşılaşılan boyutsal özellikler	37
3.2.4 Mesire alanlarında karşılaşılan kullanım dönemleri ile ilgili özellikler	37
3.2.5 Mesire alanının dini inanışlar sonucu oluşmuş olma durumu	39
3.2.6 Mekanın mesire olarak tasarlanmamasına rağmen mesire alanı kullanımına sahip olma durumu	39
3.2.7 Mesire alanlarında karşılaşılan mekansal kompozisyon ve öğeler	41
3.2.7.1 Sofalar ve setler	42
3.2.7.2 Çeşmeler	43
3.2.7.3 Havuzlar ve kanallar	43
3.2.7.4 Namazgahlar	43
3.2.7.5 Bitki materyali	44
3.2.7.6 Tekil elemanlar	45

3.3 Osmanlı Döneminde İstanbul'da Yer Alan Başlıca Mesireler.....	45
3.4 Mesirelerin Değişim Süreci ve Bu Süreçte Etkili Olan Başlıca Etmenler	49
4. KAĞITHANE SA'DABAD MESİRESİ ÜZERİNDEN MESİRELERİN TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE GEÇİRDİKLERİ DEĞİŞİMİN ARAŞTIRILMASI.....	59
4.1 Araştırma Alanına İlişkin İncelemeler	59
4.1.1 Araştırma alanı hakkında genel bilgiler	59
4.1.1.1 Kağıthane'nin kentteki konumu ve sınırı	59
4.1.1.2 Kağıthane'ye ait genel bilgiler	60
Kağıthane'nin jeolojik durumu	61
Kağıthane'nin coğrafi durumu	61
Kağıthane'nin topoğrafyası	61
Kağıthane'deki tarihi ve kültürel değerler	62
4.1.2 Araştırma alanının mesire anlamında oluşum ve gelişim süreci	64
4.1.2.1 Sa'dabad Mesiresi	64
Mesirede karşılaşılan doğal özellikler	68
Mesirede karşılaşılan kullanıcı grupları	69
Mesirede karşılaşılan boyutsal özellikler	70
Mesirede karşılaşılan kullanım dönemleri ile ilgili özellikler	70
Mesirede karşılaşılan mekansal kompozisyon ve öğeleri	70
4.1.3 Araştırma alanı değişim süreci	76
4.1.3.1 Cumhuriyet Dönemi'nden önceki süreç	76
Yapılan inşaatlar açısından değişim süreci	76
Gerçekleşen yıkımlar açısından değişim süreci (Patrona Halil İsyanı)	80
4.1.3.2 Cumhuriyet Dönemi'nden sonraki süreç	81
Askeri kullanımdan önceki ve sonraki süreç	81
Kamu kuruluşlarında tahsis edilen alanlarda yapılan uygulamalar	81
Sanayi kullanımında önceki ve sonraki süreç	84
Arsa değişiminden sonraki süreç	84
Haliç Projeleri ve Sa'dabad Mesiresi Projesi'nden sonraki süreç	87
4.1.4 Kağıthane Sa'dabad Mesiresi'nde gerçekleştirilen son proje	90
4.1.4.1 Düzenlenen mesire alanının sınırları	92
4.1.4.2 Mesire alanı düzenleme ilkeleri	95
Öneri vaziyet planı ve planlama esasları	95
Peyzaj raporu esasları	95
Mimari avan proje ve restorasyon raporu esasları	96
4.1.4.3 Parkta yer alan işlev alanları ve donatılar	98
4.1.4.4 Parka ulaşım ve park içinde ulaşım	100
4.1.4.5 Altyapı	100
4.1.5 Sa'dabad Mesiresi'nin günümüzdeki durumuna ilişkin analizler	100
4.1.5.1 Kullanımdaki değişiklikler	101
Alansal kullanımdaki değişiklikler	101
Kullanıcı profilindeki değişiklikler	106
4.1.5.2 Mekanın özelliklerindeki değişiklikler	106
Tarihi eser ve kültürel miras niteliğinde olan öğelerdeki değişiklikler	106
Peyzaj düzenlemesindeki değişiklikler	109
Mekanın fiziksel ve karakteristik özelliklerindeki değişiklikler	114

4.1.5.3 Topoğrafik basamakların kentsel yerleşime uygunluk açısından değerlendirilmesi	120
4.1.5.4 Değişim süreçleri incelenen noktalar	120
B1 - Kağıthane Deresi'nin değişim süreci	123
B2 - Kağıthane Deresi'nin değişim süreci	123
B3 - Karakolhane ve Aziziye Cami çevresinin değişim süreci	126
B4 - Cedvel-i Sim Kanalı'nın değişim süreci	132
B5 - Saray havuzlarının değişim süreci	132
B6 - Saray havuzlarının değişim süreci	132
B7 - Aziziye Cami ve çevresinin değişim süreci	135
B8 - Sa'dabad Sarayı ve çevresinin değişim süreci	135
B9 - Cendere Vadisi ve çevresinin değişim süreci	138
4.2 Araştırma Alanı ile İlgili Sonuç ve Öneriler	140
4.2.1 Araştırma sonucu elde edilen verilerin değerlendirilmesi ve sonuçlar	140
4.2.2 Araştırma alanı ile ilgili öneriler	147
5. SONUÇ	149
EKLER.....	155
KAYNAKLAR.....	179
ÖZGEÇMİŞ	185

KISALTMALAR

Der.	: Derleyen
Ed.	: Editör, Editörler
int.	: İnternet
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İSKİ	: İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi
Hzl.	: Hazırlayan
Vs.	: Vesaire
Vb.	: Ve benzeri
TDK.	: Türk Dil Kurumu
T.y.	: Tarih yoktur
WHC	: World Heritage Centre
Yay.	: Yayınları
Yay. hzl.	: Yayına hazırlayan

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 3.1 : Bebek sahili	39
Şekil 3.2 : Boğaz'da Cuma gezintisi	40
Şekil 3.3 : Lewis, Pera'da mezarlık.....	40
Şekil 3.4 : Pera sırtlarında büyük mezarlık.....	41
Şekil 3.5 : Boğaziçi'ndeki korular.....	48
Şekil 3.6 : Kentsel yerleşim alanının genişlemesi (Aysu, 1993-1994)	51
Şekil 3.7 : Beykoz Mesiresi, 1963 yılı (Ağat, 1963).....	56
Şekil 3.8 : Beykoz hava fotoğrafı 2007 yılı	57
Şekil 4.1 : Kağıthane alanına ait harita.....	59
Şekil 4.2 : 2005 yılı uydu fotoğrafı	60
Şekil 4.3 : Kağıthane Mesiresi	62
Şekil 4.4 : Kağıthane Mesiresi	64
Şekil 4.5 : 19. yy.da Sa'dabad Mesiresi	65
Şekil 4.6 : Sa'dabad Mesiresi'nin ilk kuruluş yıllarındaki hali.....	66
Şekil 4.7 : Sa'dabad Mesiresi, L'Espinasse'den aktaran.....	67
Şekil 4.8 : Sa'dabad Bahçesi; koru ve geniş çayır	68
Şekil 4.9 : Kağıthane köyünün 1890'lardaki görünümü.....	69
Şekil 4.10 : Bartlett'a ait gravür, 1838 yılı	71
Şekil 4.11 : Sa'dabad Sarayı önündeki havuzlar, 1890 yılı.....	72
Şekil 4.12 : Kağıthane Mesiresi	73
Şekil 4.13 : Kağıthane Mesiresi	73
Şekil 4.14 : Kağıthane Mesiresi	74
Şekil 4.15 : Kağıthane Sa'dabad Bahçesi; geniş alle	75
Şekil 4.16 : Kağıthane Deresi kıyısındaki ağaçlar, 19. yy. sonu.....	75
Şekil 4.17 : Sa'dabad'ın çeşitli elemanlarının mesirenin ilk kuruluş yıllarında aldıkları isimler.....	78
Şekil 4.18 : 19. yüzyıl sonunda Kağıthane Vadisi'ni gösteren harita	80
Şekil 4.19 : Kağıthane, 1946 yılı tarihli hava fotoğrafı	82
Şekil 4.20 : Kağıthane, 1966 yılı tarihli hava fotoğrafı	83
Şekil 4.21 : Beyoğlu Nazım Planı- Prof. Henri Prost, 1939	85
Şekil 4.22 : Planlanan bölgeyle araştırma alanının ilişkisi	86
Şekil 4.23 : Kağıthane, 1982 yılı tarihli hava fotoğrafı	88
Şekil 4.24 : Kağıthane, 2005 yılı tarihli hava fotoğrafı	89
Şekil 4.25 : Sa'dabad Mesire alanında düzenlenen beş farklı bölge	94
Şekil 4.26 : Sa'dabad Mesire alanı parkı	97
Şekil 4.27 : Sa'dabad Mesire alanı parkı	97
Şekil 4.28 : Parktaki çadır alanı	98
Şekil 4.29 : Parktaki spor ve oyun işlevli donatılar.....	99
Şekil 4.30 : Parktaki dinlenme işlevli donatılar	99
Şekil 4.31 : Parktaki spor işlevli donatılar	103
Şekil 4.32 : Sa'dabad Parkı, araç yolu-giriş ilişkisi	104

Şekil 4.33 : Sa'dabad parkı - viyadük araç yolu ilişkisi.....	104
Şekil 4.34 : Vadi yamacı-yol ilişkisi.....	105
Şekil 4.35 : Araç yolu ile kesintiye uğrayan park alanı	105
Şekil 4.36 : Yaya dolaşımının süreksizliği.....	106
Şekil 4.37 : Çeşme-i Nur, 2002 yılı	107
Şekil 4.38 : Çeşme-i Nur	107
Şekil 4.39 : II. Mahmud Nişantaşı, 2002 yılı	108
Şekil 4.40 : II. Mahmud Nişantaşı	108
Şekil 4.41 : Karakolhane Binası'na ait kalıntılar	109
Şekil 4.42 : Cendere Vadisi'ne bakış	109
Şekil 4.43 : Suni ada ve yaya köprüsü	110
Şekil 4.44 : Ana yaya arteri döşeme kaplaması.....	111
Şekil 4.45 : Koşu yolu döşeme kaplaması.....	111
Şekil 4.46 : Sa'dabad Mesire Alanı Parkı, araç yolu- giriş ilişkisi.....	112
Şekil 4.47 : Yansıtıcı yüzey olarak su elemanı.....	112
Şekil 4.48 : Kuğulu Göl.....	113
Şekil 4.49 : Kağıthane Mesire Alanı'na doğru bakış	114
Şekil 4.50 : Kağıthane Mesire Alanı ve yakın çevresi.....	115
Şekil 4.51 : Kağıthane Mesire Alanı'na doğru bakış	116
Şekil 4.52 : Değişen vadi karakteri algısı.....	117
Şekil 4.53 : Değişen vadi karakteri algısı.....	117
Şekil 4.54 : Değişen silüet etkisi.....	118
Şekil 4.55 : Değişen silüet etkisi.....	119
Şekil 4.56 : Kağıthane Mesiresi alanının çevresiyle kurduğu ilişkileri gösteren diyagram kesit	119
Şekil 4.57 : Kağıthane Araştırma Alanı, değişim süreçleri incelenen noktalar.....	121
Şekil 4.58 : B1; Kağıthane Mesiresi, Haliç yönünden bakış	122
Şekil 4.59 : B1; Kağıthane Mesiresi, Haliç yönünden bakış	122
Şekil 4.60 : B1; Kağıthane Deresi değişim süreci (t.y, 2002, 2009 yılları)	124
Şekil 4.61 : Kağıthane Deresi değişim süreci; 19. yy. başları, 2002 yılı, 2009 yılı (B2 – 2 nolu bakış açısı)	124
Şekil 4.62 : B2; Kağıthane Deresi değişim süreci (t.y., 2002)	125
Şekil 4.63 : B3; Karakolhane ve Aziziye Cami çevresinin değişim süreci(19. yy. başları, t.y.)	125
Şekil 4.64 : B3; Karakolhane ve Aziziye Cami çevresinin değişim süreci (t.y., 2002 yılı).....	127
Şekil 4.65 : B3; Karakolhane ve Aziziye Cami çevresinin değişim süreci (2002, 2009 yılları).....	127
Şekil 4.66 : Havuzlar ve dere ilişkisindeki değişim.....	128
Şekil 4.67 : Kanal ve havuzların birleşim noktası, 2009 yılı.....	128
Şekil 4.68 : Kanal ve havuzların birleşim noktası, 2002 yılı.....	129
Şekil 4.69 : Saray havuzlarının kalıntıları, 2009 yılı	129
Şekil 4.70 : B4; Cedvel-i Sim değişim süreci; 18. yy sonu, 19. yy'ın ikinci yarısı, 2008 tarihli görseller.....	130
Şekil 4.71 : B5; Saray havuzlarının değişim süreci (Eldem, 1976); 19. yy. başı, 19. yy. sonları, 19.yy. sonları.....	130
Şekil 4.72 : B6; Saray havuzlarının değişim süreci; 19. yy. başı, 2009.....	131

Şekil 4.73 : B6; 2009 tarihli fotoğrafta Çadır Köşkü'nün sofa taban taşları ve Çeşme-i Nur'un konumu.....	131
Şekil 4.74 : B7; Aziziye Cami ve çevresinin değişim süreci, (1862, 2002 tarihli fotoğraflar)	133
Şekil 4.75 : B7; Aziziye Cami ve çevresi, 2009 yılı	134
Şekil 4.76 : B8; Kağıthane Deresi yanındaki saray ve çadır köşkü, 1784 yılı.....	136
Şekil 4.77 : B8; Saray bahçesini gösteren gravür, 1793 yılı.....	136
Şekil 4.78 : B8; Topkapı Sarayı'nda bulunan kutuların birinin arka yüzünde bulunan bir süsleme, t.y.	137
Şekil 4.79 : B8; Aziziye Cami, sarayın kalıntıları ve Kağıthane Belediye Binası'na doğru bakış	137
Şekil 4.80 : B9; Cendere Vadisi ve çevresinin değişim süreci; 1892 yılı ve 2002 yılına ait fotoğraflar	139
Şekil 4.81 : Kişisel çekim fotoğraf, 2009 yılı	141
Şekil 4.82 : Kişisel çekim fotoğraf, 2009 yılı	144
Şekil 4.83 : Kişisel çekim fotoğraf, 2009 yılı	144
Şekil 4.84 : Kişisel çekim fotoğraf, 2009 yılı	145
Şekil 4.85 : Cendere Vadisi'ne doğru bir bakış	146
Şekil B.1 : Kağıthane Sa'dabad Mesire Alanı Koruma ve Geliştirme Projesi	156
Şekil B.2 : Kağıthane Sa'dabad Mesiresi 1. bölge As-build Proje	157
Şekil B.3 : Kağıthane Sa'dabad Mesiresi 2a bölgesi As-build Proje	158
Şekil B.4 : Kağıthane Sa'dabad Mesiresi 2b bölgesi As-build Proje	159
Şekil B.5 : Kağıthane Sa'dabad Mesiresi 4. bölge As-build Proje	160
Şekil B.6 : Kağıthane Sa'dabad Mesiresi 5. bölge As-build Proje	161
Şekil C.1 : 1999 yılı halihazır harita üzerinden, arazinin topoğrafik basamaklarının kentsel yerleşime uygunluk açısından incelenmesi	162
Şekil C.2 : 2009 yılı halihazır harita üzerinden, arazinin topoğrafik basamaklarının kentsel yerleşime uygunluk açısından incelenmesi	163
Şekil D.1 : Beykoz hava fotoğrafı, 2007 yılı	164
Şekil D.2 : Küçüksu-Göksu Mesiresi 1963 yılı	165
Şekil D.3 : Göksu-Küçüksu hava fotoğrafı, 2007 yılı	166
Şekil D.4 : Göksu-Küçüksu hava fotoğrafı, 2007 yılı	167
Şekil D.5 : Sarıyer- Sular Mesiresi, 1963 yılı	168
Şekil D.6 : Sarıyer hava fotoğrafı, 2007 yılı	169
Şekil E.1 : Haydarpaşa alanı; a)harita, b)hava fotoğrafı	170
Şekil E.2 : Kuşdili alanı; a)harita, b)hava fotoğrafı	171
Şekil E.3 : Yıldız alanı; a)harita, b)hava fotoğrafı	172
Şekil E.4 : Ok Meydanı; a)harita, b)hava fotoğrafı.....	173
Şekil E.5 : Dolmabahçe alanı; a)harita, b)hava fotoğrafı	174
Şekil E.6 : Tophane alanı; a)harita, b)hava fotoğrafı	175
Şekil E.7 : Üsküdar alanı; a)harita, b)hava fotoğrafı	176
Şekil E.8 : Tepebaşı alanı; a)harita, b)hava fotoğrafı.....	177

TARİH İÇERİSİNDE İSTANBUL'DAKİ MESİRE OLGUSU VE MESİRE ALANLARININ GEÇİRDİKLERİ DEĞİŞİMİN KAĞITHANE MESİRESİ ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ

ÖZET

Çok katmanlı bir yapıya sahip olan İstanbul kentinde, farklı zaman dilimlerinde birçok kültürün katkıda bulunduğu kentsel bir çevre mevcuttur. Kentsel çevrede ve kentsel çevreye ait kamusal mekanlarda yer alan katmanlar kentin geleceğinde oluşacak yerleşim birimleri ve yaşama ortamı için; önemli bir altlık, değişik potansiyeller, çeşitlilik ve çoğulculuk ortamı oluşturmakta ve aynı zamanda tarihi bir değer taşıyan kentsel bir hafıza sunmaktadır.

Mesire olgusu, İstanbul kentinde Bizans dönemine dayanan temellere sahiptir, Osmanlı döneminde eski izlere dayanarak geliştirilen ve kent yaşamının önemli bir parçası haline gelen mesire alanları, Cumhuriyet Dönemi'ne geçişte yeni kamusal alan ve peyzaj düzenlemeleri için altlık oluşturmuştur. Mesire alanları tarih boyunca çok işlevli, sosyal hayata ait aktivitelerin yer aldığı mekanlar olmuşlardır. Mesire alanları; kent hayatına, yaşam kalitesine ve kullanıcıların yaşam tarzlarına yaptıkları katkılarla modern, kullanıcıyı memnun eden ve renkli bir kent hayatının oluşumuna yardım etmiştir.

Çalışmanın temel amacı tarihi mesire alanlarının sahip oldukları potansiyellere rağmen bu alanların korunmasında ve kente dahil edilmesinde sorunlar yaşandığını saptamak ve bu sorunlar için çözüm önerisi sunmaktır.

Çalışmada ortaya konan hipotez ise şudur: İstanbul kentindeki tarihi mesirelerin birer kültürel miras bileşeni olarak algılanmaması ve mesire alanlarının özgün nitelikleri korunarak sürdürülebilir bir anlayışla günümüze taşınamamış olmasıdır.

Bu hipotezin araştırma alanı olarak belirlenmiş olan Kağıthane mesiresi üzerinden gerçekleştirilen saptamalar yoluyla kanıtlanması hedeflenmektedir. Kağıthane örneklem alanı üzerinde gerçekleştirilen bu çalışmada araştırma grubunu oluşturan tarihi İstanbul mesire alanlarına yönelik genel sonuçlar ve çözümler sunulması amaçlanmaktadır.

Çalışma sonucunda İstanbul kentinde bulunan mesire alanlarının niteliksel ve niceliksel kayıplara uğrayarak sürdürülebilir bir anlayışla korunmadıkları ve özgün karakterlerini yitirdikleri saptanmıştır. Kent için önemli birer kültürel peyzaj alanı olan bu alanların korunması için daha detaylı koruma önlemleri alıp daha detaylı ve bütüncül anlayışa sahip planlama politikaları gerçekleştirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

MESİRE CONCEPT IN İSTANBUL THROUGHOUT THE HISTORY AND ANALYSIS OF THE TRANSFORMATION PROCESSES THE MESİRE AREAS GO THROUGH: KAĞITHANE AS THE CASE STUDY AREA

SUMMARY

Multi-layered structure of İstanbul city's urban environment, is a product created by diverse cultures' contributions made in various time periods. Layers present in the public spaces and city's urban environment create a base foundation for urban layout, make it possible for residential units and its surroundings to benefit from pluralism and diversity, and a large number of design alternatives. These layers altogether constitute a collective urban memory that has a significant cultural and historical value.

Mesire (open air grounds with recreational use) concept in İstanbul city, dates back to Byzantium period, later in Ottoman period these naturalistic public gardens were developed based on the traces of former historical periods and these gardens became an essential part of Ottoman period urban life. In the subsequent Republic period, *mesire* areas were used for developing new types of urban open space and landscape designs. *Mesire* areas have been areas that were flexibly used for hosting social activities and serving for various functions. *Mesire* areas have enhanced a lively urban life and upgraded the standards of the urban life's quality and its inhabitants' way of lives. User satisfaction and a modern concept for city life were established as a result of *mesire* areas' contributions to urban recreation life.

The main goal of this study is; to state that historical *mesire* areas are experiencing problems about conservation and isolated from current city structure neglecting the potentials these areas are able to offer, and to make proposals regarding the problems about these areas.

The hypothesis that is put forth in this study is as follows: Historical *mesire* areas of İstanbul city are valued merely as open areas, not as important elements of cultural heritage, and the original characteristics of *mesire* areas have not been perpetuated through the agency of sustainable conceptions.

Within this study it is aimed to prove the formerly stated hypothesis on the basis of the data achieved as a result of the study carried out in Kağıthane *mesire* area. In order to comprehend the whole study group of historical *mesire* areas, general conclusions and solutions are drawn from the study realized in Kağıthane case study area.

Lastly the conclusion; stating that the historical İstanbul *mesire* areas have lost their original characters as a result of insufficient preservation policies and are suffering from qualitative and quantitative losses, is brought up. The need of defining extensive planning and protection policies regarding the *mesire* areas, is a proposal made by this study.

1. GİRİŞ

Kentlerin oluşum ve var olma süreçleri; kullanıcıları tarafından sürdürülen yaşamların ortaya koyduğu alışkanlıklar, olaylar, yaşanmışlıklar gibi toplumsal kültür ve kimliklere ait çeşitli girdiler tarafından şekillendirilmiştir. İstanbul örneğinde de, farklı zaman dilimlerinde farklı birçok kültürün katkıda bulunduğu kentsel bir çevre mevcuttur. Kente ait kültürel öğeler ve kentsel çevre, birbirlerini sürekli yeniden tanımlayan bir etkileşim içerisinde dir.

Çok katmanlı bir yapıya sahip olan kentsel çevre, çeşitli fiziki ve soyut katmanlardan oluşur. Değişik niteliklere sahip olan bu katmanlar; farklı grupların ve diğer etmenlerin, farklı zamanlarda kent ortamında gerçekleştirdiği biçimlendirici etkilerin eklenmesi sonucu ortaya çıkar, kenti etkileyen güçlerin birbirleriyle etkileşimi sonucunda, zengin bir birikim olan kentsel deneyim yaratılır. Kentsel çevreye ait kamusal mekanlarda yer alan katmanlar kentin geleceğinde oluşacak yerleşim birimleri ve yaşama ortamı için; önemli bir altlık, değişik potansiyeller, çeşitlilik ve çoğulculuk ortamı oluşturmakta ve aynı zamanda tarihi bir değer taşıyan kentsel bir hafıza sunmaktadır.

Bizans Devri'nden daha önce, Bizans Devri'nde; (4. ve 15. yüzyıllar arasında), Osmanlı Devri'nde ve onu takip eden Cumhuriyet Tarihinde oluşmuş tarihi ve kültürel katmanlar İstanbul kenti için büyük bir birikim oluşturmaktadır. Kentsel çevrenin önemli bir bileşeni olan tarihi peyzajlar ve peyzaj düzenlemeleri, güncel kent için önemli birer miras bileşenidir. Osmanlı devrinde padişahın mülkiyetinde ve bakımı bostancı ve bostancıbaşlarının yetkisi altında olan bazı mesire alanları, daha sonradan Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş süreci sırasında (19. yüzyılın sonlarında) "Belediye Bahçeleri" adı altında bakımı belediyenin sorumluluğunda olan mekanlar şeklinde yeniden düzenlenmiştir, bu devlet örgütünü batılılaştırmaya yönelik bir çabadır.

Türkiye Cumhuriyeti'ne ait yeni bir düzen ve toplum yaşantısı yaratılırken yeniden şekillendirilen mesire alanları geçmiş zamanlara ait birçok izler taşıyan değerli kaynaklar içermektedir. Günümüzde ise Çevre ve Orman Bakanlığı ve Çevre ve

Orman Müdürlükleri'nin yetkisi altında olan mesire alanları, belediye ve vakıfların mülkiyetinde ve yetkisinde olan korular gibi mesire alanları mevcuttur. Varlığını günümüze kadar sürdürebilmiş olan mesire alanları mevcut halleriyle tanıklık ettikleri farklı tarihsel süreçlere ait izler ve oluşumlar içermektedir.

Kentin deneyimlenmesi ve kent yaşamının zenginleşmesi açısından kullanıcılarının kente ait fiziksel evre ile ilişkileri önemlidir, kentsel fiziki evre açık, kapalı ve bu iki tür arasındaki geçiş niteliğindeki mekanlardan oluşmaktadır. Kent kullanıcılarının kentle yakın ilişki kurmaları açısından açık mekanlarda gerçekleştirilen rekreatif eylemlerin ve bu anlamda hizmet veren açık mekanların varlığı önemlidir. İstanbul'da kıyı alanları çevresinde ve kıyı şeridinden uzakta yer alan birçok mesire, tarih boyunca halka bu anlamda hizmet etmiştir. Bu tür bahçeler ve mesire yerleri; rekreasyon kavramının ait oldukları kültüre ve dönemlere özgü olarak kültürel nitelikli tanımlarını yapması nedeniyle önemlidir ve üzerlerinde durulmalıdır.

Mesire alanları tarih boyunca çok işlevli, sosyal hayata ait aktivitelerin yer aldığı mekanlar olmuşlardır. Mesire alanları; kent hayatına, yaşam kalitesine ve kullanıcıların yaşam tarzlarına yaptıkları katkılarla modern, kullanıcıyı memnun eden ve renkli bir kent hayatının oluşumuna yardım etmiştir.

Kente rekreasyon anlamında hizmet veren açık mekanlar olan mesire yerleri, geçmişte farklı kullanıcılara farklı anlamlarda hizmet vermiştir. Geçmişte padişahlar tarafından sevilerek kullanılan bu açık mekanlar, saltanat dönemleri boyunca değişime uğramış ve farklı düzenlemelere tabi tutulmuştur. Farklı saltanat dönemleri boyunca arazi boyutu anlamında genişleyen, daralan mesire alanları zaman zaman gözden düşüp kullanımı azalmış ve yeni kullanımlara sahip olmuştur. Geçmişin izlerini günümüze kadar taşıyan kentsel mekanlar olarak mesire alanları ve bu mekanları var eden fikirler, ait oldukları kültürün yaşam alışkanlıklarını ve felsefelerini yansıtan önemli kaynaklardır. Geçmişte kentte yer almış rekreatif amaçlı açık mekanların günümüze kadar gelmesi, günümüzde var olanların ise özgün niteliklerini koruması mimari yapıtlara oranla daha zor olmuştur. Farklı yönetim dönemlerine ait ideolojiler arası sorunların yansımaları peyzaj nitelikli kültürel miras unsurları için daha ağır olmuştur. İstanbul kentinin kentsel hafızasının önemli bileşenleri olan kamusal alanlar ve mesire alanları, geçmişten günümüze kadar önemli lde değişmiş ve özgün niteliklerini içeren bir durumda günümüze erişmeleri mümkün olmamıştır.

Kuban (1996), yeni uğruna eskinin gözden çıkarılmasının Türk kültürüne yabancı bir durum olmadığından, İstanbul'un yeniden yapılandırıldığı her durumda, bir önceki durumunu yok ederek kurulduğunu aktarmaktadır. Kuban (1996)'ya göre, dinsel önem taşıyan yapılar dışında kalan, ev ya da diğer işlevlere sahip yapılara simgesel değer yüklenmemektedir, devleti yöneten kişiler olan padişahlar da benzer bir bakış açısına sahiptir. Tanzimat döneminde Batı uygarlığıyla özdeşirilen; kagir yapıların dizili olduğu geniş ve düz caddeler kavramından uzak olan geleneksel mahallelerin yıkılması, sağlıklı bir önlem olarak algılanmıştır, Sultan Abdülaziz ve Sadrazam Mithat Paşa tarafından kent surlarının yıkılması bile düşünülmüştür (Kuban, 1996).

Kuban (1996), padişahın tavrına örnek olarak; Sultan Abdülaziz'in devletin geleceği için sanayi simgelerini kabul etme anlamına gelen bilinçli bir siyasal hareket sonucu, Topkapı Sarayı'nın bir bölümünü demiryolları için feda etmesini göstermiştir. Bu tavır, korumacılığın her biçimine karşı bir tavidir (Kuban, 1996). Osmanlı Dönemi'nden devralınan, büyük ve önemli anıtlar korunmuştur. Anıtsal yapıların korunmasına benzer bir yaklaşım, önemli tarihi değerler sunan açık mekanlar için geçerli olmamıştır. Bu durum koruma kavramına ait kriterlerin doğru oluşturulamayışıyla ilgili olabilir, kimi zaman korumaya değer olanın sadece eski nitelikte yapılar şeklinde sınırlanması, bir kentin kimliğini tanımlayan karakteristik, tarihi nitelikte oluşum ve düzenlemelerin korunması için gereken önemin verilmemesine yol açmaktadır. Bu alanları korumaya yönelik bir planın oluşturulmayışı, oluşacak zararlara karşı önlem yetersizliği ve bakımsızlık, İstanbul kentine ait önemli tarihi kamusal mekanların ve mesire yerlerinin uzun süre varlık gösterememesine yol açmıştır.

Tasarlanmış mekanların ve çevrelerin, kullanıcıları tarafından benimsenip gündelik hayatlarıyla ilişkilendirilmelerine dair okumalar gerçekleştirmek istediğimiz zamanlarda, geçmiş zamana ait kültür ve tasarlanmış çevre ilişkisi üzerinden yaptığımız okumalar ve saptamalar önemli birer veri kaynağı olacaktır. Geçmişte mesire alanlarının çevresinde oluşan mahalle alanları ve bu yerleşimlerin mesire alanlarının boyutlarını küçültmesi yoluyla büyüyen kent, mesire alanlarının oluştuğu zamandaki özgün niteliklerini koruyarak geleceğe aktarılmasını imkansız kılmıştır.

Mesire alanları gündelik hayata ait kültürel öğelerin ortaya konduğu mekanlardır. Bu tür alanların, en azından bu gruba ait mekanlar içerisinde seçilmiş nitelikli ve ait

olduğu kavrama ait özellikleri iyi ortaya koyan birkaç tane örneğin, iyi bir şekilde korunarak günümüze gelememesi büyük kayıptır. Bu nedenlerden dolayı İstanbul kentinde Osmanlı Dönemi'nde oluşan ve Cumhuriyet Dönemi'ne aktarılan mesire alanı kavramını irdelemek yararlı olacaktır.

1.1 Çalışmanın Amacı

Çalışmadaki temel amaçlar; İstanbul'da yer alan, Osmanlı Dönemi'nde oluşan ve Cumhuriyet Dönemi'ne miras kalan tarihi peyzaj düzenlemeleri olan tarihi mesire alanlarının, birer kültürel miras bileşeni olduğunun vurgulanması ve tarihi mesire alanlarının sahip oldukları potansiyellerin değerlendirilmesinde, korunmasında ve kente dahil edilmesinde yaşanan sorunları saptamak ve irdelemektir. Bu temel amaç bağlamında çalışmada saptanan diğer alt hedefler şunlardır;

- Kültürel peyzaj alanları oluşturan tarihi mesire alanlarının, önemli kültürel birer miras bileşeni olduğunun ortaya konması,
- Kentte sürekliliği olan yeşil alanlara geçişi sağlayan ve ait olduğu kültüre özgü bir ölçü çerçevesinde tasarlanmış doğal bahçeler olan tarihi mesire alanlarının ait olduğu kültürün peyzaj mimarisi disiplini içerisinde önemli bir yere sahip olduğunun ortaya konması,
- İstanbul kenti ölçeğinde tarihi mesire alanlarının geçirdikleri değişim sürecinin, değişim sürecindeki etmenlerin ve yaşadıkları sorunların araştırma alanı üzerinden irdelenmesidir.

Çalışmada ortaya konan hipotez ise şudur; İstanbul kentindeki tarihi mesirelerin birer kültürel miras bileşeni olarak algılanması ve mesire alanları özgün niteliklerinin korunduğu sürdürülebilir bir anlayışla günümüze taşınması gerçekleşmemiştir.

Bu hipotezin araştırma alanı olarak belirlenmiş olan Kağıthane Sa'dabad Mesiresi üzerinden gerçekleştirilen saptamalar yoluyla kanıtlanması hedeflenmektedir. Kağıthane örneklem alanı üzerinde gerçekleştirilen bu çalışma yoluyla araştırma grubunu oluşturan tarihi İstanbul mesire alanlarına yönelik genel sonuçlar sunulması amaçlanmaktadır. Osmanlı Dönemi'nde İstanbul kentinde yer alan Sa'dabad Mesiresi sahip olduğu özellikler açısından kentte yer alan diğer mesirelere ait özellikleri bünyesinde barındıran bir karaktere sahiptir.

Sa'dabad Mesiresi geçmişte Haliç'ten Kağıthane Deresi boyunca Kemberburgaz'a doğru uzanan yeşil bir bandın şehre yakın bölümünü oluşturmaktadır. Şehrin kuzey ormanlıkla alanıyla bağlantılı kentin içinde yer alan rekreasyon amaçlı kullanılan yeşil alan oluşturması açısından Sa'dabad Mesiresi önemlidir. Bu konumu sayesinde yaratabileceği potansiyeller Kağıthane alanının araştırma alanı olarak belirlenmesinde önemlidir. Bu araştırma alanı üzerinde gerçekleştirilecek bir çalışma sonucunda oluşacak saptamalar benzer özelliklere sahip diğer mesire alanlarının geçirdiği tarihsel süreç ve yaşadığı sorunların saptanması açısından yararlı olacaktır. Bu çalışmada yukarıda belirtilen gerekçeler temel alınarak, mesire olgusunun araştırılması hedeflenmektedir.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Çalışma kapsamında araştırılacak olan mesireler İstanbul kenti ölçeğinde ve Geç Osmanlı Dönemi ile sınırlandırılmıştır. Geç Osmanlı Dönemi şeklinde bir sınırlandırma şu amaçla oluşturulmuştur; 19. yüzyılda Avrupa ile daha yakın temasta bulunulması sonucu kamusal alan tasarımında fikir anlamında Avrupa'daki örneklerine benzer anlamlarda mekanlar yaratılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş süreci sırasında (19.yüzyılın sonlarında) "belediye bahçeleri" adı altında bakımı belediyenin sorumluluğunda olan mekanlar şeklinde yeniden düzenlenmiştir, bu paralel gelişimleri ortaya koymak anlamında "Geç Osmanlı" şeklinde bir sınırlandırmaya gidilmiştir.

Öncelikle çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi ortaya konmuştur. Daha sonra mesire kavramı bir kültürel miras bileşeni olarak ele alınmıştır. Mesire ve rekreasyon ile ilgili tanımlar ve kavramlar sunulmuştur ve rekreasyon ve mesire kavramları aralarındaki ilişkilere yer verilmiştir. Kültürel miras bileşeni olarak mesire alanları başlığı altında, tarihi bahçe kavramından bahsedilip; mesire alanlarının tarihi bahçe kavramındaki esaslar çerçevesinde değerlendirilmesi mümkün olan tarihi kamusal alanlar ve peyzajlar oluşturduğu vurgulanmıştır.

Takip eden bölümde, mesire alanlarının kültürel peyzaj olarak tanımlanmalarını sağlayan nitelikleri irdelenmek amacıyla, mesire alanlarının sahip oldukları özellikler gruplanarak çeşitli başlıklar altında incelenmiş ve sunulmuştur. Sınıflandırmalar sonucunda mesire alanları; işlevlerine göre, doğal özelliklerine göre, kullanıcı grupları açısından, boyutlarına göre, kullanım dönemlerine göre, mekansal

kompozisyon ve bileşenlere göre, tarihsel dönemlere göre mesire alanları ve dini inanışlar nedeniyle ziyaret edilen mesireler grup başlıklar altında incelenmektedir. Çalışmanın bu bölümünde; İstanbul'da Geç Osmanlı Dönemi'nde var olan mesirelerin, genel anlamda dökümünün yapılması amaçlanmıştır.

Boğaziçi'nde yer alan mesirelere ve Geç Osmanlı Dönemi'nde var olan mesirelere öncelik verilmiştir ve kaynakların taranması ile önde gelen ve görece olarak daha yaygın kullanılan mesire alanları ortaya konmuştur. Tarihi mesire alanlarının geçirdiği değişim süreci ile ilgili genel bilgilere yer verilmiştir. Mesire olgusunun gelişimi ve günümüze ulaşırken geçirdiği değişim süreçleri çalışmanın araştırma alanı bölümünden önce yer alan bölümlerde incelenmiştir.

Araştırma alanı bölümündeki çalışma ile; mesire alanlarının günümüz kentinin dış yaşantısına mekan oluşturmama ve kent hayatına dahil olamama sorunlarını ve bu sorunların ortaya çıkmasında etkili olan etmenleri saptamak amaçlanmaktadır. İstanbul'daki araştırma alanı olarak belirlenen Kağıthane Mesiresi örneği detaylandırılarak mekan özellikleri ve mesire anlayışına ait özellikler incelenmiştir. Kağıthane Mesiresi'nin var olduğu tarihsel süreç boyunca fiziki mekanında ve niteliksel yönden geçirdiği değişimler ve bu değişimi etkileyen etmenler ele alınmıştır.

Kağıthane Mesiresi örneği; mekan kurgusu, kullanım biçimi, hizmet ettiği yaşantı ve mekansal detaylar açısından devrinin ait önemli bir simgesi olmuştur, bu mesirenin tercih edilen bir alan olmasında, çekici unsurlar olarak mesire kavramına ait birçok özelliği bir arada bulundurması rol oynamaktadır.

Araştırma ile; Sa'dabad Mesiresi'nin geçmişteki fiziksel ve niteliksel yapısının incelenmesi, bu alandaki değişimin ortaya konması, değişim sürecinde etkili olan etmenlerin belirlenmesi, elde edilen verilere dayanarak sorunların irdelenmesi amaçlanmaktadır.

Sonuç bölümünde; tarihi mesire alanlarının değişiminde etkisi olan etmenler incelendikten sonra sonuçlar ortaya konmuş ve önerilerde bulunulmuştur. Çalışma boyunca literatür araştırması ve araştırma alanında gerçekleştirilen araştırma sonucu elde edilen verilerle tezde öne sürülen hipotezin kanıtlanması amaçlanmıştır.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada kullanılan araştırma teknikleri; konu ile ilgili yayınların incelenmesini, yapılan literatür ve kaynak araştırması çerçevesinde tarih içerisinde İstanbul'daki mesire olgusunun irdelenmesini ve mesire alanlarının geçirdikleri değişimin Kağıthane mesiresi örneği üzerinden irdelenmesini kapsamaktadır.

Kentsel kültürel mirasın ve yeşil dokunun bileşeni olan tarihi mesirelerin kentsel potansiyelinin saptanması doğrultusunda öncelikle gerekli literatür araştırması kütüphaneler (kitap, tez, rapor, makale, kongre, sempozyum gibi konu ile ilgili yayınların incelenmesi yoluyla) ve internet kaynakları vasıtasıyla yapılmış ve kentsel mekan, tarihi mesire alanları, kamusal alan, kültürel peyzaj kavramları ile ilgili bilgiler derlenmiştir.

Çalışma alanı için örnek alan belirlenip, alan çalışması yapılarak sorunlar belirlenmiştir ve çözüm önerileri getirilmiştir. Tarihi mesire alanları incelendikten sonra araştırma grubunu temsil edecek olan örnek alan için hangi mesire alanının seçilmesi gerektiğine karar verilerek; alanla ilgili veriler ilgili belediye ve müdürlüklerden temin edilmiş, analizler yapılmış, tarih içerisinde mesire anlamında değişimi incelenmiş ve özgün niteliklerinin korunup korunmadığı ve güncel durumunun kamusal alan ve peyzaj düzenleme açısından nasıl ele alındığı değerlendirilmiştir. Örnek alanın çevresinin tarihsel gelişimi ele alınmış ve örnek alan; jeolojik, coğrafi, topoğrafik tarihi ve kültürel değerlere ait özellikleri, değişen alan kullanımı, kullanıcı profili değerlendirilerek tüm yönleriyle incelenmiş, "Kağıthane Sa'dabad Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi" kapsamında park alanında belediye tarafından geliştirilen revizyon uygulamaları incelenerek günümüzdeki durum değerlendirilmiştir.

2. BİR KÜLTÜREL MİRAS BİLEŞENİ OLARAK MESİRE KAVRAMI

2.1 Mesire Kavramı ve Tanımlar

Mesire kelimesinin Türk Dil Kurumuna ait Güncel Türkçe Sözlük'te belirtilen sözlük anlamı; gezinti yeri, gezilecek yerdir (Url 9, TDK Sesli Türkçe Sözlük). Arapça kökenli bir kelime olan. Mesire; gezinti eylemine dayanarak üretilmiştir ve yer kelimesiyle birlikte oluşturduğu “mesire yeri” söz grubu ise, gezinti rekreasyonel eyleminin gerçekleştiği mekanı işaret etmektedir. Mesire yeri söz grubunun anlamı; mesire yerlerinin sunduğu mekansal potansiyellere ve kullanıcı/katılımcılarının mekanı çok amaçlı olarak kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan yaşantı biçiminin sonucunda genişlemiş ve bu durumun sonucunda, gezinti eylemine ek olarak bir çok açık alan rekreasyonel eylemini içerecek şekilde dönüşmüştür.

Mesire alanlarının kullanımını açıklamak için gezinti eyleminin yetersiz olduğu Cerasi (1985) tarafından belirtilmiştir, bu durum aynı zamanda kelimenin sözlük anlamının, açıkladığı anlam için yetersiz kalabildiğini de ortaya koymaktadır. Cerasi'ye göre, yürüyüş anlamındaki “gezinti eylemi” mesire alanlarının kullanımını açıklamak için yetersiz kalmaktadır; gezinti eylemi akla halkın mesire alanlarında ağır ağır gezinerek sosyal hayata katıldığı diğerleriyle selamlaştıkları İtalyanlara özgü cadde ve Fransızlara özgü bulvar olarak tanımlanan mekanları akla getirmektedir, fakat Osmanlı mesirelerinde ait örneklerde, Anadolu-Balkan toplumlarına ait sosyal değerlerin farklılığı açık mekanlarda gerçekleşen toplanma eylemini ve tanımını dönüştürmektedir (Cerasi, 1995).

Mesire yeri sözcüğü anlam ve kullanım olarak “mesiregah”, “seyrangah”, “tenezzühgah”, “teferrüçgah” gibi sözcüklerle de aynı anlamda kullanılmaktadır. TDK'ya ait Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü'nde “seyrangah” kelimesinin Erzurum ağzına ait olduğu belirtilip sözlük anlamı “manzaralı, önü açık” olarak aktarılmıştır (Url 12, TDK Sesli Türkçe Sözlük). “Seyrangah” kelimesi gezinti yeri anlamında kullanılan, Arapça ve Farsça kökenli Osmanlıca bir sözcüktür. “Tenezzühgah” kelimesi irdelediğinde ise, gezinti anlamına gelen tenezzüh

kelimesine yer belirten gah eki eklenerek gezinti yeri anlamına gelen bu sözcüğün oluşturulduğu görülmektedir. “Teferrüçgah” ferahlanmak., içi açılmak ve gezintiye çıkmak, seyr (“Ferec”den) türetilmiş teferruc kelimesine yer belirten gah eki eklenerek oluşturulmuş Osmanlıca bir sözcüktür. “Mesiregah”, “seyrangah”, “tenezzühgah”, “teferrüçgah” sözcüklerinin hepsi de gezinti anlamından türetilmiş sözcüklerdir.

Mesire kavramının oluşum sürecini aktaran Cerasi (2001) tarafından gerçekleştirilmiş anlatım, aynı zamanda mesire kelimesinin tanımını da yapmaktadır. Cerasi (2001)’e göre, kente ait çayırlar ve gezinti yerlerinden oluşan ve “mesire” olarak adlandırılan mekanlar şu şekilde oluşmuştur: “Doğada yer alan bir mekana ait materyalitelerin (açık alanın doğal bileşenleri olarak yer alan çayırlar, su kaynakları vb.), bu yerin ortamının ya da panoraması gibi o yere özgü değerlerin kullanılarak doğal bir varlığın kente mal edilmesi veya yeniden mal edilmesi yoluyla mesire nitelikli mekanlar ortaya çıkmıştır.” Mesire kavramı, mesire amacıyla kullanılacak olan alanının; yere özgü niteliklerinin vurgulanması, yapılan düzenlemelerle rekreasyonel yaşantıya dahil edilmesini ve kent halkı tarafından benimsenmesini içermektedir.

Meydanlar, İtalyan tipi piazza’larda düşünülemeyecek kapsamlarda kullanılırdı; oralarda çadır ve klübeler kurulur, daireler oluşturacak biçimde oturmuş insan kümeleri, kendilerini yemeğe vermiş bir diğerleri, kendilerini vahşice oyunlara kaptırmış at binicileri görülürdü (Cerasi, 2001). Cerasi (2001), Osmanlı kullanımı ve Avrupa’daki kullanımın farklarını şu şekilde aktarır: “Osmanlı kullanımı;

- Daha statiktir ve bazen de düşüncelere dalmaya daha elverişli bir ortam hazırlar. Bir grup ya da bir kişi mekanda bir çayır köşesi, oturacak bir yer anlamında kendine bir yer edinir.
- Daha çok yönlüdür; kullanıcı grubu oturur, dinlenir, şarkı söyler, yemek yer. Bu anlamda Osmanlı kullanımı; İtalyan caddesi veya Fransız bulvarında belirli törensel bir edayla çene çalan, etrafındakileri selamlayan ve kendini sergileyerek gezinen çift, öte yandan mekanda sabit ve anonim olan, aşılamaz ideal bir daire içinde kalan (araba ve tekne; hareketteki o sabitliğin çevirisidir), başka gruplarla ilişki kurmayıp kendini soyutlamış aileye veya kafiye ait kullanıma karşı düşer.”

Çalışmanın bu bölümünde yer alan tüm tanımların ışığında mesire kavramını yeniden gözden geçirildiğinde, mesire alanlarının; Osmanlı halkına ait kültürel ve sosyal yaşantı, fikirsel yapı ve estetik anlayış tarafından şekillendirilmiş, doğa ile özel bir ilişki sonucunda biçimlenmiş, açık alandaki “yer”e özgü özellikleri iyi bir şekilde değerlendirerek mekanın potansiyellerini doğaya minimum müdahale ile gerçekleştirilmiş düzenlemeler sonucu ortaya koyan ve gezinti eyleminden daha derin kullanımlar içeren rekreatif alanları tanımladığının söylenmesi mümkündür.

2.2 Bir Rekreasyon Türü Olarak Mesire Kavramı

2.2.1 Rekreasyon kavramı ve tanımlar

Rekreasyon kelimesi çeşitli sözlük ve terim anlamlarına sahiptir, bu tanımlara çalışmanın bu bölümünde yer verilmektedir. TDK’ya ait Güncel Türkçe Sözlük’e göre rekreasyon kelimesi iki farklı anlama sahiptir; insanların boş zamanlarında, eğlence ve spor amacı ile gönüllü olarak katıldıkları etkinlikler ya da bir bölgeyi insanların eğlenme, dinlenme amacıyla kullanabilecekleri bir duruma getirme anlamını taşımaktadır (Url 11, TDK Sesli Türkçe Sözlük). Dinç, Y., ve diğ. (2003)’e göre, kökeni Türkçe olmayan rekreasyon kavramı; Latince “yenilenme, tazelenme” anlamındaki “recre ate” sözcüğünden gelmektedir. Bu anlamıyla rekreasyon, çalışma faaliyetleri ile tükenen bedensel ve zihinsel kaynakların “yeniden yaratılması” amacını taşımaktadır.

Rekreasyon kavramı, boş zaman kavramı ile yakından ilişkili bir kavramdır; rekreasyon kavramının tanımladığı etkinlikler, insanlar tarafından boş zamanın değerlendirilmesine yönelik olarak yapılan eylemleri de tanımlamaktadır. Hazar (2003)’e göre rekreasyonu farklı şekillerde tanımlamak mümkündür;

- Rekreasyon: insanların, sınırlı yaşam süresinin zorunlu davranışlar dışında kalan diliminde (boş zamanda), gönüllü olarak katıldıkları ve doyum sağladıkları etkinliklerdir.
- Rekreasyon: insanların, boş zaman değerlendirmek için gönüllü olarak katıldıkları, doyum sağlayıcı etkinliklerdir.
- Rekreasyon: doyum sağlayıcı boş zaman değerlendirme etkinlikleridir.

Rekreasyon, bireylerin etkinliklere izleyici veya rol alarak katılmalarına göre; etken (aktif) rekreasyon, edilgen (pasif) rekreasyon olarak ikiye ayrılmaktadır (Hazar, 2003). Etken rekreasyon insanların aktif rol aldıkları boş zaman değerlendirme etkinlikleridir, edilgen rekreasyon ise insanların aktif rol almadıkları, izleyici olarak katıldıkları boş zaman değerlendirme etkinlikleri olarak tanımlanmaktadır (Hazar, 2003).

Rekreasyon alanı isei, TDK'ya ait Güncel Türkçe Sözlük'e göre; insanların boş zamanlarında, eğlence ve spor amacı ile gönüllü olarak etkinlik yapabilecekleri yer ya da insanların eğlenme, dinlenme amacıyla kullanabilecekleri bir duruma getirilen yer şeklinde açıklanmaktadır. Düzenlenmiş mekanlar bazında ele alındığında rekreasyon alanları; kullanıcılarının bedenlerini ve zihinlerini dinlendirmek ve yenilemek için gerçekleştirdikleri aktiviteleri taşıyan mekanlardır. Rekreasyon alanları, kullanıcıların rekreasyonel aktiviteleri gerçekleştirmek için kullandıkları açık veya kapalı mekanlardır. Bu alanlar kullanıcıları tarafından serbest zamanda kullanılmaktadır.

Türk Dil Kurumu Kurulu, dilimizdeki yabancı kelimelere karşılıklar önerirken Fransızca *récréation* kelimesinden "Dinlenme, eğlenme, hoş vakit geçirme" temel anlamlarında dilimize geçen "rekreasyon" sözü için, "eğlenmek" ve "dinlenmek" fiillerinden yararlanarak oluşturulan "eğlendidinlen" kelimesinin uygun bir karşılık olduğunu belirtmiştir (Url 2). Rekreasyon alanı söz grubu yerine "eğlen-dinlen alanı" söz grubunu da kullanmak mümkündür.

Rekreasyon çeşitlerinin sınıflandırılmasında mekan, katılımcı özellikleri, işlevler gibi kriterler rol oynamaktadır (Hazar, 2003). Hazar (2003)'e göre katılımcıların sayısına göre rekreasyon çeşitleri bireysel rekreasyon ve grup rekreasyonu olarak iki grupta incelenir. Fonksiyonel açıdan rekreasyon çeşitleri; ticari rekreasyon, estetik rekreasyon, sosyal rekreasyon, sağlık rekreasyonu, fiziksel rekreasyon, sanatsal rekreasyon, kültürel rekreasyon ve turistik rekreasyon olarak sekiz ana grupta incelenmektedir (Hazar, 2003). Bu gruplar şunlardır:

- Ticari rekreasyon: insanların ücret karşılığında katıldıkları boş zaman değerlendirme etkinlikleridir. Diğer bir ifadeyle ticari amaçlı olarak organizatörlerin düzenledikleri ve katılımcıların ücret ödeyerek faydalandıkları etkinliklerdir. Örneğin, ücret karşılığında insanların

katıldıkları; konserler, sağlıklı yaşam etkinlikleri, at yarışları, talih oyunları, buz pateni, su altı dalış eğitimi, rafting, yabancı dil kursları,

- Estetik rekreasyon: genellikle yüksek gelir, eğitim ve kültür düzeyindeki insanların katıldıkları etkinliklerdir. Örneğin; ünlü sanat etkinliklerini izlemek, ünlü müzik yapıtlarını dinlemek vb.
- Sosyal rekreasyon: beşeri (insanlar arası) ilişkiler kurma veya beşeri ilişkileri kuvvetlendirmeye yönelik etkinliklerdir. Örneğin; kutlama partilerine, yemekli toplantılara katılmak, arkadaş-akraba ziyaretleri yapmak vb.
- Sağlık rekreasyonu: sağlığı koruyucu, tedavi edici boş zaman değerlendirme etkinlikleridir. Örneğin; sportif etkinlikler, termalizm (kaplıca, ılıca, içmece) etkinlikleri, klimatizme yönelik etkinlikler, uvalizme yönelik etkinlikler, türk hamamı, sauna, masaj etkinlikleri, yaylacılık vb.
- Fiziksel rekreasyon: açık ve kapalı alanlarda aktif olarak katılımı gerektiren sportif etkinliklerdir. Örneğin; havuz, akarsu, göl ve deniz etkinlikleri, dağ sporları, sportif rekreasyon istasyonlarındaki etkinlikler, fiziksel beceri oyunları ve yarışmaları vb.
- Sanatsal rekreasyon: insanların sanatsal becerilerini geliştirici ve artırıcı etkinliklerdir. Örneğin; sepetçilik, seramik işleri, dizayn vb etkinlikler, sinema, tiyatro, opera, bale, konser, sanatsal sergi ve festival, halk dansları vb. etkinlikleri izleme veya bu tür etkinliklerde amatör olarak rol alma.
- Kültürel rekreasyon: belediyeler, eğitim kurumları, dernekler, vakıflar vb. çeşitli kurumlarca düzenlenen kurslar (el sanat kursları, meslek kursları, yabancı dil kursları gibi), günübirlik ve turistik geziler, sergi, festival, panayır, kutlama, şenlik, sanatsal etkinlikler (konser, tiyatro, bale vb.), açılış kokteylleri düzenleme; bu tür etkinliklerde aktif rol oynama veya etkinlikleri izleme, kütüphane etkinlikleri (kütüphanelerden ve gezici kütüphanelerden yararlanma), sosyal etkinlikler (akraba ziyaretleri, arkadaş ziyaretleri, kutlama partileri vb.), geleneksel yaşantı ve eğlence biçimlerinin canlandırılması, eğitsel oyunlar, talih oyunları, eğlence parklarındaki oyunlar, katılanlarda şok ve korku yaratan ilkel toplumlardaki danslar, korku tüneli, bilgisayar oyunları vb.

- Turistik rekreasyon: turistik amaçlı kullanılan boş zaman diliminde gerçekleştirilen boş zaman değerlendirme aktiviteleridir. Örneğin; turistik seyahat süresince yat gezilerine, eğlence gezilerine katılma, doğal ve kültürel turistik değerleri görme vb. aktiviteler (Hazar, 2003).

Rekreasyon çeşitleri, boş zamanların değerlendirildiği mekan açısından değerlendirildiğinde; açık alan rekreasyonu ve kapalı alan rekreasyonu olarak iki grupta incelenmektedir (Hazar, 2003). Mesire alanlarında açık alan rekreasyonunun gerçekleşmesi nedeniyle, yalnızca açık alan rekreasyon kullanımına ait örnekler incelenmiştir.

2.2.1.1 Açık alan rekreasyon kullanımına ait örnekler

Açık alan rekreasyon kullanımı; katılımcılara açık mekan sunan doğal açık alanlarda ya da özel düzenlenmiş açık mekanlarda gerçekleşmektedir. Hazar (2003)'e göre açık alan rekreasyonu, açık alanda gerçekleştirilen boş zaman değerlendirme etkinlikleridir ve bu tür etkinliklerden bazıları şunlardır:

- Açık alanda gerçekleştirilen her türlü sportif faaliyetler ve oyunlara (kayak, tırmanma, futbol, tenis, basketbol, voleybol, golf vb.) katılmak veya bu tür etkinlikleri izlemek,
- Açık alanda sanatsal etkinlikler (açık hava konserleri, sergiler, resim yapma vb.) düzenlemek, düzenlenen etkinliklere katılmak veya etkinlikleri izlemek,
- İzcilik, kampçılık, avcılık, piknik, amatör bahçe işleri,
- Doğa incelemesi, doğa koruma etkinlikleri,
- Diğerleri.

Geçmişte göçebe kültür geleneğine sahip olan Türkler, yerleşik kent yaşamına geçtikten sonra yaylaklar ve kışlaklar arasında mevsimsel dönemlere göre geçişler yaşamıştır. Evyapan (1972), “kışlak” kavramını göçebelik dönemlerinde Türklerin kışları öz veya vadilerde, ırmak kıyısı gibi alçak yerlerde kurduğu geçici anlamdaki kentsel yerleşimler olarak, “yaylak” kavramını yaz zamanı yazlık çadırlarını yerleştirmek için çıktıkları dağ yamaçları olarak açıklamıştır. Geçmişte kış soğuklarının gerektirmesi gibi zorunlu koşullarda konutlarına temel kazan Türkler, yerleşik kent yaşamında kalıcı konutlara sahip olmuş, elverişli iklim koşullarının varlığında doğaya daha yakın olmak için yaylaları kullanmışlardır (Evyapan, 1972).

Göçebe kültürün etkisiyle oldukça geniş bir doğa kavramına sahip olan, yazlık çadırları ile yaylalara yerleşen Türkler, Osmanlı dönemindeki yerleşik kentsel yaşamlarında da geniş boyutlu mesireleri engin bahçeler anlamında kullanmış, bu alanlarda uygun iklim şartlarında gerçekleşen dış mekan rekreasyonel aktivitelerinde çadırlarla mesire alanlarında konaklamayı sürdürmüştür. Açık mekanlarda sürdürülen kamusal yaşamda, Osmanlı dönemindeki mesire alanlarının kent için toplumsal ve psikolojik açıdan önemi büyüktür. Mesire alanları; kent kullanıcılarının sosyal ve psikolojik açıdan bazı gereksinimlerini karşılayan rekreasyon alanları bağlamında kamusal yaşama ait açık mekanlar yaratmaktadır.

Mesire alanları, ortaya çıktıkları andan sonra uzun kullanım sürelerinde değişimler geçirmiş, farklı kullanımlara, kullanıcılara, mülkiyetlere ve boyutlara sahip olmuştur. Mesirelere gösterilen ilgi tarih içinde farklı dönemlerde farklı boyutlardadır. Zaman içinde değişen ortam; toplumsal, kültürel, siyasi ve ekonomik çevreler Türk toplumunun kullanıcısı olduğu mesire alanlarını ve bu kullanıcı profiline bu tür açık mekanlar ile olan ilişkisini ve etkileşimini de dönüştürmüştür.

Mesire yerleri, tarih boyunca kullanıcılarının sosyal hayata yönelik ihtiyaçlarını karşılayabildikleri alanlar olmuşlardır. Mesire yerleri geçmişte insanların toplu halde manzarayı seyretme, gezinti, toplu yemekler, sohbet ve müzikli eğlenceler, spor faaliyetleri, törenler, ibadetlerini gerçekleştirme (açıkta namaz kılmak için hazırlanmış namazgahları kullanarak) vb çeşitli eylemleri gerçekleştirdikleri açık alanlardı. Mesireler gündelik hayata ait kültüre dair manzaralar sunan önemli rekreasyon alanlarıydı.

Cerasi (2001)'e göre, Osmanlı kentinde kamu yaşamında ve açık mekanlarda; canlı bir biçimde, sık sık ve hep beraberce zaman geçirme bağlamında toplumsal ve psikolojik bir eğilim vardı. İtalyan tarzı "piazza"larda tek bir yerde ve tek bir betim içinde yoğunlaşan kamusal yaşamı, burada bölümlere ayıran bir biçimde etkinlikler bir araya gelecek, dolayısıyla kamusal yaşam mekan içinde dağılacaktı (Cerasi, 2001).

Kamusal yaşam; farklı bir çok etkinliğin eş zamanlı olarak sürdürülmesinin mümkün olduğu, esnek kurgulara sahip olan mesire alanlarında mekana; değişik yorumlara ve senaryolara uygun biçimde yayılmaktaydı. Mesire alanlarında, mesire alanındaki "yer"e ait özelliklere bağlı olarak kimi işlevler ve tercihlerin daha ön plana çıkması

mümkündü. Mekanda yer alan işlevler, mekanın özelliklerine ve kullanıcıların kullanım alışkanlıklarına bağlı olarak şekillenirdi. Geçmişte ulaşım sorununun çözülmesi, mesire alanları olarak kullanılan mekanların canlılığının artmasında önemli bir etkidir. Göktaş (1993-94), mesirelere ulaşılabilirliğin artmasıyla halkın edindiği bu mekanları kullanım alışkanlıklarına şu şekilde yer vermektedir: “Bazı kişiler mesirelerin zevkine varabilmek için günde üç, hatta dört mesireyi dolaşırlardı. Bu mesirelerin birinde öğle yemeği yenir, diğerinde ikindi gezintisi yapılırdı ve üçüncüsünde de akşam yemeği yenildikten sonra sandalla mehtap gezintisine çıkılırdı.”

Tarihi mesire alanlarında; gezinti, seyir, sohbet ve müzikli eğlenceler, çarşı-Pazar aktiviteleri ve panayır etkinlikleri, oyun vb eğlenceler, toplu yemekler, konaklama, törenler, spor faaliyetleri ve ibadet gibi eylemler gerçekleştirilmektedir.

Gezinti, tarihi mesire alanlarında gerçekleşen eylemlerden biridir, mesire kelimesi de gezinti eylemi anlamını taşıyan Arapça kökenli bir sözcükten türetilmiştir. Mesire alanlarının kullanıcıları, yaya olarak ya da arabalarla bu tür gezintiler gerçekleştirmektedir. Göktaş (1993-94)’e göre, gezinti yerlerinde kadınlar daha çok arabayla etrafi gezmeyi tercih ederlerdi. Abdülaziz Bey, Osmanlı hayatını aktardığı metinlerde devlet ricaline mensup hanımların mesirelere gidişi bölümünde, hanımların öküz arabalarıyla birkaç saat etrafi dolaştıklarını, Beykoz’dan Yuşa’ya gitmek için bu tür seyir arabalarının kullanıldığını aktarmaktadır (Arısan ve diğerleri, 2002).

Seyir eylemi, mesire kavramının tanımını yapmaktadır. Mesire sözcüğüne eşanlamlı “seyrangah” kelimesinin kökü “seyr”dir. Çeşitli manzaralara sahip olan mesire alanları, seyir eylemi için uygun ortam yaratmaktaydı. Mesireleri anlatan eski metinlerde Osmanlıca “temaşa” kelimesi mesire alanlarında gerçekleştirilen seyir eylemini anlatmak için kullanılmaktadır.

Mesire alanlarında çarşı-pazar aktiviteleri ve panayır vb. etkinlikler de düzenlenirdi. Göksu mesiresinin en ünlü dört unsurundan biri burada düzenlenen panayırdı (Göktaş, 1993-94). Mesire alanlarında; sohbet amaçlı ve müzikli eğlenceler düzenlenir ve oyunlar gerçekleştirilirdi. Haydarpaşa mesiresinde saz heyetleri ve fasıllar düzenlenirdi, ayrıca büyüklü küçüklü çadırlarda , tahta barakalarda pehlivan güreşleri, orta oyunları, kukla gösterileri yapılırdı (Göktaş, 1993-94).

Abdülaziz Bey, Osmanlı hayatını aktardığı metinlerde esnafın mesirelere gidişi hakkında şunları aktarmaktadır: “İçlerinde tuhafıklar yapanlara, çeşitli kimseleri taklid edenlere gülerek, aralarında mesela orta oyunu oynayarak eğlenirler. Kırılarda adım atma, esir alma oyunları oynarlar. Kısacası her türlü eğlenceyi tertip ederek serbestçe eğlenir, birbirlerine türlü latife ve şakalar yaparak gezip dolaşır, pek hoş vakit geçirirler. Böylece dört-beş gün eğlendikten sonra bunlar döner, diğer arkadaşları gelir, onlar da eğlenip gezerler. Bunların mesirelerde tertipledikleri eğlenceler o kadar güzel, seyretmesi o kadar hoş olur ki İstanbul’da, “Filan esnaf filan mahalleye gitmiş” diye haber alan pek çok kimse sırf bunların seyre değer hallerini, oyun ve eğlencelerini görmek üzere özel olarak buldukları yerlere giderlerdi. Bu şekilde yaz mevsimlerinde her sınıf esnaf bir yerde gezip tozar, eğlenirdi (Arısan ve diğerleri, 2002).” Göksu Mesiresi’nde, meydanda sergilenen orta oyunu izleyicilerin hoşça vakit geçirmesini sağlamaktaydı (Göktaş, 1993-94). Kuşdili Mesiresi’nde tiyatro kumpanyaları temsiller vermekteydi (Göktaş, 1993-1994).

Abdülaziz Bey, Osmanlı hayatını aktardığı metinlerde hanımların mesirelere gidişi ve düzenledikleri toplu yemekler hakkında şunları aktarmaktadır: “Kısaca arifane (konu komşu ve ahbabların, evi müsait olanın evinde yaptıkları yemekli sohbetlerde yenecek yemekleri önceden aralarında bölüşüp her birinin payına düşeni pişirip getirerek katıldığı ziyafet arifane ziyafet olarak tanımlanmaktadır) denen bu kır yemeği, bostanlara götürülür, hep beraber yenir, meyveler alınır, bir miktarı da gece yemek üzere evlere götürülürdü (Arısan ve diğerleri, 2002).”

Mesire alanlarında kurdukları çadırlarda konaklayan gruplar olurdu. Abdülaziz Bey, Osmanlı hayatını aktardığı metinlerde esnafın mesirelerde konaklaması hakkında şunları aktarmaktadır: “Çıraklar hariç olmak üzere usta ve kalfalardan toplanan bu para ile 15-20 kuruşluk pirinç, 15-20 kıyye şeker, 15-20 kıyye kadar un ve lüzumu kadar yağ alınır, çadırcı esnafı tarafından da bir esnaf dayanışması olarak ihtiyaca göre bedelsiz çadır verilir. Mesireye iki takım halinde nöbetleşe gidilir. Önce bir takım gider, üç-beş gün mesire yerinde kaldıktan sonra geri dönerler. Bu sefer diğer takım gider, onlar da üç-beş gün gezip eğlenirler (Arısan ve diğerleri, 2002).”

Mesirelerde farklı kullanıcı grupları tarafından farklı törenler gerçekleştirilmektedir. Öteden beri sefere açılan kaptan-paşalar Dolmabahçe’de konaklar, geleneksel törenlere katılırlardı (Evyapan, 1972).

Abdülaziz Bey, Osmanlı hayatını aktardığı metinlerde mesirelerde esnaf tarafından gerçekleştirilen törenleri şu şekilde aktarır: “Her sınıf esnaf yaz mevsiminde arifane tabir edilen, aralarında topladıkları para ile seyir yerlerinde birine gider. Usta çıkan yetişmiş kalfalara da dükkan açma izni verilmesi bu mesire günlerine rastlatılırdı (Arısan ve diğerleri, 2002).”

Padişahlar da mesire alanlarını tören amaçlı kullanan kullanıcı grubunu oluşturmaktadır. II. Mahmud 1829 Kurban Bayramı muayedesini bu mesirede gerçekleştirmiştir (Göktaş, 1993-94). Balıkhane Nazırı Ali Rıza Beye göre, Anadolu şimendiferinin inşasından önce gelen Haydarpaşa Çayırı geniş bir seyir yeri idi, Sultan Mecit şehzadeleri Murat ve Hamit Efendilerin 1846-47 tarihindeki sünnet düğününü burada gerçekleştirmişti (Çoruk, 2007).

Mesire alanlarında; cirit, güreş ve ok talimi gibi sportif etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Nişantaşları mesire alanlarında ok talimi için geliştirilmiş düzenlemelerdir. Mesire mekanlarında kullanıcılar tarafından ibadet eylemi de gerçekleştirilmektedir ve ibadet amaçlı olarak namazgahlar kullanılmaktadır. Cerasi (2001)’e göre, namazgah; açık havada yapılan ibadetler için, kare veya dikdörtgen şeklinde yapılmış bir platformdur, döşeme kaplaması yapıp sokaktan bir-iki basamakla yükseltilmiş bir mekandır. Namazgahın biçimini duvarlar, bir kürsü ve mihrab belirlemektedir (Cerasi, 2001).

Yerleşim merkezlerine uzak ya da yakın konumda olabilen, farklı rekreasyonel kaynak değerlerine, taşıma kapasitelerine sahip güncel mesire alanlarında; halkın güncel rekreasyon ihtiyaçlarına yönelik tesis ve donatıların oluşturulmasıyla yeni düzenlemeler gerçekleştirilmektedir. Mesire alanları; gününbirlik kullanım ve/veya geceleme (Orman Genel Müdürlüğü’nün özel mülkiyetinde olup, işletilmesi Genel Müdürlüğe verilmiş, gerekli konaklama tesislerine sahip bazı mesire alanlarında olduğu gibi) imkanı sağlayıp sağlamama koşuluna göre ve sahip oldukları rekreasyon kullanımlarına uygun şekilde donatılmaktadır.

2.2.2 Rekreasyon ve mesire kavramları arasındaki ilişkiler

Doğa-insan ilişkisi sonucu biçimlenen inşa edilmiş ortamlar ve kentler, mimari çevre ve peyzaj mimarisi disiplininin şekillendirdiği çevrelerdir. Bu ortamlar insanların yaşam mekanlarına karşı sahip oldukları bakış açılarını yansıtmaktadır. Doğa-insan ilişkisinde doğa, kullanıcısı olan insanlara önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Doğa,

insanların gerçekleştirdiği müdahaleleri de taşıyan engin bir altlıktır ve süregelen yaşam döngüsü ve ekolojik düzenin işlemesi için altyapıyı sunan bir bileşendir.

Rekreasyona ait aktivitelerin de insanlar tarafından bulunulan diğer bir çok eylem gibi doğa üzerinde gerçekleşmesi mümkündür. Rekreasyonun gerçekleştiği mekanın özelliklerine dayanarak yapılan tanımlarında, açık alan ve kapalı alan rekreasyonu olarak iki farklı tanımla karşılaşılmaktadır. Boş zamanların açık alanlarda değerlendirildiği açık alan rekreasyonunda, tanımlanan yer doğadır.

Mesire kavramı “mesire yeri” şeklinde kullanıldığında “rekreasyon alanı” söz grubuna benzer bir anlama sahip olmaktadır. Burada mesire sözcüğü anlam olarak rekreasyon sözcüğünün taşıdığı anlamı taşımaktadır ve açık alanlarda gerçekleştirilen rekreasyon faaliyetlerinin gerçekleştiği alanları tanımlamak için kullanılmaktadır.

“Mesire yeri”nin Osmanlı’daki karşılığında, doğa önemli bir bileşendir, çünkü açık alanda gerçekleşen rekreasyon; yani mesire faaliyetleri, açık alan oluşturma özelliğine sahip doğa üzerinde yerleşmektedir. Mesire yeri kavramındaki “yer”in karşılığı, kente açık alan sunan doğadır. Geniş boyutlu mesireler, Türklerin doğaya yakın olmak ve diğer bir yandan yaşamsal rekreasyonel aktiviteleri gerçekleştirmek için kullandıkları, doğada düzenlemeler gerçekleştirdikleri engin boyutlu bahçelerdir.

Osmanlı kentinde doğa ve kent arasındaki özel ilişki, mesire yerlerinde ortaya konmaktadır, mesire yerleri kent için önemli çekim noktaları oluşturmaktadır. Mesire alanları, gelişmekte olan kent için çekim noktaları oluşturma özelliklerinin yanısıra, Salman (1999)’un belirttiği üzere, ileride oluşturulacak yerleşme alanları için “ön tespit” niteliği taşımaktadır.

Mesire kavramına ait tanımda yer verilen, gezinti eyleminden daha derin kullanım biçimlerini içeren alanların oluşmasıyla mesire tanımı; rekreasyonu işaret eden tek bir eylemden farklı birçok eylemi içerecek şekilde dönüşmüştür. Bu dönüşümdeki etmen ise insan ve çevresi arasındaki ilişkiler sonucu oluşmuş “kültür”dür. Mesire alanları ayrıca insanın doğa ve tasarlanan çevre ile ilişkisini ortaya koyan “kültür”e ait zengin manzaralar sahnelemektedir.

2.3 Kültürel Miras Bileşeni Olarak Mesire Alanları

Geçmişteki kentin kamusal alanları, tarihi peyzajları ve gündelik yaşama dair kültürün sahnelendiği mekanlar olan tarihi mesire alanları, korunması gereken kültürel miras bileşeni niteliği taşımaktadır. Tarihi çevre, niteliği gereği özel bir yere

sahiptir ve kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasında temel ögedir (Kışlalıoğlu ve diğerleri, 1994). Mesire tarih süreci boyunca sahip oldukları kamusal alan karakteri, sahip oldukları bahçe düzenlemesi ve peyzaj değerleri ile birer kültürel miras bileşeni oluşturmaktadır.

Mesire alanları, taşıdıkları kamusal alan nitelikleri ile korunması gereken birer kültürel miras bileşeni niteliğine sahiptir. “Kamusal yaşam”; birliktelik, toplu istek ve toplu bilinçle ilgili olup varlığımızın diğer temel boyutu olan öznel yaşamın karşıtıdır (Oktay, 2008). Kamusal yaşam ve kamusal alanın sınırları, özel mekan-kamusal mekan, özel yaşam-kamusal yaşam arasındaki etkileşimin sınırları ile yaratılmaktadır. Kamusal alan kent kullanıcıları arasındaki etkileşimi ve iletişimi pekiştiren bir alandır.

Oktay (2008)’e göre, kentsel tasarım bağlamında “kamusal alan” kamusal yaşamı barındıran yerdir ve iki farklı boyutu vardır;

- Fiziksel boyut (mekan): fiziksel boyut kamusal yaşamı ve toplumsal iletişimi destekleyen kamusal ya da özel mekanı ve/veya ortamları içerir,
- Sosyal boyut (etkinlik): kamusal alanda gerçekleşen etkinlik ve olayların oluşturduğu çerçevedir ve “sosyokültürel kamusal alan” olarak adlandırılması olanaklıdır.

Osmanlı kentinin açık kamusal alanlara örnek olarak cami avluları ve sokakları, meydan, namazgah, mesire ve çayırıları örnek vermek mümkündür (Cerasi, 1985). Lale devri kentin kamusal mekanlarının gelişimine önemli bir ivme kazandırmıştır. Kuban (1996)’ya göre, Türkler ancak Lale Devri’nin tipik bir yazgısı olarak ortaya çıkan büyük meydan çeşmeleri ve onların çevresinde spontane olarak oluşan alanlarda meydan kavramına yaklaşmışlardır.

Üsküdar III. Ahmed meydan çeşmesi, Lale Devri’nde gerçekleştirilen ve çevresinde spontane olarak bir meydanın olduğu türde bir düzenlemedir. III. Ahmed döneminde mevcut olan yeni bir mimarlık ortamı yaratma tutkusu ve gerçekleştirilen büyük imar hareketleri, Batı ile o zamana kadar görülmemiş bir düşünce ve zevk alışverişinin sonucudur (Kuban, 1998). Bu dönemde gerçekleştirilen imar hareketleri, kenti bütünüyle ilgilendiren bir imar hareketi değildir, daha çok padişahın isteklerini karşılamaya yöneliktir (Arel, 1975).

Tarihi mesire alanları da, kent yaşamında açık kamusal mekanlar olarak hizmet vermekteydi. Tarihi mesire alanları, doğa ve kentin birbirleriyle etkileşimi sonucu oluşan bir arakesit niteliği taşımaktadır. Osmanlı Dönemi'nde bir çok toplumsal işlev kentin doğa ile etkileşimi sonucunda oluşmuş özel kamusal mekanlar olan mesire alanlarında gerçekleştirilmekteydi.

Cerasi (2001)'e göre gezinti yerleri ile doğa ve kent anlayışı arasındaki o özel içiçe girmişliği; kurumlarda, örneğin bostancı ve bostancıbaşı adı verilen imparatorluk figürünü incelerken de sezmek mümkündür. Bostancı ve bostancıbaşılar, başlangıçta sadece imparatorluk bostanlarından sorumluyken 16. yüzyıldan itibaren bahçe ve mesire yerlerindeki düzenin sağlanması ve bakımlarının yapılması görevlerini de yürüttüler (Cerasi, 2001). Kentin açık mekanları, zamanın akışında bostancı ve bostancıbaşıların bütün açık mekanlardaki kamu düzeninden, avcılıktan ve balıkçılıktan, sonraları da Boğaziçi kıyılarındaki yapılanmayı kontrolden sorumlu olmasıyla bir biçimde kendi kavramsal ayrımlarına sahip, kent içinde ve dışında devam eden bir olgu olarak algılandılar (Cerasi, 2001).

Mesire alanları, taşıdıkları tarihi bahçe kavramına ait nitelikler sayesinde korunması gereken birer kültürel miras bileşeni niteliğine sahiptir. Mesireler sahip oldukları değerlerin niteliği ve gerektirdikleri bakım ve koruma esasları açısından Floransa Tüzüğü'nde yer verilen tarihi bahçeler hakkındaki temel ilkelerle örtüşmektedir. Bu belge çerçevesinde belirlenmiş esaslar tarihi mesire alanları ve diğer tarihi bahçelerin korunması için de örnek oluşturacak niteliktedir.

Tarihi kültür varlığı kavramından ve bu varlıkların korunma esaslarından bahseden "Venedik Tüzüğü"nde (Mayıs 1964); tarihi niteliğe sahip alanların korunması hakkında esaslara yer verilmiştir (Url 8, The Venice Charter). "Tarihi Bahçeler" hakkında esasları içeren Floransa Tüzüğü, tarihi bahçelere değinen Venedik Tüzüğü'ne ek niteliğindedir ve ICOMOS tarafından Aralık 1982 tarihinde kabul edilmiştir.

Floransa'da 21 Mayıs 1981 tarihinde toplanan Tarihi Bahçeler ICOMOS-IFLA Uluslararası Komitesi, bu şehrin adını taşıyacak tarihi bahçelerin muhafaza edilmesi hakkında bir tüzük oluşturmaya karar vermiştir, mevcut Floransa Tüzüğü Komite tarafından taslak olarak hazırlanmış ve 15 Aralık 1982 tarihinde, belirlenmiş ilgili alanı kapsayan Venedik Tüzüğü'ne bir ek olarak ICOMOS tarafından kayda

geçirilmiştir (Url 7, The Florence Charter). Floransa Tüzüğü'nde tarihi bahçelere ait; tanımlar/amaçlar, bakım/koruma/restorasyon/yeniden inşa, kullanım, yasal ve idari koruma hakkında esaslara yer verilmiştir. Bu tüzükte yer alan temel maddelerden bazıları şu şekildedir;

- Tarihi bahçe tanımı: “Tarihi bahçe”, tarihi veya sanatsal bir açısı tarafından, kamuya faydalı mimari ve bahçe düzenlemesi alanları ile ilgili bir kompozisyon ve anıt olarak tanımlanmıştır.
- Tarihi bahçenin dayanıksız ve yenilenebilir olma niteliği; Bitkisel ve bu nedenle canlı olan bileşenlere sahip mimari bir kompozisyon olması nedeniyle dayanıksız ve yenilenebilir bir niteliğe sahip olduğu ortaya konmuştur.
- Tarihi bahçenin mimari kompozisyonu, bahçenin sahip olduğu:
 - Plan ve topoğrafya,
 - Bitki örtüsü (türler, oranlar, renk şemaları, aralıklar ve nispi yükseklikler gibi değerlere sahip olan bitki örtüsü),
 - Yapısal ve dekoratif özellikler,
 - Su elemanları (durgun veya akış halinde olan, gökyüzünü yansıtan su elemanları) gibi elemanları içermektedir.
- “Tarihi bahçe” teriminin küçük bahçelere ve büyük parklara da eşit şekilde uygulanabilir olduğu ortaya konmuştur.
- Ayrılmaz birer bileşeni olan yapılar ile ilişki içinde bulunması ya da böyle bir yapının mevcut olmaması durumunda, tarihi bahçe; kentsel, kırsal, yapay ya da doğal niteliklere sahip çevresinden soyutlanarak ele alınmamalıdır.
- Tarihi alan önemli bir tarihi olay, iyi bilinen bir halk efsanesi, destansı bir dövuş veya ünlü bir resmin konusu gibi unutulmaz bir sahne ile ilişkili özgün bir peyzajdır.
- Tarihi bir bahçenin ve herhangi bir kısmının bakım, koruma, onarım veya yeniden inşa çalışmasında, bileşen özelliklerinin hepsi eş zamanlı olarak ele alınmalıdır, değişik operasyonları izole etmek bahçenin bütünlüğüne zarar verir.

- Tarihi bahçelerin sürdürülebilirliğinin sağlanması üstün öneme sahiptir. Bahçenin değişmeyen bir koşulda muhafaza edilmesi için; bahçenin önemli bir bileşeni olan bitkisel materyalinin gerektiği zaman acil değişimlerle, gerektiği zaman da belirli aralıklarla yenilemeye dayanan uzun vadeli programlarla yenilenmesi gerekmektedir.
- Tarihi bahçe, uygun koşullara sahip çevreler içinde muhafaza edilmelidir; fiziksel çevrede ekolojik denge için tehlike yaratacak değişiklikler yasaklanmalıdır, bu uygulamalar dahili ve harici (drenaj çalışmaları, sulama sistemleri, yollar, otoparklar, çitler, ziyaretçilere yönelik düzenlenen tesisler vb.) bütün altyapı bileşenleri için geçerli olmalıdır.
- Bir bahçenin tamamen yok olduğu ya da bahçenin geçirdiği aşamalar hakkında varsayımdan öteye geçemeyen bilgiler mevcut olduğu durumlarda, gerçekleştirilen rekonstrüksiyon sonucu yaratılan bahçenin, tarihi bahçe olarak nitelenmesi mümkün değildir.
- Nitelikli uzmanların tavsiyesi üzerine, tarihi bahçelerin tespit edilmesi, bu bahçelerin dökümünün oluşturulması ve korunması yetkili idari yapıların görevidir. Bu bahçelerin korunması arazi kullanım planları çerçevesinde sağlanmalı, bu kararlar bölgesel ve yerel planlama ile ilgili belgelerde gerektiği şekilde vurgulanmalıdır. Nitelikli uzmanların tavsiyesiyle bakım, koruma, onarım ve gereken durumlarda rekonstrüksiyonu kolaylaştıracak finansal önlemlerin alınması da yetkili idari yapıların görevidir (Url 6, Historic Gardens).

Floransa Tüzüğü'nde yer almış bu ilkeler, Kağıthane Sa'dabad Mesiresi ve İstanbul'da yer alan diğer tarihi mesirelerin korunması için gerekli olan yaklaşım biçimine örnek teşkil etmektedir.

Mesire alanları, taşıdıkları kültürel peyzaj alanı özelliklerinin dolayısıyla korunması gereken birer kültürel miras bileşeni niteliğine sahiptir. "Kültürel peyzaj" kavramı, koruma alanında yeni bir tanım olarak yer almaktadır. Kültürel peyzaj kavramı, doğa ve insanın ortak eserlerini açıklamak için kullanılmaktadır (Url 14, Cultural Landscape). 1992'de World Heritage Convention kültürel peyzajları tanıyan ve koruyan ilk yasal oluşum olmuştur. "Kültürel peyzaj alanı" kavramı, insan neslinin doğal çevresi ile etkileşiminin çeşitli manifestolarını kapsamaktadır (Url 14).

World Heritage Centre tarafından, kültürel peyzaj kavramı ilgili şunlar aktarılmıştır;

- Kültürel peyzaj alanları, çoğu zaman, yaşanan doğal çevre özellikleri ve sınırlı imkanlar sonucu ortaya çıkan sürdürülebilir toprak kullanımının özel tekniklerini yansıtmaktadır. Kültürel peyzaj alanlarının korunması, sürdürülebilir toprak kullanımı ile ilgili modern tekniklere katkı sağlayabilir ve peyzaj alanında, doğal değerlerin yaşamaya devam etmesini veya zenginleşmesini sağlayabilir.
- Kültürel peyzaj alanları şu üç kategoriye ayrılmaktadır;
 - “İnsan tarafından bilinçli olarak tasarlanan ve yaratılan peyzaj alanları” Bu kategori en kolay tanımlanabilen kategoridir, bu tanım çoğu zaman (ancak her zaman değil) dini veya diğer anıtsal yapılarla birlikte estetik kaygılarla inşa edilmiş bahçe ve park peyzajlarını kapsamaktadır.
 - “Organik olarak oluşmuş peyzaj alanları” Bu kategori önceki sosyal, ekonomik, idari ve/veya dini zorunluluklardan kaynaklanmış ve günümüzde mevcut olan şeklini doğal çevresiyle kurduğu ilişki ve ona karşı verdiği tepki ile geliştirmiş alanlardır, biçimlerinde ya da yan özelliklerinde evrim sürecini yansıtmaktadır. İki alt gruba ayrılmaktadır:
 - “Relik (ya da fosil) peyzaj alanı”, evrim sürecinin geçmiş zamanlarda aniden veya belirli bir süre sonunda tamalandığı alanlardır,
 - “Evrime süreci devam eden peyzaj alanları”, geleneksel yaşam biçimi ile yakın bağları bulunan çağdaş toplum yaşamında aktif sosyal rol sahibi olan ve evrim süreci tamamlanmış alanlardır.
 - “Birleşik kültürel peyzaj alanları” Bu kategoride yer alan peyzaj alanlarının “Dünya Mirası Listesi”ne alınması, maddi kültürel kanıtlardansa doğal elemanların güçlü dini, sanatsal veya kültürel birlikleri nedeniyle gerçekleşebilir, sözkonusu birliğin niteliğinde maddi kültürel kanıtlar önemsiz nitelikte olabilir ya da mevcut olmayabilir (Url 14, Cultural Landscape).

Kağıthane Mesiresi örneği, ilk kategoride yer alan özelliklere sahiptir; insan tarafından bilinçli olarak tasarlanan ve yaratılan bir peyzaj olan alan, dini veya diğer anıtsal yapılarla birlikte estetik kaygılarla inşa edilmiş bahçe ve park peyzajlarına sahiptir.

Arel (1975)'e göre, Kağıthane'nin imarıyla başlayan girişim, Avrupa mimarisine bir öykünme olmaktan çok, Osmanlı mimarisinin özgün kalıplarına yeni olanaklar kazandırma çabası olarak ortaya çıkmaktadır. Floransa Tüzüğü'nde tarihi bahçenin; bir kültürü, bir çağı ve sıkça bir sanatçının özgünlüğünü ortaya koyduğu aktarılmaktadır (Url 6, Historic Gardens). Bu anlamda Kağıthane Mesire Alanı'nın düzenlenmesi; Osmanlı mimarisi ve peyzaj mimarisine yeni olanaklar sunan bir kültürel peyzaj ve miras alanı oluşturmaktadır.

3. TARİH BOYUNCA İSTANBUL'DAKİ MESİRE OLGUSU

3.1 Tarih Boyunca İstanbul'daki Mesire Olgusunun Oluşum ve Gelişim Süreci

Türklerdeki doğa anlayışı, tarih boyunca Türk milletinin sahip olduğu kültürel anlayış çerçevesinde gelişmiş, diğer milletlerin ve toplulukların anlayışlarından farklı nitelikler taşıyan bir kavramdır. Türklerde yüzyıllardır süren göçebelerinin verdiği fiziksel temelsizlik nedeniyle bahçe kavramı epeyce geç gelmiş, ama doğa uğraşısı daima var olmuştur (Evyapan, 1972).

Bizans Dönemi'nde var olan mesireler, Osmanlı Dönemi'nde de korunup geliştirilmiş, kamu yaşamının canlı birer parçası haline gelmişlerdir. Cerasi (2001), 18. yüzyılda bütün kentlere ait çok geniş yayılma alanına sahip kır gezinti alanların ve kamu kullanımına açık çayırların daha az kesin biçim ve kullanımlarıyla önceki dönemlerde de varolduğundan bahsetmektedir. Cerasi (2001)'e göre İstanbul'un Boğaziçi ve Haliç kıyılarında ve bu kıyıların ardındaki tepelerde yer alan bu çayırlar aşağı yukarı her zaman doğaldı.

Manzara, yeşil bitki örtüsü, su pınarları gibi doğal bileşenlere sahip mesire alanlarının oluşması için, İstanbul tarih boyunca birçok elverişli alana sahip olmuştur. Bu tür potansiyellere sahip alanların oluşturduğu mesire alanları, Osmanlı tarihi boyunca değişken miktarda kullanıma ve değişken arazi boyutlarına sahip olmuştur.

Boğaz'daki mesire alanlarının kullanımının artması, bu alanlara ulaşımın gelişmesi ile eşzamanlıdır. Daha önceden mesirelere ulaşım zor şartlarda sağlanırken, İstanbul ve Boğaziçi'ndeki ulaşım talebinin artması ve halkın mesirelere ulaşmak için vapur seferlerini tercih etmesiyle, Şirket-i Hayriye kurulmuş ve İstanbul yaşantısının önemli bir parçası haline gelmiştir. Gökteş (1993-94)'e göre, mesire alanlarına rağbet Lale Devri'nde (1718-1730) başlamış olmakla beraber; II. Mahmud (1808-1839) ve Abdülmecid (1839-1861), II. Abdülhamid (1876-1909) dönemlerinde giderek artmıştır. Şirket-i Hayriye için hazırlanan internet sayfasında; halkın sayfiye alanlarını kullanım alışkanlıklarındaki değişime paralel olarak, kentin ulaşım

olanaklarının değişimi Őu Őekilde aktarılmıştır: “19. yūzyılda Osmanlı toplumsal ve ekonomik yapısındaki dōnūřim ve tūketim alışkanlıklarındaki değişime paralel olarak sayfiye alışkanlığının gelişmesi ve yaygınlaşması, özellikle İstanbul ile hemen yanı başında bulunan Boęaziçi arasındaki ulaşım gereksinimini artırdı. Hem seyir güvenliği bulunmayan, hem de toplu ulaştırma aracı niteliği olmayan kayıklar, giderek artan kent içi ulaşım taleplerini karşılayamaz olmuştur (Url 13, Őirket-i Hayriye)”.

Tanzimat Dōnemi'yle birlikte Osmanlı ekonomisinde yaşanan hareketliliğin, İstanbul'un Boęaz'a doğru genişlemesine sebep olduğu, Boęaz'ın iki yakasının daha fazla rağbet gōrdūęu, özellikle yaz aylarında halkın mesirelere, ayazmalara, çayirlara sefa yapmak için gitmeyi tercih ettiği aktarılmaktadır (Url 13, Őirket-i Hayriye). Boęaz'ın iki yakasında yer alan açık mekanların kullanımının artması halkın değişen isteklerini göstermektedir.

Cerasi (2001), mesire oluşum sürecini Őu Őekilde aktarır: “Doęada yer alan bir mekana ait materyaliterin (açık alanın doğal bileşenleri olarak yer alan çayirlar, su kaynakları vb.), bu yerin ortamının ya da panoraması gibi o yere özgū değerlerin kullanılarak doğal bir varlığın kente mal edilmesi veya yeniden mal edilmesi yoluyla mesire nitelikli mekanlar ortaya çıkmıştır.” Bu sıklıkla rastlanan bir mesire oluşum sürecidir, Cerasi (2001)'e gōre, Dolmabahçe örneğinde olduğu gibi pahalı yapay bir düzenlemenin gerçekteştirilmesi az rastlanan bir durumdur.

Mesirelerin oluşum süreci; kullanımın değişmesi, aristokratik yaşama mal edilmesi ve daha sonra devretme ve halk kullanımına bırakma gibi aşamaları kapsayan bir süreci de kapsayabilmektedir (Cerasi, 2001).

Eldem (1976), mesirelerdeki çayırılık düz alanın çeşitli eğlence, oyun ve sporlara mahsus kısımlara ayırdığını anlatmaktadır; dinlenmeye ve oturmaya mahsus alanlar mevcut olduğunu, spor olarak da cirit ve envai top ve at oyunları ile ok atışlarına elverişli yerler ile poligonların halkın bu çeşit ihtiyaçlarını fazlasıyla sağlayacak biçimde dūřünölmüř ve yapılmış olduğunu aktarmaktadır.

Batı Avrupa'daki halka açık bahçe ve parklarda çeşitli eğlence, oyun ve sporlara mahsus imkanların temin edilmesi ancak 19. yūzyılın sonlarına doğru genelleşmiştir, Avrupa'da bizim anladığımız anlamda bir mesirenin kurulmasına örnek olarak; Paris ve Boulogne arasındaki has ormanlığın umuma açılarak İngiliz usulü bir park haline

sokularak bizdeki örneklerinden çok daha büyük bir ölçüde ve mükemmeliyette bir mesirenin oluşturulması gösterilebilir (Eldem,1976). Eldem (1976), yine de bu örneğin arkasından Avrupa’da ve dünyanın her büyük şehri civarında kurulan bu çeşit parkların daha ilkel bir biçimde oluşturulmuş olsa da bizde birkaç yüzyıl evvel düşünülmüş olduğunu, bunun da bizdeki şehir yaşantısını ve insancıl anlayışların zamanına göre ileriliğini ve modernliğini ispat ettiğini aktarır.

Bizans Devri’nden daha önce, Bizans Devri’nde; (4. ve 15. yüzyıllar arasında), Osmanlı Devri’nde ve onu takip eden Cumhuriyet Tarihinde oluşmuş tarihi ve kültürel katmanlar, İstanbul kentine ait mesire alanlarının kültürel birer miras niteliği kazanmasına yol açmıştır. Farklı dönemlerden izlerin takip edilerek alana ait mesire işlevinin devam etmesiyle mesire alanlarının sürdürülebilirlikleri sağlanmıştır. Boğaziçi’nde yaratılan bahçe, mesire ve korularla bunların kullanılış biçimi, mekansal ve anlamsal değişimi sürekli kılmış, Boğaziçi yüzyıllar içinde Osmanlı hanedanının bir sayfiyesi konumundan, kentin dış bir mahallesine dönüşmüştür (Salman, 1999).

18. yüzyıla kadar kısıtlı bir çevrenin kullanageldiği doğal gezinti alanları, bahçeler ve mesire yerleri, bütün kentte (özellikle de Boğaziçi’nde) yaygınlaşmış, gelişen batılılaşma düşüncesiyle daha geniş bir topluluğa hizmet vermek üzere öncekilere kıyasla daha fazla öne çıkan kullanım ve biçimlerle düzenlenmişlerdir (Salman, 1999). Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey, seyir yerlerinin sayısının artmasının ve canlanmasının Lale Devri’nde gerçekleştiğini ve İbrahim Paşa’nın mesirelerin imar ve düzenlenmesi konusunda gayret gösterdiğini, Haliç, Üsküdar ve Boğaziçi civarında pek çok saray ve köşkün yapıldığını aktarır (Çoruk, 2007).

Eldem (1976), 19. yüzyıl sonlarından 20. yüzyıl başına kadar olan dönemdeki en tanınmış bahçeler olarak şu bahçeleri saymıştır:

- Abdülhamit zamanında yer alan: Yıldız Bahçesi, Çubuklu’da Abbas Hilmi Paşa Bahçesi ve korusu, Beykoz’da Abraham Paşa Korusu
- Son devirde önce “millet bahçeleri” sonra “park” ismi altında şehrin muhtelif yerlerinde, naturalist bahçe üslubunda kurulan son devir mesire ve halk bahçeleri: Taksim Millet Bahçesi (1855-1866), Sarıkaya Millet Bahçesi (1868-1869), Sultan Ahmet Millet Bahçesi (1871-1872), Tepebaşı Millet

Bahçesi, (1878) Taksim Bahçesi, Gülhane Parkı (1911), Doğancılar Parkı, Abbasğa Parkı (1941)

- Fransız Bahçesi tarzında planlanan ve 1943'te açılan İnönü Gezisi (Eldem, 1976).

Evyapan (1972)'ye göre, 19. yüzyılın ikinci yarısında, devlet tarafından "Belediye parkları" adı verilerek düzenlenmesi ve bakımından belediyenin yükümlü olduğu parklar oluşturulmuştur. Bu parklara ilk örnek teşkil eden park, Büyük Çamlıca'daki halk parkıdır. 19. yüzyılın sonlarında ise Sultan Ahmed Belediye Bahçesi, Tepebaşı Belediye Bahçesi, Taksim Belediye Bahçesi, Bakırköy Belediye Bahçesi ve Tophanelioğlu Belediye Bahçesi halkın kullanımına açılmıştır (Evyapan, 1972).

Osmanlı Dönemi'ndeki tarihsel dönemlere göre, İstanbul'da mesire alanları şu süreçlerden geçmiştir;

- Osmanlı'dan önce İstanbul'da yerleşim kentteki surların içinde kalmaktadır, Osmanlı dönemi ile sur dışında da gelişim göstermeye başlamıştır.
- 18. yüzyıldan Boğaziçi daha kısıtlı olarak kullanılmaktadır, 18. yüzyıldan sonra daha geniş bir kullanıcı kitlesi tarafından kullanılmaya başlanmıştır.
- 19. yüzyılda Şirket-i Hayriye'nin kurulması mesire alanlarına ulaşımı rahatlatmış ve mesirelerin kullanımını da önemli yönde etkilemiştir.

Osmanlı Devri'nde padişahın mülkiyetinde ve bakımı bostancı ve bostancıbaşların yetkisinde olan bazı mesire alanları, daha sonradan Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş süreci sırasında (19. yüzyılın sonlarında) "belediye bahçeleri" adı altında bakımı belediyenin sorumluluğunda olan mekanlar şeklinde yeniden düzenlenmiştir. Bu durum devlet örgütünü batılılaştırmaya yönelik bir çabanın sonucudur. Günümüzde ise Çevre ve Orman Bakanlığı, Çevre ve Orman Müdürlüklerinin, belediye ve vakıfların mülkiyetinde ve yetkisinde olan mesire alanları mevcuttur.

3.2 Mesire Alanlarında Karşılaşılan Özellikler

Çalışmanın bu bölümünde, mesire alanlarında sıklıkla karşılaşılan; benzer nitelikteki mekan ve kullanımla ilgili ve diğer özellikler, İstanbul'da Geç Osmanlı Dönemi'nde şekillenmiş mesire olgusunu detaylı olarak irdelemek amacıyla ortaya konmuştur.

3.2.1 Mesire alanlarında karşılaşılan doğal özellikler

Doğadaki bir mekan; o yere özgü değerlerin tanınması ve değer verilmesi, bu değerlerin sayesinde mekanın kullanımının artması ve bu mekanın sevilmesi sonucunda mesire niteliği kazanmaktadır. Mesireler, sahip oldukları farklı doğal değerlere bağlı olarak, farklı çekim alanları oluşturmuştur. Göktaş (1993-94), mesirelere bazılarını suları, bazılarını da manzarası için gidildiğini aktarmaktadır. Cerasi (2001), en ilginç gezintilerin çayırarda, akarsu kıyısında ve deniz kenarında yapıldığını aktarmıştır.

Akdoğan (1962)'ye göre, mesire yerleri doğal özellikleri ve insanları cezbettikleri özellikleri bakımından dört gruba ayrılır:

- Geniş tabii çayırar
- Şifalı sular civarları
- Manzaraya hakim yüksek tepeler
- Dini inanışlar sebebiyle ziyaret edilen mesireler

Akdoğan (1962) tarafından gerçekleştirilen üç maddeli sınıflandırmaya (geniş tabii çayırar, şifalı sular civarları ve manzaraya hakim yüksek tepeler), farklı bir doğal karakter sunan koru alanlarını da eklemek mümkündür. Çalışmanın bu bölümünde doğal özelliklerine göre mesire alanları; geniş çayırar, korular, manzaraya sahip mesire alanları ve su pınarları ve akarsuların etrafında şekillenen mesire alanları olarak dört başlık altında incelenmiştir.

3.2.1.1 Geniş çayırar

Geniş doğal çayırar en meşhur mesirelerin çoğunu oluşturmaktadır (Akdoğan, 1962). Bu alanlar geniş açıklıklardan oluştuğundan büyük toplulukların çeşitli amaçlarıyla bir araya gelmesini mümkün kılmaktadır. Bu mesire alanların ortak tarafı; geniş çayırar ve dereler boyunca kümelenmiş ulu ağaçlardan oluşmaları olarak belirtilmiştir (Akdoğan, 1962).

Efe, A., ve diğerleri (1997), düz çayırarlık alanın; çeşitli eğlenceler, oyunlar ve cirit, güreş, ok talimi gibi spor eylemleri için ayrıldığını, çayırı amfiteatr şeklinde kuşatan tepelerde ise gezinti patikaları bulunduğunu aktarmaktadır. Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey saraya ait atların çayıra çıkarılması adetine uygun olarak seyislerin çadır

kurularak ve geceleri meşaleler yakılarak çeşitli müzikli eğlenceler düzenlendiğini anlatır (Çoruk, 2007). Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey saraya ait atların çayıra çıkarılması adetini anlatırken kullanılan çayırları şu şekilde sıralar:

- Kağıthane,
- Alibeyköy,
- Veliefendi, Çırpıcı çayırları,
- Büyük ve Küçük Çekmece Gölleri'nden Kestaneköy sahasına uzanan çayırlar,
- Muha,
- Boğaziçi'nde Büyükdere,
- Hünkar İskelesi,
- Sultaniye,
- Çubuklu,
- Göksu;
- Kadıköyü'nde Uzunçayır ve Yoğurtçu Çayırları(Çoruk, 2007).”

Yukarıda sıralanan çayırlara ek olarak; Baltalimanı Çayırları, Tarabya'da yer alan çayır, Üsküdar tarafında yer alan Merdiven Karyesi'ne (köyüne) ait çayırları, İbrahim Ağa Çayırları, Haydarpaşa Çayırları, Kuşdili Çayırları, Küçüküsu Çayırları, Beykoz'daki Meşhur Çayırları, Beykoz civarındaki Tokad Kasrı Çayırları da çayır alanlarından oluşan mesirelere örnektir.

3.2.1.2 Korular

Türk Dil Kurumuna ait Güncel Türkçe Sözlük'te bakımlı küçük orman olarak açıklanan kuru kelimesinin tanımladığı mekanlar; mesire alanlarına benzer biçimde halka hizmet veren açık hava rekreasyon alanlarıdır.

Koru, kent içinde veya yakın çevresinde yer alan, etrafı duvarlarla çevrilerek emniyeti sağlanmış, uzun bir süreden beri “koruma” altında tutulmuş büyük bir ağaç topluluğu, küçük bir orman parçası; yollarla bölünmüş bir orman parçası; yollarla bölünmüş bir parkın gezinti yeri olarak düzenlenmiş kapalı ağaçlık kısmıdır (Efe ve

diğerleri, 1997). Kent içindeki koru, uzun süre koruma altında tutulmuş olma ve rekreasyonel açıdan halka hizmet verme koşullarını sağlar (Efe ve diğerleri, 1997).

3.2.1.3 Manzaraya sahip mesire alanları

İstanbul manzara açısından çok zengin mekanlar içeren bir kenttir. İstanbul'da farklı tipte manzaralar mevcuttur; İstanbul Boğazı'na bakan alanlarda uzaktan ya da yakından kadraja alınan deniz manzarası ve doğal unsurların (su pınarları, ulu ağaçlar) oluşturduğu manzaralar, mesireler için zengin malzeme oluşturmaktadır.

İstanbul Boğazı'nın iki yakasında yer alan mesire yerlerinde, İstanbul Boğazı'nın özel karakteri nedeniyle, deniz manzarası tipik bir manzara çeşididir. Vadi ya da tepelerde oluşturulmuş mesire yerleri deniz manzarasına sahip karakterdedir.

Mesirelerin manzaraya sahip olma durumu, Efe ve diğerleri (1997), tarafından şu şekilde aktarılmıştır: “İstanbul'da doğal bahçeler ve mesireler manzaraya, tercihen Boğaziçi veya Haliç'e açılan vadilere yerleşmiştir, bu çok geniş alanlarda ağaç grupları veya “tek ve anıtsal ağaçlar”, dereler, pınarlar, kanal, çeşme, havuz gibi su elemanları, taş veya çemen sofalar, köşkler, tarih, mihrap ve nişan taşlarıyla özel noktalar yaratılmıştır.”

3.2.1.4 Su pınarları ve akarsuların etrafında şekillenen mesire alanları

Su pınarları tarih boyunca İstanbul'da mesire alanları için önemli bir çekim kaynağı olmuştur. Su pınarları ve bu suların düzenlenmesi yoluyla oluşturulan kanal, set, havuz ve çeşmeler gibi peyzaj unsurları mesireler için özel odaklar teşkil etmektedir. Bu tür mesirelere örnek olarak Sarıyer, Beykoz Kabakulak suyu Mesiresi, Kefeli Suyu, Kağıthane, Tuzla İçmeleri örnek gösterilebilir (Akdoğan, 1962).

Hristiyanlığa ait dini inanışlar sonucu değer verilen su pınarları olan ayazmalar mesire yerlerinin oluşumuna katkıda bulunmuştur. Rumca'da kutsal su anlamına gelen “ayazma” kelimesi, kimi zaman yok olmuş kilise ve manastırların yerlerine de işaret edebilen su kaynaklarını ve bunları değerlendirmek için inşa edilen çeşmeler için kullanılmaktadır (İnciciyan, 2000).

Sarıyer Mesiresi su kaynakları ile ünlü bir mesiredir. Akdoğan (1962), Sarıyer Mesiresi'nin “Suluyar” olarak da adlandırıldığını aktarmaktadır. Sarıyer Mesiresi'nde Hünkar, Şifa, Fındık, Kestane ve Çırçır olmak üzere beş tane kaynak suyu yer almaktaydı (Göktaş, 1993-94).

3.2.2 Mesire alanlarında karşılaşılan kullanıcı profilleri

3.2.2.1 Özel kullanıcı grubunun kullandığı mesire alanları

Özel kullanıcı gruplarının kullandığı mesire yerlerinin; padişahın ve saray erkanının kullandığı mesire alanları (saray bahçeleri, hasbahçeler, kasırlar, yazlık köşkler, av köşklere ait bahçeler, bağlar, meyvelikler, kıyı köşklere ait bahçeler), bireysel kullanıcıya ait, özel mülkiyetli ve özel kullanıcı grubunun kullandığı mesire alanları olarak gruplanması mümkündür.

Evyapan (1972), padişahların yazlık yaşantılarının Topkapı kıyı-saraylarından Boğaziçi ve çevre kasırlarına kaymasını şu şekilde aktarmıştır: “Padişahlar, Topkapı’daki saraylar ve bahçelerle yetinmemişler, İstanbul ve çevresinde havasının, suyunun, görünümünün güzelliğiyle tanınan yerlere bahçeler ve köşkler yaptırmışlardır. Özellikle 17. yüzyıla dek küçük köylerden meydana gelen Boğaziçi’nde av koruları ve tek tük köşklere varken, asıl saray ve kasırlarını bundan sonra yaptırmışlardır.” Boğaziçi alanındaki şehir yaşantısının gelişmesi, mesire alanlarının çevresinin gelişmesiyle eşzamanlı olarak gerçekleşmiştir. Akdoğan (1962)’ye göre, mesire yerleri buldukları semtin çok defa imarına yol açmış olmak bakımından şehir peyzajında önemli rol oynamışlardır. Rağbet gören mesire yerleri civarında yerine göre köşkler, sahilsaraylar, zarif yalılar veya güzel konaklar yapılmış, geniş bahçeler ve korular tesis edilmiştir (Akdoğan, 1962).

Evyapan (1972), saraylara ait bahçelerin bakımı hakkında şunları aktarır: “Kıyı saraylarının ve tepelerdeki köşklere, öbür çevre saray ve köşklere bahçeleri daima güzel, düzenli ve çoğunlukla geniş olurdu. Bu bahçeler de, Topkapı Hasbahçesi gibi bostancılarca düzenlenir ve bakılırdı. Bu dış padişah bahçelerindeki bostancılar, “usta” denilen başların buyruğundaydılar.”

Saray bahçelerinde, çiçek yetiştirme önemli bir konudur, padişahlar bitki türleri ile yakından ilgilenip özel türlerin özel örneklerini bahçelerine getirmişler ve farklı bahçeler yaratmışlardır. Saray bahçeleri; safa bahçesi şeklinde düzenlenmiş alanlara ek olarak ihtiyaçları karşılamak anlamında düzenlenmiş fonksiyonel alanlara da sahiptir. Saray bahçeleri, meyvelikleri ve sebzelikleriyle kendine yeter niteliktedir (Evyapan, 1972).

Hasbahçeler padişahın kullanımına mahsus bahçe alanlarıdır. Yeni Saray olarak da adlandırılan Topkapı Sarayı’ndaki hasbahçe, günümüz Gülhane Parkı alanında yer

almaktadır. Evyapan (1972), saraylar topluluğunu kuzey, batı ve doğu yönlerinden çevreleyen hasbahçeyi şu şekilde anlatır: “Bu geniş doğa parçası avlanma ve sportif etkinlik için ayrılmış ama çiçek, meyva ve sebze bahçelerini içerisine toplamıştı. Hasbahçe, genellikle padişahın özel bahçesine denilirken, Topkapı Hasbahçesi'nin içinde sanatın ve ilmin öğretildiği atölyeler ve öbür yapıtlar da yer almaktaydı. Öyle ki, bu hasbahçe bütünüyle devrinin bir sanat ilim akademisi niteliğindedir. Bu atölyelerden Mimar Sinan ve Mimar Mehmed gibi sanatçılar yetişmiştir.”

Padişaha ait “biniş” olarak adlandırılan amaca özel kullanımlı mesire yerleri mevcuttur. Konak ve köşklere ait bahçeler, yalı bahçeleri özel kullanıma sahip olan mesire grubuna dahil olmaktadır. İstanbul Boğazi'nin kıyıları boyunca sıralanan, arkalarındaki korulara küçük köprüler yardımıyla bağlanan yalı ve sahilsaraylarıyla büyük bir şehir bahçesi yaratılmıştır (Salman, 1999). Evyapan (1972), Boğaziçi'nin belirli semtlerinin önemli kişilerce sürekli mekan edinildiğini aktarır ve bu grupları şöyle açıklar: “Rumeli kıyısında, Kuruçeşme ve Ortaköy'de padişahın hısım, akrabası; Bebek'te devlet ileri gelenleri; Yeniköy, Tarabya ve Büyükdere'de yabancı büyükler oturlardı. Anadolu kıyısında ve özellikle Beylerbeyi'nde müslüman halk ve ulema yerleşmişti. Vükela, rical ve ulemanın kışlıktan yalıya veya tersine göçleri padişah buyruğuyla olan, uzun görenek ve töreleri bulunan bir eylemdi.”

3.2.2.2 Kamusal kullanıcı grubunun kullandığı mesire alanları

Kamusal kullanıcı grubunun kullandığı mesire yerleri; çayırlar, koruluklar, yaylalar gibi kamusal kullanıma sahip, genellikle büyük grupların toplanmasına olanak verecek boyutta olan açık mekanlardır.

Cerasi (2001)'e göre, bu açık mekanları Avrupa'da yer alan “piazza”larla karşılaştırmak mümkündür; bir pergolanın altında veya ahşap bir verandanın üstünde yer alan, güzel bir çayırdaki görkemli bir ağaç altında kurulmuş olan açık hava kahveleri Avrupa'da yer alan “piazza”ların yerine geçer. Bu mekanlar gösterilerin, güreşlerin, cirit oyunlarının ve gölge oyunlarının sunulduğu yerlerdir, bu mekanların kullanıcıları (aileler ve arkadaş grupları) saatlerden günlere kadar değişen bir zaman dilimi boyunca mekana ait belirli bir alanı kullanıp, çadırlarını oraya kurmaktadırlar (Cerasi, 2001).

Osmanlı toplumunda mevcut olan farklı toplumsal gruplar, farklı mesire alanlarını kullanmaktadır. Abdülaziz Bey, Osmanlı hayatını aktardığı metinlerde, halktan

hanımların mesireleri kullanmasını şu şekilde aktarmaktadır: “Halktan hanımlar ikindiden sonra hane halkından bir iki kişiyi, varsa çocuklarını alır ya da yakın komşularından isteyen hanımlarla birleşir, evden bir su tası ve bir sürahi su alarak evlerine yakınsa Eğrikapı yakınında Tokmaktepe, Bayrampaşa Çayırı, Çobançeşmesi, Kazlıçeşme gibi yarı mesire olarak bilinen yerlere giderlerdi. Ayrıca buraya civarın erkekleri de gelirdi (Arısan ve diğerleri, 2002).”

Abdülaziz Bey, kullanıcı grubu halktan bayanlar olan gezinti yerlerini şu şekilde aktarmaktadır: “Hanımlar buralardan başka gezip eğlenmek için İstanbul içinde veya civarında bulunan sebze bostanlarından birine, ekseriyetle Langa, Narlıkapı, Yedikule, Kadirga, Tahtalı, Tekfur Sarayı, Yeni Bahçe, Eyüp, Defterdar bostanlarına da giderlerdi (Arısan ve diğerleri, 2002).”

Abdülaziz Bey, devlet ricaline mensup hanımların mesirelere gidişini şu şekilde aktarmaktadır: “Rumeli tarafından Anadolu tarafındaki mesirelerden birine gidilmek istendiğinde mecburen kayıkla gidilirdi. Rumeli tarafında oturanlar Kağıthane’ye, Veliefendi Çayırı’na, Anadolu tarafında, Üsküdar ve Kadıköy’de olanlar mesela Fener Bahçesi Mesiresi’ne gitmek isterlerse öküz arabalarından bir-ikisini günlüğüne kiralarlardı (Arısan ve diğerleri, 2002).”

Devlet ricaline mensup hanımların mesirelere özel oldukça külfetli hazırlıkları usulünce gerçekleştiren cariye ve hizmetçileriyle beraber gittikleri mesire yerleri vardır. Kibar hanımların tercih ettiği mesire yerleri Abdülaziz Bey tarafından şu şekilde sıralanmıştır: “İstanbul yakınında böyle dört mesire yeri vardı: Kağıthane Çayırı, Beykoz Çayırı, Veliefendi Çayırı, Fener Bahçesi (Arısan ve diğerleri, 2002).”

Abdülaziz Bey, Osmanlı hayatını aktardığı metinlerde esnaf kullanıcı grubunun mesireleri kullanmasını şu şekilde aktarmaktadır: “Her sınıf esnaf yaz mevsiminde arifane tabir edilen, aralarında topladıkları para ile seyir yerlerinden birine gider (Arısan ve diğerleri, 2002).”

Göktaş (1993-94), Yedikule dışındaki Çırpıcı Mesiresi’nin kullanıcı grubunun; eğlence ihtiyacı içindeki esnaf ve hovardalar olduğunu aktarmaktadır.

1861 yılında, mesirelerdeki kanunun yeniden düzenlenmesi ile İstanbul’un değişik yerlerindeki mesire yerlerine gidildiğinde kadın ve erkeklerin bir arada olamayacağına, Pazar günü Müslüman kadınların mesire yerine gidemeyeceğine de dikkata çekilmiş, mesirelere gelecek satıcı, çalgıcı, arabacı takımının söz ve

hareketleriyle edep dışına çıktığında kanunen cezaya çarptırılacağı belirtilmiştir (Göktaş, 1993-94).

3.2.2.3 Özel ve kamusal kullanıcı gruplarının kullandığı mesire alanları

Özel ve kamusal kullanıcı gruplarının ortaklaşa kullandığı mesire alanları, padişaha ait bazı alanların belirlenen günlerde kamu kullanımına açılmasıyla oluşmuştur. Kentin düzenlenmiş yeşil alanlarını oluşturan sultan ve saray erkanına ait başlıca park ve mesire yerleri, bir kaç örnek dışında, ağaçları, suları ve doğal güzellikleri nedeniyle seçilip düzenlenmiş ve haftanın belirli günlerinde halka açılarak kent yaşamının parçası haline gelmemiştir (Salman, 1999).

3.2.3 Mesire alanlarında karşılaşılan boyutsal özellikler

Mesire alanları yaşam süreçleri boyunca, farklı kullanım dönemlerinde farklı boyutlara sahip olmuştur. Padişahın özel bahçesi olarak seçilen ve sıklıkla av yeri olarak da kullanılan yerlerin birer ilgi odağı olduktan sonra, (Beşiktaş, Bebek, Emirgan, Yeniköy, Büyükdere, Beykoz, Kandilli gibi çoğu Boğaz köylerinde tarihlerinde izlenilmesi mümkün olan tipik bir gelişim süreci olarak) yeni yerleşmeler için bozulup terkedilmesi Osmanlı'nın kente bakış açısını ortaya koymaktadır (Salman, 1999).

“İstanbul Tatlı Sular” olarak nitelendirilen Göksu ve Küçüksu geniş boyutlu mesirelerdir. Kırkağaç Bendler Vadi ve Mesiresi, İstanbul “Tatlı Sular”ından sonra en büyük ve önemli gezinti yeriydi (Eldem, 1976).

Uzunlukları ile ortaya konan mesireler şunlardır:

- Kağıthane Mesiresi; 1100 m uzunluğunda kanal ve kanal dışındaki bölümlerinden oluşmaktadır.
- Uzun Çayır (Kadıköy)
- Vidos ve Ayvalı Derelerinin meydana getirdikleri Veliefendi ve Çırpıcı Çayırıları, İstanbul'un en uzun mesirelerini yaratmışlardır (Eldem, 1976)

3.2.4 Mesire alanlarında karşılaşılan kullanım dönemleriyle ilgili özellikler

Mesire alanları mevsimsel ve haftasal olmak üzere, farklı yoğunluklara sahip kullanım dönemlerine sahip olmuştur. Hafta için belirlenmiş günler, o mesire özgü

günü oluşturmaktadır. Farklı etnik özelliklere sahip kullanıcı grupları, mesire alanlarını kendileri için belirlenmiş gün süresince kullanabilmektedir.

Abdülaziz Bey, Osmanlı hayatını aktardığı metinlerde mesirelerin genel kullanım dönemleri hakkında şu bilgileri aktarmaktadır: “Yaz mevsiminde hanımlar gezip eğlenmek için kırlara çıkarlardı. İstanbul’da oturanlar daha çok Cuma ve Pazar günleri, ekseriyetle de akşama doğru evlerinden çıkarak gezmeye giderlerdi (Arısan ve diğerleri, 2002).”

Günleri önceden belirlenmiş eğlenceler de kullanıcı sayısını artırıp mesirelerin kalabalıklaşmasına sebep olmaktadır. Bu tür çekim unsuru oluşturan eğlencelere örnek olarak Yedikule dışındaki Çırpıcı Mesiresi örnek verilebilir. Zencilerin ot toplama eğlencesi yaptıkları mayısın ilk günü Çırpıcı Mesiresi’nde büyük bir yoğunluk yaşanmaktadır (Göktaş, 1993-94).

Mevsimsel dönemlere göre mesire alanları, farklı oranlarda kullanımlara sahip olmuştur. Türkler sürekli devletler kurduktan sonra da bir ölçüde göçebeliklerini sürdürmüş, yaylaklarla kışlaklar arasındaki gidiş gelişleri mevsimlere bağlı geleneksel göçler olarak yerleştirmiştir (Evyapan, 1972).

Padişahlar yaz dönemi yaşantıları boyunca ve yılın diğer zamanlarında farklı mekanlarda ikamet etmiştir. Evyapan (1972)’ye göre padişahlar mevsimlere göre Beylerbeyi, Çırağan, Beşiktaş ve Dolmabahçe Sarayları arasında göç eder olmuşlardır. Bu saraylara ait bahçeler ve mesire anlamında kullanılan alanlar mevsime göre farklı kullanım dönemlerine sahip olmuştur.

Göktaş (1993-94), Kağıthane mesiresinin sıklıkla kullanıldığı zaman aralığı hakkında şu bilgileri aktarmaktadır: “Kağıthane Mesiresi’ne en çok ilkbahar döneminde gidilirdi. Buralardaki eğlenceler birkaç hafta devam ederdi. Sıcakların bastırmasıyla mesire artık tercih edilmezdi.”

Daha farklı kullanım dönemlerine sahip olan mesirelere örnek olarak, Göksu Mesiresi verilebilir. Göktaş (1993-94), Göksu Mesiresi’nin sıklıkla kullanıldığı zaman aralığı hakkında şu bilgileri aktarmaktadır: “Göksu’nun mevsimi, Kağıthane’nin aksine yazın sıcak aylarında başlayıp sonbahara kadar devam ederdi.” Beykoz Mesiresi’nin önemli bir bölümü olan Yuşa Tepesi, Temmuz ve Ağustos aylarında sıklıkla ziyaret edilmekteydi (Göktaş, 1993-94).

3.2.5 Mesire alanlarının dini inanışlar sonucu oluşmuş olma durumu

İstanbul'da ve özellikle Boğaziçi'nde, din büyükleri ve mutasavvıflara ait olan türbeler ve bu türbelerin etrafında yer alan kabristanlar en hakim mevkilerde konumlanmaktadır ve bu tür yerler ziyarete gelenler için birer mesire yeri karakterindedir (Akdoğan, 1962). Rumelihisarı'nda Nafibaba Türbesi, Beşiktaş'ta Yahya Efendi Seyrangahı, Kuzguncuk'ta Nakkaştepe, Beykoz'da Yuşa ve Aziz Mahmut Yahya Efendi Seyrangahı bu anlamda mesirelere örnek gösterilebilir (Akdoğan, 1962). "Kutsal su" anlamına gelen ve kiliselerin çevresinde yer alan ayazmalar da dini inanışlar sonucu mesirelerin oluşmasını etkilemiştir.

3.2.6 Mekanın mesire alanı olarak tasarlanmamasına rağmen mesire kullanımına sahip olma durumu

Osmanlı döneminde İstanbul'da mesire olarak kamusal anlamda kullanılan, fakat mesire kullanımı amacıyla tasarlanmamış mekanlar mevcuttur. Bu mekanları şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Deniz kıyısında yer alan sokaklar (Şekil 3.1),

Şekil 3.1: Bebek sahili (Eken, 1992)

- Köy meydanları (taşra mesireleri olarak),

- İskele meydanları (Şekil 3.2),

Şekil 3.2: Boğaz'da Cuma gezintisi (Eken, 1992)

- Türbe bahçeleri,
- Mezarlıklar (Şekil 3.3 ve 3.4),

Şekil 3.3: Lewis, Pera'da mezarlık (Arslan, 1992)

Şekil 3.4: Pera sırtlarında büyük mezarlık (Melling'den aktaran Arslan, 1992)

- Korular,
- Bağlar,
- Bostanlar,
- Bendler.

3.2.7 Mesire alanlarında karşılaşılan mekansal kompozisyon ve öğeler

Mesire alanları Türk kültürüne özgü bir ölçü ve karakter çerçevesinde işlenmiş ve tasarlanmışlardır. “Osmanlı Bahçesi”nde, fonksiyonel kullanıma hizmet verme ve doğal olma durumu eşzamanlı varolmaktadır. Osmanlı (daha doğrusu Anadolu-Balkan) Bahçesi'nin “işlevsel doğallığı”nda; Venedik Bahçeleri ile ve de süsleme ve tıbbi bitkilerin birlikte yaşadığı Batı manastır bahçeleri ile bir benzerlik mevcuttur (Cerasi, 2001).

Cerasi (2001)'e göre, Osmanlı Dönemi'nde mesire anlamında düzenlenmiş alanlarda, doğal bir bölgenin değişimini belirleyen katkılar zayıftır, değişimin kendisi de genelde ölçülüdür. Bu durum bahçeyi çayırdan veya mevcut ekilmiş araziden ayırt etmenin genellikle neden güç olduğunu açıklar: “Bir su yolunun geçtiği çayırılık yer, birçok durumda ve özellikle halk kullanımına açık olduğu yerlerde, sadece bir-iki pavyonun hünerle inşası ve bu su yolunun düzenlenmesi ile başkalaştırılacaktır (Cerasi, 2001).”

Cerasi (2001)'e göre, açık mekan düzeninde, çağdaşları Avrupa, İran ve Moğol büyük meydanlarının ana kompozitif öğeleri olan tek-biçimlilik tutkusu ve simetri anlayışından vazgeçilmişti. Mesire alanlarında mekansal kompozisyona ait temel öğeleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Sofalar ve setler,
- Su elemanları; havuzlar, kanallar ve çeşmeler,
- Bitki materyali,
- Diğer tekil elemanlar (kitabe, mihrab sütunu, nişan taşı gibi).

Eldem (1976) tarafından gerçekleştirilen Türk Bahçeleri'ndeki incelemelerden yararlanılarak bu öğeler daha detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

3.2.7.1 Sofalar ve setler

Sofalar bitki materyalini, bazen inşaa edilen yapıları taşımak, oturmak için yüzey oluşturmak vb. amaçları taşıyan, taşıdıkları özel işlevlere göre de adlandırılan (atış sofası gibi) ve toprağı çerçeveleyerek yükseltilmiş teras yaratan setlerdir. Sofa yerine ve kullanılış tarzına göre taş sofa, çiçek sofa, çimen sofa (çemen sofa), namazgah ve menzil gibi çeşitli isimler alır ve çeşme, köşk, çardak, havuz veya tarih mihrab ve nişan taşlarıyla süslenir ya da anlamlandırılır (Eldem, 1976).

Sofa örnekleri ele alındığında:

- Sofalar; ağaç, çiçekler vb. bitki materyalini çerçevelemektedir.
- Taş sofa

Örneğine Göksu Mesiresi'nde rastlanmaktadır.

- Oturma sofaları

Örneğine Çengelköy ve Beylerbeyi arasında bulunan Havuzbaşı Mesiresi'nde rastlanmaktadır.

- Çimen sofa (çemen sofa)

Örneğine Göksu Mesiresi'nde rastlanmaktadır.

- Namazgah – sofanın içerisinde mihrab sütunu yer almaktadır.

Örneğine Beykoz Çayırı ve Göksu Çayırı'nda rastlanmaktadır.

- Çeşmeli sofalar – çeşme sofanın içinde veya sofanın bir yüzünde yer alması mümkündür.

Örneklerine; Beykoz Çayırı'nda, Göksu Çayırı'nda yer alan Sultan Mehmet Çeşmesi'nde, Çubuklu Mesiresi'nde (sofanın bir yüzü üzerinde bulunan tek cepheli bir çeşme olarak) rastlanmaktadır.

Eldem (1976)'ya göre, setler ve kademeler araziye düzenlemek amacıyla doğmuş biçimler olmakla birlikte, sofalar özellikle ve belirli amaçlarla vücuda getirilmiş şekillerdir ve zeminin meyili ile ilgili değildir.

Eldem (1976)'ya göre eğimli arazi zengin ve çeşitli set kompozisyonlarını doğurmaktadır; en sade durumda zeminin istinad duvarı ile tutularak tek setli bir bahçe elde edilmesi, daha büyük ya da daha dik bir sahanın varlığında ise setleme işleminin birkaç kere tekrarlanarak çeşitli setli ve katlı bahçelerin oluşturulması mümkündür. Setli mesirelere örnek olarak Ihlamur Mesiresi (büyük boyutlu setli mesire), orta büyüklükte setli mesireler olarak Küçük Çamlıca, Sütluce, Kandilli, Çırçır, Çubuklu, Silahtarağa setli mesireleri örnek verilebilir (Eldem, 1976).

3.2.7.2 Çeşmeler

Tek yüzlü, dört yüzlü, sofa ile bütünleşik olarak düzenlenmektedir. Örneklerine Havuzbaşı Mesiresi ve Kağıthane Sa'dabad Mesiresi'nde rastlanmaktadır.

3.2.7.3 Havuzlar ve kanallar

Havuzlar ve kanallar mesire alanlarında yer alan su ögesi üzerinde gerçekleştirilen düzenlemelerdir. Örneklerine Havuzbaşı Mesiresi ve Kağıthane Sa'dabad Mesiresi'nde rastlanmaktadır.

3.2.7.4 Namazgahlar

Mesire alanlarında yer alan namazgahlar, çeşmeler ile beraber yapılmıştır. Namazgahı kullanacak kişilerin önceden abdest alabilmesi, kendilerinin ve binek hayvanlarının su ihtiyacını karşılaması amacıyla planlanan çeşmeler namazgahlar ile beraber inşa edilmiştir.

Namazgah; açık havada yapılan ibadetler için bir platformdur, kare veya dikdörtgen şeklinde, döşeme kaplaması yapılmış, sokaktan bir-iki basamakla yükseltilmiş bir mekandır; biçimini duvarlar, bir kürsü ve mihrab belirler (Cerasi, 2001). Cerasi

(2001)'e göre, Osmanlı kentinde külliye avluları dışında kesin bir mimari biçime sahip tek tipolojik öge namazgahdır ve Osmanlı kentinin diğer açık mekan ögelerinde bulunmayan biçimsel ve tipolojik tutarlılık göstermektedir.

Sarıyer mesiresinde 19. yüzyılda su kaynaklarının etrafında gerçekleştirilen çeşme, havuz, sed gibi peyzaj elemanlarıyla bu mesireler yeniden canlandırılmıştır (Akdoğan, 1962).

Çubuklu'daki Feyzabad Mesiresi, büyük havuzu, beyitler yazılı güzel çeşmesi ve bitişiğindeki mihraplı açık namazgahı ve ulu ağaçlarının gölgesinde uzanan geniş çayırı ile 18. yüzyıl başlarında Damat İbrahim Paşa tarafından yaptırılan sayısız sosyal tesislerden birisiydi (Akdoğan, 1962).

3.2.7.5 Bitki materyali ve düzenleniş biçimi

Mesire yerlerinde sıklıkla rastlayabileceğimiz bir açık mekan kompozisyonu mevcuttur, bu kompozisyonun oluşmasında, mesirelerde yer alan benzer doğal peyzaj bileşenleri ve düzenleme esasları yer almaktadır. Bu kompozisyon; mesirede yer alan doğaya ait ögelerden; mesirenin zeminini oluşturan çayırlar, bu düzlemin üzerinde yer alan akarsu, su kaynağı vb su ögesi, su ögesini çevreleyen dağınık düzende yer alan ağaç kümeleri ya da tekil ulu ağaçların yarattığı kütlelerden oluşur.

Kimi zaman sofalar çeşitli ağaçların dikilmesi ve çiçek vb. bitki materyalini çerçevelemek için kullanılmıştır. Sofalar tek bir ağaca kaide oluşturacak şekilde ya da bir ağaç grubunu taşıyacak şekilde sekiz köşeli, dört köşeli veya kare şekiller oluşturacak geometrik şekillerde yapılmakta, bu şekilde ağaçlara kaide oluşturmaktadır (Eldem, 1976).

Ulu ağaçlar, mekansal kompozisyona kattıkları nitelik açısından serbest bir kompozisyon yaratılmasına katkıda bulunmakta ve mekana ait geniş yüzeylerde bulunan insan için farklı bir ölçek sunmaktadır. Etkili kompozisyonlar oluşturan ve özel değerler sunan bu ağaçların ve oluşturdıkları kompozisyonların korunması bu yüzden önemlidir.

Tilia, Quercus, Populus, Platanus, Fraxinus, Pistacia ve Celtis gibi yuvarlak taçlı yapraklı ulu ağaçların oluşturduğu küme küme yeşilliklerin ve geniş çayırların arasındaki kütle - boşluk ilişkisi; tarihi peyzaj sanatımızdan günümüze miras kalan,

muhafaza edilmesi veya pekiştirilmesi esas olan kompozisyon örnekleri sunmaktadır (Akdoğan, 1962).

3.2.7.6 Tekil elemanlar

Tekil elemanları aşağıdaki şekilde gruplamak mümkündür;

- Kitabeler,
- Mihrab sütunları,
- Nişan taşları.

3.3 Osmanlı Dönemi'nde İstanbul'da Yer Alan Başlıca Mesireler

Osmanlı Devri'nde, daha eski zamanlarda ulaşım zorluğu nedeniyle uzak olarak algılanan ve kullanılmayan Boğaziçi'ndeki mesirelerin kullanımı artmış, bu alanlar mesire alanlarının çevresinde oluşan mahalleler yoluyla zaman içinde yeni yerleşim yerleri olarak kent hayatına dahil edilmiştir. Farklı kaynaklar, Osmanlı İmparatorluğu'nun farklı tarihsel dönemlerine ait mesirelerden bahsetmiştir. Bu kaynaklarda bahsedilen mesire alanlarına metnin devamında yer verilmektedir.

Abdülaziz Bey, İstanbul'da yer alan başlıca mesireleri sayarken onları; Adalar tarafı, Üsküdar ve Kadıköy tarafları, Boğaziçi'nin Anadolu tarafı, Boğaziçi'nin Rumeli tarafı ve İstanbul ve civarı olarak dört gruba ayırır (Arısan ve diğerleri, 2002). Bu gruplar altında da alt başlık olarak şu alanları sayar;

- **Adalar tarafı:**

-Büyükkada'da: Çamlıklar ve tepesi

-Heybeli'de: Çam Limanı

- **Üsküdar ve Kadıköy tarafları:**

- Kadıköyü'nde: Kuşdili Çayırı, Yoğurtçu Çayırı, Fener Bahçesi, Kalamış, Haydarpaşa Çayırı

- Erenköyü'nde: Çiftelavuzlar, Mama (Göztepe'de Merdivenköyü'ne giderken)

- Kayışdağı'nda: Su menbaı

- Alemdağı'nda: Orman

- Çamlıca'da: Büyük Çamlıca Tepesi, Küçük Çamlıca Tepesi, Libade
- Üsküdar tarafında: Şemsipaşa Köşkü yeri, İbrahim Ağa Çayırı, Susuz Bağ, Alay Köşkü Yeri, Duvardibi
- **Boğaziçi'nin Anadolu tarafı:**
 - Beylerbeyi'nde: Havuzbaşı
 - Vaniköyü'nde: Top mahalli
 - Anadoluhisarı'nda: Göksu ve Küçüksu Çayırı, Anadoluhisarı tepesinde: Kavacık, Anadoluhisarı arkasında: Hekimbaşı Çiftliği
 - Kanlıca civarında: Paşabahçesi, Sultaniye Çayırı, Çubuklu Çayırı, Kanlıca Tepesi'nde Mihrabad, Kanlıca arkasında Göztepe su menbaı
 - Beykoz'da: Meşhur çayır, Karakulak Suyu menbaı, Beykoz Tepesi'nde Yuşa Tepesi, Beykoz civarında Tokad Kasrı Çayırı, Anadolu Feneri.
- **Boğaziçi'nin Rumeli tarafı:**
 - Sarıyer'de: Fırıldak Bahçesi, Hünkar, Çırçır, Fındık, Kestane, Otuzbir suları mevkileri
 - Tarabya civarında: Kalender, Tarabya'da Çayır
 - Mirgün'de (Emirgan'da): Koru
 - Boyacıköyü'nde: Fıstıklı
 - Rumelihisarı'nda: Baltalimanı Çayırı, Rumelihisarı Tepesi'nde Şehitlik Tepesi
 - Bebek'te: Köşk yeri
 - Beşiktaş'ta: İhlamur, Beşiktaş arkasında: Zincirlikuyu
- **İstanbul ve civarı:**
 - Kağıthane'de: Kağıthane Mesiresi, Silahtarağa Çeşmesi
 - Kasımpaşa'da: Ayine Kavak (Aynalıkavak) Köşkü yeri, Kasımpaşa üstünde: Ok Meydanı
 - Eyüp'te: Fulya Bahçesi, Türbe Bahçesi, Bahariye Köşkü yeri

- Makriköy (Bakirköy) tarafı: Söğütlüçeşme, Sakızağacı, Siyavuş Paşa Çiftliği, Veli Efendi Çayırı, Bayram Paşa Çayırı
- Ayastafanos (Yeşilköy): Florya (Arısan ve diğerleri, 2002).

Evyapan (1972), Boğaz'ın Rumeli kıyısındaki mesire yerlerine örnek olarak; Beşiktaş, Tarabya, Büyükdere, Bendler ve Belgrad, Haliç'teki Kağıthane ve Alibey Mesirelerini, Anadolu yakasında mesire alanlarına örnek olarak; Beykoz, Yuşa Tepesi, Göksu, Çamlıca Mesirelerini aktarmaktadır.

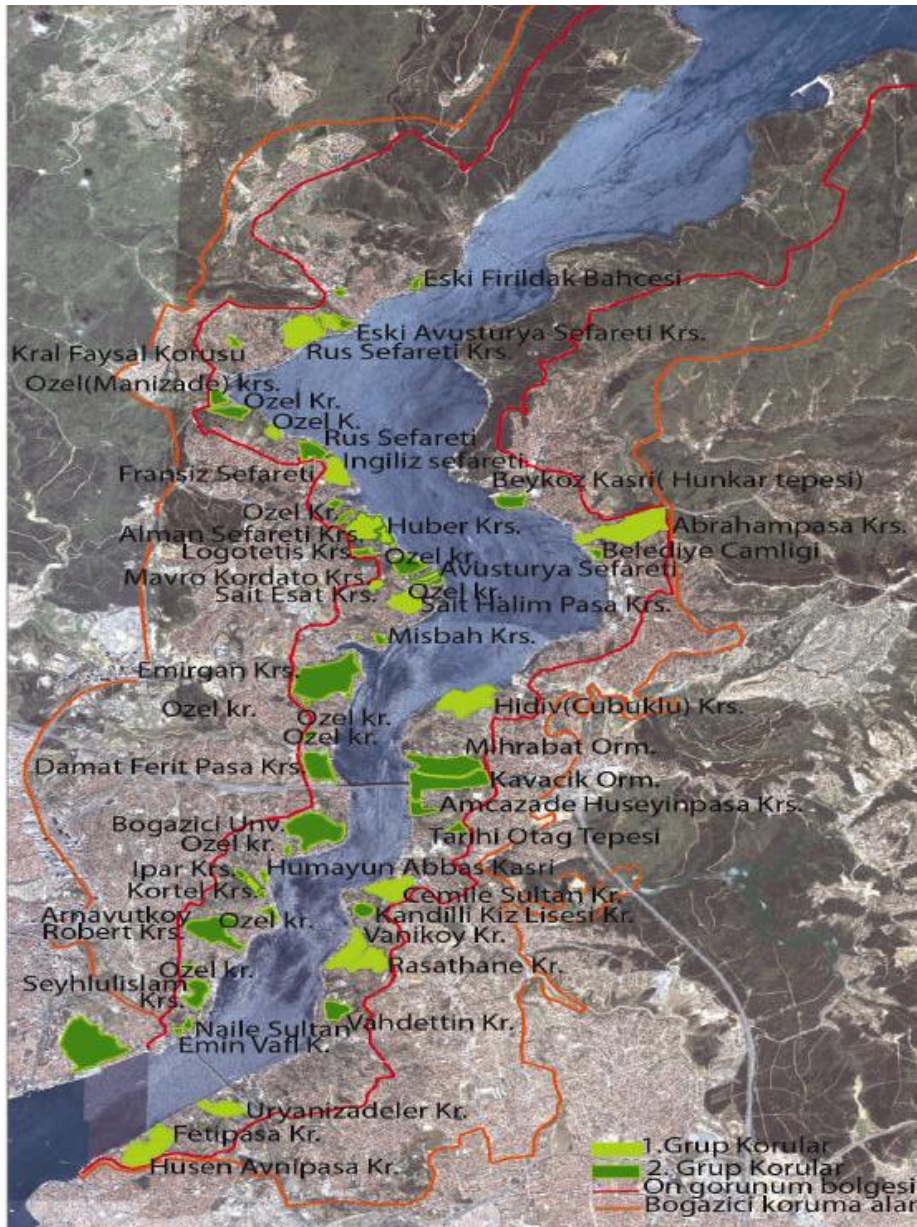
İki farklı kıtada yer alan mesire alanları, kentin konumundan, yapılanma özelliklerinden ve dokusundan kaynaklanan farklı nitelikler edinmiştir. Evyapan (1972), Boğaziçi'nin Rumeli kıyısında; yalı, köşk ve bahçelerin yer aldığı onaltı tane köy olduğunu aktarmaktadır; Rumeli kıyı köylerinin konutları, hemen hiç aralıksız, ancak sultan saraylarının geniş bahçeleriyle duraklayan 12 km.lik bir şeridin oluşturduğu bir düzene sahiptir. Evyapan (1972), yalı, köşk ve bahçelerin yer aldığı on tane köy olduğunu aktarmaktadır, aralıklı serpilmiş konut ve bahçelerin olduğu bir düzene sahiptir.

İstanbul'un önde gelen, büyük boyutlu ve görece olarak daha yaygın kullanılan, kamusal kullanıma açık mesire alanları hakkında bir döküm gerçekleştirildiğinde şu mesirelerin sıralanması mümkündür;

- Baltalimanı Çayırı Mesiresi,
- Büyükdere Çayırı Mesiresi,
- Sarıyer Mesiresi,
- Kağıthane Mesiresi,
- Alibey Mesiresi,
- Veli Efendi Çayırı,
- Çırpıcı Çayırı Mesiresi,
- Bayrampaşa Çayırı Mesiresi,
- Kuşdili Çayırı Mesiresi,
- Yoğurtçu Çayırı Mesiresi,
- Haydarpaşa Çayırı Mesiresi,

- Büyük ve Küçük Çamlıca Tepeleri,
- Fener Bahçesi
- Kalamış
- Göksu ve Küçüksu Çayırları Mesiresi,
- Beykoz Mesiresi,
- Yuşa Tepesi.

Şekil 3.5, Boğaziçi mekanına ait hava fotoğrafında koruların yerlerinin belirtildiği, Kılıç (2006)'nın aktardığı, Boğaziçi İmar Müdürlüğü kaynaklı bir görseldir.

Şekil 3.5: Boğaziçi'ndeki korular (Boğaziçi İmar Müdürlüğü - Kılıç, 2006)

Tanımı gereği, koruma altında tutulma koşulunu sağlayan koru alanları, mesire alanları ile karşılaştırıldığında daha az oranda alan nitelik ve nicelik kaybına uğramıştır.

3.4 Mesirelerin Değişim Süreci ve Bu Süreçte Etkili Olan Başlıca Etmenler

Tarihi mesirelerin tahrip edici etkilere maruz kaldıkları değişim süreçleri, metropoliten kentin plansız bir şekilde kentleşmesinin sonucudur. Plansız kentleşmede kontrol edilemeyen bir güç olan göç baskısı, bozulmanın en büyük nedenini oluşturmaktadır. Göçün kent mekanları üzerinde oluşturduğu değişim sonucu, belirli bir tarihi sürece kadar büyük oranda bozulmadan mevcudiyetini sürdürmüş olan tarihi ve kültürel miras, çok kısa bir zaman diliminde geçmişinde karşılaşmadığı kadar yıpratıcı bir sürecin içine girmiştir.

İstanbul kentinin şekillenmesinde planlı gelişimler kadar, plansız gelişimler de etkili olmuştur. Kenti yönetim ve planlama ilişkilerinin sonucunda belirlenen ilkeler ve gerçekleşen uygulamalar, kentsel mekanı planlı olarak şekillendirmiştir. Göç baskısı ise kent mekanlarının plansız bir biçimde gelişmesine yol açmıştır.

Tekeli (1994), 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren 150 yıllık bir süreci kapsayan İstanbul kenti planlama tarihiyle ilgili şu sonuçları ortaya koymaktadır;

- Kentin, dönemsel olarak belirlenmiş yerel planların uygulanması ve bu planların çevreyle olan etkileşimleri sonucu yapılandırılması ve şekillendirilmesi önemli bir olgudur.
- Plansız gelişimler ve bu tür gelişimlerin yasallaştırılmasını amaçlayan dönemsel talepler, kentin gelişiminde çok etkili olmuştur.

Bu 150 yıllık planlama tarihi, kent yönetimi ve planlama ilişkileri açısından Turgut (2004) tarafından da incelenmiştir. Turgut (2004), bu süreci şu şekilde incelemiştir:

“İstanbul Metropoliten Alanı’nda kent yönetimi ve planlama ilişkileri üç ana dönem içinde irdelemiştir;

1) Tanzimat’tan Cumhuriyet’e kadar olan dönem; 1839-1923. (Kentin genelinde düzenli ve programlı olarak sunulan bir hizmet sistemi olmadığı gibi bu dönem için planlamadan bahsetmek olanaklı değildir, planlama adına son derece parçacıl ve genellikle denetim adına eylemler gerçekleştirilmiştir.)

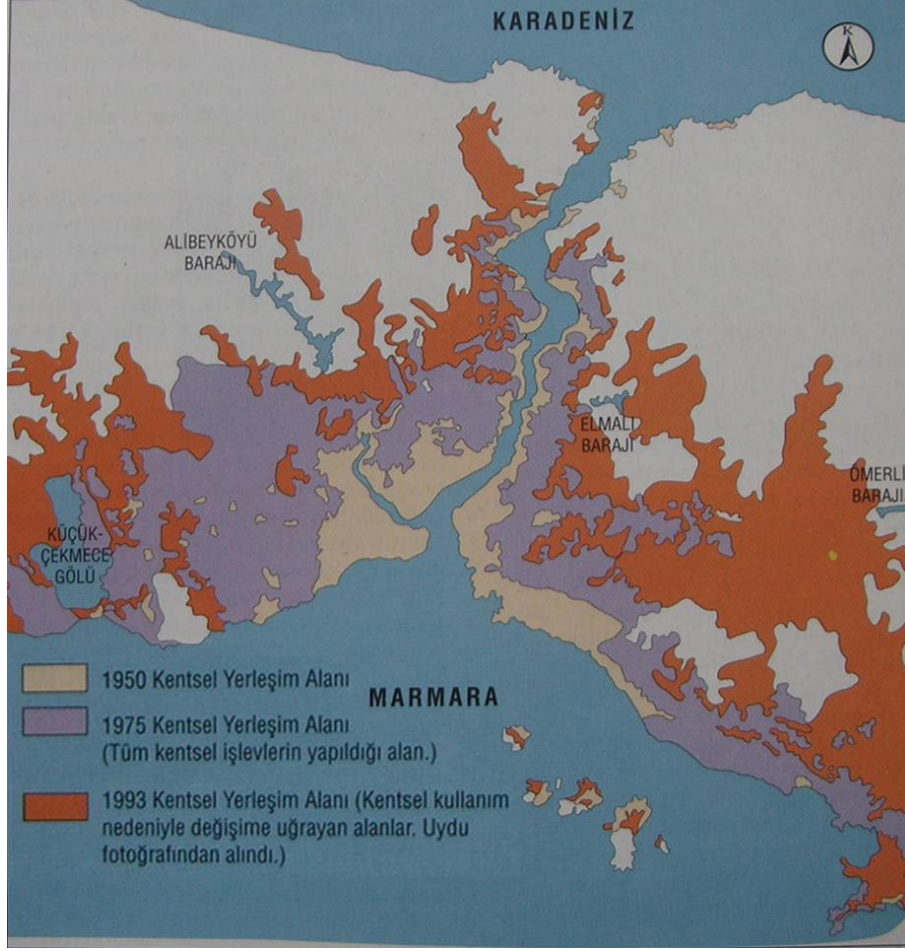
2) Cumhuriyet’ten “Planlı dönem”e kadar olan dönem; 1923-1960. Alt dönemler olarak;

- 1923-1930 dönemi; (Bu dönemde yöneten konumundan yönetilen konumuna giren İstanbul pek fazla ön plana çıkmamakla birlikte; hür teşebbüs ve kişisel çıkarların ön plana çıktığı, yatırım özgürlüğü uğruna koordinasyon ve ulusal politikaların hiçe sayıldığı ve bu yolda “kamu yararı için planlama” kavramının reddedildiği bir dönem olmuştur.)
- 1930-1945 dönemi; (1930-35 yılları arasında Belediyecilik hareketlerinin çerçevesini çizen bir dizi yasa çıkarılmıştır, 1930 tarihli 1580 sayılı kanunla tüm belediyelerin eşit olduğu kabulünü getirilmiş, buna rağmen İstanbul ayrıcalıklı bir uygulamaya tabi tutulmuştur.)
- 1945-1960 dönemi; (1950’li yıllarda izlenmeye başlanan göç, nüfus artışı, gecekondulaşma, arsa ve arazi spekülasyonu gibi olguların İstanbul’da kent yönetimlerinin dikkatlerini imar hareketlerine çektiği bir “plansızlık” dönemi niteliğindedir, döneme damga vurmuş Menderes operasyonlarıyla birlikte merkezin ağır ve plansız imar hareketlerini yaşayan İstanbul kent mekanlarında; kentsel bozulma, yayılma, ulaşım akslarının değişmesi, konut tipi ve kamu mekan ve tasarımlarında değişim, tarihi çevrelerin bozulması gibi değişimler yaşanmıştır.)

3) Planlı dönem’den “Günümüz”e kadar olan dönem; 1960-2004. Alt dönemler olarak;

- 1960-80 dönemi; (İstanbul’un bir metropoliten alan anlayışıyla bütüncül olarak ele alınması için Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu kurulmuş, önemli envanter çalışmaları yapılmış, İstanbul Nazım Planı gerçekleştirilmiştir.)
- 1980-83 dönemi; (Gerçekleştirilen uygulamalarla yerel ölçekte yerleşim birimlerinin dokusu değişmiştir, planlama kavramıyla ilgili tüm kurumsallaşma çabaları silinip atılmış, o güne kadar yapılan dokümantasyon yok sayılıp planlama mantığı ve kurumu işlevsiz bırakılmıştır.)
- 1984-Günümüz (2004) dönemi; (İstanbul Metropoliten Alanı’nda ulusal ve uluslar arası ölçekte sermaye biriktirebilmek amacıyla yapılan yasal düzenlemeler kentsel mekanların dönüşümünde etkili olmuştur, 1983 yılında turizm sektörünü hızlandıracak düzenlemeler gerçekleştirilmiş, 1984 yılında konut sektörüne yüklenilmiş, tahribat; 1985 yılında kamu arazilerinde, 1988 yılında orman arazilerinde, 1989 yılında tarım alanlarında gerçekleşmiştir. İstanbul kenti hiçbir üst ölçekli kapsamlı plana sahip değildir, yönetim ve planlama adına temel ve uzun erimli hedefleri belirsizdir.)”

İstanbul’daki kentsel gelişimi görselleştiren bir şema Şekil 3.6’da bulunmaktadır. Bu şema uydu fotoğrafından da yararlanarak gerçekleştirilmiştir ve kentsel yerleşimin genişlemesini aktarmaktadır. Bu şemada 1950, 1975 ve 1993 yıllarına kadar olan kentsel yerleşim alanları aktarılmıştır, 1975-1993 yılları arası kentsel kullanım nedeniyle değişime uğramış alanlar uydu fotoğrafından yararlanılarak aktarılmıştır.

Şekil 3.6: Kentsel yerleşim alanının genişlemesi (Aysu, 1993-94).

Planlama ilkeleri ile mevcut yapılanmalar karşılaştırıldığında yönetim ve planlama ilkelerini reddeden bir tavrın kentsel mekanı şekillendirdiği görülmektedir. Turgut (2004) tarafından 1980 Nazım Planı ile ilgili şunlar aktarılmıştır: “1980 Nazım Planının nazım plan çalışmalarında;

- İstanbul Metropolitan Alanı kuzeyinde yer alan orman, tarım alanları ve su havzalarının korunması,
- Kentin doğu-batı aksında lineer olarak gelişmesi,
- Kentin ana ulaşım omurgasının doğu-batı aksında yer alan demiryolu aksı olması,
- Boğaziçi, tarihi çevre ve özellikle Tarihi Yarımada, Beyoğlu ve Galata'nın korunması olarak belirlenmiş olan temel ilkeleri; son yirmi yıl içinde planı ve rasyonel yönetimi reddeden tavrın sebep olduğu ve İstanbul'un tüm yaşam kaynaklarını ve potansiyellerini tahrip eden yapılanma sonucu geçersiz kılınmıştır.”

Kuban (1993-94), metropoliten İstanbul'un gelişimine yer verdiği değişim sürecinde mekansal gelişimde göçün belirleyiciliğini vurgulamıştır. Kuban (1993-94)'e göre göç olgusunun etkileri şunlardır;

- Üç imparatorluk başkentinin görsel anılarını, 19 yüzyılın dokusunu, tarihi konutlarının bir bölümünü, Boğaziçi gibi özgün bir kentsel yerleşmenin temel boyutlarını ve doğal karakterini II. Dünya Savaşı'na kadar koruyan İstanbul, yarım yüzyıldan kısa bir sürede 2500 yıllık tarihi mirasını hemen hemen unutarak bütünüyle kimlik değiştirmiştir, kent nüfusunun on kat artması değişmeyi zorunlu kılan en önemli faktördür.
- Kırsal nüfus demokratik süreç vasıtasıyla ülkenin ve kentin iktidarını doğrudan kontrol eder hale gelmiş, bu nüfusun kentsel mekanları sağlıklı örgütlenme olanağı, kültürü ve kent deneyimi ile sınırlıdır.
- Eski kentin tarihi imgeleri, kültürel değerleri, yeni kentli için hiçbir şekilde oy potansiyeli taşımamaktadır, hükümetler ve mahalli idareler bu yüzden planlamalarını bu unsurların korunması üzerinden gerçekleştirmemiştir.
- Yasal olmayan iskan eski kenti sınırları içine hapsederken, kentsel işlev alanlarının uzun süre aynı yere bağlı kalmaları, eski kentin sağlıklı planlanmasını engellemiştir,
- Nüfusun olağanüstü artması ve yayılmasının, ulaşımı ilerleyen bir dolaşım hastalığı gibi umutsuz hale getirmesi, araç trafiğinin, planlamanın birincil hatta tek sorunu haline gelmesine neden olmuştur,
- Artan nüfusun doğrudan etkilediği bir başka süreç, Boğaziçi'nin ve Anadolu yakası sayfiye niteliğindeki kullanımının giderek artan bir yoğunlukla sürekli iskana açılması ile ortaya çıkan mekansal gelişmedir (Kuban , 1993-94).

Mesire alanlarından bazılarının Cumhuriyet Dönemi'nin başındaki durumu, Osman Cemal Kaygılı'nın 1931 yılında Yeni Gün Gazetesi'nde kaleme aldığı gezi yazılarından anlaşılabilir. Kaygılı (2003), yazılarında kent halkı tarafından kullanıldığı bahsederek şu mesire alanlarına yer vermiştir;

- Anadolu yakasında;
 - Cadde Bostanı,

- Gözcübaba,
- Kozyatağı,
- İçerenköyü ve Merdivenköyü,
- Kadıköy çayırı,
- Kadıköy'de Kalamış Koyu,
- Şifa Bahçesi ve Dereboyu,
- Üsküdar'da sahildeki Şemsipaşa arsası,
- Doğancılar Parkı,
- Sakızağacı,
- Bağlarbaşı,
- Salacak Koyu (Kız Kulesi Park ve plajı) ve çarşı içinde İnşirah Bahçesi,
- Beylerbeyi'nde Tomruksuyu bahçeleri,
- Kuzguncuk tepelerinde Fethi Ahmet Paşa Korusu,
- Çamlıca'da tepedeki Safa Bahçesi,
- Subaşı mesiresi,
- Kısıklı'da bahçeler,
- Beykoz Çayırı,
- Avrupa yakasında;
 - Gaziosmanpaşa civarında Paşa Çayırı,
 - Bayrampaşa Mesiresi,
 - Edirnekapı civarında Çukurbostan,
 - Otakçılar Çayır (Meydanı),
 - Kazıklıbağ mesiresi (Çamlıca'nın tam karşısına denk gelmektedir)
 - Topçular Bağları,
 - Çırpıcı Çayırı ve Veliefendi,

- Kozlu Çayırı,
- Yedikule civarında Narlıkapı mesiresi,
- Kumkapı'dan Samatya'ya kadar olan sahil boyu,
- Fatih civarında Langa Bostanları,
- Kadırga Meydanı,
- Zeytinburnu, Kasımpaşa, Hasköy ve Halıcıoğlu taraflarının mesiresi olarak Havuzbaşı mesiresi,
- Kasımpaşa civarında Sakızağacı ve Büyükpiyale,
- Sötlüce civarında Karaağaç mesiresi,
- Beyoğlu Tozkoparan civarında umumi seyir bahçeleri,
- Cihangir civarındaki umumi bahçeler,
- Şişli de köy statüsünde olan Mecidiye Köyü ve köyün umumi mesire yeri olarak kullanılan dutluklar,
- Beşiktaş,
- Vişnezade'deki Taşlık mesiresi,
- Büyükdere Çayırı,
- Sarıyer suları olarak Çırçır, Hünkar, Kestane ve Fındık suları,
- Bahçeköy ve Belgrad Ormanı.

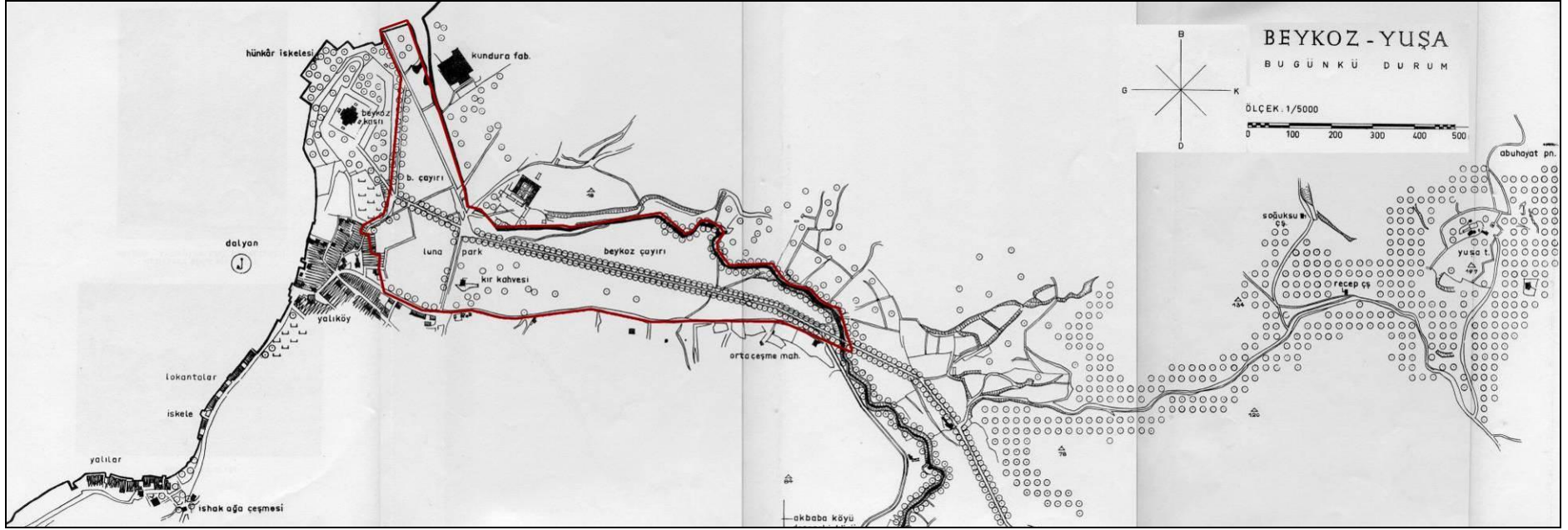
Plansız kentleşmenin henüz başlamadığı 1931 yılında, Osmanlı kentinden güncel kente miras kalmış bu mesireler yıkıcı bir biçimde tahrip olmamıştır. Gezi yazılarının incelenmesiyle oluşturulan dökümden, Osmanlı mesirelerinin bir çoğunun yeni İstanbul kentine devredildiği anlaşılmaktadır. İstanbul'un değişim süreci; II. Dünya Savaşı sonrasına değin bu kenti tanımlayan bütün mekansal ve biçimsel düzenlerin yok olması, bütün işlevsel ilişkilerin yeni özellikler kazanması, kent insanını birleştiren tüm geçmiş imgelerin yıkılması, eski İstanbul kentlisinin yok olması sonucunda; kent sahipliği olarak adlandırılan davranış örgütlenmesine sahip olmayan yeni bir insan toplumunun yeni bir mekan tanımlaması sürecidir (Kuban , 1993-94).

Günümüzden 40-50 yıl öncesine kadar özgün niteliklerini koruyabilerek gelmiş tarihi mesire alanlarının oluşturduğu mekanlar, bu 50 yıllık süreçte çok hızlı bozulmaya

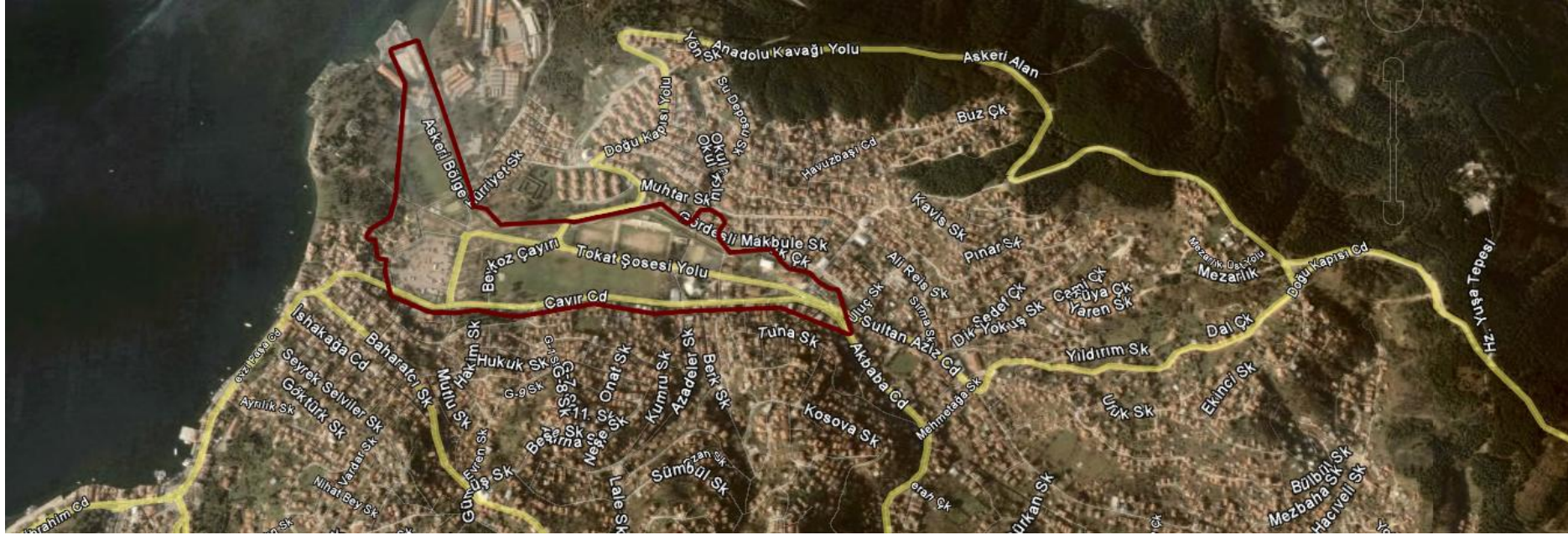
maruz kalmışlar ve boyutsal özelliklerini yitirmişlerdir. Beykoz Mesiresi de benzeri bir değişim sürecinden geçmiştir. Şekil 3.7’de Ağat (1963)’ün tespit ettiği şekilde Beykoz Çayırı’nın durumu, Şekil 3.8’de 44 yıllık değişim sürecinin sonunda Beykoz Çayırı’nın durumunu gösteren 2007 tarihli hava fotoğrafı yer almaktadır.

Şekil 3.7’de Ağat (1963)’ün aktardığı çizimde mekanın alan kullanımında; yeşil alan oluşturan çayır, su yüzeyleri olarak Tokat Deresi, yollar ve düşük yoğunluklu mevcut yapı alanlarının yanısıra rekreasyon tesisleri olarak mesire işlevini destekleyen; lunapark, kır kahvesi gibi mekan ve işlevler mevcuttur. Şekil 3.8’de yer alan 2007 tarihli hava fotoğrafında; derenin, yeşil alanlarının, yapı alanlarının ve yolların geçirdiği değişim süreci gözükmemektedir. Ekler (D1-D6) ve Ekler (E1-E8) arasında, İstanbul tarihi mesirelerinin geçirdikleri değişim, alanların geçmiş sınırlarını ortaya koyan Pervititch haritaları ve güncel durumlarını gösteren hava fotoğrafları ile aktarılmıştır.

Tarihi mesire alanları; İstanbul kentindeki kentleşme olgusuna, kentsel planlama ve yönetim dönemlerinde gerçekleştirilen uygulamalara bağlı olarak, tahrip edici niteliklere sahip bir değişim süreci yaşamıştır. Yeniden tanımlanan kent mekanında, tarihi mesire alanlarının sahip oldukları potansiyellerden, kent ve kentin kamusal yaşamı adına yararlanmak mümkün olmamıştır. Sahip oldukları kültürel ve tarihsel değerlerin yanısıra, kent kullanıcısının rekreasyonel gereksinimlerinin de karşılanmasında önemli bir potansiyele sahip olan ve yeni düzenlenecek kamusal alanlar için rezerv alan niteliğinde olan tarihi mesire alanları, yeniden güncel kentin rekreasyonel yaşantısına ve peyzaj dokusuna dahil edilememektedir.

Şekil 3.7: Beykoz Mesiresi, 1963 yılı (Ağat, 1963)

Şekil 3.8: Beykoz hava fotoğrafı, 2007 yılı (Url 16)

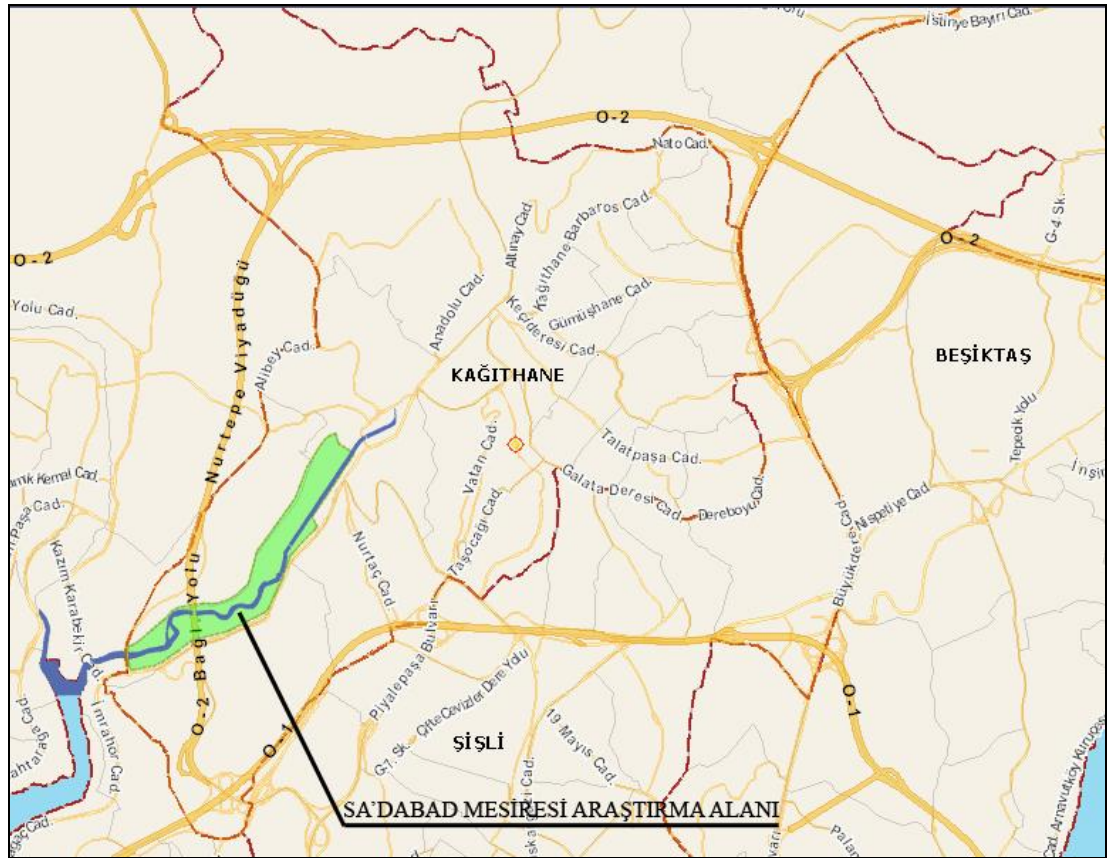
4. KAĞITHANE SA'DABAD MESİRESİ ÜZERİNDEN MESİRELERİN TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE GEÇİRDİKLERİ DEĞİŞİMİN ARAŞTIRILMASI

4.1 Araştırma Alanına İlişkin İncelemeler

4.1.1 Araştırma alanı hakkında genel bilgiler

4.1.1.1 Kağıthane'nin kentteki konumu ve sınırı

Kağıthane kuzey yönünde Ayazağa, güney ve güneydoğu yönünde Şişli, kuzeydoğu yönünde Beşiktaş, güneybatı yönünde Beyoğlu, batı ve kuzeybatı yönlerinde Eyüp İlçeleri'yle komşudur. Kağıthane Sa'dabad Mesiresi Araştırma Alanı, Kağıthane Deresi'nin aktığı vadide yer almaktadır. Araştırma alanının kent içindeki konumu ve sınırları Şekil 4.1'de yeşil renk ile gösterilmektedir.

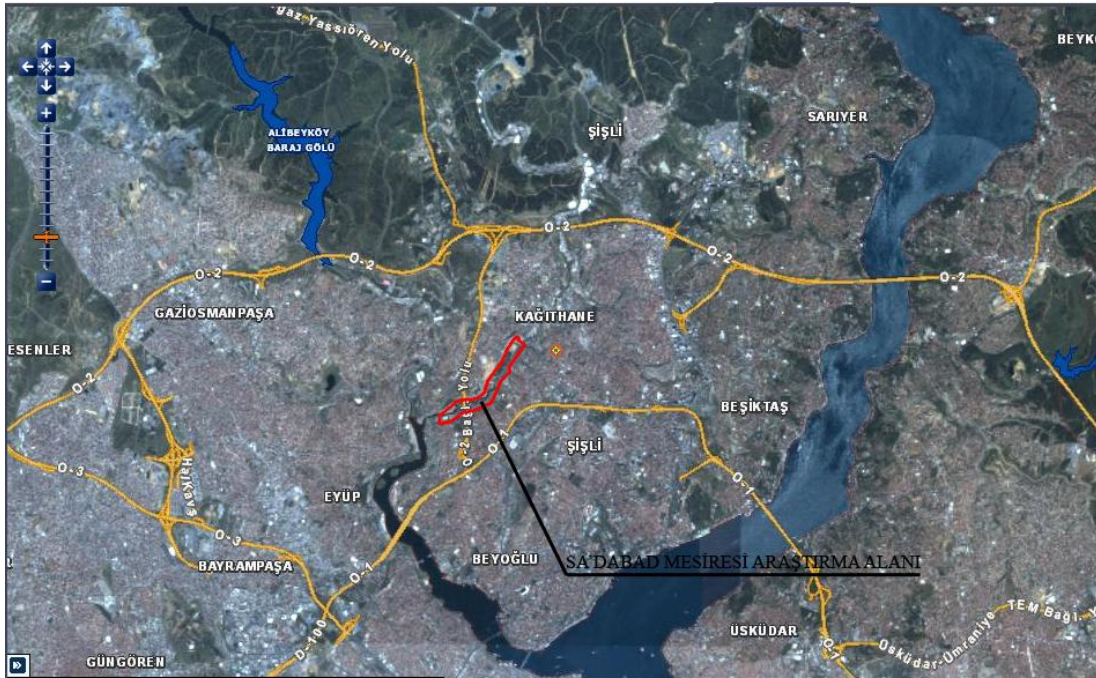
Şekil 4.1: Kağıthane alanına ait harita (Url 15, "İBB Şehir Rehberi")

TEM (02) Otoyolu, Kağıthane alanının kuzeyinden geçmektedir, E-5 (01) otoyolu ilçenin güneyinde Şişli İlçesi ile sınırı oluşturmaktadır. Bu yolları birbirine bağlayan bağlantı yolu da kuzey-güney doğrultusunda Kağıthane İlçesi'nde yer almaktadır. Tarihi Sa'dabad Mesiresi, Kağıthane İlçesi'nin sınırları içerisinde, Kağıthane Deresi tarafından parçalanmış vadide Kağıthane Deresi boyunca yer almaktadır.

4.1.1.2 Kağıthane'ye ait genel bilgiler

Kağıthane alanı, Terkos Gölü'nün doğusundan başlayarak Haliç'e doğru uzanan Kağıthane Deresi'nin iki yanında yer alan, devrinin en ünlü mesiresine sahip bir alandır (Şekil 4.2). Günümüzde ise yerleşim ve sanayi alanı olarak kullanılmaktadır. İstanbul'un fethi sırasında burada bir kağıt değirmeni bulunduğu ve imalathanenin II. Beyazid dönemine kadar (1481-1512) kadar çalıştığı anlaşılmıştır, semtin ismi bu kağıthane yapısı ile ilişkilidir ("Kağıthane", 1993-94).

Kağıthane Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde Eyüp kazasına bağlıdır, 1940'lı yıllarda Beyoğlu'nun Eyüp'ten ayrılması sonucu Beyoğlu'na, 1954'de Şişli'nin Beyoğlu'ndan ayrılması sonucu Şişli'ye bağlanır (Irmak, 2007). 1963 yılına kadar Şişli İlçesi'ne bağlı köy statüsü devam eder, hızlı bir büyüme hızına sahip olan Kağıthane İlçesi 1987'de ilçe yapılmıştır, günümüzde de ilçe statüsünü korumaktadır (Irmak, 2007).

Şekil 4.2: 2005 yılı uydu fotoğrafı (Url 15, "İBB Şehir Rehberi")

Kağıthane'nin jeolojik durumu

Kağıthane vadisinde; dere boyunca önemli kalınlıklara ulaşan alüvyonların oluşturduğu üst katman ve paleozoik yaşında Trakya formasyonu olarak adlandırılmış olan grovak serisi kaya kütlelerinden oluşan alt katman olmak üzere iki katman bulunmaktadır (Irmak, 2007). Alüvyon katman vadinin orta ekseninde maksimum kalınlığa ulaşmakta ve kenarlara doğru incelmektedir, katmanların içinde yer yer andezit ve diabat oluşumlar gözlenmektedir (Irmak, 2007).

Kağıthane'nin coğrafi durumu

2007 yılında, Kağıthane 16 000 hektarlık alanı kapsamaktadır, 450 000 kişiye yaklaşan nüfusu ve 19 mahallelik idari yapısıyla İstanbul'un metropol ilçelerinden biridir (Irmak, 2007). İlçe kentsel alanı içerisinde, 2000'i aşkın cadde ve sokak bulunmaktadır (Irmak, 2007). Kağıthane ilçesi; doğusunda Beşiktaş İlçesi'ne bağlı Levent sırtları, Batısında Eyüp İlçesi'ne bağlı Alibeyköy semti, Kuzeyinde Şişli İlçesi'ne bağlı Ayazağa köyü, Güneyinde Silahtarağa Semtleri ile çevrilidir.

Kağıthane'nin topoğrafyası

Topoğrafik olarak Kağıthane bölgesinin basamakları şu şekilde aktarılmaktadır;

- 0-25m basamağı bölgenin en alçak kısımlarıdır; Haliç'ten başlayıp önce kuzeydoğuya ilerler, sonra kuzeye ilerleyerek Cendere Boğazı ve Katırcı Vadisi'ne doğru devam eder, bu basamağın yan vadilere de uzantısı vardır ve en büyük alanı oluşturur.
- 25-50m yükseklikleri; bir önceki basamağı takip eden ince bir şerittir.
- 50-75m yükseklikleri; geniş bir alanı kaplamaktadır ve özellikle kuzeydoğuya yayılmaktadır.
- 75-100m yükseklikleri; ana vadi tabanının batısında daha geniş yer kaplayan, tepe düzlüklerine geçişi sağlayan tepe yamacı karakterindedir.
- 100-125m yükseklikleri; tepe düzlüğü karakterindedir, düz alanlar özellikle doğu, güneydoğu ve güney yönünde geniş alanlar oluşturur (Irmak, 2007).

Vadinin 0-25m yüksekliği, bölgenin dere yatağı ve vadi tabanıdır, zemin sorunları ve meteorolojik sorunlar açısından yerleşime müsait değildir, yerleşime müsait alanlar 75m ve yukarısidir (Irmak, 2007).

Kağıthane'deki tarihi ve kültürel değerler

Kağıthane Sa'dabad Mesiresi ve tarihi Kağıthane Mesireleri mesireleri, bu alanda yer alan tarihi eserlere ek olarak tarihi ve kültürel değerler sunmaktadır. Kağıthane Deresi'nin Kağıthane Köyü'nden Haliç'e kadar uzanan kısmı, genel anlamda tarih boyunca Kağıthane Mesiresi adıyla anılan bölgeyi oluşturmaktadır.

Şekil 4.3'te Haliç yönünden Aziziye Cami'ne doğru bir bakış yer almaktadır.

Şekil 4.3: Kağıthane Mesiresi (Özendes, 2005)

Kağıthane Köyü'nün ve deresinin çevresinde geçmişte bir çok mesire alanı var olmuştur. Evliya Çelebi, Kağıthane alanında bulunan çeşitli tarihi mesirelerden bahsetmiştir. Irmak (2007), Evliya Çelebi'nin anlattığı mesireler şu şekilde aktarmıştır:

“Haliç'ten başlayarak vadinin içine doğru ilerleyerek Kağıthane Mesireleri;

- Lalezar Mesiresi: Kağıthane Lalesi adı ile bilinen çeşit çeşit lale burada yetişmektedir, lale zamanı bu mesire özel ve etkileyici bir görünüme sahip olmaktadır,
- İmrahor Kasrı mesiresi: Sayısız büyük çınarlar ve çayırında yetişen otlar bu alanı farklı kılmaktadır, Osmanlı padişahlarının atları burada otlamaktadır,

- Kağıdhane Mesiresi: Bu mesirenin havası ve suyunun güzelliği özeldir, çınar, kavak ve salkım söğüt gibi ağaçlar derenin iki kenarını süslemektedir, bu mesirenin kullanıcıları sohbet ve müzikli eğlencelerini gerçekleştirmek için bu mekandan yararlanırlar,
- Kuyumcular Mesiresi: Kağıdhane Çayırında Kanuni Sultan Süleyman'ın ortaya koyduğu Süleyman Han kanunu gereğince kırk yılda bir toplanarak sohbet ederler, Osmanlı devleti dahilindeki bütün kuyumcular bu mesireye yardımda bulunurlar. Kağıdhane Vadisi'nde yirmi gün konaklamak için, beş altı bin kadar çadır kurulur, padişah da gelerek çadırını kurar, kuyumcular ve padişahın katıldığı törenler düzenlenir,
- Emir Gune Bahçesi Mesiresi: IV. Murat'ın Revan'ı fethetmesiyle Emir Gune Han İstanbul'a getirilmiş, burada da bir bahçe yapılarak ona hediye edilmiştir, Emir Gune Han'ın öldürülmesiyle bu bahçe padişahlara tahsis edilmiştir,
- Cendereci Köyü Mesiresi: Köyün yerlilerinden Cenderecizade'nin yaptırdığı bir mesiredir, çok sayıda gölge veren çınarları olan bir laleliktir,
- Çaybaşı Mesiresi: Kağıthane'ye akan nehrin başını oluşturan çayın çevresinde çok sayıda çimenlik alan vardır, buradaki ağaçların altı mesireyi kullananlar için gölgelik alanlar sunmaktadır,
- Su Kemerleri Mesiresi: Kanuni Sultan Süleyman su kemerleri inşa ettirerek şehre suyun taşınmasını sağlamıştır, bu kemerlerin üçer katlı olarak inşa edilmiştir ve etkileyici görünümleri vardır,
- Sultan Osman Havuzu Mesiresi: Su kemerleri Mesiresi yakınında geniş bir havuzdur, birçok dağ ve bağlardan toplanan sular buradan kemerlere dağılmaktadır, havuzun bakımını kemerlere bekçilik eden üç tane köy gerçekleştirmektedir ve kemerlerin dört tarafındaki korular da bakımlıdır.”

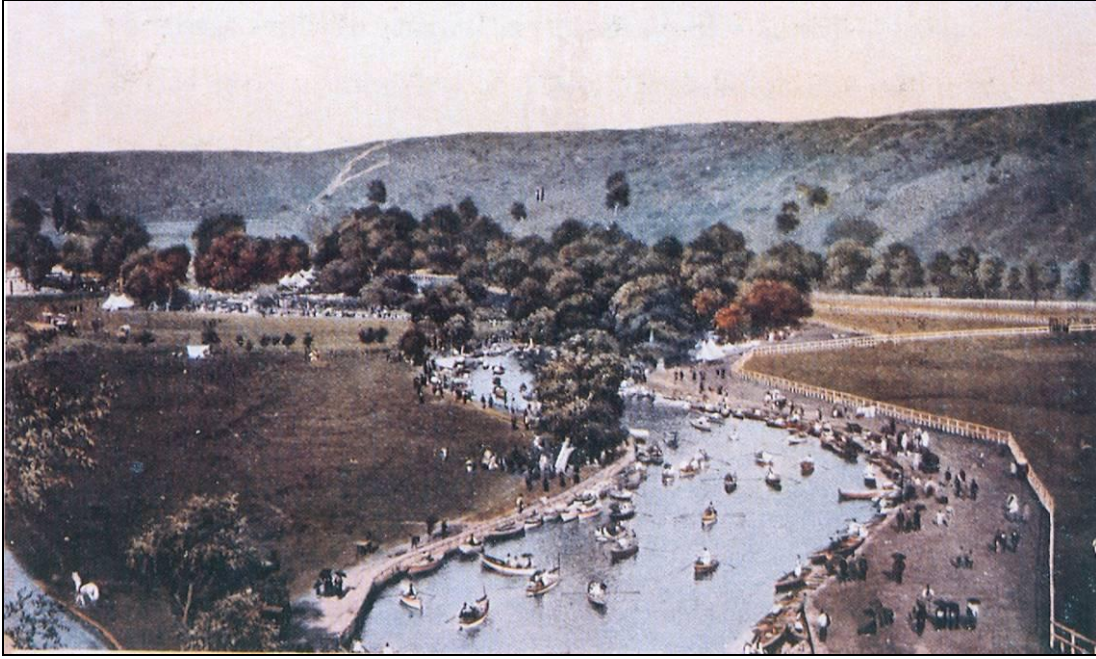
Kağıthane alanı, tarihi miras açısından önemli sayılan farklı unsurlara sahiptir, geçmişte bölgede yer alan Haliç-Karadeniz-Sahra Demiryolu Hattı, bu anlamda bir değere sahiptir. I. Dünya Savaşı sırasında Ağaçalı-Kağıthane arasında kömür taşınarak enerji sıkıntısının giderilmesi amacıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun kendi

imkanlarıyla yaptığı 45 km lik Karadeniz-Sahra Demiryolu Hattı, tarihi miras ve endüstriyel arkeoloji bağlamında önemli bir değerdir.

4.1.2 Araştırma alanının mesire anlamında oluşum ve gelişim süreci

4.1.2.1 Sa'dabad Mesiresi

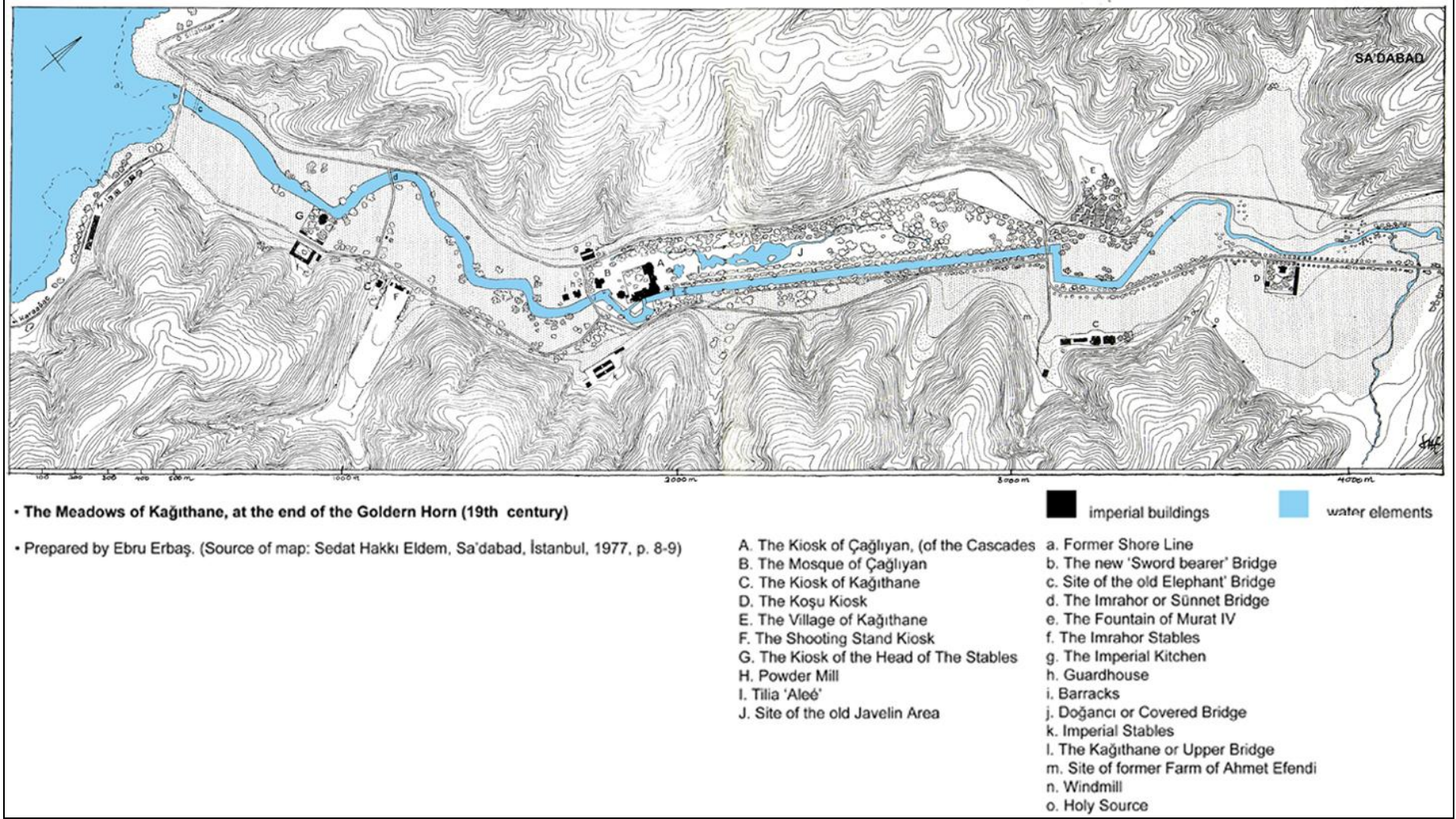
Kağıthane Deresi'nin kıyıları Bizans Dönemi'nde fazla önem taşımayan bir mesire yeri özelliğine sahipti (Aksel, 1993-1994).

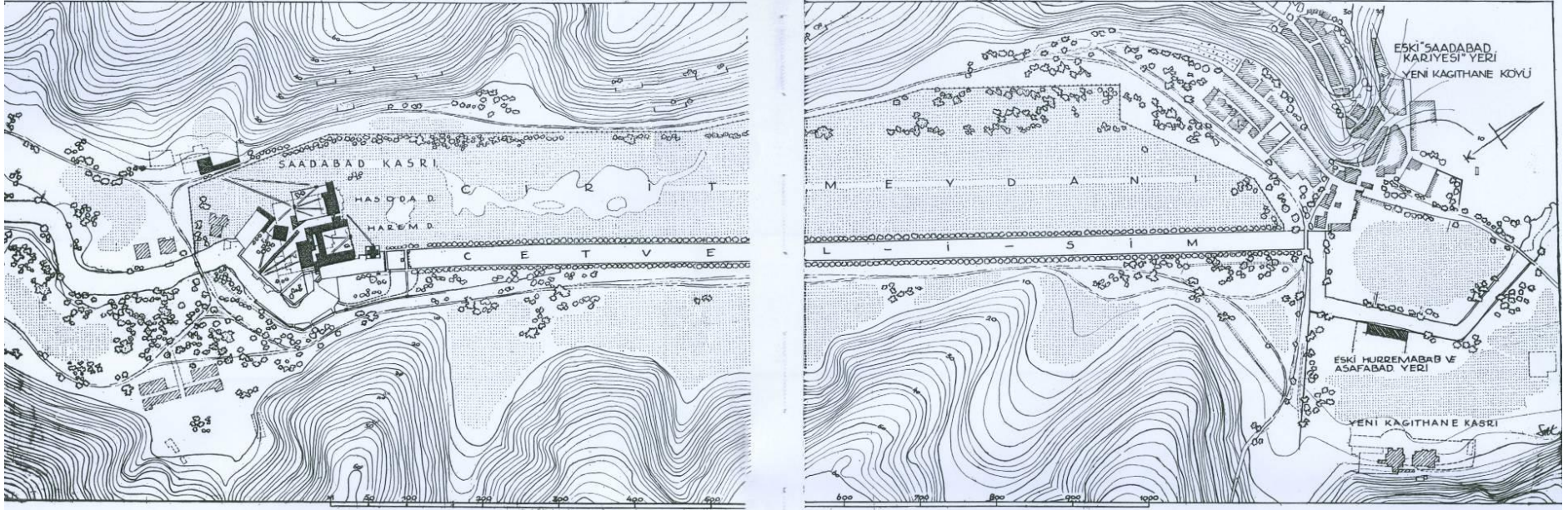
Şekil 4.4: Kağıthane Mesiresi (Eken, 1992)

Kağıthane Mesiresi, oluştuğu zamandan itibaren çok çeşitli eylemlerin gerçekleştirildiği bir işlevsel yapıya sahiptir (Şekil 4.4). Hıdrellez şenlikleri (Kağıthane Mesire alanına bu zamanda şehrin nüfusunun üçte biri gelmektedir), cirit oyunları, ok yarışmaları, ayıların Samsa köpekleriyle güreşleri, pehlivan güreşleri, tel cambazları, tuluat tiyatroları, sünnet şölenleri, okullara kuzu ziyafetleri gibi şenlikler Kağıthane mesiresinde gerçekleşmektedir (Irmak, 2007). Kağıthane Mesiresi'nde Cedvel-i Sim'in yanında yer alan çayırdaki cirit oyunları vb. spor aktiviteleri gerçekleştirilmekteydi.

Irmak (2007), yabancı heyetleri için verilen, devletin gücünü yabancı heyete göstermek amacını taşıyan törenler için Kağıthane'nin kullanıldığını aktarmaktadır. Mesirenin ilk düzenlendiği zamanda sahip olduğu durum Şekil 4.5 ve Şekil 4.6'da yer almaktadır.

Şekil 4.5: 19. yüzyılda Sa'dabad Mesiresi, Ebru Erbaş tarafından Eldem (1977)'den uyarlanmıştır.

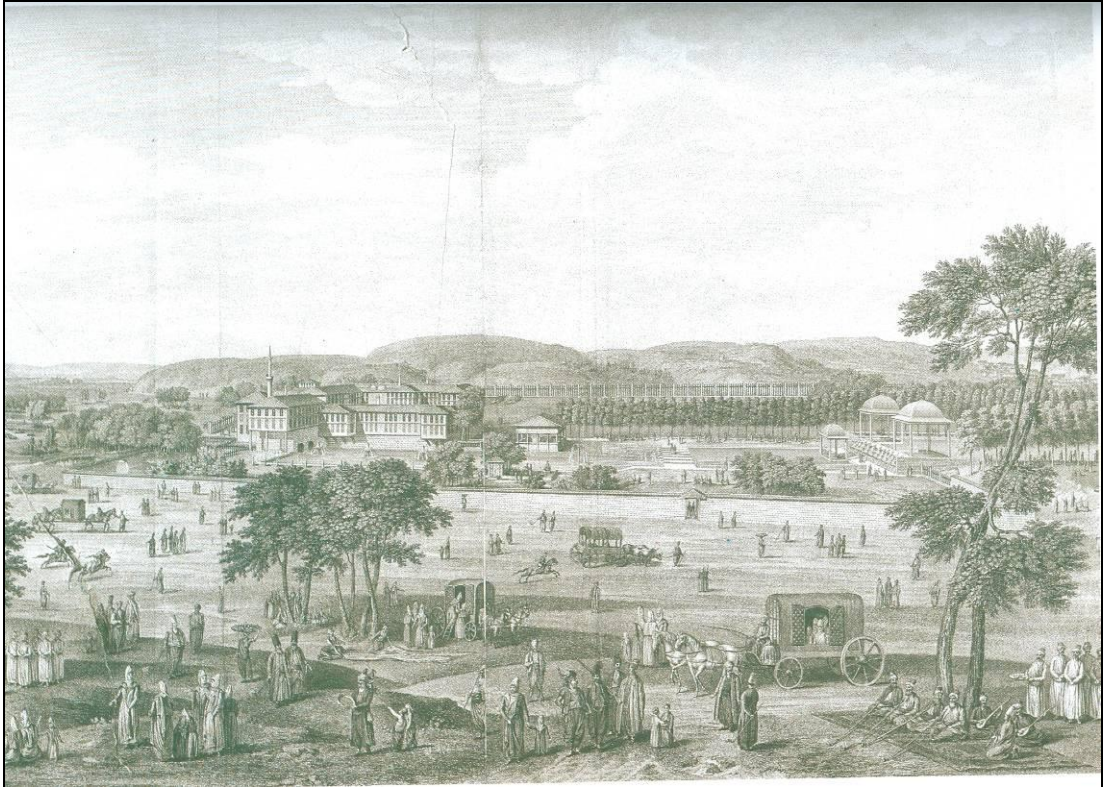

Şekil 4.6: Sa'dabad Mesiresi'nin ilk kuruluş yıllarındaki hali, (Eldem, 1977).

Abdülaziz Bey'in, kullanıcıları tarafından gerçekleştirilen eylemleri tarif ederek gerçekleştirdiği Kağıthane tasvirinden, mesirede şu aktivitelerin gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır;

- Kayıkla derede gezinti,
- Gezinti (çayırdaki ve dere kenarında),
- Müzikli eğlenceler,
- Oyunlar,
- Oturma,
- Seyir (Arısan ve diğerleri, 2002).

Evliya Çelebi, Kağıthane Mesiresi'nden bahsederken, onbinlerce ziyaretçiden, yiyecek ve şekerleme satan bin kadar geçici dükkandan, saz şairleri ve tiyatrocularından, Sultan'a ve saray erkanına ait on kadar köşkten bahseder (Cerasi, 2001). Yaz vakti, hali vakti yerinde birçok insan, birçok hafta boyunca çadırlarını burada kurmaktadır, halk tabakası kutlamalar boyunca gösteri ve havai fişekleri seyredilemek için buraya akın etmektedir (Cerasi, 2001). Şekil 4.7'de L'Espinasse'ye ait bir Kağıthane gravürü yer almaktadır (Arslan, 1992).

Şekil 4.7: Sa'dabad Mesiresi, L'Espinasse'den aktaran (Arslan, 1992)

Cerasi (2001), Kağıthane Mesiresi'nin oluşum sürecini şu şekilde anlatır: “Sultan 1721’de burada, bir cami, otuz mermer kolon üzerine oturtulmuş bir kasr ve nehir sularını düzenleyen iki kilometrelik bir süs kanalı yaptırdı. Mülk sahipleri ise pavyon yaptırmaya davet edildiler. Komşu çevrede, saray erkanı için altmış kadar köşk yükseldi. Sultan, İstanbul’un ileri gelenlerine ve zenginlerine kasrlarını inşa edebilmeleri için yüz altmış kadar toprak parçası bağışladı. Komşu çevrede saray erkanı için altmış kadar köşk yükseldi. Sa’dabad (mutluluk evi) denen, kısa ömürlü ve naturalistik bu Versailles tipi saray halka açıldı; bazı günler tekne ve araba sıkışıklıkları bile yaşanırdı. 1730’da Sultan’ın ve vezirin reformcu ve batılılaşmacı politikasına karşı oluşan halk hareketleri, ilk matbaanın dağıtılmasına ve Sa’dabad’ın yıkılmasına yol açtı.”

Kağıthane Mesiresi’nde karşılaşılan doğal özellikler:

Doğal özellikleri açısından Kağıthane bir mesirenin sahip olabileceği bir çok doğal niteliğe sahiptir. Bu mesirede geniş çayır, kuru, manzara ve akarsu gibi doğal niteliklerin hepsi birarada mevcuttur.

Kağıthane Mesiresi’nin önemli bir unsuru olan geniş çayır, kentte büyük kalabalıkların toplanmasına olanak veren geniş bir açık alan sunmaktadır (Şekil 4.8). Çayır; Kağıthane Vadisi’nin tabanında yer almaktadır.

Şekil 4.8: Sa’dabad Bahçesi; kuru ve geniş çayır (Akdoğan, 1962)

Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey, Kağıthane Mesiresi'ndeki çayırın, o zamandaki kent nüfusun üçte birinin aynı anda bir araya gelmesine olanak sunduğunu aktarmaktadır (Çoruk, 2007).

Etkili manzaralar oluşturmada, üzerindeki yansımaların önemli rolü olan su yüzeyleri, Kağıthane Mesiresi'nde mevcuttur. Kağıthane Deresi, su kanalı ve Kuğulu Göl, onları çevreleyen elemanları yansıtarak etkileyici manzaralar oluşturmaktadır.

Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey, Kağıthane Mesiresi'ndeki köprüden çağlayanlara bakışın, özellikli bir manzara sunduğunu aktarmaktadır (Çoruk, 2007). Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey, Kağıthane Mesiresi'ne ait manzaraların; bahar mevsiminde debisi artmış derenin çağlayanlardan akması, renkli çiçekler ve gölge oluşturan ağaçlarının dereye yansmasıyla oluşan görsellikten beslendiğini aktarır (Çoruk, 2007) (EK A2).

Kağıthane Mesiresi'nde; Kağıthane Deresi, Keçi Deresi, Ayazma gibi akarsu ve su kaynakları mevcuttur. Şekil 4.9'da Kağıthane Deresi'nin Kağıthane Köyü'nden geçen kısmı yer almaktadır. Vadi boyunca uzanan Kağıthane Deresi, mesire alanının omurgasını oluşturur.

Şekil 4.9: Kağıthane Köyü'nün 1890'lardaki görünümü (Irmak, 2007)

Kağıthane Mesiresi'ni geçmişte kullanan kullanıcı grupları

Kağıthane Mesiresi'ni geçmişte tüm kullanıcı grupları kullanmaktadır. Padişahın kullandığı hasbahçe alanı, kamusal mesirenin yanında yer alsa da özel kullanıma sahiptir. Kağıthane Mesiresi, mesire alanı olarak Osmanlı'da kullanıldığı dönemde

daha çok aristokratik kesim tarafından tercih edilen Göksu mesiresinden farklı olarak, daha çok halk kesimlerinin ilgi gösterdiği bir mesire alanıdır (Irmak, 2007). Çeşitli kullanıcı grupları ve bu grupları eğlendiren eğlenceleri gerçekleştiren kişiler (maymun ve ayı oynaticıları, çingene oyun grupları, falcıları, gaydacı Bulgar çobanları gibi) mesire alanını kullanmaktadır (Irmak, 2007).

Kağıthane Mesiresi'nde karşılaşılan boyutsal özellikler

Kağıthane Mesiresi, vadi boyunca uzanan dere çevresinde ve yakınlarda yer alan birçok mesire alanından meydana gelen büyük bir mesire alanı niteliği taşımaktadır. Bu anlamda Kağıthane Vadisi, Haliç'ten Belgrad Ormanları'na doğru uzanan çok sayıda mesirenin oluşturduğu bütünleşik bir mesire alanı yaratmaktadır.

Dere boyunca inşa edilmiş 28 metre genişliğindeki Cedvel-i Sim Kanalı'nın uzunluğu sadece 1,1 km dir (Eldem, 1976), dere çevresindeki mesireler çok daha geniş bir alana yayılmıştır. Kağıthane Mesiresi, Kağıthane Deresi'nin omurga oluşturduğu vadi tabanını görsel olarak bütünleyen tepe sırtlarıyla çevrili büyük boyutlu bir mesire alanıydı.

Kağıthane Mesiresi'nde karşılaşılan kullanım dönemleri ile ilgili özellikler

Göktaş (1993-1994), Kağıthane Mesiresi'nin sıklıkla kullanıldığı zaman aralığı hakkında şu bilgileri aktarmaktadır: “Kağıthane Mesiresi'ne en çok ilkbahar döneminde gidilirdi. Buralardaki eğlenceler birkaç hafta devam ederdi. Sıcakların bastırmasıyla mesire artık tercih edilmezdi.”

Balikhane Nazırı Ali Rıza Bey, Kağıthane Mesiresi'nin en rağbet gören mevsimi olarak bahar mevsimini sayar, genellikle bu alana özgü günün Cuma olduğunu belirtip, Pazar günü bu alanı kullanan grubun Hristiyanlar olduğunu aktarır (Çoruk, 2007). Irmak (2007), Kağıthane Mesiresi'nin; cuma günleri Müslümanlar, Cumartesi Museviler, Pazar günü Hristiyan halk tarafından, III. Selim döneminden itibaren askeri talimgahlar için Pazartesi ve Perşembe günleri askerler tarafından kullanıldığını aktarmaktadır.

Kağıthane Mesiresi'nde karşılaşılan mekansal kompozisyon ve öğeler

Sa'dabad, Damat İbrahim Paşa'nın Barok düşüncesi ve ilhamına rağmen, ruh olarak Türk İslam özelliklerini taşıyan bir çevre olarak ortaya çıkmıştır (Akdoğan, t.y.). Vadinin fiziksel yapısı kadar, Osmanlı hükümdarlarının ve toplumunun doğa ile

bütünlenme, bahçelerde eğlenme ve dinlenme geleneklerindeki ayrıcalıklar, Barok biçiminde ve ruhunda bir uygulamayı olanaksızlaştırmış, binası ve bahçesi ile katı bir simetrimin ve sonsuza ulaşıyor etkisi veren, ana aksın etrafında biçimlenmiş formal bir Barok bahçenin yerine, Sa'dabad ve bahçesi biçimlenmiştir (Akdoğan, t.y.).

18. yüzyılın ikinci yarısında yeniden inşa edilen ikinci Sa'dabad'ta, İran bahçesine ait öğelerden yararlanılırken, Batı etkisine ait öğeler de yer almaktadır. İran bahçesinden etkilenerek birbirleri arasında karşıtlık yaratan büyük su ve çimen alanları, çok hafif yapı süsleme öğeleri, mermerden yapılmış arabesk kabartılara sahip su teknesi ve şelaleler oluşturulmuştur (Cerasi, 2001).

Çin etkisiyle de ahşap çatıların, küçük köprülerin, kıvrımlı su yollarının ve pavyon strüktürlerinin bazı ayrıntıları vurgulanmış, kompozitif eksenler karmaşıklık yaratacak şekilde düzenlenmiştir (Cerasi, 2001). Cerasi (2001)'e göre Çin etkisi Osmanlı sanatında hiç de yeni değildir; Sa'dabad'ın bu versiyonunda da ağaç dikimi henüz yeterince biçimlenmemiştir, ağaçlı geniş yol ve portakallık sıraları, halen dağınık olarak yer alan büyük ağaç kitlesine sadece destekleyici öğeler olarak kalmıştır.

Saray yapısı kanalın bitiminde havuzla ilişkisi açısından özel bir biçimlenişe sahiptir ve önemli bir düğüm noktası yaratmaktadır. Akdoğan (t.y.)'a göre bir yanını bahçeye dönen, bir yanıyla kanalın devamındaki havuza bitişik olan saray yapısı, büyük bir yalı hissini vermektedir (Şekil 4.10).

Şekil 4.10: Bartlett'a ait gravür, 1838 yılı (Irmak, 2007)

Kağıthane Deresi'nin yatağı değiştirilerek, saray bahçesinin doğu sınırını oluşturacak şekilde 25 metre eninde, 1100 metre boyunda ve 4 metre derinliğinde, yan duvarları tamamen kesme taştan yapılan bir kanal yaratılmıştır (Akdoğan, t.y.). Sa'dabad sarayı, ana aksı ortlayan Versailles Sarayı'ndan farklı olarak, bahçe mekanını ortalamamaktadır, bir kenara çekilmiştir (Akdoğan, t.y.).

Şekil 4.11'deki görsel, Cedvel-i Sim'in kanal suyunun Sa'dabad Sarayı önünde döküldüğü birinci ve ikinci havuz ile birinci ve ikinci çağlayan kaskadları gösteren 1890'lara ait bir fotoğraftır. Sa'dabad Mesiresi'nin peyzaj düzenlemesinin son halini alması, Sultan Abdülaziz Dönemi'nde gerçekleşmiştir. Bu dönemde Kuğulu göl oluşturulmuştur.

Şekil 4.11: Sa'dabad Sarayı önündeki havuzlar, 1890 yılı (Irmak, 2007)

Kuğulu Göl, Sultan Abdülaziz Dönemi'nde (1861-1876), o dönem popüler olan İngiliz naturalist bahçe akımının etkisiyle birbirine bağlı, biri büyük, biri küçük iki göl şeklinde düzenlenmiştir ve bir nevi taşkın kontrolünü sağlamaktadır, daha sonradan burası bataklık halini almıştır (Sa'dabad Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi- Öneri Vaziyet Planı Raporu, tarih belirtilmemiştir).

Kağıthane Mesiresi'nde dere üzerinde vadinin iki tarafı arasındaki bağlantıyı sağlayan Doğancılar Köprüsü, Sünnet Köprüsü olarak adlandırılan köprüler mevcuttu. Şekil 4.12 ve 4.13'te Doğancılar Köprüsü görülmektedir.

Şekil 4.12: Kağıthane Mesiresi (Eken, 1992)

Şekil 4.13: Kağıthane Mesiresi (Özendes, 2005)

Akdoğan (t.y.), Kağıthane Kültür Parkı, plan raporunun, peyzaj düzenleme raporu bölümünde bitki örtüsünün tahrip edilmeden önceki durumu hakkında şu özellikleri aktarmıştır;

- Doğal bir çayırılık olan Kağıthane vadi tabanı, su kıyısı vegetasyonunun bir kordon gibi dere boylarını takip etmesiyle ortaya çıkan bir görünüme sahip olduğu,
- Gürgen, çınar, kızılâğaç, söğüt, alıç ağaçlarının doğal olarak kümelendiği vadiyi kuşatan dik sırtlar ve tepelerin maki ve benzeri topluluklar ile kaplı olduğu,

- Bodur yaprağını dökmeyen meşe (*Quercus coccifera*), funda (*Erica sps.*), defne (*Laurus nobilis*), Laden türleri(*Cistus sps.*), Kocayemiş (*Arbutus unedo*), *Phylleria media*, ateş dikenini (*Pyracantha coccinea*), katır tırnağı (*Spartium junceum*), erguvan (*Cercis siliquastrum*), *Ulex europeus*, *Cytisus sps.*, yabancı sakız (*Pistachia terebinthus*), çeti (*Poterium spinosum*), *Ruscus aculeatus* vb. gibi çoğunluğu her dem yeşil makilerin teşkil ettiği bu gümrah dokuya yer yer Belgrad Ormanları'nın uzantısını oluşturan yapraklı orman ağaçlarının katılmaktaydı. Yanlış ve aşırı kullanım yüzünden bu örtünün hemen hemen tamamı yok olmuştur (Akdoğan, t.y.).

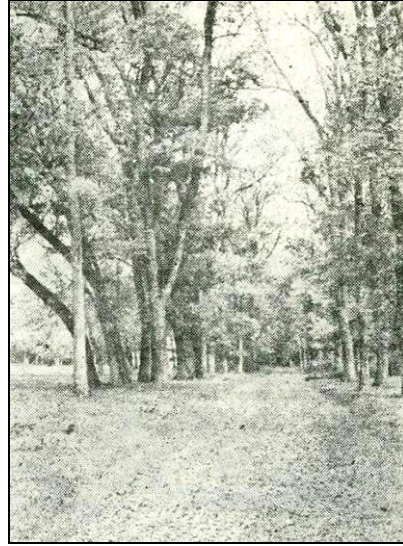
Barok bahçelerinden esinlenen bitki düzenlemesi; iki tarafı ağaçlıklı yollar (*allée*) ve bir bakıma Barok bahçelerinin “*Le Tepis Vert*” olarak adlandırılan “Yeşil halı”sından ibarettir (Akdoğan, t.y.).

Bitki ögesinin kullanılmasında, kanal boyunca eşit aralıklarla dikilmiş ulu ağaçlardan oluşan “*allée*” plantasyonu ile cirit oyunlarının yapıldığı büyük çayırın iki tarafını kuşatan “*allée*”den başka formal düzenlemeye yer verilmemiştir. Melling’in gravüründe çayırı çevreleyen “*allée*”yi görmek mümkündür (Şekil 4.14). Şekil 4.15’de Akdoğan (1962) tarafından çekilen, Kağıthane Sa’dabad Bahçesi’nin geniş *allée*’sine ait fotoğraf yer almaktadır.

Şekil 4.14: Kağıthane Mesiresi, Melling’den aktaran (Arslan, 1992).

Evliya Çelebi, mesiredeki derenin iki kenarını çınar, kavak ve söğüt ağaçlarının gölgelendirdiğini aktarmaktadır (Yaltırık, 1993-1994). Şekil 4.16’daki görsel, dere kıyısında yer alan ağaçları gösteren bir fotoğraftır.

Şekil 4.15: Sa'dabad Bahçesi, geniş allée (Akdoğan, 1962).

Sa'dabad'da ıhlamur, dişbudak ve karaağaç gibi ağaçlar yer almaktadır, bu durum "Sa'dabad'ın etrafını süslemek için civardaki kazalardan getirilen ağaçların yeterli olmaması nedeniyle Anadoluhisarı'ndan Kavak'a kadar olan bölgelerden belirtilen vasıflarda elli adet ıhlamur, elli adet dişbudak ve karaağacın getirilmesi için kavak ustasının görevlendirildiğini" aktaran Osmanlı belgesinden anlaşılmaktadır (Irmak, 2007).

Şekil 4.16: Kağıthane Deresi kıyısındaki ağaçlar, 19. yy sonu (Irmak, 2007).

Kağıthane alanında, İstanbul'da ender rastlanan iki ağaç türüne rastlanmaktadır; bunlar Amerikan bataklık servisi (*Taxodium distichum*) ve zelkova (*Zelkova carpinifolia*)'dır (Yaltırık, 1993-1994).

Evliya Çelebi, Kağıthane'den 17. yüzyılda "Lalezar" diyerek bahsetmektedir ve bölgeye ait lalenin ününün o zamanlara uzandığını ortaya koymaktadır (Yaltırık, 1993-94). Sa'dabad'da; lale başta olmak üzere, gül, nergis, sümbül, zerren, çiğdem gibi çiçeklere daha çok kasrın önündeki formal tarhlarda yer verilmekteydi, çayırliklarda ulu ağaçların altlarında, geniş informal kümeler haline doğal bitki örtüsündeki soğanlı bitkiler görülmekteydi (Akdoğan, t.y.).

4.1.3 Araştırma alanı değişim süreci

Araştırma alanında gerçekleşen değişim sürecinde; sosyal olaylar (göç, siyasi ve politik olaylar vb), planlama çalışmaları (alanın askeri kullanıma verilmesi, istimlak süreçlerinin bedeli olarak verilen arsalar sonucu arsa değişimi vb), afetler (seller sonucu oluşan hasar, devrilen çınar ağacın çadır köşkünü parçalaması gibi) önemli dönüm noktaları yaratmıştır. Planlama çalışmaları, sosyal olaylar ve afetlerin dönüm noktaları yarattığı değişim sürecini; Cumhuriyet Dönemi'nden önceki süreç ve Cumhuriyet Dönemi'nden sonraki süreç olarak değerlendirmek mümkündür.

4.1.3.1 Cumhuriyet Dönemi'nden önceki süreç

Yapılan inşaatlar açısından değişim süreci

Kağıthane'de yapılan inşaatlar açısından alanın değişim süreci Eldem (1977) ve Arel (1975) ve Irmak (2007) kaynaklarından yararlanılarak özetlenmiştir. Arel (1975) tarafından; Kağıthane'de gerçekleştirilen imar işlerinin 28 Mehmet Çelebi'nin 1720-21 yıllarında Fransa'yı ziyaret etmesi ile başlayan bir girişimin dolaylı bir sonucu olduğu ve Osmanlı mimarisinin Avrupa etkilerine açılmasını sağladığı şeklinde bir değerlendirme gerçekleştirilmiştir.

Arel (1975), Kağıthane hakkında şu bilgileri aktarmaktadır: "Kağıthane tasarımı bazı bakımlardan Fransız saraylarının planlamasıyla yakınlık göstermektedir, bu yönler şunlardır;

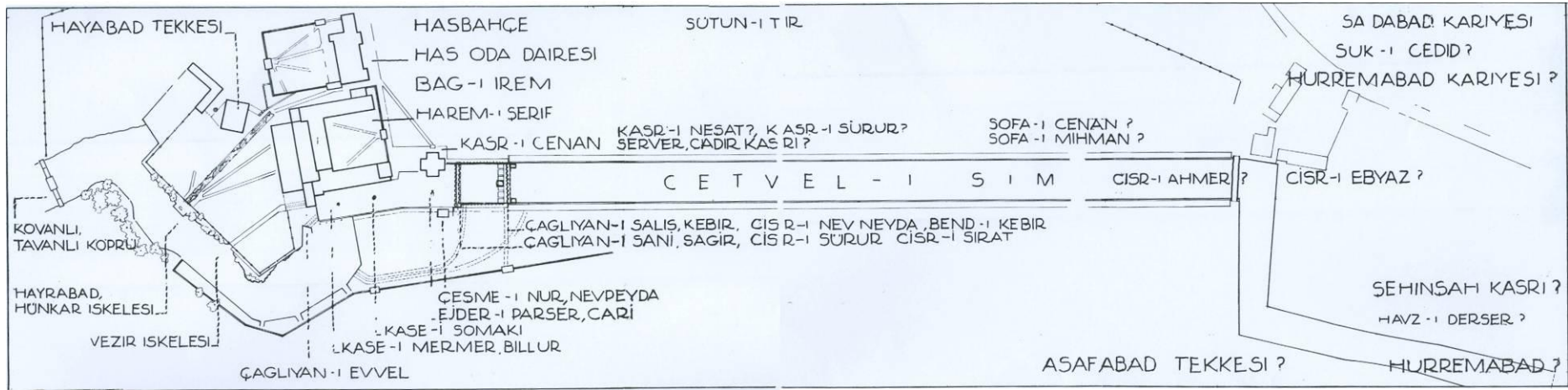
- Yapı/bahçe ilişkisinin tasarımda ön plana alınması,
- Genel yerleşmede padişah kasrı ve erkan konutlarının bir araya getirilmesi,
- Su unsurunun etkin bir şekilde kullanılması,
- Planlamada dinamik bir öge olan derenin; pavyonlar, çeşmeler ve şadırvanlar gibi yan yapılarla birlikte mimari şekilde düzenlenmesi."

Çeşitli kaynaklar tarafından, Kağıthane’de gerçekleştirilen yapı ve düzenlemelerin Fransız örneklerinden etkilenecek şekilde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği tartışılmıştır. Eldem (1977) ise, Kağıthane düzenlemesinde, sadece Cetvel-i Sim ögesinin, biçim ve uzunluk özellikleri açısından Fransız sanatının etkisinde olarak yorumlanabilmesinin mümkün olduğunu belirtmiştir.

Lale devrine ait inşaatlar gerçekleştirilmeden önce, Kağıthane alanı hasbahçe statüsüne sahiptir. Kanuni Sultan Süleyman tarafından hasbahçe statüsüne kazandırılan Kağıthane, bu dönemde parlak bir devir yaşamıştır (Irmak, 2007). Osmanlı İmparatorluğu boyunca bir çok padişah tarafından kullanılmış olan, farklı dönemlerde tamir ve tadilat gören, tamirat ve tadilat gibi işlemlerle yeniden ele alınan saray yapısı ve farklı yapısal elemanlar için başlangıç noktası, Lale Devri’nde gerçekleşen 28 Mehmet Çelebi seyahatidir ve Lale Devri’dir.

Eldem (1977), Çağlayan Köşkü, bahçe ve havuzları alanında 220 yıllık bir süreç içerisinde; III. Ahmed Dönemi, I. Mahmud Dönemi (yenilemeler ve sarayda kısmi inşaatlar şeklinde), III. Selim Dönemi ve II. Mahmud Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi’nde (1952 yılında) olmak üzere çeşitli devirlerde inşaat yapıldığını aktarmıştır.

I. Sa’dabad Kasrı, 1722- 1723 yılları arasında yapılmış olan bir III. Ahmed yapısıdır. III. Ahmed Dönemi (1703-1730 yılları arası), “Lale Devri” olarak adlandırılan döneme denk gelmektedir. 1720 yılında Fransa’dan dönen 28 Mehmet Çelebi’nin aktardıklarından etkilenen padişah ve sadrazamın verdikleri emir ile; Kasrı-Sa’dabad, Hurremabad, Hayrabad, Çeşme-i Nevpeyda, Kasrı-Cenan, Kasrı Nişad, Çeşme-i Nur, Cedvel-i Sim, Asr-i Surur ve Cısr-i Nurani isimli kasır, köşk, çeşme, havuz ve “bend-köprü”leri inşa edilmiştir (Eldem, 1977). Şekil 4.17’de Sa’dabad düzenlemesinde yer alan elemanların aldığı isimler bulunmaktadır. Kağıthane Deresi estetik amaçlar ve altyapısal gereksinimler göz önünde bulundurularak düzenlenmiştir. Kanal sularını tutan, biri diğerinden daha güçlü şekilde inşa edilmiş iki bend ve havuzu oluşturan üçüncü bir bend oluşturulmuştur. Eldem (1977), havuzun sağ tarafına yapılan köşkün haç planlı ve dört çıkmasının eşit uzunlukta olduğunu aktarmıştır. Sa’dabad Kasrı, suyla özel ilişkisi olan bir yapı olarak kurgulanmıştır. 1723 yılında tamamlanan Sa’dabad Sarayı; Harem-i Hümayun ve Has Oda olarak adlandırılan bölümlere sahiptir (Eldem, 1977). III. Ahmed zamanında yapılan köşk ve kasırların tümü yok olmuştur.

Şekil 4.17: Sa'dabad'ın çeşitli elemanlarının mesirenin ilk kuruluş yıllarında aldıkları isimler, Nedim'den aktaran (Eldem, 1997).

I. Mahmud Dönemi'nde 1740 yılında Sa'dabad'ın tamir işlemleri ve kısmen yeniden inşa edilmesi gerçekleşmiştir. III. Selim Dönemi'nde (1789-1807 yılları arası), köşkler yeniden ele alınmış ama detaylı bir tamir yapılmamıştır (Eldem, 1977).

II. Sa'dabad Kasrı, 1809-1812 yıllarında inşa edilmiş bir II. Mahmud yapısıdır. II. Mahmud'un tahta çıkışının hemen ardından (1808 yılı), vadideki bütün yapı unsurları tamir ettirilir, fotoğraflanıp albümlenmiştir (Irmak, 2002). II. Mahmud Dönemi'nde, tahrip olmuş durumda olan saray yapısı ve Çadır Köşkü yıkılarak bu unsurlar yeniden inşa edilmiştir. Arel (1975), klasik sofalı köşk yeniden yapıldığında ikinci yapımda barok eğilimlerine göre değiştirilip, köşelerin eğrilerle yumuşatıldığını, kubbesi ve saçağının bükümlü bir çatı örtüsü ile değiştirildiğini aktarmaktadır. Sultan II. Mahmud, büyük köprü-bendin iki yanında ve ortasında olan köşklere yıkıtıp yerlerine altışar ayaklı, yuvarlak planlı zarif kameriyeler yaptırmıştır (Eldem, 1977). II. Sa'dabad Kasrı, 1862 yılında yıkılmıştır. Arel (1975), ilk Kağıthane düzenlemesinde egemen olan ilkelere II. Mahmud zamanında da uyulduğunu, kasır ve kanal bağlantısındaki ilişkinin, yapıya bir kanal niteliği verecek kadar ileriye götürülmesi örneğinde olduğu gibi, bu ilkelerin daha da geliştirildiğini aktarmıştır.

III. Saray, eski tarz ve küçük bulunan eski Sa'dabad Kasrı yıkılarak, yerinde inşa edilmiş olan üçüncü yapıdır. Çağlayan Köşkü olarak adlandırılan bu yapı, Sultan Abdülaziz Dönemi'nde 1862-1863 yıllarında, Sarkis ve Agop Balyan'a inşa ettirilmiştir (Eldem, 1977). III. Saray ya da Çağlayan Köşkü olarak bilinen bu yapı, 1941-1942 yılına kadar mevcudiyetini sürdürebilmiştir. Kağıthane alanının en son bahçe düzenlemesi de bu devirde gerçekleştirilmiştir. Sultan Abdülaziz döneminde Eski Cirit Meydanı yapay göllerle (Kuğulu Göl) İngiliz tarzı bir bahçe haline getirilerek en son Çağlayan Bahçesi oluşturulmuştur (Eldem, 1977).

1952 yılında, alanda inşa edilmiş dördüncü bina olan İstihkam Okulu, Eski Sa'dabad Kasrı'nın yerinde inşa edilen son binadır. Bu yapının kütlesi, inşa edildiği alanda önceden gerçekleştirilen yapılara benzer anlamda ve "L" şeklindedir.

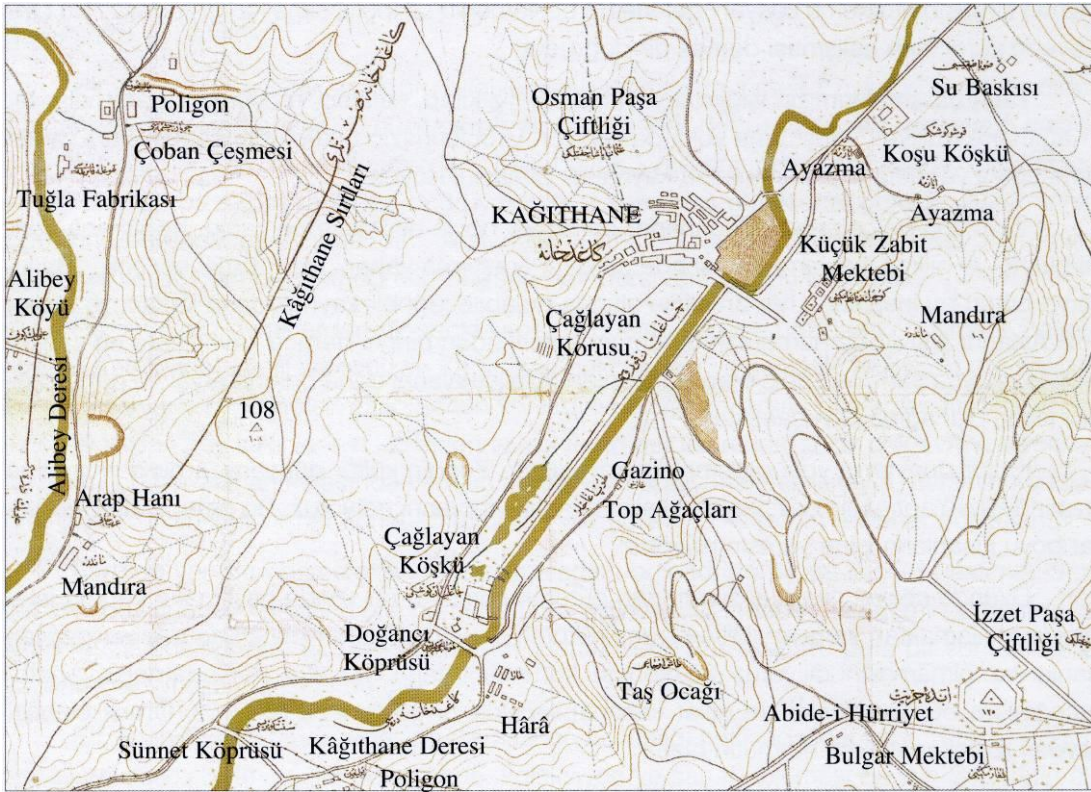
Kağıthane Alanı'nda dış köşkler olarak; İmrahor Köşkü, Kağıthane Köşkü ve Koşu Köşkü inşa edilmiştir (Eldem, 1977). İmrahor Köşkü Kanuni Sultan Süleyman tarafından inşa ettirilmiş, yıpranınca Sultan Abdülaziz tarafından tamamen yıkıtılıp yeniden inşa edilmiştir (Irmak, 2007). Bu köşk, son İmrahor Köşkü yapısıdır. "Hurremabad ya da Asafabad" olarak bilinen ve Sadrazam İbrahim Paşa tarafından

kullanılması planlanan köşk ise hükümdarın sarayı gibi büyük boyutludur (Eldem, 1977).

Şekil 4.18'de, 19 yy.sonlarında Kağıthane alanını gösteren bir Osmanlı haritası yer almaktadır. Bu görsel, Kağıthane Vadisi'nde yer alan yapıları ve diğer alanları aktarmaktadır.

Gerçekleşen yıkımlar açısından değişim süreci (Patrona Halil İsyanı)

1730 yılında gerçekleşen Patrona Halil İsyanı, Lale Devri'ni sona erdiren, hükümdarın değişmesine neden olan, aynı zamanda Kağıthane'de Cumhuriyet öncesi yıkımlar açısından incelendiğinde önemli bir dönüm noktasıdır. Lale Devri'ni sona erdiren Patrona Halil ayaklanmasının yarattığı tahribattan en çok pay alan bölge Sa'dabad'dır; bu durumda bu alanda gerçekleşen görkemli eğlencelerin savurganlığının yoksul halkta oluşturduğu tepkinin, Sa'dabad'ı halkın gözünde bir hedef ve simge haline getirmesinin rolü vardır (Sa'dabad, 1993-94) Vadinin her iki yamacındaki 173 adet kasır ve köşk yakılmıştır (Irmak, 2002). Vadinin en önemli yapısı olan Sa'dabad Kasrı'na Patrona Halil İsyanı'nda dokunulmamıştır (Arel, 1975).

Şekil 4.18: 19. yy sonunda Kağıthane Vadisi'ni gösteren harita (Irmak, 2007).

4.1.3.2 Cumhuriyet Dönemi'nden sonraki süreç

Cumhuriyet Dönemi'nden sonraki süreçte; askeri kullanım, kamu kuruluşlarına tahsis edilen alanlarda yapılan yanlış uygulamaların yapılması ve yeni yapılaşmaların oluşması (1956), sanayi kullanımı, arsa değişimi (1950'ler sonrası) ve Haliç Projeleri (1996-1997) kapsamındaki değişim olarak dönüm noktaları koymak mümkündür.

Askeri kullanımdan önceki ve sonraki süreç

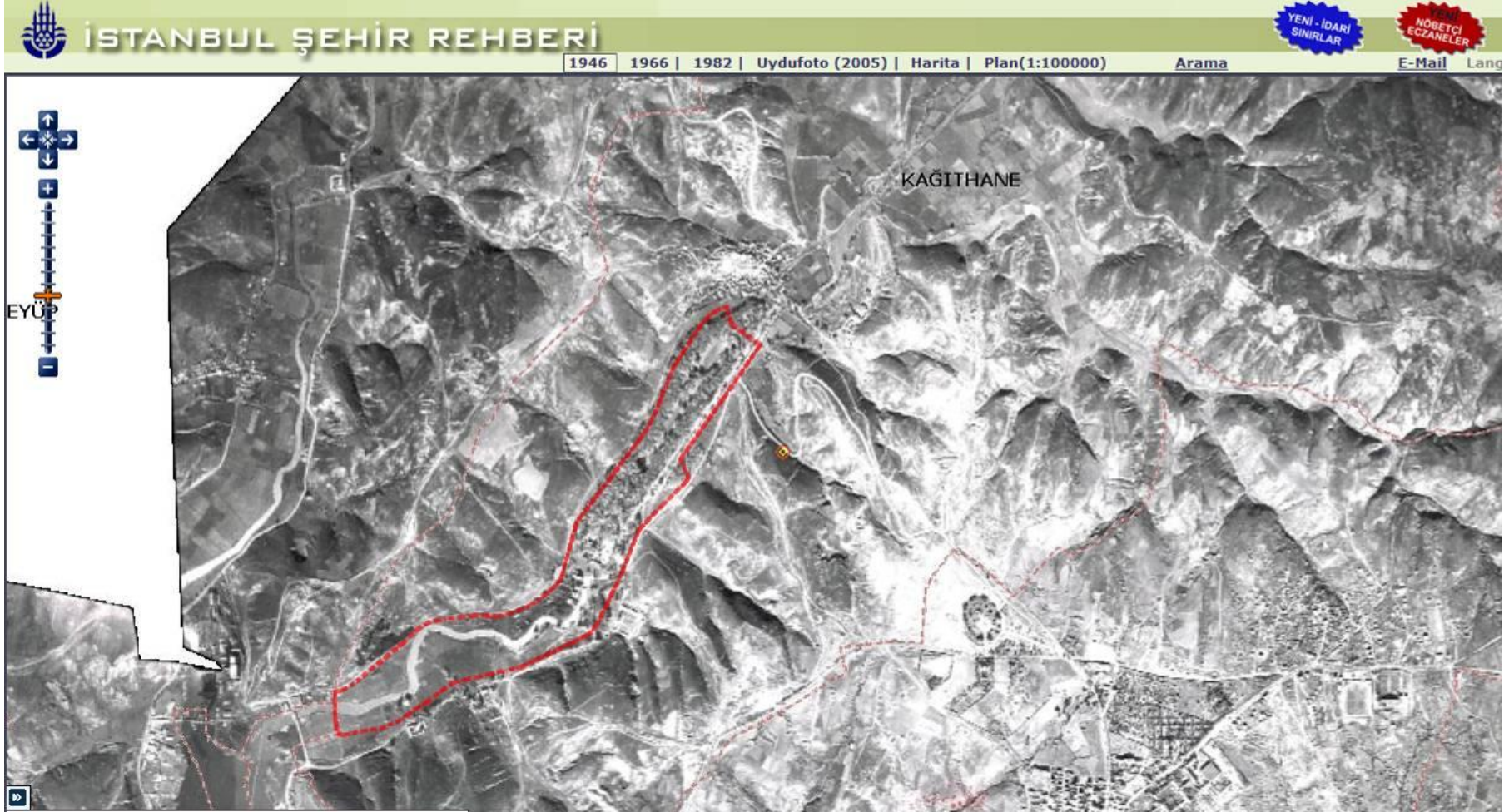
Kağıthane alanı, Cumhuriyet Dönemi'nde askeri kullanıma tahsis edilmiştir. Bu dönem alanda yer alan tarihi değerlerin yok olmasında önemli bir dönüm noktasıdır. Askeri kullanım sırasında tarihi yapılarda yıkımlar gerçekleştirilmiştir. Yetimhane olarak kullanılan Sa'dabad Sarayı binasının, 1928'lerde boşaltıldıktan sonra 1934'te restore edilmesi istenir ve bina 1943'te ani bir kararla yıktırılır (Irmak, 2007).

Irmak (2007), İmrahor Kasrı'nın da aynı günlerde benzer bir yıkıma uğradığını ve iki yapının enkazının birlikte kaldırıldığını aktarmaktadır. Sarayın bulunduğu alana, 1952 yılında, saray bölgesini korumak şartıyla İstihkam Okulu inşa edilmiştir (Irmak, 2007).

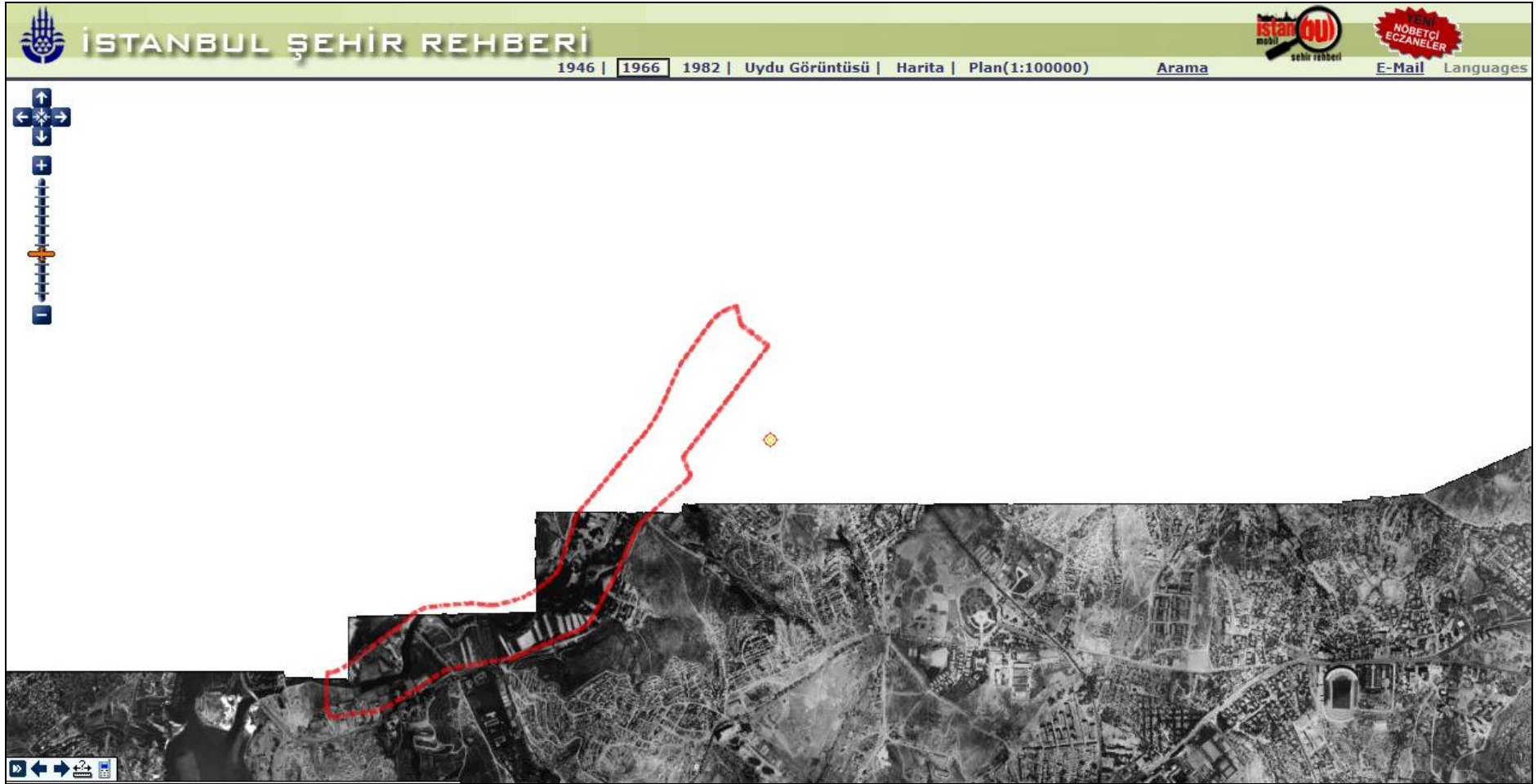
Kamu kuruluşlarına tahsis edilen alanlarda yapılan uygulamalar (1956)

Kamu kuruluşlarına tahsis edilen alanlarda yapılan yanlış uygulamalar yapılmış ve 1956 yılında yeni yapılaşmalar oluşmuştur. Günümüzde "İETT Kağıthane Poligon Garajı" adı altında otobüs garajı olarak kullanılan alanda II. Abdülhamit Dönemi'nde atış poligonu ve Poligon Sarayı bulunmaktaydı (Irmak, 2007). 1888'de inşa edilen bu küçük boyutlu saray, tamamen ayakta olmasına rağmen 1956 yılında yerine Havagazi İdaresi Gazhanesi yapılmak üzere yıktırılır ve arazinin mülkiyeti İETT'ye devredilir, 1987'den itibaren arazinin içinde, gerçekleştirilen TEM otoyolu viyadüğünün ayakları yer almaktadır (Irmak, 2007).

1946 yılına ait hava fotoğrafı, Şekil 4.19'da yer almaktadır. Bu fotoğrafta mesire özgün niteliklerini korumaktadır. 1966 yılına ait hava fotoğrafı, Şekil 4.20'de yer almaktadır. Bu tarihte askeri kullanım ve sanayi kullanımı başlamış, sanayi kullanımının etkisiyle Kağıthane sırtlarında kontrolsüz yerleşmeler ve plansız kentleşme hız kazanmaya başlamıştır. Fotoğrafta askeri kullanımda olan alanın detayları mevcut değildir. Bu hava fotoğrafında henüz yeni başlamış olan değişim süreci görülmektedir.

Şekil 4.19: Kağıthane, 1946 yılı tarihli hava fotoğrafı (Url 15, “İBB Şehir Rehberi”)

Şekil 4.20: Kağıthane, 1966 yılı tarihli hava fotoğrafı (Url 15, "İBB Şehir Rehberi")

Sanayi kullanımından önceki ve sonraki süreç (1950 tarihli yeni sanayi planı)

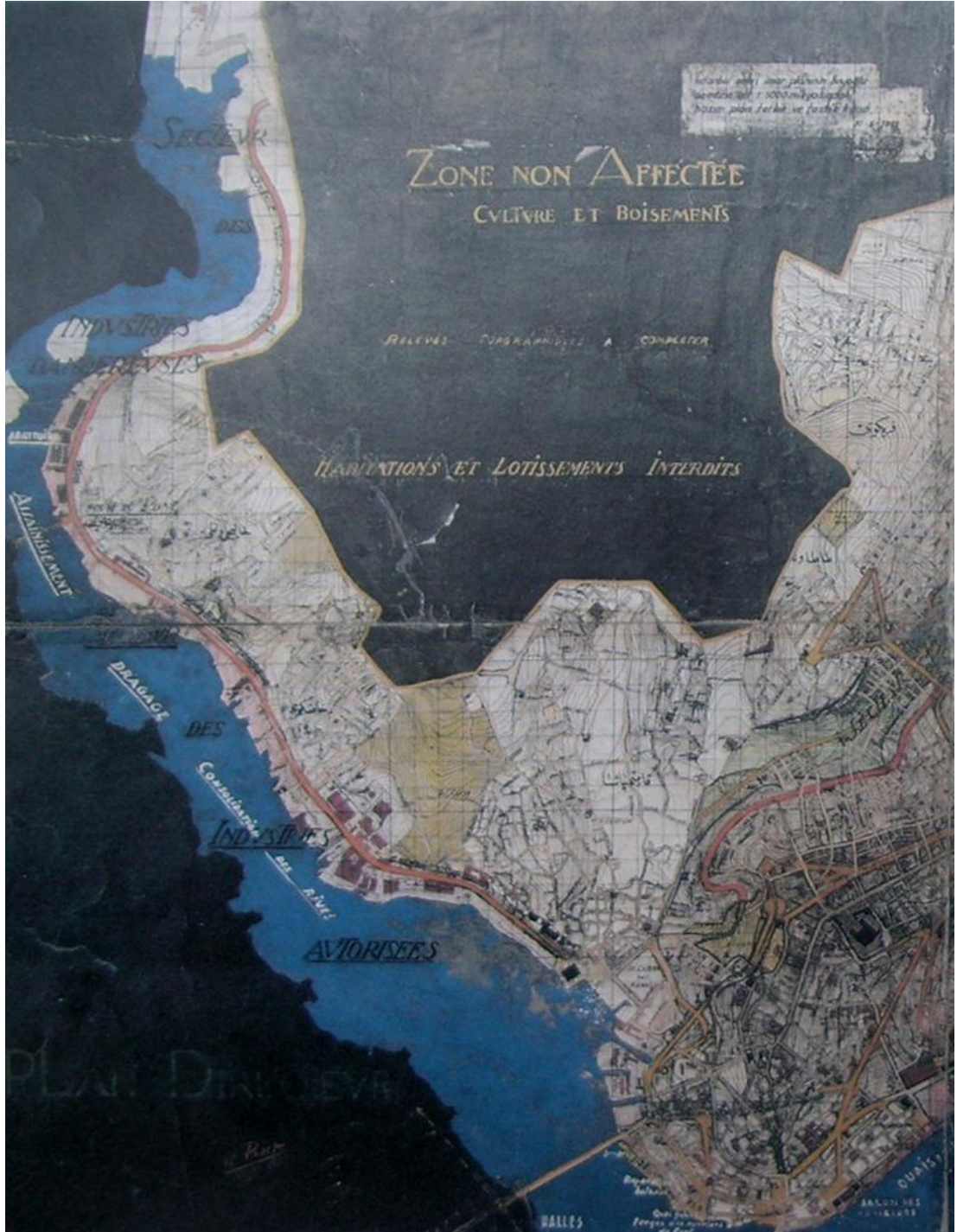
Alan, sanayi teşvik kararları sonucunda hasar görmüş ve derede kirlenme gerçekleşmiştir. Prost Planı, Haliç'in iç kesimlerini sanayi kullanımına ayırmaktaydı (Şekil 4.21). Şekil 4.22'de araştırma alanının Prost Planı'nda düzenlenen alanlarla ilişkisi görülmektedir. 1950'deki Prost planına yönelik uygulamalar ve sanayinin desteklediği gecekondulaşma sonucu, araştırma alanının değişimi Şekil 4.23'de, 1982 yılına ait hava fotoğrafında görülmektedir.

Kağıthane deresi ve çevre alanlar; planlama kararlarının uygulanması sonucu mesire alanı işlevlerini ve doğal karakterlerini kaybetmiş ve Kağıthane deresi hızla kirlenmiştir. Kağıthane alanında Prost Planı'nın uygulamaya konulması sonucu büyük bir değişim başlamıştır, 1937 yılında yapılmış olan bu planın ve 1950'den sonra gerçekleştirilen diğer kentsel çalışmalar Haliç kıyılarını ağır ve orta sanayi kuruluşlarına açmıştır (Aksel, 1993-1994). 1955'e kadar nüfusu 5000 kişiyi bile bulmayan bir köy olan Kağıthane, kurulan sanayi tesislerinin çevresinde gecekonduların yapılmasıyla ve nüfus artışının hızlı bir gerçekleşmesiyle köy içindeki çarşı gelişmiş, Kağıthane deresine bakan yamaçlara gecekondu yapılmıştır (Aksel, 1993-1994). Bu şekilde Kağıthane hızla, plansız ve altyapısız bir şekilde kentleşmeye başlamıştır. Günümüzde Sa'dabad Mesiresi Parkı'nın çevresindeki sanayi kullanımı kaldırılmıştır, Cendere Vadisi çevresinde Kağıthane Deresi ile ilişkili sanayi yapıları yer almaktadır.

Arsa değişiminden sonraki süreç

1950'li yıllarda İstanbul kent içinde gerçekleştirilen imar faaliyetleri sırasında evleri ve arsaları istimlak edilen kişilere Kağıthane köyüne ait arazilerden verilmesi (Aksel, 1993) sonucu oluşan arsa değişimi; planlama kararları sonucu gerçekleşmiş bir değişimdir. Bu arsa değişimi süreci, Kağıthane alanının yoğunluğunu değiştirmiş bir planlama kararıdır.

1982 yılına ait hava fotoğrafı Şekil 4.23'de yer almaktadır. Bu hava fotoğrafında vadinin taban kısmına yakın alanlarda sanayi kuruluşları, vadiyi çevreleyen tepelerde ise gecekondu mahallelerine ait gecekondu binaları yer almaktadır. Yapılan çevre yollarına bağlantı yollarından; Kağıthane Deresi'ne dik bir açıda oluşturulan Nurtepe Viyadüğü'ne bağlantı yolu, mesire alanının çehresini kalıcı şekilde değiştirmiştir. Mesire arazisinin içinden geçen viyadük ayakları mesirenin algısını değiştirmiştir.

Şekil 4.21: Beyoğlu Nazım Planı- Prof. Henri Prost, 1939 (Kayra, 1990)

Şekil 4.22: Planlanan bölgeyle araştırma alanının ilişkisi

Tarihi Sa'dabad Sarayı, Aziziye Cami'nin yer aldığı bölgenin arka planı, henüz çok katlı yoğun konut yerleşmeleri ile doldurulmamıştır. Tarihi mesire alanının Kağıthane merkeze doğru uzanan, Cedvel-i Sim'in yerinde gerçekleştirilen su kanalının iki tarafında yer alan bölgelerde, bitki materyali canlılığını ve mevcudiyetini korumaktadır. Bu hava fotoğrafından yaklaşık bir yirmi yıllık zaman süreci sonrasında çekilmiş 2005 yılı hava fotoğrafında, bu bitki dokusunun seyrekleştiği ve niteliklerini kaybettiği görülmektedir.

Haliç Projeleri ve Sa'dabad Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi'nden sonraki süreç

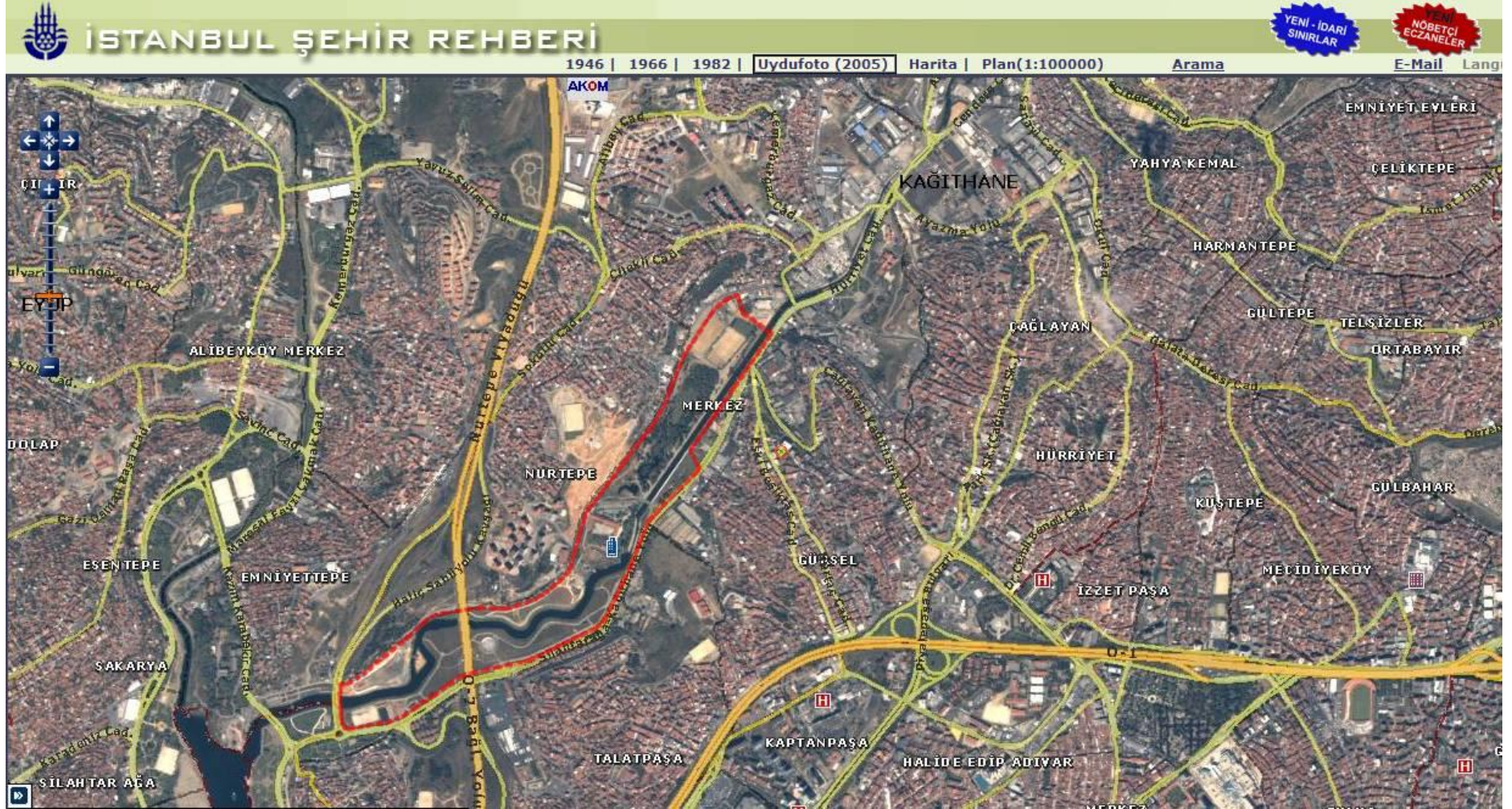
2005 yılına ait hava fotoğrafı Şekil 4.24'te yer almaktadır. Bu fotoğraf alanın Haliç Projeleri (1996-1997'de hayata geçirilen) ve Sa'dabad Projesi kapsamında düzenlenmeye başlanmasından sonra çekilmiştir, bu sırada düzenleme çalışmaları devam etmektedir. Tarihi Sa'dabad sarayı, Aziziye Cami'nin yer aldığı bölgenin arka planında, derenin Nurtepe Mahallesi tarafında, çok katlı yoğun konut yerleşmeleri yer almaktadır. Bu konut yerleşmeleri 1982-2005 yılları arasında oluşmuştur.

Korunmuşluğu en yüksek olan bu bölgeyi kuşatan kentsel gelişmenin, tarihi mesire alanının boyutlarını daraltarak sit alanına çok yaklaşması, mesire alanının biçimsel ve boyutsal özelliklerinin değişmesine neden olmuştur. Derenin Örnektepe tarafında yer alan kıyısındaki durum da benzer niteliktedir. Sırtlardan aşağıya doğru ilerleyen yerleşim, Silahtarağa-Kağıthane Yolu'na mesafe bırakmadan birleşmiştir. Silahtarağa-Kağıthane Yolu'nun ayırdığı vadi tabanındaki bant şekilli alanların birbirleriyle olan ilişkisi zayıflamış, dere tarafındaki bant mesire alanı ile bütünlüğünü korurken, tepe sırtlarının olduğu tarafta kalan tarihi mesire alanına ait alanlar nitelik olarak tamamen farklılaşmıştır.

Tepe sırtlarında yer alan konut bölgelerinde ise; 1982-2005 yılları arasında konut sayısının artması ve konutlar arası boşlukların azalmasıyla daha yoğun bir doku oluşmuştur. Tarihi mesire alanı, tarihi eserlerin yoğunluklu bulunduğu bölgede alan kaybına uğramış, derenin Haliç-Örnektepe taraflarına yakın bölgelerde ise sanayi tesislerinin kaldırılması ile boyutları genişletilmiştir. 2005 yılı hava fotoğrafında, Haliç tarafında, derenin kenarlarında yer alan sanayi tesislerinin taşındığını, elde edilen alanın tarihi mesirenin alan kullanımına uygun olarak park alanı olarak düzenlendiği görülmektedir.

Şekil 4.23: Kağıthane, 1982 yılı tarihli hava fotoğrafı (Url 15, "İBB Şehir Rehberi")

Şekil 4.24: Kağıthane, 2005 yılı tarihli hava fotoğrafı (Url 15, “İBB Şehir Rehberi”)

2005 yılından sonraki süreçte, Haliç Projeleri ve Sa'dabad Projesi kapsamında düzenlenmelere devam edilmiştir. Günümüzde bu çalışmalar peyzaj düzenlemesi anlamında; gerçekleştirilmesi planlanan bazı özel bahçe sergi alanları dışında sonlandırılmıştır. Tarihi eserlerin restorasyon ve rekonstrüksiyon süreçleri ise henüz başlamamıştır.

4.1.4 Kağıthane Sa'dabad Mesiresi'nde gerçekleştirilen son proje

Kağıthane Mesiresi, günümüzde de (2009 yılında) Sa'dabad Parkı olarak kamusal alan olma niteliğini sürdürmektedir. Park işlevine sahip olan alan, geçmişteki işlevsel yapısına benzer olarak rekreasyon alanı oluşturmaktadır. Günümüzde Sa'dabad Parkı olarak adlandırılan tarihi mesirenin kapsadığı alanlar için, belediye tarafından canlandırma projeleri gerçekleştirilmiştir.

Haliç 2001 Sempozyomu'nda, Güney ve Kuzey Haliç Çevre Koruma Projeleri konusu işlenmiştir. Haliç'te su kirlenmesine sebep olan evsel atıklar, sanayi kaynaklı atıksular, katı atıklar, çöpler, derelerden ve yamaçlardan gelen sürüntü malzemelerinin yarattığı su kirlenmesinin giderilerek sağlıklı bir akış sağlanması, deniz araçları ile Boğaz'dan Alibeyköy ve Kağıthane Dereleri'ne kadar ulaşılabilmesinin yanısıra Haliç'in ve çevresinin yeniden düzenlenmesi, geçmişteki tarihi ve kültürel özelliğinin geri kazandırılabilmesi amacıyla İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İSKİ tarafından "Muazzam Haliç Çevre Koruma Projesi" başlatılmıştır (Eroğlu ve diğerleri, 2001). Kuzey Haliç Projesi kapsamı altında; diğer ilçelerinin yanısıra Kağıthane ilçesinin de atıksularının atıksu boru hatları ve tünellerle Baltalimanı Tasfiye Tesisi'ne getirilip burada ön arıtmadan geçirilerek Baltalimanı'ndan İstanbul Boğazı'nın dip akıntısına verilmesi sağlayan bir sistem yaratılmıştır (Eroğlu ve diğerleri, 2001). Haliç'te sağlıklı bir su akışı sağlandıktan sonra Haliç ve çevresinin bir kültür ve kongre merkezi olmasını sağlamak amacıyla; Feshane'nin ihya edilmesi, Sütlüce'de modern bir kültür merkezinin inşasına başlanması, Sa'dabad ve Haliç çevresinin mesirelik alanlar olarak tanzim edilmesi gibi adımların gerçekleştirilmesi planlanmıştır (Eroğlu ve diğerleri, 2001).

İBB Haliç Dönüşüm Projeleri kapsamında Kağıthane Sa'dabad Mesire Alanı Düzenleme İnşaatı gerçekleştirilmektedir. Kağıthane Sa'dabad Mesire Alanı Düzenleme İnşaatı 900.000 m2 büyüklüğünde bir alanda gerçekleştirilmektedir, 2001 yılı itibarıyla işin %49.09 lık kısmı fiilen tamamlanmış ve projenin ikinci etabı ihale

edilerek işin yapımına başlanmıştır. Kağıthane Sa'dabad Mesire Alanı Düzenleme İnşaatı kapsamında;

- 1055 m2 lik İmrahor Köşkü yapılması,
- 4000 m2 lik Çadır Köşkü yapılması,
- 825 m2 lik Sa'dabad Sarayı yapılması,
- 400 m2 lik Çağlayan Sarayı'nın yapılması,
- 350 m2 lik Midilli Ahırının yapılması,
- 1875 mt. lik tarihi Kağıthane deresinin yeniden tanzimi,
- 1000 mt. lik Cetveli Sim'in yeniden tanzimi,
- 2500 m2 lik Sahra Çadırının yapılması,
- Muhtelif yerlerde çok amaçlı çocuk oyun gruplarının yapılması,
- Tarihi fayton yolları ve fayton parkları,
- Muhtelif yerlerde çok amaçlı piknik alanları yapılması,
- 3 adet tarihi Fil köprülerinin yapılması,
- 1 adet kayık çekerek yerlerinin yapılması,
- 2 adet kayıkların yanaşabileceği iskele yapılması,
- 22000 adet çok amaçlı bitkilerin ve ağaçların tanzimi,
- 1100 metre Q2000'lik Cetveli Sim'i taşıyacak olan kollektör yapılması,
- 2300 metre Kuzey Haliç Sol Sahil Kollektörü yapılması,
- Cirit oyun sahalarının yapılması,
- Tarihi Has Bahçelerin yeniden tanzimi,
- Muhtelif yerlerde çok amaçlı spor oyun gruplarının yapılması,
- 750.000 m2 lik alanın çayır alanı olarak tanzim yapılması planlanmıştır (Baştürk ve diğerleri, 2001).

Belediye tarafından tarihi mesire alanında "Kağıthane Sa'dabad Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi" gerçekleştirilmiştir. Proje müellifi Hassa Mimarlık tarafından

hazırlanan Park Mobilyaları Plan Raporu'nda, Sa'dabad Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi'nin amacı şu şekilde aktarılmıştır: “Haliç Düzenleme Uygulama İmar Planı'nda kamu açık alanı olarak gösterilen mesire alanındaki mevcut tarihi eserlerin çeşitli araştırma, dokümantasyon, hafriyat, görüntüleme ve tespitten sonra rölövelerinin çıkarılması, mevcudiyeti ortadan kalkmış olanların restitüsyon projelerinin, bunların ışığında restorasyon projelerinin hazırlanması ve yeni binalara ait avan projelerin yapılması, tarihi mesire alanının düzenlenmesi, altyapı ve peyzaj alanlarının yapılması, Kağıthane Deresi'nin proje alanı dahilinde kalan bölümünün, ıslah projelerinin hazırlanması “Sa'dabad Mesire Alanı Koruma ve Geliştirme Projesi”nin ana konularını oluşturmaktadır.”

Belediyenin Kağıthane Mesiresi'nin devamı niteliğinde olan Cendere Vadisi için de; sanayi alanlarının ticari yapılanmayla desteklenen rekreasyon alanları olarak yeniden düzenleneceği, “Cendere Vadisi Yerleşim Projesi” adlı bir projesi mevcuttur. Günümüzdeki Kağıthane Mesiresi'ni Kemerburgaz yönüne doğru genişleten bu projede Cendere Vadisi'nden Kemerburgaz orman sınırına kadar bir alan düzenleme alanı olarak belirlenmiştir (Url 1).

Belediyenin kentsel dönüşüme ait çevre düzenlemelerinde ve tarihi meydanı yeniden düzenlemeye ilişkin açıklamalarında; Haliç'ten Karadeniz'e bağlanan yeşil kuşak zincirinin bir halkasını oluşturmaya yönelik bir yaklaşıma sahip olduğu aktarılmıştır, bu nokta öncelikli olarak vurgulanmasa da açıklamalarda yer verilmiştir (Url 1).

1950'lerde iptal edilen, alanda yer alan Karadeniz-Sahra demiryolu hattının, günümüzde Kağıthane Belediyesi tarafından turizm amaçlı olarak yeniden oluşturulması, Haliç'ten başlayarak Kağıthane'den geçen, ormanın içindeki hayvanat bahçesine uğradıktan sonra Karadeniz'e uzanan 7 km lik bir yol ile nostaljik bir tur yaratılması amaçlanmaktadır.

4.1.4.1 Düzenlenen mesire alanının sınırları

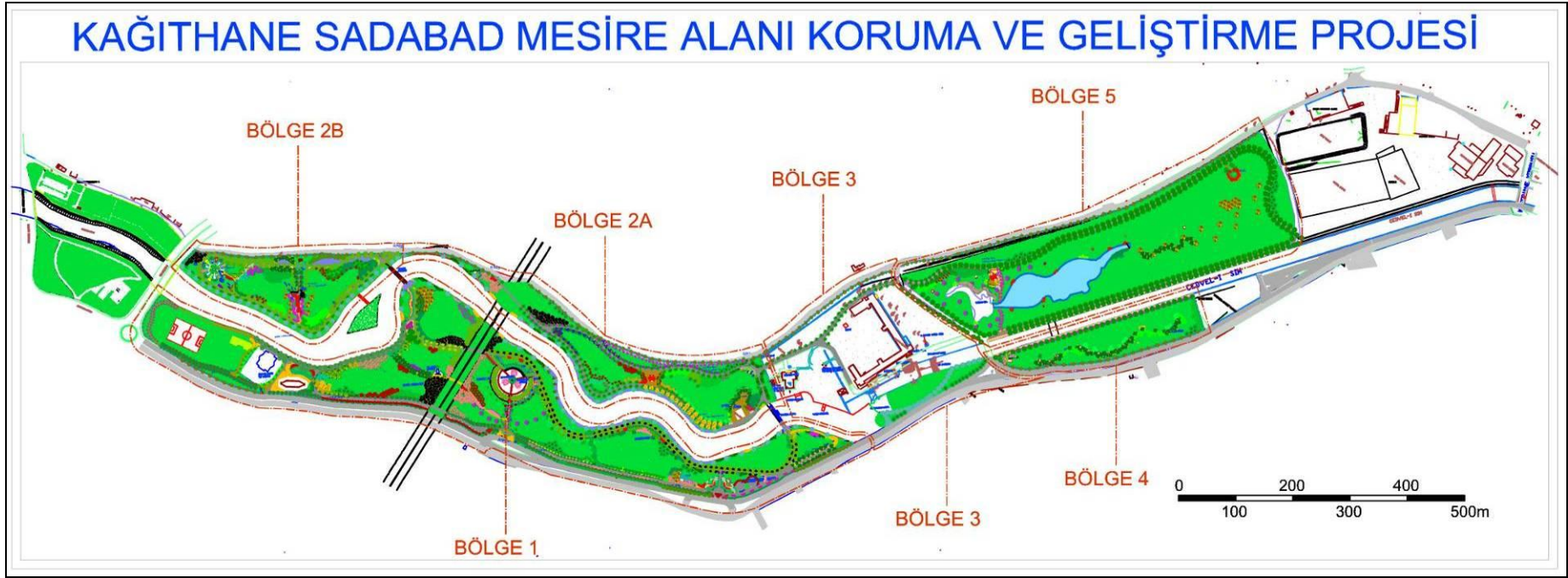
Düzenlenen mesire alanı beş farklı bölge halinde ele alınmıştır (Şekil 4.25). Bu bölgelerin sınırları şu şekilde çizilmektedir (Ek B1);

- 1. bölge olarak; Haliç'ten Kağıthane Belediyesi'nin yer aldığı alana doğru uzanan, Silahtarağa-Kağıthane Yolu'ndan parka ana girişlerin yer aldığı, vadinin güneydoğu yamaçlarına bakan bir alan (Ek B2),

- 2a bölgesi olarak; vadinin kuzeybatı yamaçlarına bakan, derenin 1. bölgeyle arasındaki sınırı oluşturduğu bir alandan Haliç tarafında yer alan kısmı (Ek B3),
- 2b bölgesi olarak; vadinin kuzeybatı yamaçlarına bakan, derenin 1. bölgeyle arasındaki sınırı oluşturduğu bir alandan Kağıthane Belediyesi tarafında yer alan kısmı (Ek B4),
- 3. bölge olarak; Sa'dabad Cami, Hünkar ve Vezir İskeleleri, Kağıthane Belediyesi ve saray duvarlarının ve kapılarının kalıntılarının, Sa'dabad Sarayının havuzlarının bulunduğu alan,
- 4. bölge olarak; Kağıthane Deresi ve Silahtarağa-Kağıthane Yolu arasında kalan, vadinin güneydoğu yamaçlarına bakan bir alan (Ek B5),
- 5. bölge olarak; 4. Bölge ile arasındaki sınırı Kağıthane Deresi'nin oluşturduğu, vadinin kuzeybatı yamaçlarına bakan bir alan (Ek B6) düzenlenen beş bölgeyi oluşturmaktadır.

Proje müellifi tarafından, düzenlemenin gerçekleştirildiği proje alanının bu beş bölgenin dışına da genişletilmesi önerilmiştir. Proje müellifi Hassa Mimarlık tarafından, Sa'dabad Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi restorasyondan öte, kaybolmuş bir şehir medeniyetinin ihyası karakterini taşımakta olduğu aktarılmıştır ve projenin sınırlarının genişletilmesi ve alınması gereken önlemler şu şekilde açıklanmıştır;

- Proje ihale edildiği şekildeki sınırları içinde değil, Sa'dabad hinterlandı da dikkate alınarak hayata geçirilmelidir, tepelerdeki erozyonun önlenmesi için yol boyunca şev topuğu yapılmalı ve tepeler ağaçlandırılmalıdır,
- Dereye direkt tesiri olan tepelerin, Kağıthane Deresi'nin tek bir raumdan ibaret olmayan hususiyeti dikkate alınarak, imar planı bu anlayışa göre yeniden tariflenmelidir,
- Proje dışında kalan, fakat proje kapsamına alınması önerilen bölgelerin imara açılmasına izin verilmemeli ve mevcut yerleşim üniteleri kaldırılarak bu alanların kalabalıklaşması önlenmelidir (İBB, Rapor- Öneri Vaziyet Plan Raporu, t.y.).

Şekil 4.25: Sa'dabad Mesire Alanı'nda düzenlenen beş farklı bölge (İBB, Park As-build proje, t.y.)

4.1.4.2 Mesire alanı düzenleme ilkeleri

Belediye tarafından tarihi mesire alanında gerçekleştirilen “Kağıthane Sa’dabad Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi”nde projeye ait esaslar; proje müellifi Hassa Mimarlık Mühendislik İnşaat Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. tarafından öneri vaziyet plan raporu, peyzaj raporu, park mobilyaları plan raporu, mimari proje ve restorasyon raporu başlıkları altında ortaya konmuştur. Şekil 4.26 ve 4.27’de düzenlenen park alanına ait görseller yer almaktadır.

Öneri vaziyet planı ve planlama esasları

Sa’dabad Mesire alanında planlama yapılırken araziye fazla müdahale etmemeye özen gösterilmiş, peyzaj çalışmaları eski mesire anlayışı örnek alınarak doğaya fazla müdahale etmeden, geniş çayırlar halinde bir düzenleme gerçekleştirilmiş, mesire alanının her tarafı yollarla doldurulmamış ve çayırdaki dolaşabilme imkanı sağlanmıştır (İBB, Rapor- Park Mobilyaları Plan Raporu, t.y.).

Mesire alanında park mobilyaları olarak;

- Oturma ve dinlenme elemanları: banklar, pergolalar ve seyir kameriyeleri,
- Bankaların yakınına yerleştirilecek çöp kutuları,
- Yönlendirici levhalar, hem Sa’dabad’ı hem de diğer kültür varlıklarını anlatan tanıtım panoları,

Gece peyzajına katkısı bulunan aydınlatma elemanları gibi elemanlar kullanılmıştır (İBB, Rapor- Park Mobilyaları Plan Raporu, t.y.).

Peyzaj raporu esasları

Belediye tarafından tarihi mesire alanında gerçekleştirilen “Kağıthane Sa’dabad mesiresi koruma ve geliştirme projesi” kapsamında gerçekleştirilen peyzaj düzenlemesinde tarihi kaynaklardan ve diğer belgelerden yararlanılarak; mekanda var olan bitki materyalinin türleri ve özellikleri tespit edilmiş, arazinin özgün topoğrafik yapısının nitelikleri, yeşil dokunun dağılımı ve oluşturduğu mekanlaşmalar saptanmıştır.

Tarihi tespitler sonucu yeşil doku ve eski topoğrafyanın yeniden ihyası gerçekleştirilmeye çalışılmıştır (İBB, Rapor- Peyzaj Raporu, t.y.). Mevcut ağaçların tespit edilmesi ve pafta üzerine işaretlenmesinden sonra, ikinci aşamada 1965

senesine ait hava fotoğrafının yardımıyla, henüz bütünüyle tahrip olmamış yeşil dokunun dağılımı incelenerek ağaçlandırmaya gidilmiş ve mekanlaşmalar verilmeye çalışılmıştır (İBB, Rapor- Peyzaj Raporu, t.y.).

Mimari avan proje ve restorasyon raporu esasları

Gerçekleştirilmesi planlanan mimari avan proje ve restorasyon projelerine ait esaslar şu şekilde belirtilmiştir;

- Harem ve selamlık kapılarının kagir karkası tahrip olmuş bir durumda olduğundan kapılara ait elemanların sökülüp, tekrar özgün kavis ve şakülüne getirilmesi planlanmıştır.
- İç ve dış avlu saray duvarlarının önünde; tarihi mermer ve taş işçiliğine ait eserlerin sergilenmesi planlanmaktadır.
- Kağıthane Belediyesi'nin buradan nakledilmesinden sonra bu binanın Restorasyon Enstitüsü veya Vakfı olması, Türk El Sanatları Merkezi'nin de burada yer alması planlanmıştır.
- Kağıthane Aziziye Cami'nin eskiden beri sahip olduğu cami fonksiyonunu korumasının yanı sıra, Sa'dabad alanının tarih içerisinde seyrini aktarmaya yönelik sergilerin gerçekleştirileceği bir sergi salonu işlevine sahip olması da planlanmıştır.
- Karakol binasında gerekli restorasyon gerçekleştirildikten sonra bu yapının binicilik sporuna tahsis edilmesi, midilli atlarıyla çocukları da cezbetmesi planlanmıştır.
- Saha içerisindeki mevcut III. Ahmet Çeşmesi (Çeşme-i Nevpeyda), III. Murad Çeşmesi ve Poligon Çeşmesi'nin restitüsyonu yapılacaktır. III. Murad Çeşmesi'nin civarının Kağıthane civarından toplanan menzil taşlarının bir arada sergilendiği bir sergi alanına dönüştürülmesi planlanmaktadır, III. Murad Çeşmesi ile dere arasında kalan çayır alanın ise atış poligonu olarak düzenlenmesi planlanmıştır.
- Cedvel-i Sim, Çağlayanlar, Ejder Ağzı Fıskiyesi, Kase-i Somaki ve Kase-i Mermer ile Su Köşkleri asıl fonksiyonlarında ve Dere Islahı Projesinde ayrıntıları belirtildiği şekilde yeniden ortaya konacaktır (İBB, Rapor- Mimari Avan Proje ve Restorasyon Raporu, t.y.).

Şekil 4.26: Sa'dabad Mesire Alanı Parkı (Fotoğraf, kişisel çekim, 2009)

Şekil 4.27: Sa'dabad Mesire Alanı Parkı (Fotoğraf, kişisel çekim, 2009)

4.1.4.3 Parkta yer alan işlev alanları ve donatılar

Belediye tarafından tarihi mesire alanında gerçekleştirilen “Kağıthane Sa’dabad Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi”nde farklı yaş gruplarının çağdaş rekreasyon gereksinimlerini sağlamak için park alanına çeşitli donatı elemanları dahil edilmiştir.

Park alanı;

- Döşeme elemanları olarak; farklı malzemelerden oluşturulmuş döşeme kaplamaları,
- Sınırlama ve çevreleme amaçlı elemanlar olarak; parkın dış duvarları, bariyerler,
- Üst örtü elemanları olarak; pergolalar, çadır alanları (Şekil 4.28),
- Su elemanları olarak; Kuğulu Göl’ün yeniden düzenlenmesiyle oluşturulmuş gölet alanı,
- Oturma elemanları ve alanları olarak; farklı çeşitlerde banklar ve amfi alanı,
- Aydınlatma elemanları olarak; anayolların aydınlatılması için direk şeklinde elemanlar ve özel yapıların, ağaç ve bitki örtüsünün aydınlatılması için özel nitelikli aydınlatma çözümleri,
- İşaret ve yönlendirme levhaları;
- Çocuk oyun ekipmanları (Şekil 4.29),
- Açık alan spor ekipmanları,
- Çöp birimleri; vb eleman ve donatıların yardımıyla donatılmıştır.

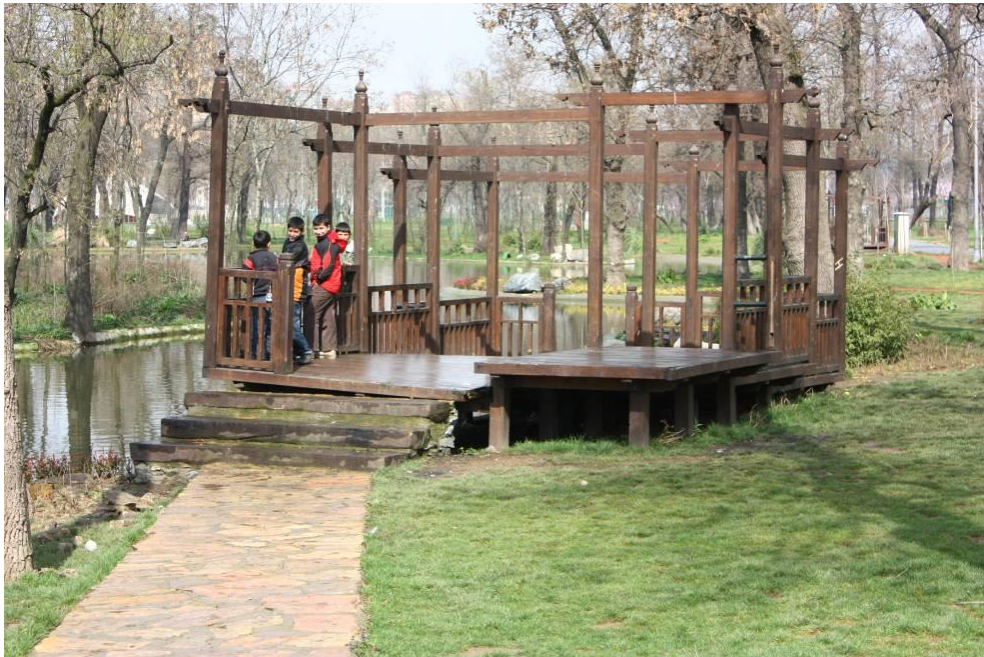
Şekil 4.28: Parktaki çadır alanı (Fotoğraf, kişisel çekim, 2008)

Bu donatı elemanlarını hizmet ettikleri işlevler açısından;

- Spor amaçlı donatılar; Açık hava spor aletlerini içeren açık jimnastik spor alanları (Şekil 4.29), koşu yolu,
- Eğlence amaçlı donatılar; Çocuk oyun alanları,
- Dinlenme amaçlı donatılar; Oturma ve dinlenme elemanı olarak banklar, amfi alanı, Kuşulu Göl kenarında seyir kameriyeleri (Şekil 4.30),
- Kültürel donatılar; Bitki sergi alanları,
- Sosyal donatılar; Umumi tuvaletler başlıkları altında da incelemek mümkündür.

Şekil 4.29: Parktaki spor ve oyun işlevli donatılar (2008)

Şekil 4.30: Parktaki dinlenme işlevli donatılar (Fotoğraf, kişisel çekim, 2008)

4.1.4.4 Parka ulaşım ve park içinde ulaşım

Parka ulaşım, bağlantıyı gerçekleştiren bir çok taşıt yolu sayesinde sağlanabilmektedir. Park, Kağıthane İlçesi'nin önemli bir taşıt yolu olan Silahtarağa-Kağıthane Yolu'na bitişik konumdadır ve parkın ana girişleri bu cadde üzerinden gerçekleşmektedir. Belediye tarafından gerçekleştirilen; tamamlanmış yeni Kağıthane-Piyalepaşa Tüneli ile Kağıthane alanının Beyoğlu bölgesi ile, henüz bitmemiş olan Bomonti-Dolmabahçe Tüneli ile Kağıthane alanının Dolmabahçe'ye kadar olan bağlantısı sağlanması planlanmıştır.

Taşıt yollarını çevreleyen kaldırımlardan parka yaya ulaşımı sağlanmaktadır. Parka 15 dakikalık yaya yürüyüş mesafesi olan 1km.uzaklıktaki alan içine, Eyüp ve Beyoğlu ilçelerinin sınırları içindeki alanlar girmektedir. Bu alanlardan Kağıthane Sa'dabad Mesiresi Parkı'na yaya ulaşımı yoluyla erişmek mümkündür.

Belediye tarafından tarihi mesire alanında gerçekleştirilen “Kağıthane Sa'dabad Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi”nde mesire alanına motorlu taşıt girememektedir, mesire alanında iç ulaşımın üç ring hat üzerinde dolaşımı sağlanan faytonlarla yapılması planlanmıştır, binaların bağlantısının fayton yoluyla, diğer yerler arasındaki bağlantıların ise yaya ulaşımı ile sağlanması planlanmıştır (İBB, Rapor- Park Mobilyaları Plan Raporu, t.y.). Günümüz itibariyle (2009 yılı), kullanımda olan Sa'dabad Mesiresi parkında, fayton kullanımı henüz gerçekleşmemiştir.

4.1.4.5 Altyapı

Belediye tarafından tarihi mesire alanında gerçekleştirilen “Kağıthane Sa'dabad Mesiresi koruma ve geliştirme projesi”nde; alanın altyapı sorunları gerekli altyapı projeleri ile çözülmüştür. Elektrik sisteminin gerçekleştirilmesi ile parkın gece kullanımı da mümkün kılınmıştır. Proje alanında yol, kanalizasyon, yağmur suyu, kollektör ve doğalgaz hattı gibi altyapı çalışmaları da önceden başlatılmış olup, park düzenlemesi gerçekleştirilirken de devam etmiştir (İBB, Rapor- Öneri Vaziyet Plan Raporu, t.y.).

4.1.5 Sa'dabad mesiresinin günümüzdeki durumuna ilişkin analizler

Kağıthane Sa'dabad Mesiresi örneğinde, mesirenin oluştuğunda kamusal kullanımda olmasına benzer şekilde, günümüzde de arazi mülkiyeti kamuya ait olsa da, zaman

içinde alanda kullanımda ve mekanın özelliklerinin değişmesiyle mesire alanının özgün nitelikleri farklılaşmıştır. Belediye tarafından gerçekleştirilen son proje ile; günümüz kenti toplumunun çağdaş rekreasyon gereksinimlerine hizmet edecek dış mekanlar oluşturulmuş, yeni düzenlemelerle alanda donatı nitelikleri ve çeşitliliği açısından değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

Araştırma alanındaki değişiklikler şu alt başlıklar halinde incelenmiştir:

- Kullanımdaki değişiklikler;
 - Alansal kullanımdaki değişiklikler,
 - Kullanıcı profilindeki değişiklikler.
- Mekanın özelliklerinde ve organizasyonundaki değişiklikler;
 - Tarihi eser ve kültürel miras niteliği taşıyan öğelerin durumlarındaki değişiklikler,
 - Peyzaj düzenlemesindeki değişiklikler,
 - Topoğrafyanın düzenlenmesindeki değişiklikler,
 - Yapısal tasarım elemanlarındaki değişiklikler,
 - Bitkisel tasarım elemanlarındaki değişiklikler.
 - Mekanın fiziksel ve karakteristik özelliklerindeki değişiklikler. (Biçimsel ve boyutsal özellikler, doku, doluluk-boşluk oranı, mekan-insan ölçeği, silüet özellikleri vb).

Kağıthane'nin topoğrafik basamaklarının kentsel yerleşime uygun olup olmadığı, halihazır haritalar üzerinden yapılan analizlerle ortaya konmuştur. Kağıthane Araştırma Alanı'nın değişim sürecini ortaya koymak için, belirlenen bakış açıları ve noktaların süreçsel değişimleri irdelenmiştir.

4.1.5.1 Kullanımdaki değişiklikler

Alansal kullanımdaki değişiklikler

Sa'dabad mesiresi alanında alansal kullanımda ve işlevlerde farklılıklar meydana gelmiştir. Geçmişte tam anlamıyla kamusal bir alan olmayan, padişah ve halkın farklı sınırlar içinde kullandığı bir alan olan Kağıthane Sa'dabad Mesiresi, günümüzde özel kullanıma hizmet vermemektedir ve tamamen kamusal bir alandır.

Kağıthane Sa'dabad Mesiresi; vadi tabanı ve vadiyi çevreleyen ve arka fon oluşturan sırtlar olarak geniş anlamda ele alındığında, bu alanda endüstri, kentsel yerleşmeler, ulaşım gibi kullanımlara bağlı olarak ortaya çıkan sorunlar mevcuttur. Geniş anlamda tarihi mesire alanında (vadi tabanı ve sırtlar) günümüzdeki mevcut arazi kullanımında;

- Mevcut yapı alanları (Endüstri, iskan, gecekondular niteliğindeki konutlar),
- Yollar (Taşıt yolları, otopark, yaya yolları),
- Su yüzeyleri (Kanal ve göl),
- Yeşil alan kullanımları yer almaktadır.

“Sa'dabad Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi” çerçevesinde belirlenmiş parkın alanı tarihi mesirenin vadi tabanında kapladığı alandan daha küçüktür. “Sa'dabad Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi” çerçevesinde belirlenmiş park alanında günümüzdeki mevcut arazi kullanımında;

- Mevcut yapı alanları (Belediye binası, Emniyet Müdürlüğü binası, tarihi yapılar ve kalıntılar, tesis yapıları),
- Yollar (Taşıt yolları, otopark, yaya yolları),
- Su yüzeyleri (Kanal ve göl),
- Yeşil alan,
- Rekreasyon işlev alanları kullanımları yer almaktadır.

Günümüzdeki Kağıthane Sa'dabad Mesiresi Parkı'nda mevcut olan ve eklenmesi planlanan fonksiyonlar aşağıda sıralanmıştır;

a) Rekreasyon işlev alanları:

- Spor alanları;
 - Sahalar
 - Açık hava spor aletlerinin bulunduğu açık hava spor alanı (Şekil 4.31)
 - Koşu yolu
 - Çocuk oyun alanları
- Bahçe sergileri:

- Devirlerle Türk Bahçesi Sergisi (planlanmasına rağmen henüz gerçekleştirilmemiştir.)
- Bitki Gösteri Alanları
- Menzil Taşları Müzesi (açık müze) (planlanmasına rağmen henüz gerçekleştirilmemiştir.)
- Amfi Alanı
- Germe çadırlar
- Fayton yolları ve fayton parkları (planlanmasına rağmen henüz gerçekleştirilmemiştir.)

b) Yapılar:

- Belediye binası
- Emniyet Müdürlüğü Binası
- Tesis yapıları:
 - Umumi tuvaletler
 - Kır kahvesi (planlanmasına rağmen henüz gerçekleştirilmemiştir.)

c) Yeşil alanlar:

- Çok amaçlı çayır alanları

d) Yollar:

- Taşıt yolları, otopark
- Yaya yolları

Şekil 4.31: Parktaki spor işlevli donatılar (Fotoğraf, kişisel çekim, 2008)

Sa'dabad Mesiresi, yollarla bölünmesi sonucunda doğal karakterini yitirmiştir. Kağıthane Sa'dabad Mesire Alanı'nın, taşıt yollarıyla bölünmesi sonucu vadiyi çevreleyen yamaçlar, bu amaçlara ait bitki örtüsü ve ağaçlar tarihi mesire alanın yerinde düzenlenen park alanının dışında kalmıştır.

Parka ait ana girişler, Haliç Sahilyolu Kavşağı'ndan "Silahtarağa-Kağıthane Yolu" olarak başlayıp Kağıthane merkezine doğru "Cendere Caddesi" olarak devam eden yol üzerinden gerçekleştirilmektedir (Şekil 4.32).

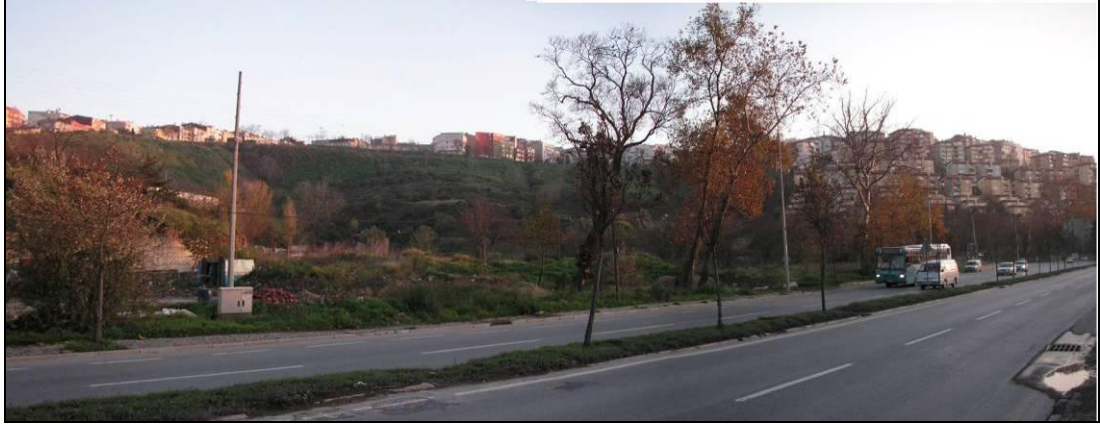
Şekil 4.32: Sa'dabad Parkı, araç yolu-giriş ilişkisi (Fotoğraf, kişisel çekim, 2008)

Alanda geçmişte de var olan, tepe yamaçları ve vadi arasında Kağıthane Deresi'ne paralel olarak uzanan iki yolun, taşıt yolu olarak mesireyi bölmeleriyle vadi ve yamaçlar arasındaki ilişki zayıflamıştır. Bu yollardan birincisi; Kağıthane Deresi tarafından bölünen vadinin Alibeyköy tarafındaki parçasında Haliç istikametinden "Halit Paşa Caddesi" olarak başlayıp Kağıthane merkezine doğru "Eyüp Sultan Caddesi" olarak devam eden yol, ikincisi ise vadinin diğer tarafında Haliç Sahilyolu Kavşağı'ndan "Silahtarağa-Kağıthane Yolu" olarak başlayıp Kağıthane merkezine doğru "Cendere Caddesi" olarak devam eden yoldur. Şekil 4.33'te Silahtarağa-Kağıthane yolunun dere kıyısından ayırdığı alan gözükmektedir.

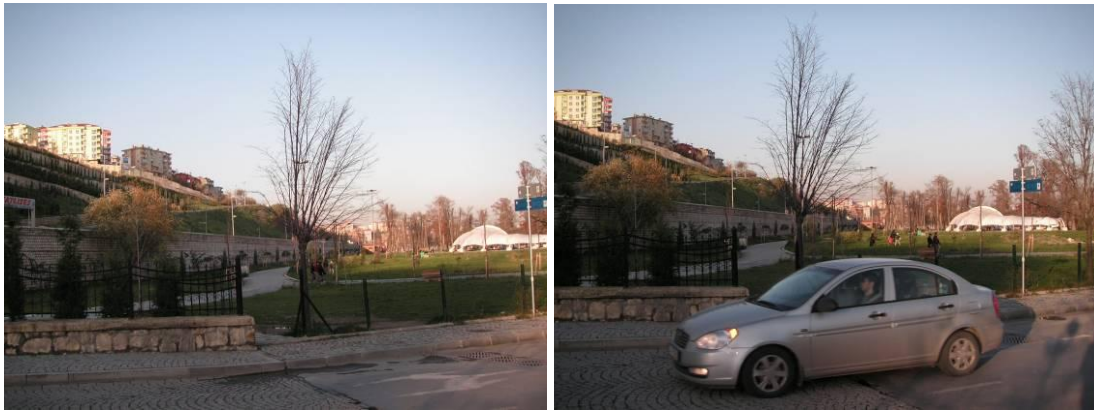
Şekil 4.33: Sa'dabad Parkı-viyadük araç yolu ilişkisi (Fotoğraf, kişisel çekim, 2008)

Taşıt yolunun ayırdığı tepe sırtları tarafında kalan alan, tepe sırtlarından aşağıya doğru yayılan, kimi zaman hiç mesafe bırakmadan yol ile sınır oluşturan konut yerleşmeleri ve yamaçların alçak kottaki bölümlerini düzleştirerek kendine yer açan sanayi tesisleri tarafından kaplanmıştır (Şekil 4.34).

Şekil 4.34: Vadi yamacı-yol ilişkisi (Fotoğraf, kişisel çekim, 2008)

Sa'dabad Mesiresi Parkı'nda, araç-yaya dolaşımı kesişmektedir. Bu durum park alanının bölgelere ayrılmasına, yaya dolaşımının süreksizliğe sahip olmasına neden olmaktadır (Şekil 4.35). Proje kapsamında düzenlenen doğrusal şekilli parkta, mesireyi dik açıyla kesen ve dere üzerinden karşı kıyıya geçişi sağlayan köprü taşıt yolları mesireyi bölgelere ayırmakta, parkın bir ucundan diğer ucuna araç trafiği tarafından kesilmeyen, sürekli bir yaya yolu vasıtasıyla dolaşımı olanaksız kılmaktadır.

Şekil 4.35: Araç yolu ile kesintiye uğrayan park alanı (Fotoğraf, kişisel çekim, 2008)

Park alanında yaya yollarının diğer yollarla bağlantılarının sağlanmadan kesildiği noktalar da mevcuttur (Şekil 4.36). Yaya yolu, düzenlenen park alanının sınırına yaklaştığında, sürekliliğini yitirmekte ve sonlanmaktadır.

Şekil 4.36: Yaya dolaşımının süreksizliği (Fotoğraf, kişisel çekim, 2008)

Kullanıcı profilindeki değişiklikler

Kağıthane Belediyesi sınırları içinde 19 mahalle mevcuttur. Sa'dabad Mesire Alanı, belediye sınırları içinde bulunan bu mahallelerdeki kullanıcılara hitap etmektedir. Göç sonucu kentin bu bölgesine yerleşmiş olan nüfus, Kağıthane'de bulunan kullanıcı grubunun büyük bölümünü oluşturmaktadır. Bir çok ulaşım aksı ile metropolün bir çok yerleşim alanı ile bağlantılı olan mesire alanı, bu alanlara da hitap etmektedir.

Parka 15 dakikalık yaya yürüyüş mesafesi olan, 1 km. uzaklıktaki alanın içine, Eyüp ve Beyoğlu İlçeleri'nin sınırları içindeki alanlar da girmektedir. Park, bu anlamda yoğun bir kullanıcı kitlesine hitap etmektedir. Geçmişte farklı toplumsal sınıf ve konumlardan, şehrin her alanından kullanıcıya hitap eden mesire alanı, günümüzde özellikle bulunduğu ilçeye ve komşu ilçelere hitap etmektedir.

4.1.5.2 Mekanın özelliklerindeki değişiklikler

Tarihi eserlerin ve kültürel varlıkların durumlarındaki değişiklikler

Sa'dabad Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi kapsamında, tarihi ve kültürel miras niteliği taşıyan öğelerin konumları güncel projede belirtilmiştir. Peyzaj düzenlemesi büyük oranda tamamlanan alanda, kapsamında tarihi ve kültürel miras niteliği taşıyan öğelerin restorasyon ve rekonstrüksiyon süreçleri henüz başlatılmamıştır.

Kağıthane Mesiresi'nde 1978 Mart ayında mevcut olan tarihi yapı ve kalıntıların listesi şu şekildedir; Aziziye Cami, Karakol Binası, mandıra, II. Mahmut Nişantaşı,

Çağlayan Kasrı'nın güney duvarının kalıntıları, Çadır Köşkü'nün sofa taban taşları, Çeşme-i Nur, Hünkar ve Vezir İskeleleri, Cedvel-i Sim (Aru ve diğerleri, t.y.). II. Mahmud Nişantaşı ve Çeşme-i Nur (Şekil 4.37) ayakta kalan tarihi eserlerdendir.

Şekil 4.37: Çeşme-i Nur, 2002 yılı (Irmak, 2002)

Şekil 4.38: Çeşme-i Nur (Fotoğraf, kişisel çekim, 2009)

Dere yatağının yönü değiştirilerek, tarihi havuzların olduğu alana su akışı engellense de, yaşanan drenaj sorunu nedeniyle Çeşme-i Nur'un önünde göllenmeler oluşmaktadır (Şekil 4.38). Gerçekleştirilen proje kapsamında yeniden düzenlenmesi planlanan bu alan, günümüzde bakımsız bir görüntü sergilemektedir.

Şekil 4.39: II. Mahmud Nişantaşı 2002 yılı (Irmak, 2002)

Şekil 4.40: II. Mahmud Nişantaşı (Fotoğraf, kişisel çekim, 2008)

II. Mahmud Nişantaşı, Aziziye Cami'nin etrafı duvarla çevrilmiş bahçe alanı içinde bulunmaktadır (Şekil 4.39). Bu eser, mesiredeki bir çok tarihi esere kıyasla iyi korunmuş durumdadır. II. Mahmud Nişantaşı, Sa'dabad Parkı'ndan Aziziye Cami ve Kağıthane Belediyesi'ne doğru uzanan bir yaya dolaşım aksının çevresinde yer almaktadır (Şekil 4.40).

Şekil 4.41'de, Karakolhane Binası'na ait kalıntılar yer almaktadır (Kağıthane Kay., 2009). Şekil 4.42'de, Atiye Sultan Sarayı'na (Küçük Zabit Mektebi), sırtlardan Cendere Vadisi'ne bakış yer almaktadır (Kağıthane Kay., 2009).

Şekil 4.41: Karakolhane Binası'na ait kalıntılar (Fotoğraf, kişisel çekim, 2008)

Şekil 4.42: Cendere Vadisi'ne bakış (Url 5)

Peyzaj düzenlemesindeki değişiklikler:

Kağıthane Araştırma Alanı'nın özgün topoğrafyasındaki büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Kağıthane alanında, sahanın büyük bölümü ve dere yatağının toprak ilişkisi özgün topoğrafik yapısından uzaktır. Bu durum kentsel gelişmenin yol açtığı yeni arazi kullanımları yüzünden gerçekleşmiştir.

Sanayileşmenin getirdiği yapılanma, Kağıthane alanındaki topoğrafik yapıda tahribata neden olmuştur. Sanayileşme sonucunda fabrikalara ve atölyelere gerekli düz sahaların elde edilebilmesi için arazinin özgün topoğrafya eğrileriyle oynanmış, alan düzlenerek doğal durum yok edilmiş ve ağaçlar kesilmiştir (Sa'dabad Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi- Peyzaj Raporu, tarih belirtilmemiştir). Gecekondulaşma sonucu yamaçların doğal bitki örtüsü yok edilmiş, erozyona açık hale gelen yamaçların doğal topoğrafik yapısı da değişime uğramıştır (Sa'dabad Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi- Peyzaj Raporu).

Günümüzde derenin akış güzergahı, mesirenin olduğu zamanlardaki akış güzergahından biraz farklıdır, Kağıthane Deresi'nde mesirenin özgün kuruluş düzeninde olmayan küçük bir adacık mevcuttur ve buraya bağlantı park alanın diğer alanlarında yer alan yaya köprüleriyle aynı formatta bir köprü strüktürü ile sağlanmıştır (Şekil 4.43). Bu suni adacık, o konumda özgün güzergahından oldukça farklı bir hal almış Kağıthane Deresi'nin eski güzergahına kavuşturulması için yapılmıştır (İBB, Rapor- Öneri Vaziyet Plan Raporu, t.y.).

Şekil 4.43: Suni ada ve yaya köprüsü (Fotoğraf, kişisel çekim, 2008)

Kağıthane Araştırma Alanı'nda donatı cinsi ve çeşitliliğindeki değişiklikler meydana gelmiştir. Park alanı yeniden düzenlenirken, farklı yaş gruplarının çağdaş rekreasyon gereksinimlerini sağlamak için parka spor, dinlenme, eğlenme amaçlı donatı elemanları dahil edilmiştir. Yeniden düzenlenen park alanına dahil edilen donatı elemanlarını;

- Spor amaçlı donatılar; Açık hava spor aletlerini içeren açık jimnastik spor alanları, yürüyüş yolları (Şekil 4.44), koşu yolu (Şekil 4.45),
- Eğlence amaçlı donatılar; Çocuk oyun alanları,
- Dinlenme amaçlı donatılar; Oturma ve dinlenme elemanı olarak banklar, amfi alanı, Kuşulu Göl kenarında seyir kameriyeleri,

- Kültürel donatılar; Bitki sergi alanları, özel sergi alanları,
- Sosyal donatılar; Umumi tuvaletler başlıkları altında incelemek mümkündür.

şekil 4.44: Ana yaya arteri döşeme kaplaması (Fotoğraf, kişisel çekim, 2008)

şekil 4.45: Koşu yolu döşeme kaplaması (Fotoğraf, kişisel çekim, 2008)

Park, güncel rekreasyon ihtiyaçlarına göre revize edilip yeterince donatılmış olmasına rağmen, bazı donatılar zarar görmüş ve yıpranmış haldedir. Projenin planlama aşamasında amaçlanan etkiler, uygulama aşamalarında yapılan bazı hatalar sonucu gerçekteşirilememiştir. şekil 4.46'daki görsel, birleşimlerin malzeme geçişleri ve kullanılan detaylar açısından incelenildiğinde, özensiz bir görünümle karşılaşılmaktadır.

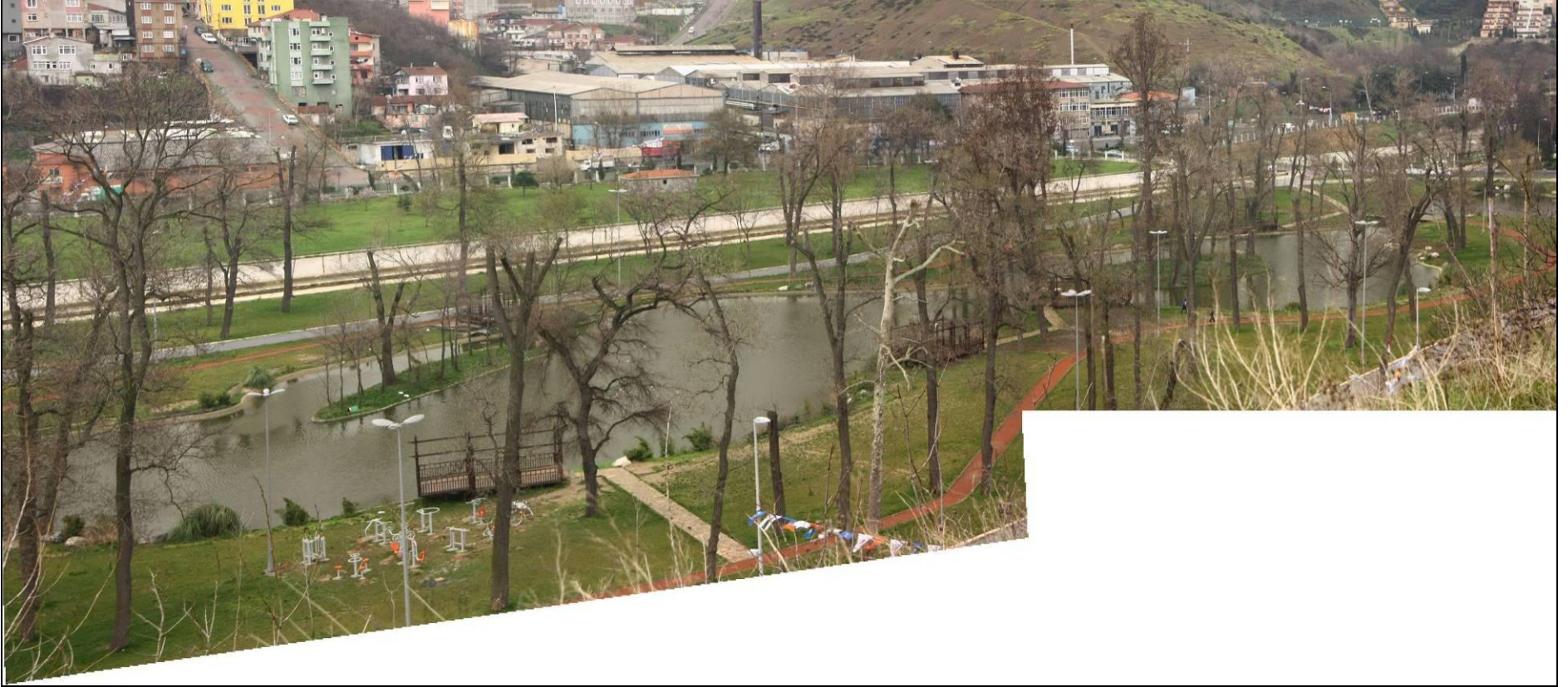
Şekil 4.46: Sa'dabad Parkı, araç yolu-giriş ilişkisi (Fotoğraf, kişisel çekim, 2008)

Kağıthane Araştırma Alanı'nda çeşitli su yüzeylerinde (Kağıthane Deresi ve Kuğulu Göl) değişiklikler meydana gelmiştir. Kağıthane Deresi, çevredeki sanayi yapılarının atıkları sonucunda kirlenmiş, Haliç Projeleri kapsamında derenin akışını sağlıklı hale dönüştürülmesi için çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Günümüzde Cedvel-i Sim'in yerinde var olan beton kanal ve Cedvel-i Sim karşılaştığında; farklı zaman dilimlerine ait bu iki kanalın derenin kenarlarıyla kurdukları ilişki açısından farklı olduklarını ve dere kenarlarında yer alan ağaçlar, bitki örtüsü gibi elemanlarla birlikte farklı kompozisyonlar yaratmakta oldukları görülmektedir.

Cedvel-i Sim, taşıdığı su yüzeyinin yansıtıcı özelliğinden yararlanarak derenin kenarında yer alan bakımlı ağaçların yansımalarıyla etkili manzaralar sunmaktadır. Günümüzde alanda yer alan bitki materyalinin farklı özellikleri, kanaldaki farklı su seviyesi ve su yüzeyinin çevresindeki niteliksiz manzarayı da yansıtmasıyla bu kanalın algılanması farklılaşmıştır (Şekil 4.47). Günümüzde park alanındaki Kuğulu Göl temizlenerek yeniden düzenlenmiş, bir gölet haline gelmiştir (Şekil 4.48).

Şekil 4.47: Yansıtıcı yüzey olarak su elemanı (Fotoğraf, kişisel çekim, 2008)

Şekil 4.48: Kuşulu Göl (Panoramik Fotoğraf, kişisel çekim, 2008)

Kağıthane Araştırma Alanı'nda bitkisel tasarım elemanlarındaki değişiklikler meydana gelmiştir. Tarihi miras niteliği taşıyan bitki materyali, nitelik ve nicelik açısından kayıplara uğramıştır. Varlığını koruyabilen elemanlar, eski canlılıklarını kaybetmiştir. Belediye tarafından gerçekleştirilen yeni projede, bitki materyalinin özgünlüğünü koruduğu hava fotoğraflarından yararlanılarak, eski durumun kütle boşluk ilişkilerine göre bitkilendirme gerçekleştirilmiştir.

Mekanın fiziksel ve karakteristik özelliklerindeki değişiklikler

Mekanın biçimsel ve boyutsal özelliklerinde olumsuz yönde değişim yaşanmıştır. Mesire alanının vadi tabanında ve sırtlarda kalan bölümlerinde alan kayıpları gerçekleşmiştir. Mesirenin vadi tabanına yayılan bölümünde kayıplar, tepe sırtlarındaki alansal kayıplara oranla daha azdır.

Kağıthane Araştırma Alanı'nda, mesireye ait doku özellikleri ve doluluk-boşluk oranları büyük oranda değişmiştir. Taşıt yollarının ağırlık kazanmasıyla doğrusal bir şekile sahip olan vadi tabanı; Kağıthane Deresi ve Kağıthane Deresi'nin güzergahı ile aynı yönü takip eden yollar, bu doğrultuları dik açı ile kesen ve derenin üzerinden geçişi sağlayan yollar tarafından parçalanmıştır. Geçmişte bu tür bir trafiğe sahip olmayan köprüler taşıt köprülerine dönüştüğünde mekana ait doku değişim göstermiştir. Yapıların yarattığı etki, alanın dokusunu farklılaştıran bir diğer etkendir (Şekil 4.49). Yapılar arası boşlukların azalması ve konut stoğunun artmasıyla bölgedeki yoğunluk da artmıştır.

Şekil 4.49: Kağıthane Mesire Alanı'na doğru bakış (Url 5)

Kağıthane Araştırma Alanı'nın sahip olduğu bitki materyali, tarihi eserler, su yüzeyleri gibi özgün elemanların farklılaşması ve tahrip olması, mesire alanına ait özgün doku özellikleri ve doluluk-boşluk oranı değişmiştir. Alanda mekan-insan ölçeği arasındaki özgün ilişkiler büyük oranda değişmiştir. Mekansal kompozisyonundaki özgün bileşenleri kaybeden mesire alanı, insan ölçeğinden uzak bir ölçeğe sahip olmuştur. Belediye tarafından gerçekleştirilen koruma ve geliştirme projesinde kullanılan; bitkisel elemanlar, park mobilyaları, döşeme kaplamaları gibi tasarım elemanları mekansal kompozisyonundaki ölçeği insan ölçeğine yaklaştırmaktadır.

Çok katlı binalardan oluşan yoğun yapı adaları, Kağıthane Deresi'nin üzerinden dik açıda, bir viyadük şeklinde geçen bağlantı yolu insan ölçeğinden uzak yapı ve strüktürlerdir (Şekil 4.50).

Şekil 4.50: Kağıthane Mesire ve yakın çevresi (Url 4)

Kağıthane Araştırma Alanı'nda, mesireye ait özgün vadi karakteri algısı büyük oranda değişmiştir. Görsel açıdan; tepe yamaçları ve vadi arasındaki bütünlük; mesire alanı için daha bütüncül yeşil bir örtü yaratacak, yamaçlar vadi boşluğunu tanımlı hale getirerek alanın doğal mekan karakteri yansıtılacaktır.

Şekil 4.51'de gösterilen alan; mesire alanından taşıt yolu ile ayrılmıştır. Bu alan doğal topoğrafyasını ve bitki örtüsünü koruyarak günümüze gelmiş eski mesire

parçalarından biridir. Bu alanın Sa'dabad Sarayı'nın ve Aziziye Cami'nin karşısında olması, bu alandan mesire alanının ilk kurulduğu dönemdeki alanına etkili bir bakış açısı sunmaktadır.

Şekil 4.51 belediyenin internet sayfasında Kağıthane Alanı'nı tanıtıcı amaçlı kullandığı bir görseldir; bu fotoğraf derenin iki yanında bulunan yeşil sırtların vadi yoluyla bütünlenmesi ile; tarihi mesire mekanlarının kompozisyonunda yer alan doğal öğeleri gösteren bir örnek yaratmaktadır.

Şekil 4.51, mesirenin karakterini vurgulayan etkili bir fotoğraftır. Tepe yamacından çekilen fotoğrafta, vadinin paralel taşıt yollarıyla parçalandığı ön plana çıkmamakta, düz vadi tabanındaki yol kotundan algılanmayan dere ön plana çıkmaktadır. Derenin her iki yanındaki sırtlarda, doğal niteliğini korumuş parçaların bütünleştiği bir aks yakalandığında, bitki örtüsü yamaçlar ve vadi boyunca sürekliliğe sahip etkili bir yeşil fon yaratmaktadır.

Şekil 4.51: Kağıthane Mesire Alanı'na doğru bakış (Url 4)

Tepe yamaçlarının daha alçak kotlara doğru yayılım gösteren yapılar tarafından kaplanması sonucu, vadi algısı farklılaşmıştır (Şekil 4.52 ve 4.53). Geçmişteki vadi imajı, yalın bir görünüme sahip yamaçlar ile bu arka fona karşıtlık oluşturan Kağıthane Deresi'ni çevreleyen daha yoğun ve güçlü bir üç boyutlu etkiye sahip bitki dokusundan oluşmaktaydı. Yoğunluk açısından çok seyrek bir yapılaşmaya sahip olan alanda, tarihi miras niteliğine sahip eserler özel odak noktaları yaratmaktaydı.

Şekil 4.52: Değişen vadi karakteri algısı (Url 5)

Şekil 4.53: Değişen vadi karakteri algısı (Url 5)

Kağıthane Araştırma Alanı'nda, mesireye ait özgün silüet etkileri büyük oranda değişmiştir. Araştırma alanında farklı zaman süreçlerinde oluşan farklı karakterdeki yapılaşmalar, alandaki mevcut silüet etkilerini tamamen değiştirmiştir (Şekil 4.54). Sırtlarda iskana ait yapılar; toplu konut işlevine sahip yoğun yapı adaları, gecekondular karakterine sahip yapılar ve sanayiye ait yapılar yer almaktadır.

Şekil 4.54: Değişen silüet etkisi (Url 5)

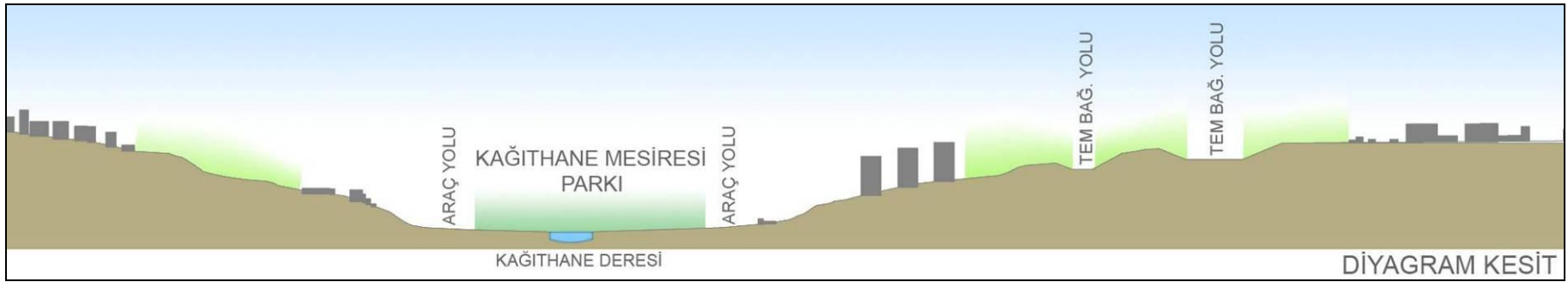
Geçmişte mesirede gerçekleşen rekreasyon faaliyetlerinin canlı ve renkli senaryolarına mekan oluşturan vadi alanı (Kağıthane Deresi ve onun iki yanında ince uzun şerit şeklinde vadiyi oluşturan iki parça), Kağıthane sırtları tarafından sınırlanmaktaydı. Sırtların sınırladığı mekan tanımlı hale gelmekte ve vadi bütünlenmekteydi. Bu anlamda sırtlar, mekan için gerekli arka planı yaratmaktaydı.

Kağıthane sırtlarının en yüksek kotlarının oluşturduğu silüet çizgisi, Kağıthane topografyasına dair temel röper noktaları oluşturmaktadır, günümüzde silüet etkilerinin değişimi sonucu, mekan algısı da değişime uğramıştır. Şekil 4.55'teki fotoğrafta araştırma alanına ait değişen silüet etkileri görülmektedir. Mesire alanının algılanan bileşenlerine ait özgün niteliklerin bozulması, mesire alanının ve çevrenin kalitesini düşürmüştür.

Şekil 4.56'da, Kağıthane Mesiresi Alanı'nın çevresiyle kurduğu ilişkileri gösteren diyagram kesit yer almaktadır. Diyagram kesit aracılığıyla Kağıthane Mesire Alanı'nın çevresinde bulunan araç yolları, kentsel yapılaşma ve yapılaşmamış boş alanların Kağıthane Mesiresi'yle kurduğu ilişkiler ortaya konmuştur. Bu kesit aracılığıyla; vadi tabanı ve onu görsel olarak bütünleyen tepe sırtlarından oluşan tarihi mesire alanının, kentleşme sonucu değişen alan kullanımının getirdiği yeni katmanlar tarafından parçalanması ortaya konmuştur.

Şekil 4.55: Değişen silüet etkisi (Url 5)

Şekil 4.56: Kağıthane Mesire Alanı'nın çevresiyle kurduğu ilişkileri gösteren diyagram kesit

4.1.5.3 Topoğrafik basamakların kentsel yerleşime uygunluk açısından değerlendirilmesi

Topoğrafik basamakların kentsel yerleşime uygun olup olmadığı halihazır haritalar üzerinden yükseklikler belirtilerek ortaya konmuştur (Ek C1 ve C2). 75 m nin üzeri yerleşime uygun alanlar oluşturması, 0-25 m topoğrafik basamğının vadi yatağı olması (Irmak, 2002) bilgisinden yola çıkılarak, kentsel gelişimi irdelemek için halihazır haritalar üzerinden 25 m ve 75 m izohips eğrileri belirtilmiştir. Ek ve bu analizlere yer verilmiştir.

4.1.5.4 Değişim süreçleri incelenen noktalar

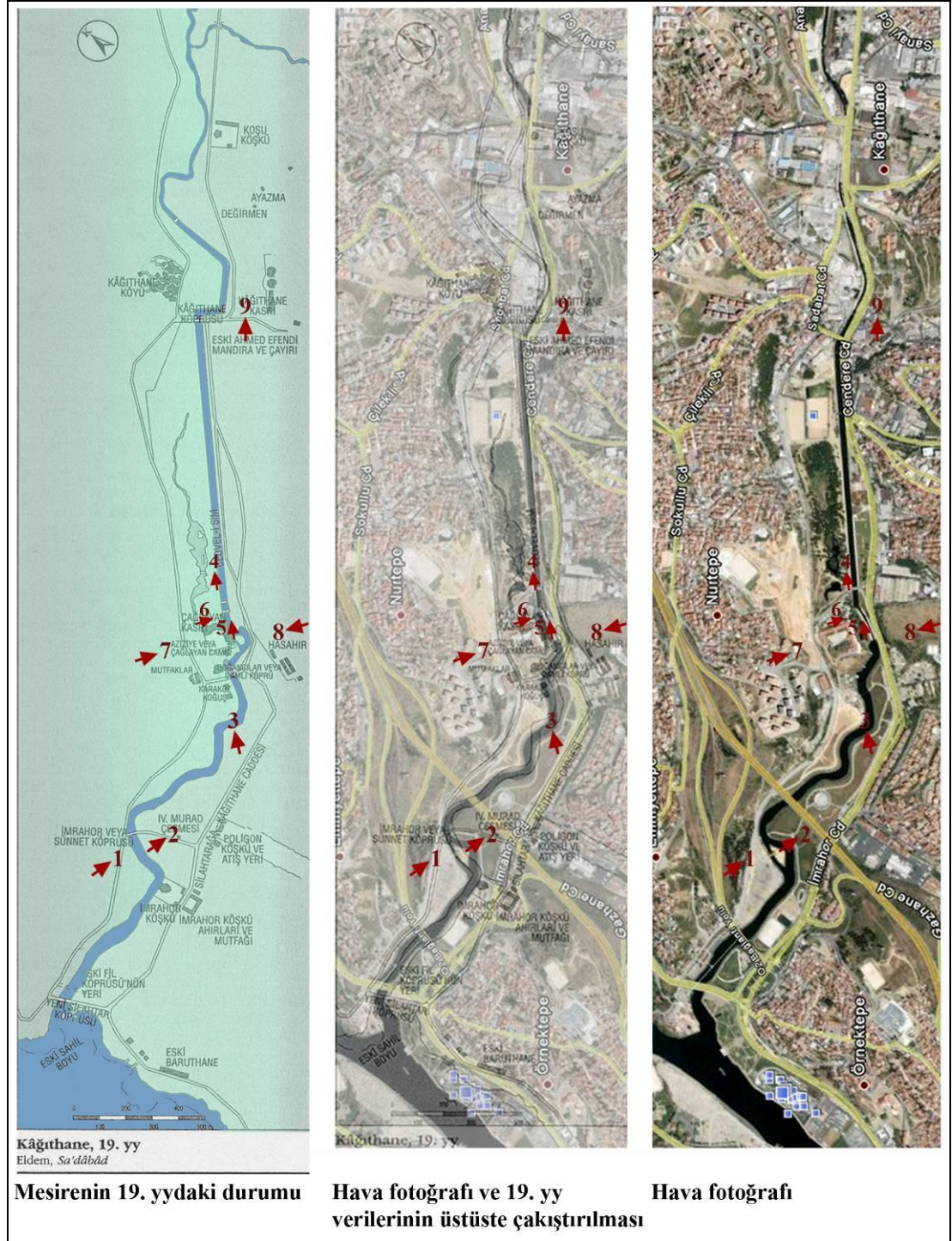
Kağıthane Araştırma Alanı'nda değişim süreçleri incelenen noktalar Şekil 4.57'de belirtilmiştir. Bu bakış açıları, değişim süreçlerinde kullanılan fotoğraflarda da B1, B2 vb. kısaltmalarla aktarılmıştır. Mesire alanının değişim süreci, belirlenen dokuz farklı noktanın değişim süreçlerinin, eski gravür, resim, fotoğraf, çalışmalar gibi envanter unsurlarından ve güncel saptamalardan yararlanılarak belgelenmiştir.

Değişim süreçleri incelenen noktalar aşağıda sıralanmıştır;

- B1 – 1 nolu bakış açısı: Kağıthane Deresi'nin değişim süreci,
- B2 – 2 nolu bakış açısı: Kağıthane Deresi'nin değişim süreci,
- B3 – 3 nolu bakış açısı: Karakolhane ve Aziziye Cami çevresinin değişim süreci,
- B4 – 4 nolu bakış açısı: Cedvel-i Sim'in değişim süreci,
- B5 – 5 nolu bakış açısı: Saray havuzlarının değişim süreci,
- B6 – 6 nolu bakış açısı: Saray havuzlarının değişim süreci,
- B7 – 7 nolu bakış açısı: Aziziye Cami ve çevresinin değişim süreci,
- B8 – 8 nolu bakış açısı: Sa'dabad Sarayı ve çevresinin değişim süreci,
- B9 – 9 nolu bakış açısı: Cendere Vadisi ve çevresinin değişim süreci.

Kağıthane Araştırma Alanı'nın değişim sürecini aktaran görsellerde kullanılan 2008-2009 yılı tarihli fotoğraflar, araştırma alanında yerinde tespit çalışmaları ve gözlem sürecinde kişisel olarak çekilmiş fotoğraflardır.

Şekil 4.57’de değişim süreçleri incelenen noktalar Eldem’e ait şema (Kağıthane, 1993-1994) ve hava fotoğrafı ve bu ikisinden uyarlanan görseller üzerinde gösterilmiştir. Şekilin en solunda yer alan görsel Eldem tarafından gerçekleştirilmiş şemadır, en sağdaki görsel ise hava fotoğrafıdır (Url 16). Şekil 4.57’nin ortasında yer alan görsel, hava fotoğrafı ve alanın eski halini aktaran şemanın üst üste çakıştırıldığı bir görseldir. Değişim süreçleri incelenen noktalar, her üç görselde de gösterilmiştir.

Şekil 4.57: Kağıthane Araştırma Alanı, değişim süreçleri incelenen noktalar

Şekil 4.58: B1; Kağıthane Mesiresi, Haliç yönünden bakış (Özendes, 2005)

Şekil 4.59: B1; Kağıthane Mesiresi, Haliç yönünden bakış (Kişisel çekim, 2009)

B1 - 1 nolu bakış açısı: Kağıthane Deresi'nin değişim süreci

Şekil 4.58 ve 4.59'da incelenen bakış açıları; Kağıthane araştırma alanında (konumu Şekil 4.57'de belirtilen) incelenen noktalardan, 1 nolu noktanın geniş bir kadrajına aittir. Şekil 4.58'de yer alan görsel; Haliç yönünden Kağıthane Sa'dabad Mesiresi'nin iç alanına doğru bir bakışı yansıtan bir fotoğraftır (Özendes, 2005).

Şekil 4.59'da yer alan görsel; Haliç yönünden Sa'dabad Mesiresi'nin iç alanına doğru bir bakışı yansıtan, 2009 yılına ait kişisel çekim bir fotoğraftır. Bu fotoğrafın sağ tarafında yer alan derenin iç bükey kıvrımına denk gelen alan, yapay bir adacıktır. Derenin güzergahının özgün güzergahından çok farklı bir duruma gelmesi sonucu bu ilişkinin eski haline getirilmesi amaçlanarak, yaya köprüsü ile ulaşılan bu adacık inşa edilmiştir.

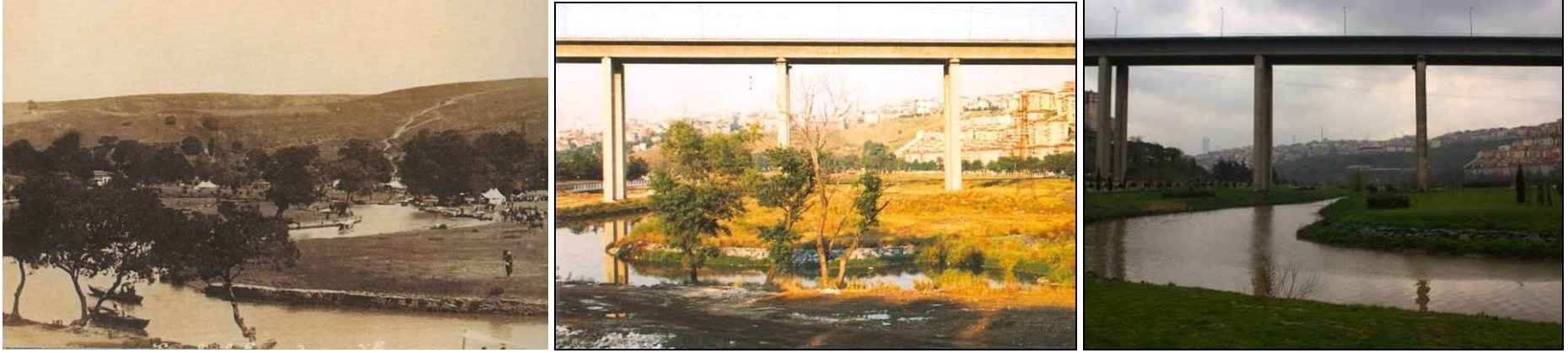
Bu görsellerin ortaya koyduğu değişim süreci sonucunda; alana ait özgün dokunun kaybı (topoğrafyanın değişimi, özgün bitkisel materyalin kaybı, kentsel gelişim sonucu yapılaşmanın ve viyadük ayaklı taşıt yolu gibi yeni ulaşım yollarının dokuya dahil olması) sonucu mekanda mevcut olan doluluk boşluk oranının değiştiği, tepelerin üst kotlarının gözden kaybolmasıyla mevcut olan silüet etkileri değiştiği ve mekan ve bileşenleri arasındaki ölçek ilişkisi farklılaştığı görülmektedir.

Şekil 4.60'da incelenen bakış açıları; Kağıthane Araştırma Alanı'nda (konumu Şekil 4.57'de belirtilen) incelenen noktalardan, 1 nolu noktadan mesirenin içlerine doğru biraz daha ilerleyerek oluşturulmuş bir kadrajdır.

Şekil 4.60'm; en solunda yer alan görsel; Kağıthane Deresi'ni anlatan bir fotoğraftır, çekim tarihi belirtilmemiştir (Irmak, 2002), ortasında yer alan görsel ise Kağıthane Deresi'nin 2002 yılı tarihli bir fotoğrafıdır (Irmak, 2002), en sağda ise 2009 tarihine ait kişisel bir fotoğraf çekimi yer almaktadır.

B2 - 2 nolu bakış açısı: Kağıthane Deresi'nin değişim süreci

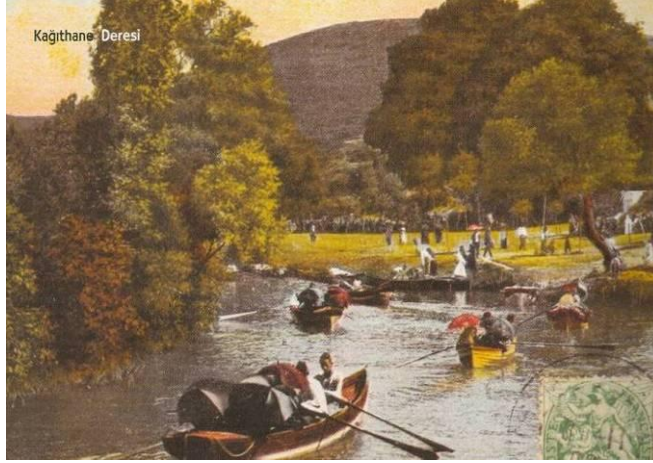
Şekil 4.61'de incelenen bakış açıları; Kağıthane Araştırma Alanı'nda (konumu Şekil 4.57'de belirtilen) incelenen noktalardan, mesirenin içlerine doğru biraz daha ilerleyerek oluşturulmuş, 2 nolu noktaya ait bir kadrajdır. Şekil 4.61'in; en solunda yer alan görsel; Kağıthane Deresi'ni anlatan bir kartpostaldır (Irmak, 2002), ortasında yer alan fotoğraf; Kağıthane Deresi'nin 2002 yılı tarihli bir fotoğrafıdır (Irmak, 2002), en sağda ise 2009 tarihine ait kişisel bir fotoğraf çekimi yer almaktadır.

Şekil 4.60: B1; Kağıthane Deresi değişim süreci (t.y, 2002, 2009 yılları)

Şekil 4.61: B2; Kağıthane Deresi değişim süreci (19. yy. başları, 2002, 2009 yılları)

Şekil 4.62: B2; Kağıthane Deresi değişim süreci (Irmak, 2002); t.y., 2002

Şekil 4.63: B3; Karakolhane ve Aziziye Cami çevresinin değişim süreci (Irmak, 2002); 19. yy. başları, t.y.

Şekil 4.62’de incelenen bakış açıları; Kağıthane Araştırma Alanı’nda (konumu Şekil 4.57’de belirtilen) incelenen noktalardan, 2 nolu noktadan, mesirenin içlerine doğru biraz daha ilerleyerek oluşturulmuş bir kadrajdır. Şekil 4.62’nin; solunda yer alan görsel; Kağıthane Deresi’ni anlatan bir kartpostaldır, tarihi belirtilmemiştir (Irmak, 2002), sağda yer alan görsel ise; Kağıthane Deresi’nin 2002 yılı tarihli bir fotoğrafıdır (Irmak, 2002).

Tepelerin en yüksek kotlarının oluşturduğu silüet çizgisi, yerleşime ait yapılardan tarafından yok edilince, topoğrafyaya ait temel röperler de ortadan kalmıştır.

B3 - 3 nolu bakış açısı: Karakolhane ve Aziziye Cami çevresinin değişim süreci

Karakolhane ve Aziziye Cami çevresi, Kağıthane Araştırma Alanı’nda (konumu Şekil 4.57’de belirtilen) noktalardan, 3 nolu bakış açısıyla incelenmiştir.

Şekil 4.64, 4.65 ve 4.66 benzer bakış açılarına sahiptir, sadece kadraj boyutları birbirlerinden farklıdır.

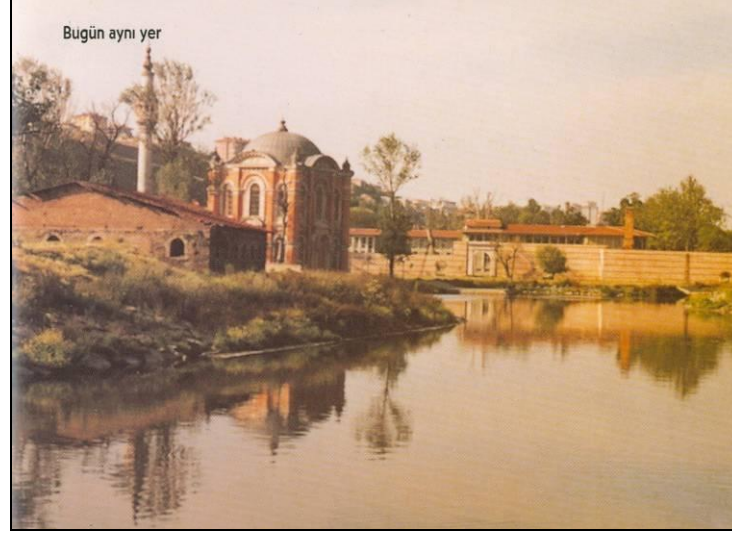
Şekil 4.63’ün solunda yer alan görsel; Sa’dabad Mesiresi’nin Allom tarafından gerçekleştirilmiş gravürüdür (Arslan, 1992), şeklin sağında yer alan fotoğraf; Karakolhane ve Aziziye Cami’ne aittir (Irmak, 2002), tarih belirtilmemiştir.

Şekil 4.64’ün solunda yer alan görsel; çekim tarihi belirtilmemiş bir fotoğraftır (Irmak, 2002), şeklin sağında yer alan fotoğraf ise; Karakolhane ve Aziziye Cami’ne ait 2002 yılı tarihli bir fotoğraftır (Irmak, 2002).

Şekil 4.65’in solunda yer alan görsel; 2002 tarihli bir fotoğraftır (Irmak, 2002), şeklin sağında yer alan fotoğraf ise; aynı alanı gösteren 2009 yılı tarihli kişisel fotoğraf çekimidir (Irmak, 2002).

Alana ait değişim süreci incelenildiğinde, dere kenarındaki ağaçların oluşturduğu doku içinde kaybolan Aziziye Cami’nin, bitki materyali yok oldukça daha çok ön plana çıktığı görülmektedir. Alanın park olarak yeniden düzenlenmesi gerçekleştirilirken, derenin iki kıyısı arasında yaya ulaşımı gerçekleştirmek için yaya köprüsü eklenilmiştir.

Karakolhane Binası, süreç içerisinde yıpranmış ve özelliklerini yitirmeye başlamıştır. 2002 tarihli fotoğrafta yapının çatısı mevcut iken günümüzde sadece dış duvarlar ayakta kalmıştır. Bu yapının korunma, onarım ve tamamlama işlemlerinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

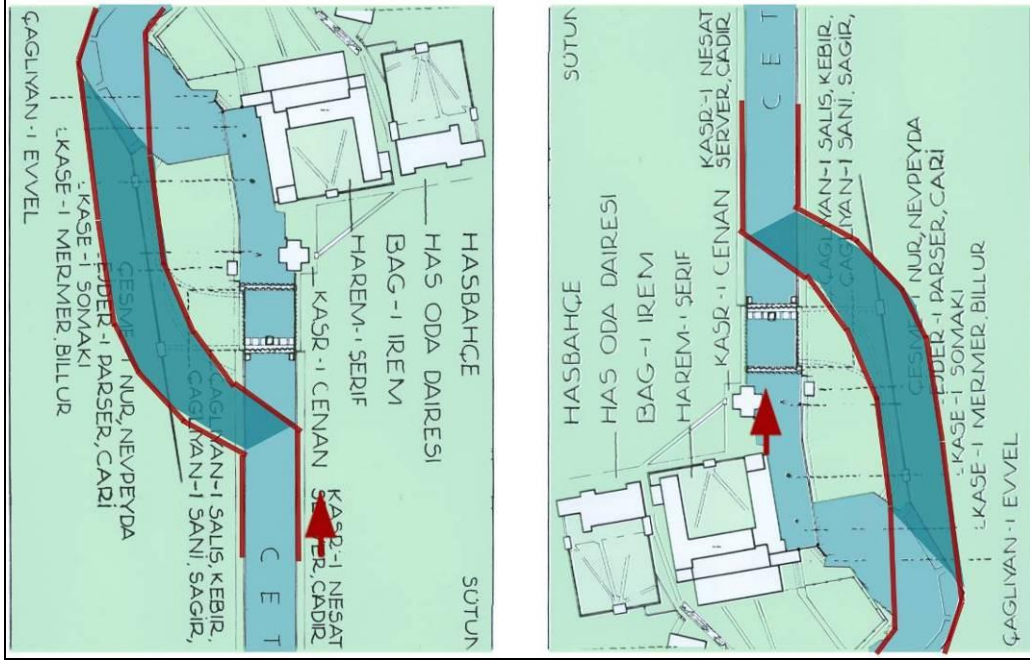

Şekil 4.64: B3; Karakolhane ve Aziziye Cami çevresinin değişim süreci (Irmak, 2002); t.y., 2002 yılı

Şekil 4.65: B3; Karakolhane ve Aziziye Cami çevresinin değişim süreci; 2002 ve 2009 yılları

Cedvel-i Sim'in Sa'dabad Sarayı'nın havuzlarıyla birleştiği alan günümüzdeki durumu ve değişim süreci Şekil 4.66'da yer verilen şemalarla aktarılmıştır. Şekil 4.66'da; Sa'dabad Sarayı'nın havuzları ve Cedvel-i Sim kanalının birleşimindeki değişim görülmektedir, derenin bu noktada güzergahı değiştirilmiştir.

Şekil 4.66: Havuzlar ve dere ilişkisindeki değişim (Eldem, 1976'dan uyarlanmıştır.)

Görsel, "Sa'dabad'ın kurulduğu yıllarda çeşitli elemanlarının aldığı isimler" (Eldem, 1976) adlı şemadan uyarlanarak derenin yeni akış güzergahı belirtilmiştir. Günümüzde derenin güzergahı, tarihi havuzların bulunduğu mekan ve kalıntıların üzerinden geçmeyecek şekilde değiştirilmiştir (Şekil 4.67).

Şekil 4.67: Kanal ve havuzların birleşim noktası, 2009 yılı (Kişisel çekim)

Şekil 4.67'deki fotoğraf, betonarme kanaldan tarihi havuzların bulunduğu noktaya doğru bir bakışı göstermektedir, plan düzleminde bu ilişki Şekil 4.66'nın solunda yer alan şemada gösterilmiştir. Bakış açısı ve yönü şemada belirtilmiştir. Şekil 4.68'teki fotoğraf, tarihi havuzların bulunduğu noktadan betonarme kanala doğru bir bakışı

göstermektedir, plan düzleminde bu ilişki Şekil 4.66'nın sağında yer alan şemada gösterilmiştir. Bakış açısı ve yönü Şekil 4.66'daki şemada belirtilmiştir.

Şekil 4.68: Kanal ve havuzların birleşim noktası, 2002 yılı (Irmak, 2002)

Geçmişte Sa'dabad sarayının yer aldığı konuma inşa edilen İstihkam Okulu yapısını, günümüzde Kağıthane Belediyesi kullanmaktadır. Şemada kırmızı ile belirtilen yeni güzergah ile yapı arasında kalan alanda, dar ve uzun boyutlu bir bant şeklinde "Açık hava Müzesi" düzenlenmiştir. Açık hava müzesi olarak ayrılan alandan geriye kalan bölümde, tarihi havuzlara ait kalıntıları, bölgeye su akışı engellenmiş olsa da alanın drenaj probleminden kaynaklanan bir su birikiminden kaynaklanan bakımsız bir görüntü oluşturmaktadır (Şekil 4.69).

Şekil 4.69: Saray havuzlarının kalıntıları, 2009 yılı (Kişisel çekim)

Şekil 4.70: B4; Cedvel-i Sim değişim süreci; 18. yy sonu, 19. yy'ın ikinci yarısı, 2008 tarihli görseller

Şekil 4.71: B5; Saray havuzlarının değişim süreci (Eldem, 1976); 19. yy. başı, 19. yy. sonları, 19.yy. sonları

Şekil 4.72: B6; Saray havuzlarının değişim süreci; 19. yy. başı, 2009

Şekil 4.73: B6; 2009 tarihli fotoğrafta Çadır Köşkü'nün sofa taban taşları ve Çeşme-i Nur'un konumu

B4 - 4 nolu bakış açısı: Cedvel-i Sim Kanalı'nın geçirdiği değişim süreci

Cedvel-i Sim Kanalı'nın değişim süreci, Kağıthane Araştırma Alanı'ndaki (konumu Şekil 4.57'de belirtilen) 4 nolu bakış açısıyla incelenmiştir. Şekil 4.70'in en solunda yer alan görsel; Cedvel-i Sim'in, 18. yy sonu ve 19. yy başı arasındaki zaman dilimindeki durumunu yansıtan Melling'in gravürüdür (Eldem, 1976). Şekil 4.70'in ortasında yer alan fotoğraf; Cedvel-i Sim'e ait, 19. yüzyılın ikinci yarısında çekilmiş fotoğraftır (Eldem, 1976). Şekil 4.70'nin en sağında yer alan fotoğraf ise; Cedvel-i Sim'in yerinde bulunan kanalın 2009 yılındaki halini gösteren kişisel fotoğraf çekimidir. Bu değişim süreci incelenildiğinde; Cedvel-i Sim Kanalı'nın ve çevresinin özgün niteliklerini yitirdikleri görülmektedir.

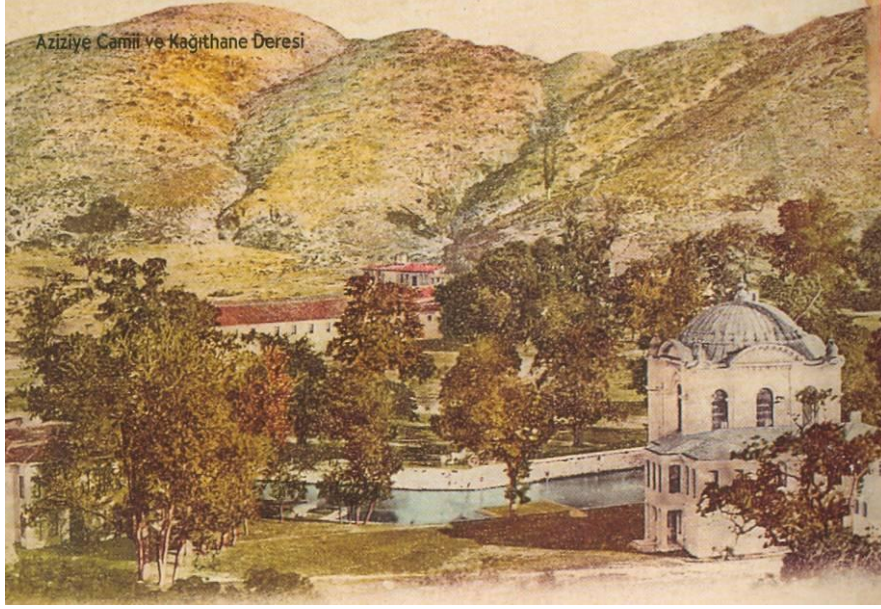
B5 - 5 nolu bakış açısı: Saray havuzlarının değişim süreci

Cedvel-i Sim Kanalı'nın sarayın havuzlarıyla birleştiği alanın değişim süreci, Kağıthane Araştırma Alanı'nda (konumu Şekil 4.57'de belirtilen) incelenen noktalardan 5 nolu bakış açısına aittir. Şekil 4.71'in en solunda yer alan fotoğraf; Valide Sultan odasından Cedvel-i Sim yönüne bakışı göstermektedir, Çadır Köşkü'ne paralel karşı sette (resmin sağında) Çeşme-i Nur yer almaktadır (Eldem, 1976). Şekil 4.71'in ortasında yer alan fotoğraf; Çadır Köşkü ve Çağlayan setlerinin 19. yy sonu son durumlarını göstermektedir (Eldem, 1976). Şekil 4.71'in en sağında yer alan fotoğraf ise; Çadır Köşkü ve Çağlayan setlerinin 19. yy sonlarındaki durumunu göstermektedir, bir önceki fotoğraf ile arasında 10 yıl kadar fark vardır (Eldem, 1976). Bu alana ait değişim süreci; Çadır Köşkü'nün üzerine yıkılan bir ağaç sonucu ani oluşan yok olma sürecini de kapsamaktadır.

B6 - 6 nolu bakış açısı: Saray havuzlarının değişim süreci

Sarayın havuzlarının değişim süreci, (konumu Şekil 4.57'de belirtilen noktalardan) 6 nolu bakış açısıyla incelenmiştir. Şekil 4.72'nin solunda yer alan fotoğraf; Valide Sultan odasından Cedvel-i Sim yönüne bakışı göstermektedir, (resmin sağında) sette Çeşme-i Nur yer almaktadır (Eldem, 1976), şeklin sağında yer alan fotoğraf ise; Çeşme-i Nur'un ve Çadır Köşkü'nün bulunduğu alanın 2009 yılındaki halini gösteren kişisel fotoğraf çekimidir.

Çadır Köşkü'nün taban taşları ve Çeşme-i Nur, drenaj problemi yaşayan bir alanda yer almaktadır, tarihi alana ait kalıntılar, alanın sulak yapısı nedeniyle oluşan bitki örtüsü içindedir (Şekil 4.73).

Şekil 4.74: B7; Aziziye Cami ve çevresinin değişim süreci (Irmak, 2002); 1862, 2002 tarihli fotoğraflar

Şekil 4.75: B7; Aziziye Cami ve çevresi, 2009 yılı (Fotoğraf, kişisel çekim)

B7 - 7 nolu bakış açısı: Aziziye Cami ve çevresinin değişim süreci

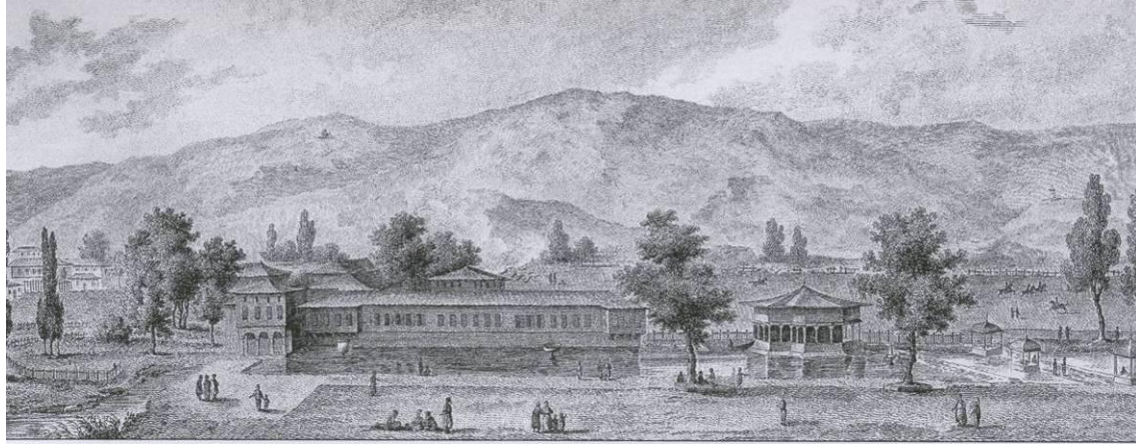
Şekil 4.74 ve 4.75'te incelenen değişim süreci; Kağıthane Araştırma Alanı'nda (konumu Şekil 4.57'de belirtilen) incelenen noktalardan, 7 nolu noktaya aittir. Bu bakış açısı Aziziye Cami'nin bulunduğu taraftaki tepe yamacından derenin öbür tarafına doğru bakan bir kadrajdır.

Şekil 4.74'te; sol tarafta yer alan görsel, Aziziye Cami ve çevresine gösteren, fotoğrafın renklendirilmesi sonucu oluşturulmuş bir kartpostaldır. Irmak (2002), bu fotoğrafın tarihini belirtmese de, Eldem (1976) tarafından aynı fotoğrafın 1862 tarihine sahip olduğu aktarılmıştır. Değişim sürecini etkili bir rol oynayan kentsel gelişim ve tepeler üzerine kurulan mahalleler, aynı noktaya daha geniş bir kadraj içerisinden bakan Şekil 4.75'te daha bütüncül bir doku olarak görülmektedir. Yeni oluşan bu doku tarafından kaplanan ve mekansal anlamda kendi içsel bütünlüğü bozulan mesire alanının özgün nitelikleri bozulmuştur. Yeni kentsel yerleşim, ulaşım ile ilgili çözümlerin oluşturduğu yeni araç yolları, bu mekansal kompozisyona eklenmiş olan yeni baskın katmanlardır. Tarihi mesirenin peyzaj nitelikli unsurları ise bu mekansal kompozisyonun zarar görenek yok olan katmanlarıdır.

B8 - 8 nolu bakış açısı: Sa'dabad Sarayı ve çevresinin değişim süreci

Şekil 4.76, 4.77, 4.78 ve 4.79'da incelenen değişim süreci; Kağıthane Araştırma Alanı'nda (konumu Şekil 4.57'de belirtilen) incelenen noktalardan, 8 nolu noktaya aittir. Bu bakış açısı, mekanın çok önemli bir alanına bakan karakteristik bir bakış açısıdır. Bu alan araştırma alanında korunmuşluk düzeyi en yüksek olan bölgedir. Saraya ait kalıntılar, saray havuzlarının kalıntıları, Aziziye Cami oluşturulan bu kadrajın içine alınmıştır.

Şekil 4.76'daki görsel, 1784 yılında İstanbul'a gelen ve kendisine eşlik eden sanatçılara Türkler hakkında ilginç buldukları şeylerin resimlerini yaptıran Fransız elçisi Kont Choiseul-Gouffier'in Kağıthane için yaptırdığı bir gravürdür (Atasoy, 2002). Bu sahnede; Kağıthane Deresi yanındaki saray ve çadır köşkü yer almaktadır. Şekil 4.77'teki görsel, Fazıl Hüseyin Enderuni'nin 1793 tarihli eserinde (Zennanname) yer alan ve saray bahçesini gösteren bir gravürdür (Zennanname-Atasoy, 2002). Bu gravürde saray, sarayın bahçesi, havuzlar, Çadır Köşkü ve çeşme görülmektedir.

Şekil 4.76: B8; Kağıthane Deresi yanındaki saray ve çadır köşkü, 1784 yılı (Atasoy, 2002)

Şekil 4.77: B8; Saray bahçesini gösteren gravür, 1793 yılı (Zennanname-Atasoy, 2002)

Şekil 4.78: B8; Topkapı Sarayı'nda bulunan kutuların birinin arka yüzünde bulunan bir süsleme, t.y. (Atasoy, 2002)

Şekil 4.79: B8; Aziziye Cami, sarayın kalıntıları ve Kağıthane Belediye Binası'na doğru bakış (Url 4)

Şekil 4.78'teki görsel, Topkapı Sarayı'nda bulunan ve İstanbul manzaralarına sahip kutuların birinin arka yüzünde bulunan bir süslemeye aittir (Atasoy, 2002). Sa'dabad Sarayı ve kanalın kenarındaki Çadır Köşkü gösterilmektedir, tarih belirtilmemiştir.

Şekil 4.79'daki görsel, Kağıthane Belediyesi'nin internet sayfasında yer alan, Kağıthane'yi tanıtmak amaçlı kullanılan bir fotoğraftır (Url 4). Fotoğraf, Aziziye Cami, sarayın kalıntıları ve Kağıthane Belediye Binası'na doğru bakışı içermektedir. Görsel, Sa'dabad Mesiresi'nin en karakteristik noktasının günümüzdeki durumunu ortaya koymaktadır.

Şekil 4.79'daki fotoğraf, mesirenin; peyzaj niteliklerini, tarihi eser niteliği taşıyan öğelerinin niteliklerini ve diğer özgün mekan niteliklerini ortaya koyan diğer gravürlerle karşılaştırıldığında, özgün mesirenin mekansal özelliklerini; boyutsal ve biçimsel özelliklerini, doku özelliklerini, doluluk-boşluk oranını, insan-mekan ölçeğini, silüet etkilerini büyük oranda kaybettiğini ortaya koymaktadır.

Gerçekleştirilen Sa'dabad Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi kapsamında; III. Ahmet Sarayı'nın cephesi, önündeki havuz, Kase-i Mermer, Kase-i Somaki, Ejderli Fıskiye, Kasr-ı Cenan, Çağlayanlar, Su Köşkleri ve Cedvel-i Sim'in tam bir uyum ve Sa'dabad'ın kalbini oluşturan zengin bir perspektif oluşturduğu ifade edilmiş ve ait olduğu kültüre ait su ve bahçe mimarisinin zengin bir örneğini sunan bu alanının bütünüyle uygulanması planlanmıştır (İBB, Rapor- Öneri Vaziyet Plan Raporu, t.y.). Bu alanla ilgili planlanan bu proje henüz hayata geçirilmemiştir.

B9 - 9 nolu bakış açısı: Cendere Vadisi ve çevresinin değişim süreci

Şekil 4.80'deki görsel, Kağıthane Araştırma Alanı'nda (konumu Şekil 4.57'de belirtilen) incelenen noktalardan, 9 nolu noktaya aittir. 9 nolu noktanın değişim süreci, Cendere Vadisi'nin değişim sürecini göstermektedir; 1892 yılına ait fotoğrafta (Irmak, 2002), dereyi çevreleyen bitki örtüsü görülmektedir.

Sağda Atiye Sultan Sarayı'nın (Küçük Zabit Mektebi'nin) gözüktüğü, 2002 yılına ait fotoğraf (Irmak, 2002) ise; vadiyi çevreleyen sırtlardaki yeni yapılaşmaları, değişen doku özelliklerini, doluluk-boşluk oranını, insan-mekan ölçeğini, silüet etkilerini ortaya koymaktadır. Sanayi ve yerleşim, kentsel mekana dahil edilen yeni katmanlardır. Bu katmanlar, mesirenin özgün bileşenlerinden daha baskın karakterdedir.

Şekil 4.80: B9; Cendere Vadisi ve çevresinin değişim süreci (Irmak, 2002); 1892 yılı ve 2002 yılına ait fotoğraflar

4.2 Araştırma Alanı İle İlgili Sonuç ve Öneriler

4.2.1 Araştırma sonucu elde edilen verilerin değerlendirilmesi ve sonuçlar

Kağıthane Mesire Alanı, tarihi süreci boyunca yalnızca doğal bir değer olarak ele alınmış, alanın planlama sürecinde uygulanan yaklaşımlarda, alanın taşıdığı kültürel değerlerin korunması göz ardı edilmiştir. Geçmişte İstanbul'un kuzeyinde yer alan yeşil alan ile İstanbul kenti arasında uzanan bir hat üzerinde kalan Kağıthane alanı, kuzeyde yer alan ormanlık alanın ve su havzalarının kente uzantısını oluşturmaktaydı. Kent için bir su havzası ve önemli bir ekolojik değer olan bu alanın yetersiz koruma önlemleri ile küçülmesine sebep olmak yerine, kente ait doğal, tarihi ve kültürel bir varlık olarak koruyarak kuzey ormanlarına bağlantı oluşturmasını sağlamak daha doğru bir karar olurdu. Bu tür bir planlama yaklaşımı, günümüzde yerel yönetim tarafından gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır

Kağıthane Araştırma Alanı'nda, tarihi mesirenin kentsel gelişimin tetiklenen değişim sürecinde, sıralanan başlıklar altındaki değişikliklerin gerçekleştiği görülmüştür:

- Kullanımdaki değişiklikler;
 - Alansal kullanımdaki değişiklikler,
 - Kullanıcı profilindeki değişiklikler.
- Mekanın özelliklerinde ve organizasyonundaki değişiklikler;
 - Tarihi eser ve kültürel miras niteliği taşıyan öğelerin durumlarındaki değişiklikler,
 - Peyzaj düzenlemesindeki değişiklikler,
 - Topoğrafyanın düzenlenmesindeki değişiklikler,
 - Yapısal tasarım elemanlarındaki değişiklikler,
 - Bitkisel tasarım elemanlarındaki değişiklikler.
 - Mekanın fiziksel ve karakteristik özelliklerindeki değişiklikler. (Biçimsel ve boyutsal özellikler, doku, doluluk-boşluk oranı, mekan-insan ölçeği, silüet özellikleri vb).

Yukarıda incelenen gruplar altındaki değişiklikler, hem planlı, hem de planlı olmayan gelişmelerin sonucunda gerçekleşmiştir.

Kağıthane Araştırma Alanı'nda, tepe sırtlarında yapılaşmalar gerçekleşirken ve yoğunluk artarken, alanının zemin özelliklerine uygun bir gelişim gerçekleşmemiştir. Bu durum araştırma sürecinde halihazır haritalarda yerleşime uygun alanların belirtilip, gerçekleşen durumla karşılaştırılmasıyla ortaya konmuştur. Vadinin yerleşime uygun alanları; zemin ve meteorolojik sorunların bulunmadığı (Irmak, 2007) 75m ve yukarısında kalan yüksekliklerdir. Kağıthane Araştırma Alanı'ndaki kentsel gelişim bu koşulu sağlamayan sağlıklı bir yerleşimdir (Şekil 4.81).

Şekil 4.81: Kişisel çekim fotoğraf, 2009 yılı

Kullanımdaki değişiklikler, alansal kullanımdaki değişimler açısından incelendiğinde, yapı alanlarının (endüstri, iskan ve gecekondü niteliğindeki konutların oluşturduğu yapı stoğu) ve yolların gerçekleştirilmesi için peyzaj alanlarından ödün verildiği görülmektedir. Günümüzde rekreasyon işlev alanlarına ayrılan alanlarla Kağıthane'deki kullanımın kamusal kullanım lehine düzeltmek istendiği görülmektedir.

Araştırma alanı kullanıcı profilindeki değişiklikler açısından ele alındığında, hızlı bir gelişim göstermiş olan Kağıthane alanının sahip olduğu 19 mahallesinde bulunan yoğun kullanıcı profilinin, mesire alanının hizmet ettiği kitle olduğu görülmektedir. Geçmişte daha uzak mesafelerden kalabalık bir kullanıcı grubu toplayan mesire alanı, günümüzde öncelikli olarak, çok daha yoğun olan yakın çevresine hizmet vermektedir.

Kağıthane Araştırma Alanı, mekansal özelliklerindeki değişiklikler açısından incelendiğinde, bir çok değişikliğin meydana geldiği görülmektedir. Tarihin eserlerin ve kültürel varlıkların durumlarında, mesire alanının oluşum sürecinde günümüze kadar olan dönemde çok büyük değişiklikler vardır. Sa'dabad Mesiresi Koruma ve

Geliştirme Projesi kapsamında, tarihi ve kültürel miras niteliği taşıyan öğelerin konumları yerel yönetim tarafından gerçekleştirilen revizyon projesinde belirtilmiştir. Peyzaj düzenlemesi büyük oranda tamamlanan alanda, tarihi ve kültürel miras niteliği taşıyan öğelerin restorasyon ve rekonstrüksiyon süreçleri henüz başlatılmamıştır. Bu sürecin geciktirilmesi nedeniyle, mevcut varlıkların durumunda bozulmalar gerçekleşmektedir. Aziziye Cami çevresinde yer alan Karakolhane Binası 2002 yılında özgün çatı konstrüksiyonuna sahipken, günümüzde yapıya ait bu bileşen mevcut değildir ve korumaya dair önlemler alınmadığı bozulma süreci devam etmektedir. Tarihi eserlere ait diğer kalıntılarda da benzer bozulma süreçleri devam etmektedir.

Araştırma alanının peyzaj düzenlemesinde; topoğrafya, yapısal tasarım elemanları ve bitkisel tasarım elemanlarının durumlarında değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişimler plansız gelişimler sonucu oluşmuştur. Kağıthane alanında sanayinin getirdiği yapılaşmanın topoğrafik yapıyı değiştirmesi, yok edilen bitki örtüsünün yamaçları erozyona açık hale getirmesi ve derenin güzergahının değişmesi sonucu özgün topoğrafik yapı yitirilmiştir. Planlı olarak gerçekleştirilen bir değişim süreci olarak, alanda gerçekleştirilen revizyon projesinde, yapılan suni bir adacık ile Kağıthane Deresi özgün güzergahına yakın hale getirilmesi gerçekleştirilmiştir.

Araştırma alanında uygulanan revizyon projesi, alanı dönüştürmeyi amaçlayan planlı bir girişimdir. Araştırma alanı, gerçekleştirilen revizyon projesi ile donatı cinsi ve çeşitliliği açısından günümüz gereksinimlerine uyacak şekilde yeniden ele alınmıştır. Sa'dabad Mesiresi oluştuğunda sadece özel kullanıcı grubunu oluşturan padişah ve saray halkının gereksinimlere uyacak şekilde bahçe düzenlemesi gerçekleştirilmiştir. Kamusal kullanıma açık peyzaj alanında; doğal gölge alanları yaratan ağaçlar, farklı amaçlar için kullanılan çayır alanları ve yaya köprüleri, mermer rıhtımlar gibi düzenlemelerle şekillendirilmiş su ögesi mevcuttu.

Günümüzde park alanı, toplumun değişen beklentilerine bağlı olarak bitkilendirilmiş peyzaj alanlarının yanısıra spor, dinlenme, kültür ve eğlenme amaçlı özel donatıların da dahil edildiği şekilde revize edilmiştir. Araştırma alanında, revizyon projeleri kapsamında dere çevresindeki sanayi yapılaşmasının atıkları yüzünden bozulma yaşayan su yüzeylerine (Kağıthane Deresi ve Kuğulu Göl'e) ait su temizlenerek ve altyapı projeleriyle kontrol altına alınarak yeniden sağlıklı hale getirilmiştir.

Vadi tabanının çevreleyen sırtların yapılaşma yüzünden özgün dokusunu yitirmesiyle su yüzeylerinin yansıttığı manzaralar değişmiş ve bu elemanlarının algılanması farklılaşmıştır. Plansız bu gelişimin olumsuz etkilerini düzeltebilmek için yerel yönetim tarafından bitkilendirme çalışmaları yapılmıştır. Araştırma alanındaki tarihi miras niteliği taşıyan bitki materyali nitelik ve nicelik açısından kayıplara uğramış, yerel yönetim tarafından gerçekleştirilen revizyon projesinde bitki materyalinin özgün durumunu gösteren hava fotoğraflarından yararlanılarak eski durumu canlandırmaya yönelik bitkilendirme gerçekleştirilmiştir.

Kağıthane Araştırma Alanı'nın fiziksel ve karakteristik özelliklerinde; biçimsel ve boyutsal özellikler, doku özellikleri, doluluk-boşluk oranı, mekan-insan ölçeği, vadi karakteri ve silüet etkileri açısından değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişim süreçleri plansız gelişimlerin sonucudur. Kağıthane Araştırma Alanı'nda, mesire alanını çevreleyen yamaçlarda yapılaşmanın başlaması ile doku kaybı gerçekleşmeye başlamıştır (Şekil 4.82 ve 4.83).

Doku kaybının sebep olduğu değişiklikler, araştırma alanında belirlenen noktalarda yapılan incelemelerle ortaya konmuştur. Belirlenen dokuz adet bakış açısına ait değişim süreçlerinin incelenmesiyle, yeni yapılaşmaların tahrip ettiği özgün dokunun kaybının; mekandaki doluluk-boşluk oranını, insan-mekan ölçeğini, özgün silüet etkilerinin kaybının gerçekleştiği görülmektedir.

Doku kaybı aynı zamanda yamaçlara ait tepe üst kotlarının tahrip olmasına ve mekan algısına katkıda bulunan röper noktalarının kaybolmasına neden olmuştur. Özgün dokunun kaybı ve dönüşümü sonucunda mekansal kalitenin bozulması gerçekleşmiştir. Kültürel bir miras olan araştırma alanı korunamamış, alana ait özgün özellikler tahrip olmuştur.

Kağıthane alanındaki kentsel gelişimin niteliğini etkileyen olgulardan önemli bir tanesi; alanın *hinterland*'ının kentsel mekan tanımı ve statüsünün olumsuz yönde değişmesi ve bu değişimin Kağıthane'ye yaptığı baskıdır (Şekil 4.84). Büyükdere'nin arkasında yer alan akstaki gelişimin mekan kalitesinin düşük nitelikte olması, Kağıthane alanını da etkilemiş, alan üzerinde baskıya neden olmuştur.

Şekil 4.82: Kişisel çekim fotoğraf, 2009 yılı

Şekil 4.83: Kişisel çekim fotoğraf, 2009 yılı

Şekil 4.84: Kişisel çekim fotoğraf, 2009 yılı

Sanayi-su ilişkisinin kıyıları ve ilişki kurduğu suya zarar vermesi olgusu, Kağıthane alanında da mevcuttur. Sanayileşme ile gerçekleşen yapılaşma (Şekil 4.85), özgün topoğrafyanın düzlenerek özgünlüğünü kaybetmesine, atık maddeler ise Kağıthane Deresi'nin kirlenmesine neden olmuştur.

Araştırma alanın geçmişine bakıldığında, değişim sürecinin bilinçli olarak alana zarar verilmesine engel olunmadığı izlenimini vermesi mümkündür. Dönemler arası yönetimlerin ve politik güçlerin ideolojik farklarının koruma politikalarına yansımaları sonucunda, geçerliliğini yitirmiş Osmanlı İmparatorluğu'na ait kültürel miras unsurlarının takip eden Cumhuriyet Dönemi'nde korunması üzerinde gerektiği kadar durulamamıştır. Osmanlı Dönemi'ne ait anıtsal binaların korunmasının üzerinde daha çok durulurken, kültürel miras olarak değerlendirilmeyen peyzaj nitelikli unsurların korunmasına daha az önem verilmiştir.

Araştırma alanın geçirdiği değişim süreci sonucunda şekillenmiş olan, bugünkü profili tanımlanacak olursa:

- Alanın İstanbul'daki yeşil alanlarla olan bütünlüğünün ve ilişkisinin değişmesi,
- Mekansal dokunun değişimi,
- Yaya-trafik önceliklerindeki değişim,
- Mekansal kalitedeki değişim gibi durumların, araştırma alanının karakteristik verilerini oluşturduğu görülmüştür.

Şekil 4.85: Cendere Vadisi'ne doğru bir bakış (Kişisel çekim fotoğraf, 2009 yılı)

4.2.2 Araştırma alanı ile ilgili öneriler

Araştırma alanı; kent içinde bulunduğu konum ve tarih boyunca kent hayatına bulunduğu katkılar açısından önemli bir alandır. Kağıthane Araştırma Alanı kendi içindeki bütünlüğünün bozulmadan korunması önem taşıyan, doğal ve tarihi çevreden oluşan bir sit alanı niteliğine sahiptir. Bu alan ile ilgili çeşitli çalışmalar ve öneriler gerçekleştirilmiştir. Kağıthane alanıyla ilgili olarak; Kağıthane Kültürpark Projesi (Aru, K. A., ve diğerleri(hzl.), (t.y), ve Kağıthane alanının Botanik Bahçesi olarak kullanılması (Şen, 1994) gibi öneriler geliştirilmiştir.

Çubuk (1971)'e göre Boğaziçi alanı; sit ve peyzaj bütünlüğünün plansız kentleşmeye karşı korunarak, İstanbul halkının isteklerine hizmet eden bir davet zonu (boş zamanları değerlendirme mekanı) olarak planlanmalıdır. Özel tarihi ve doğal nitelikler taşıyan yapısıyla Boğaziçi alanına benzer niteliklere sahip olan Kağıthane alanının, Boğaziçi alanının davet zonu olarak değerlendirilmesine (Çubuk, 1971) benzer şekilde düzenlenmesi mümkündür. Kağıthane alanı da Tarihi ve kentsel bir sit alanı olan alan; sit ve peyzaj bütünlüğü plansız kentleşmeye korunmalı, alanın nitelikleri iyileştirilmeli ve geçmişte de kullanılmış olduğu gibi bir davet zonu oluşturmaya devam etmelidir.

Kentin yeşilinin kuzeydeki ormanlarla bağlantısının sağlanması ve geliştirilmesi kent için katkılar sağlayacaktır. Yıldızcı (1978), doğanın yerleşme bölgelerine ışınal olarak girmesinin sağladığı avantajlardan biri olarak donatılmış yeşil alanların, doğal yeşil alanlara devam ettirilmesi olanağı sağlanarak kentteki yeşil alanların suni ve kapalı görünüşlerini ortadan kaldırmaya yönelik kent alanlarının dışa açık olduğunu hissettirmeye katkısı olacağına değinmiştir. Kağıthane örneğinde de bu tür bağlantının kentsel yeşil alanlara ve kentin rekreasyon yaşantısına katkıda bulunması mümkündür.

Sa'dabad Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi'nin kapsamı genişletilip, Kağıthane alanı, sit kapsamında, bütüncül bir anlayışla korunabilirse, daha özel bir rekreasyon alanı oluşacaktır. Sa'dabad mesiresine geçmişte sınır oluşturan tepe yamaçlarının boş kalan alanlarına mesire alanının genişletilmesiyle oluşturulacak kısmi genişlemelerle, tarihi mesirenin vadi karakterinin yeniden yaratılması mümkün olacaktır. Kağıthane deresinin her iki yanında bulunan sırtlarda, doğal niteliğini korumuş parçaların

aralarındaki vadi yoluyla bütünleştiği akslar yakalanarak, yer yer mesire alanının özgün tarihi kompozisyonun hissedilmesi sağlanabilir, yoğun yapı adalarının arasında kalan bu alanlara yapılacak genişlemelerle güncel rekreasyon alanının sınırları genişletilebilir. Yerel yönetim tarafından planlanan, rekreasyon alanının Karadeniz kıyılarına ormana doğru uzatılması hedefiyle de, Sa'dabad mesiresi koruma ve geliştirme projesinin kapsadığı bu donatılmış alan, kentin doğal yeşil alanının bir uzantısı haline gelecektir.

5. SONUÇ

İstanbul kentinde bulunan tarihi mesire alanları, tarih içerisinde farklı işlevler ve kullanım biçimlerine ait eylemler için mekan oluşturarak, çok işlevli açık mekanlar olarak hizmet vermişlerdir. Mesire alanları, şehir yaşantısını zenginleştirerek ve geliştirerek, içinde buldukları şehirlerin benzer örneklerinden daha ileri bir anlayışa sahip olmasını sağlamıştır. Mesire alanları, içinde yer aldıkları kentin;

- Tarihi ve doğal yapısı bakımından özel bir alan oluşturması ve korunmaya değer nitelikte olması,
- Yeşil alan ihtiyacı ve mesire alanlarının sahip olduğu ekolojik nitelikler,
- Kamusal alan ihtiyacı,
- Rekreasyonel alanlara ihtiyacı,
- Kültürel katmanlarına ve kentsel hafızasına ihtiyacı açısından büyük önem taşımaktadır.

Mesire alanları, ait oldukları kenti özel ve değerli kılmıştır. Geçmişten günümüze taşınan tarihi mesire alanları, günümüzdeki varlıklarıyla içinde yer aldıkları kent için, birer kültürel miras bileşeni niteliği taşımaktadır. Tarihi süreç içinde bu peyzaj alanlarına tarihi ve kentsel kültürel miras bileşeni olarak yaklaşılmamış, tarihi mesire alanları yalnızca birer doğal değer olarak ele alınmıştır. Mesire alanlarının uğradığı kayıplar, bu bakış açısının kaçınılmaz bir sonucudur.

Tarihi mesire alanları, tarihsel süreçleri içerisinde hem niteliksel ve hem de niceliksel açıdan kayıplara uğramıştır. Özgün boyutlarını koruyamayarak küçülen bu alanlar niceliksel kayıplara, korunması zor olan peyzaj nitelikli unsurlarını ve düzenlemelerini yitirerek niteliksel kayıplara uğramışlardır. Tarihi süreç boyunca gerçekleşen değişim süreçlerinde; sosyal olaylar (göç, siyasi ve politik olaylar vb), planlama çalışmaları, afetler(seller, depremler ve yangınlar sonucu oluşan hasar vb) mesire alanları için önemli dönüm noktaları yaratmıştır. İstanbul kentinin aldığı göç ve bu olgunun sonucunda oluşan plansız kentleşme, mesire alanlarının tarihi

sürecinde bozulmaya neden olan en yakın tarihli dönüm noktasıdır. Metropolitan kentteki göç baskısı ve bu baskının kentin fiziki mekanı üzerindeki etkileri mesire alanlarındaki bozulmanın en büyük nedeni olmuştur. Hızlı ve plansız kentleşmenin getirdiği sorunlar karşısında mesire alanları için etkili kararlar alınamaması sonucu, bu alanlar korunamamıştır. Tarihi mesire alanları kısa vadeli ve sürdürülebilirliği geri plana atan planlama kararları yüzünden uzun ömürlü olamamıştır. Tarihi açık alanlar yapılaşmış tarihi çevrelere kıyasla daha az önem görmüş ve gerekli koruma politikalarının oluşturulmasında geç kalınmıştır.

Kağıthane Mesiresi'nin değişim süreci incelenildiğinde; mekanın özelliklerinde büyük değişimler gerçekleştiği görülmektedir. Tarihi eser ve kültürel miras niteliğindeki öğelerin çoğu yok olmuş, kalanların Sa'dabad Mesiresi Projesi'nde yeniden ele alınması planlanmıştır. Fakat kalıntıları korumak için önlem alınmadığı için bu bileşenlerin bozulma süreçleri devam etmektedir. Alan revizyon projesi kapsamında yeniden düzenlenmiş, tercih edilen bir rekreasyon alanı haline gelmiştir. Alanın özgün bitki materyalinden kalan elemanların bakımı yapılmış, Kağıthane alanına ait eski hava fotoğraflarından yararlanılarak mekanda özgün durumuna uygun şekilde bitkilendirme gerçekleştirilmiştir. Kağıthane Mesiresi'nin değişim süreci incelenildiğinde; kullanımda da büyük değişimler gerçekleştiği görülmektedir. Alansal kullanım, oluşan yoğun kentsel yerleşimdeki yeni katmanlara bağlı olarak dönüşmüş ve alanda özgün dokunun kaybına neden olmuştur. Oluşan kentsel yerleşime bağlı olarak alanının yakın çevresinde yer alan yoğun bir kullanıcı profili oluşmuştur. Diğer tarihi mesire alanları ve kentteki bazı kamusal alanların değişim süreçlerine ilişkin sonuçlar şu şekilde sıralanmıştır;

- Ihlamur Mesiresi; tapu kaydında yapılan bir hata sonucu mesire açık alanlarının tümü özel mülkiyete geçmiş ve alan parsellenerek yapılaşmaya açılmıştır (Eryılmaz, 1999).
- Göksu Mesiresi; kaçak yapılaşma ve değişen mülkiyet koşulları sonucu mesire alanında kayıplar gerçekleşmiştir,
- Küçüksu mesiresi; Boğaziçi Köprüsü'nün yapım sürecinde (1971 ve sonrası) şantiye olarak kullanılmış, sonrasında da bozulmalar yaşamıştır,
- Beykoz Çayırı mesiresinde; yerel yönetime ait dükkanların inşa edilmesi ile alan özgün boyutsal özelliklerini yitirmiştir,

- Haydarpaşa Çayırı; yapılaşma sonucu alan kaybı yaşamıştır, burada yer alan derenin üzeri kapatılmıştır,
- Uzunçayır; yollar için peyzaj alanlarından ödün verilmiştir, E5 yolunun gerçekleştirilmesi sonucu çevre iskana açılmıştır, gecekondulaşma sonucu Fikirtepe Mahallesi oluşmuştur,
- Kuşdili Çayırı; Salı Pazarı peyzaj alanının özgün niteliklerini tahrip etmiştir,
- Moda Çayırı; yapılaşma sonucu yok olmuştur.
- Çırpıcı Çayırı; çevresinde sanayi tesisleri dereyi kirletmiş, derenin ıslahı gerçekleştirilerek alan özgün kimliğine uygun olarak yeşil alan olarak düzenlenmişti, günümüzde alan kaybı yaşamakta, ağaçları yok edilmektedir,
- Taşlık Mesiresi; parkın tamamı Swisshotel'e tahsis edilmiştir (Eryılmaz, 1999). Dolmabahçe örneğinde görüldüğü üzere yapılar, peyzaj ve diğer unsurların bütüncül bir anlayışla korunmamıştır,
- Tophane Meydanı, yollar için peyzaj ve kamusal alandan ödün verilmiştir. 1956-58 yılında Başbakan Menderes tarafından gerçekleştirilen bulvar genişletmelerinde, topçular ve top arabalarının görkemli yapıları yok edilmiştir (Gülersoy, 1999).
- Tepebaşı Parkı, 1983 sonrası İstanbul Belediyesi yönetimi, kamusal açık alanların ekonomik ranta dönüştürülmesi için yapılaşmalara açmıştır, bu tarihi bahçenin yerine TÜYAP fuar merkezi inşa edilmiştir (Eryılmaz, 1999).

Yukarıdaki örnekler incelendiğinde görülen değişimlerin altında yatan ortak planlama yanlışlıkları irdelenmiştir. Planlama ile ilgili bir çok yanlış nokta bulunmaktadır. Mesire alanları, kamusal yarar öncelikli olarak planlanmamıştır. Şehrin yeşil alan ve kamusal alan ihtiyacı için rezerv alan oluşturma potansiyeline sahip olan tarihi mesire alanlarına boş alanlar gibi yaklaşılmış ve bu rezerv alanlar kentin genişlemesi kullanılmıştır.

Tarihi mesire alanlarının boş alanlar gibi planlanması sonucu;

- Bu alanlarda ekonomik rantı teşvik eden turizm, ticaret vb. yapılaşmaların desteklenmesi,

- Kamu kuruluşlarına tahsis edilen alanlarda yapılan yanlış uygulamaların yapılması ve yeni yapılaşmaların oluşması,
- Suyun ve kıyıların; sanayiye liman/iskele ve taşıyıcı olanaklar sunması sebebiyle ortaya konan sanayi teşvik uygulamaları sonucu alanların bozulması gerçekleşmiştir.

Planlama kararlarındaki hatalar;

- Mesire alanlarının çevre alanlarının mesirenin çekim gücünü yitirmesine sebep olan uyumsuz işlev ve fiziki yapılarla çevrelenmesine,
- Mesire alanın trafik alanları yüzünden bölünmesi ve fiziksel alan kaybına uğramasına ve yaya mekanı olmaktan çıkmasına,
- Kent planlamasındaki eksik donatıların (otopark vb.) bu alanlara taşınması sonucunda, bu alanların işlevleri dışında kullanılmasına sebep olmuştur.

Yerel yönetimler tarafından mesire alanları için gerekli olan bakımlar ve revizyonların gerçekleştirilememesi, tarihi mesire alanlarının fiziki durumlarının ve işlevsel yapılarının bozulmasına ve bu alanların kentten dışlanmasına yol açmıştır. Bu durum sonucunda, tarihi mesire alanları kent için işlevini kaybetmiş ve kentle olan bütünlüğü bozulmuş mekanlar haline gelmiştir, bu alanlarda yasal olmayan durumları engellemek için gerekli denetimler gerçekleştirilememiş ve ortaya çıkan bozulma süreçleri engellenememiştir.

Günümüzde tarihi mesire alanları için oluşturulmuş, etkili bir koruma ve geliştirme yaklaşımı bulunmamaktadır. Kültürel miras bileşeni niteliği taşıyan bu alanların dökümünün gerçekleştirildiği bir envanter oluşturulmamıştır. Bu alanların dökümünün oluşturularak bu alanlara ait özgün bileşenlerin korumaya alınması, bu alanların bakımlarının gerçekleştirilmesi ve yeniden değerlendirilmesi sağlanmalıdır.

Günümüzde İstanbul kentinin yeşil alan ve rekreatif (açık hava rekreasyonu) amaçlı değerlendirilecek açık kamusal mekanlara ihtiyacı vardır. Sahip oldukları kültürel ve tarihsel değerlerin yanısıra, kent kullanıcısının rekreasyonel gereksinimlerinin de karşılanmasında önemli bir potansiyele sahip olan ve yeni düzenlenecek kamusal alanlar için rezerv alan niteliğinde olan tarihi mesire alanlarının, özgün niteliklerini koruyacak şekilde yeniden kent yaşantısına dahil edilmesi ve kentin ihtiyaçlarına hizmet etmesi sağlanmalıdır.

Yaşamsal kalitesi yüksek bir kentsel çevre yaratmak için; günümüze uygun, yeni bir dış yaşantı kurgusuna hizmet eden mekanlar düzenlenmelidir. Bu düzenlemeler tarihi mesire alanlarının da değerlendirildiği bir bakış açısıyla gerçekleştirilmelidir. Önemli birer kültürel miras bileşeni olan tarihi mesire alanları; gelecek nesillere sahip oldukları özgün değerleri aktarmalarına fırsat verecek şekilde korunmalı, bu alanların sahip oldukları potansiyeller kentin peyzaj dokusuna ve rekreasyonel yaşantısına yeniden dahil edilmeleri yoluyla değerlendirilmelidir.

EKLER

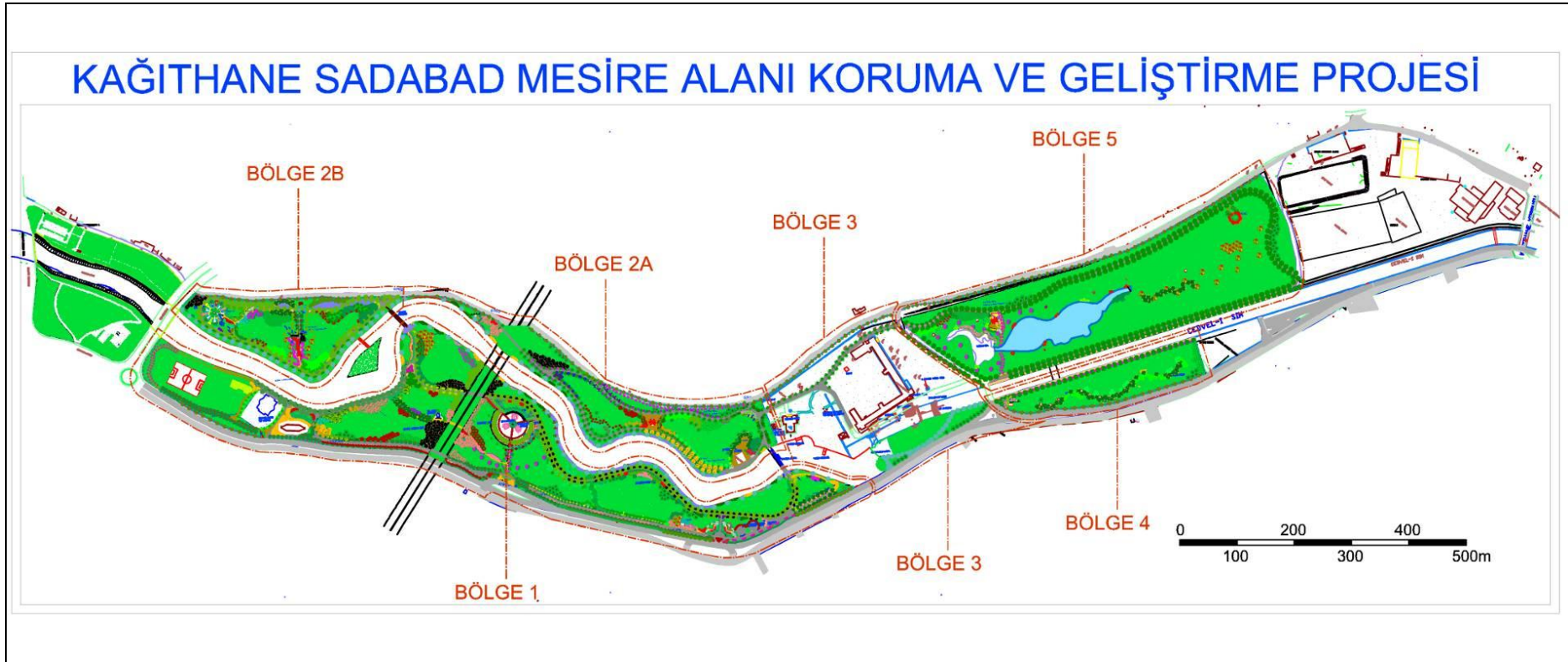
EK A.1

Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey Kağıthane'yi şu şekilde anlatır: “Filhakika mevsim-i baharda hemen leb-a-leb denilecek kadar dolmuş olan derenin suları çağlayanlardan beyaz köpükler saçarak beyaz mermerler üzerinden akıp gidişi ve yeşil çayırlar arasında beyaz, pembe, sarı, mor renkli çiçeklerin nesimin tahrikiyle ihtizaz edişi ve sahilin iki tarafında o saldı-de gölge ağaçlarının ortasından kasr-ı hümayûnun heyet-i mecmûasıyla dereye aksederek oradan görünüşü bir tablodur (Çoruk, 2007).

EK A.2

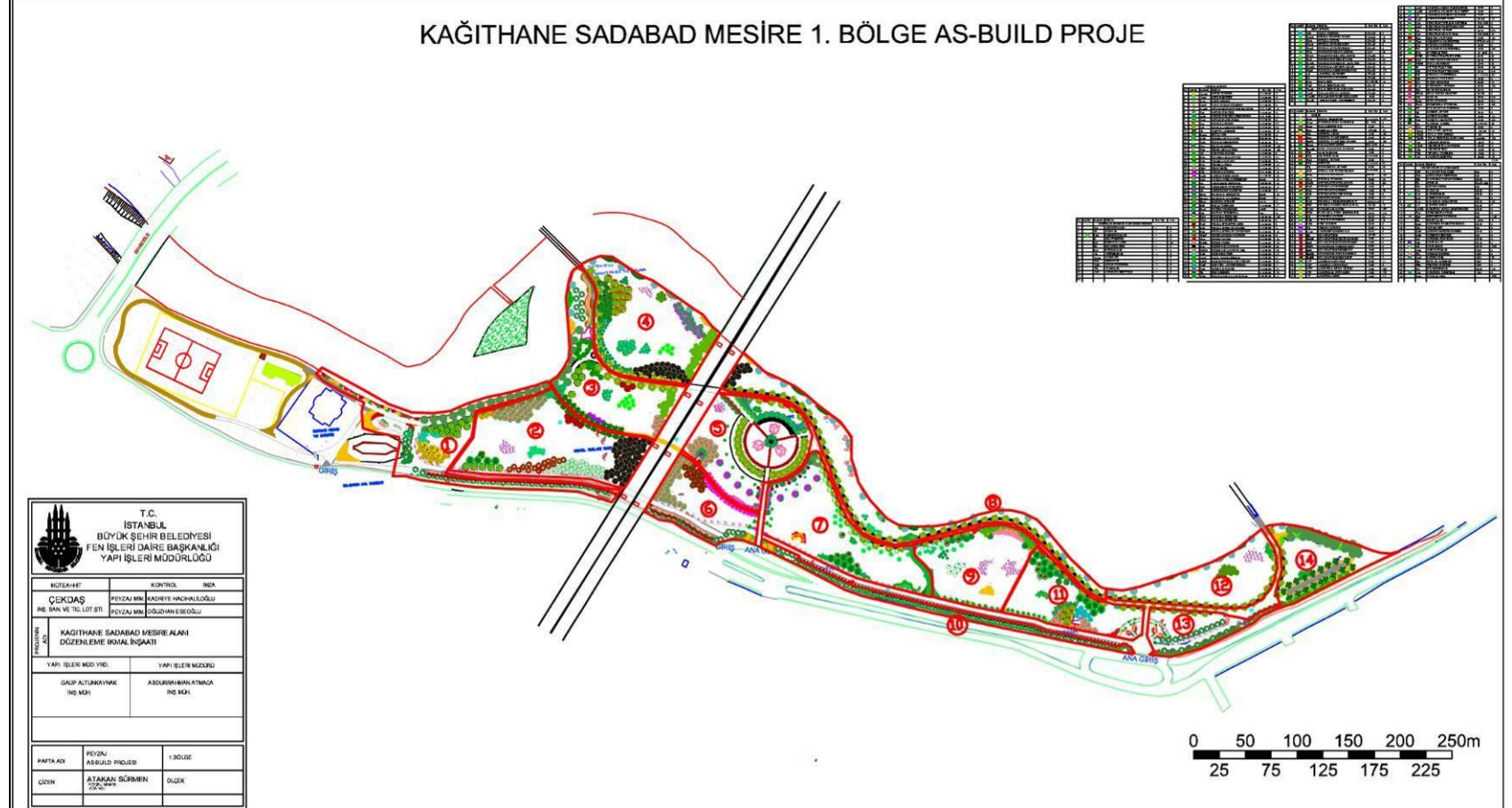
“İstanbul mesirelerinin yeri itibariyle en latif ve hoş olanı Kağıthane mesiresidir. Ortasından dere geçtiği için kayıkla içerilere kadar girmek mümkündür. Buraya denizden gidildiğinde çeşitli biçimde, rengarenk sandal ve kayıklar içinde şarkı ve mani söyleyenler, darbuka ve maşalı zil ve saz çalanlardan meydana gelen kalabalık, dere üzerinde alaylar halinde gidip gelerek hoş bir manzara yaratır. Ayrıca çayırdaki ve dere kenarında gezip dolaşmak, oraya mahsus olan Alibey Köyü yoğurdundan yemek çok hoş olup diğer yerlerle karşılaştırılmaz. Özellikle ayaklarında sarı pabuçlar ve çoğunlukla sarı renk basmadan dökme şalvar, arkalarında mai dimiden gürde denilen cübbemsi yeldirme, başlarında gelişigüzel arkaya doğru atılmış gazbezleri üzerine takılı çayır çiçekleri bulunduğu halde ellerini birbirine vurarak, “Peynirli, maydanozlu şarkı söyleyelim” tabiriyle gezen ve arzu edildiğinde derhal karşıya yan yana dizilip oturarak, bülend avaz (yüksek ses) ile şarkı söylemek suretiyle ve bazen de kalkıp oynayarak eğlendiren Kıpti kadınları ve diğer mesirelere göre gidiş-geliş kolaylığından dolayı Kağıthane mesiresi en önde gelen ve en çok tercih edilendir (Arısan ve diğerleri, 2002).”

EK B.1

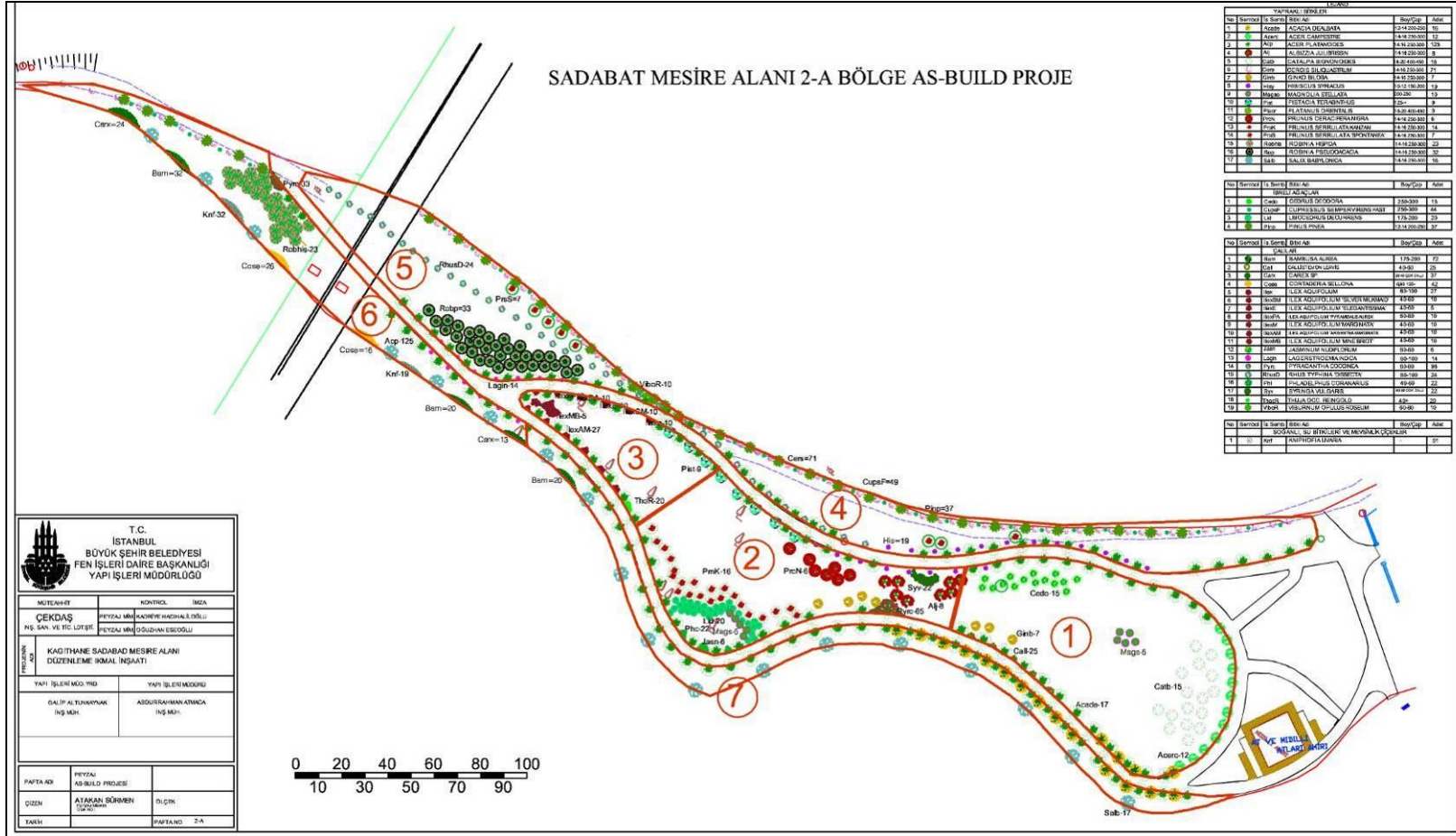
Şekil B.1: Kağıthane Sa'dabad Mesire Alanı Koruma ve Geliştirme Projesi

EK B.2

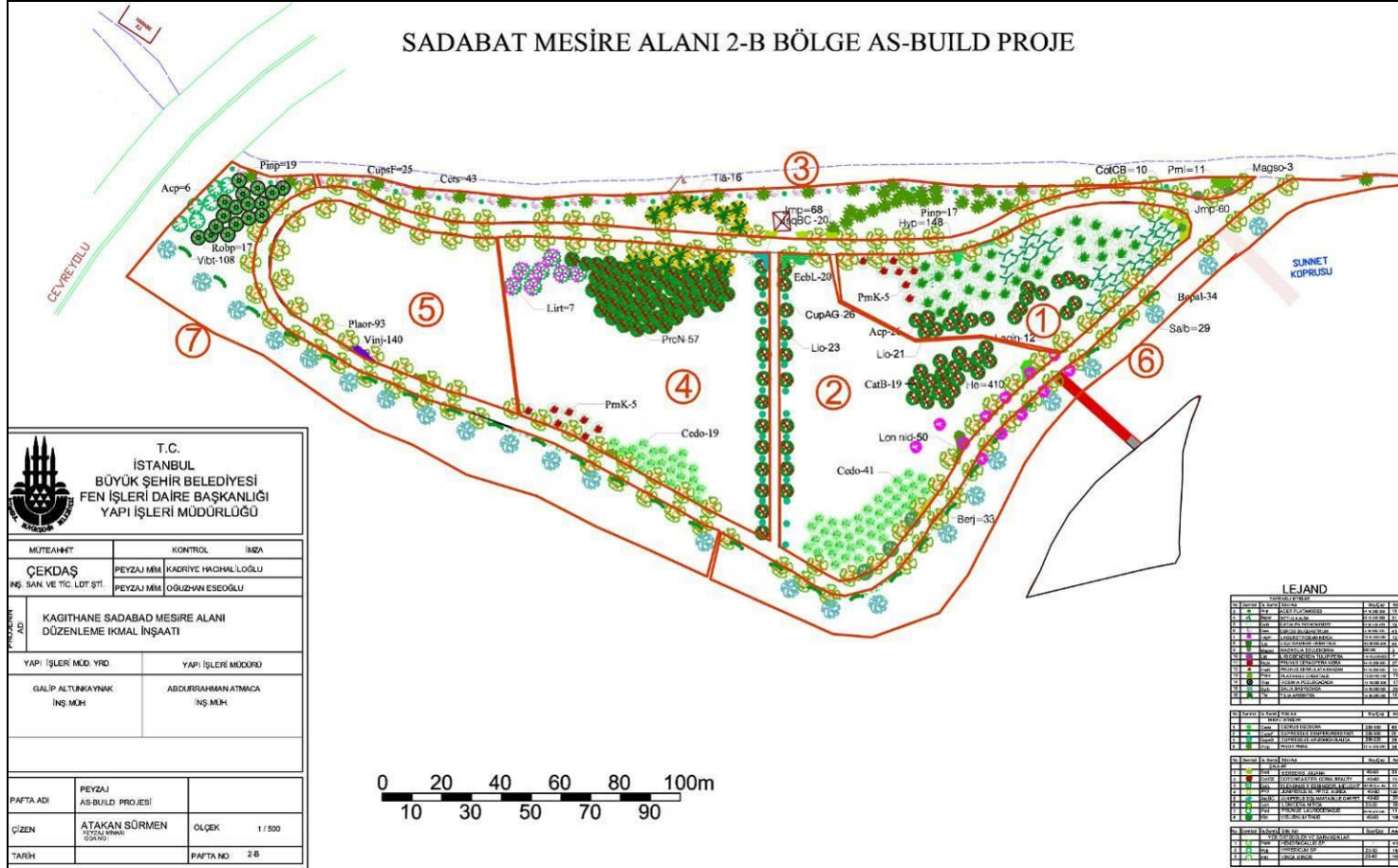
Şekil B.2: Kağıthane Sa'dabad Mesiresi 1. bölge As-build Proje

EK B.3

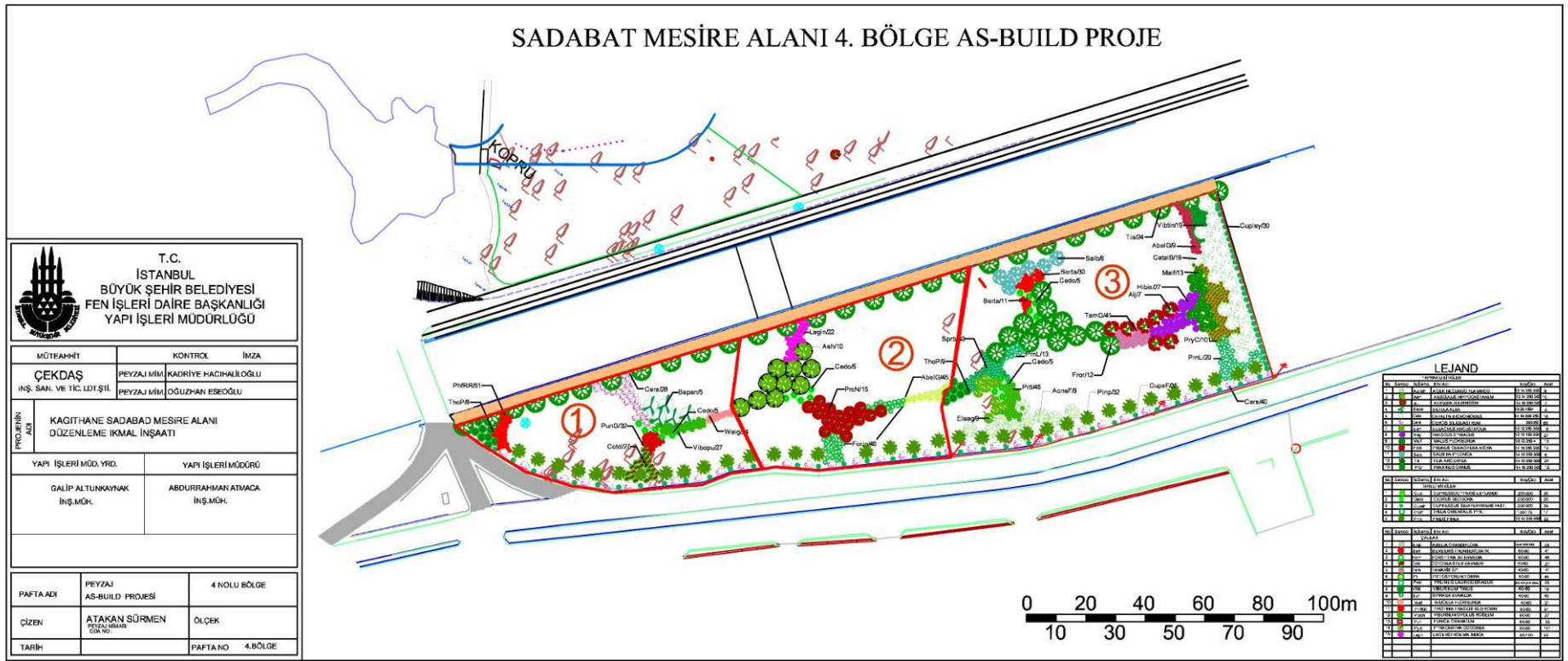
Şekil B.3: Kağıthane Sa'dabad Mesiresi 2a bölgesi As-build Proje

EK B.4

Şekil B.4: Kağıthane Sa'dabad Mesiresi 2b bölgesi As-build Proje

EK B.5

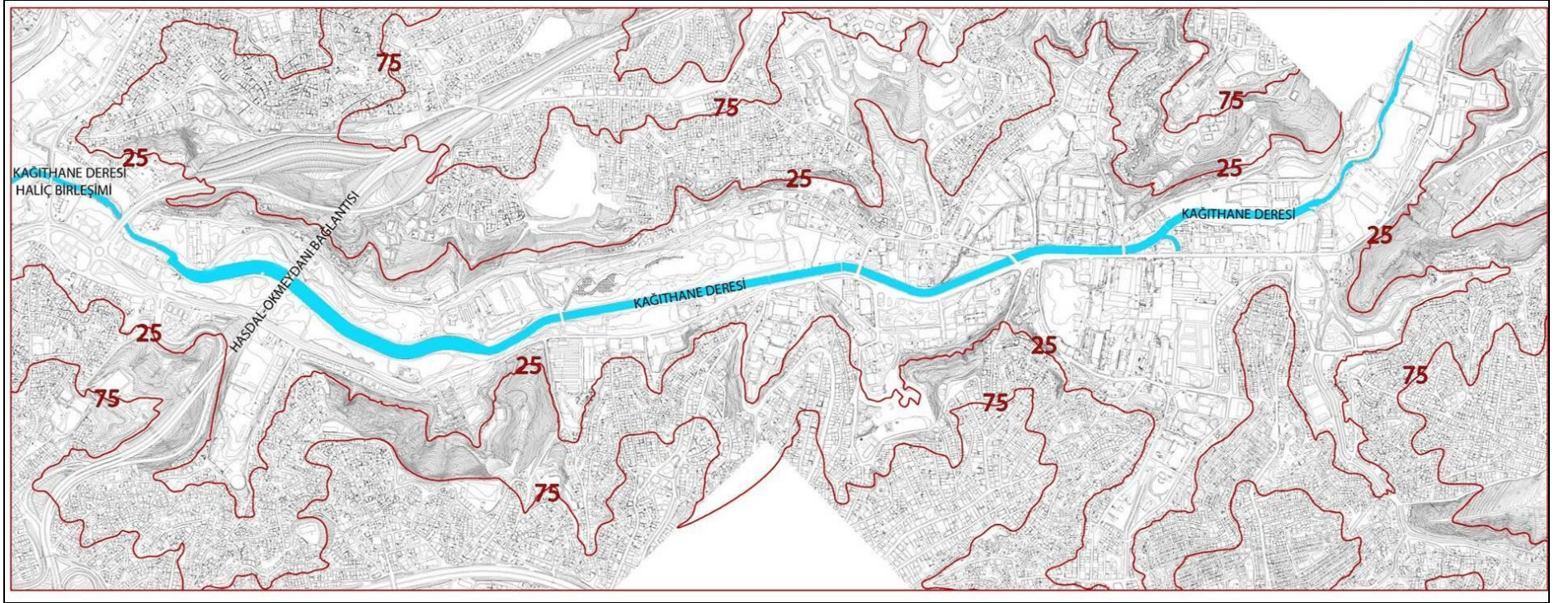
Şekil B.5: Kağıthane Sa'dabad Mesiresi 4. bölge As-build Proje

EK B.6

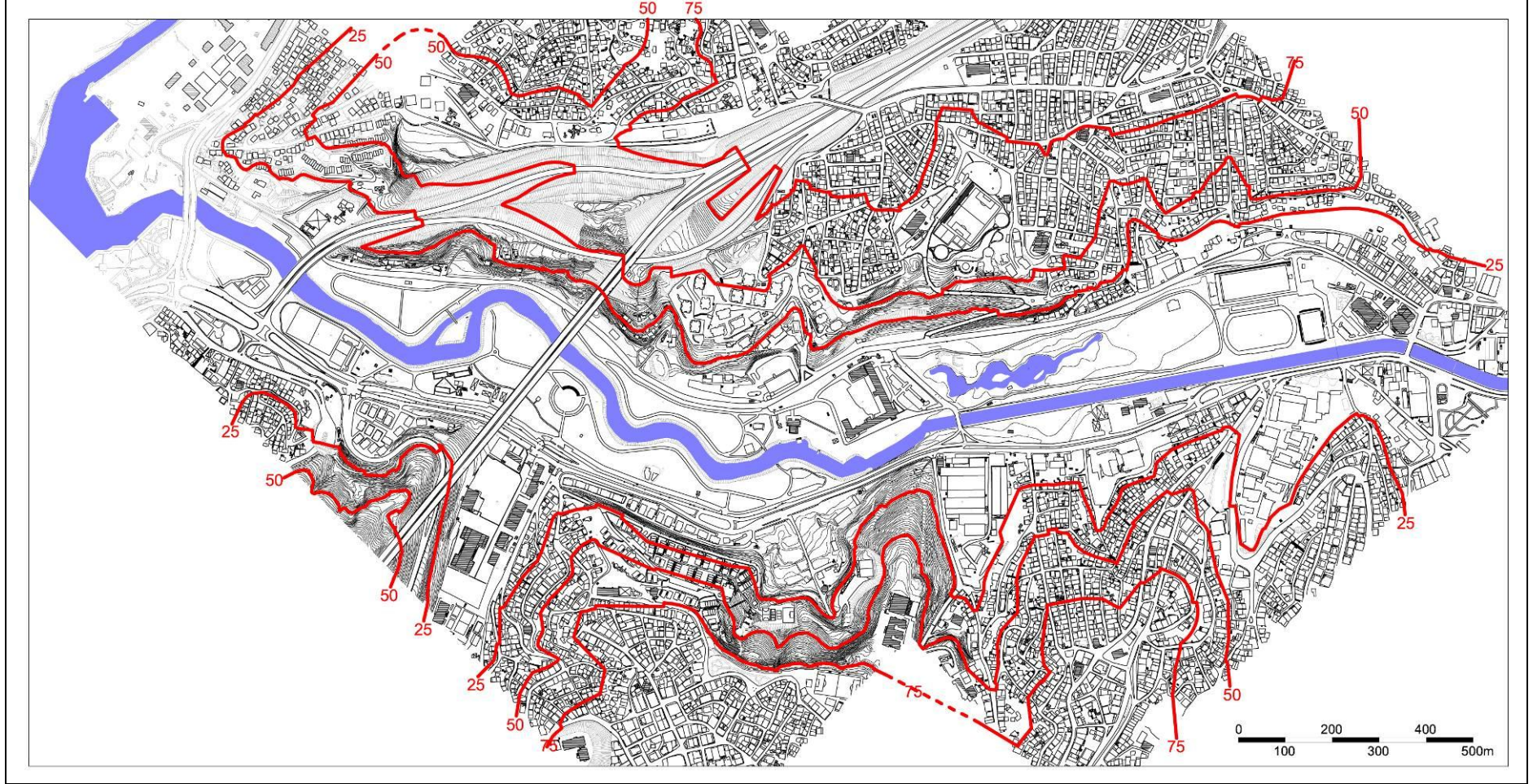
Şekil B.6: Kağıthane Sa'dabad Mesiresi 5. bölge As-build Proje

EK C.1

Şekil C.1: 1999 yılı halihazır harita üzerinden, arazinin topoğrafik basamaklarının kentsel yerleşime uygunluk açısından incelenmesi

EK C.2

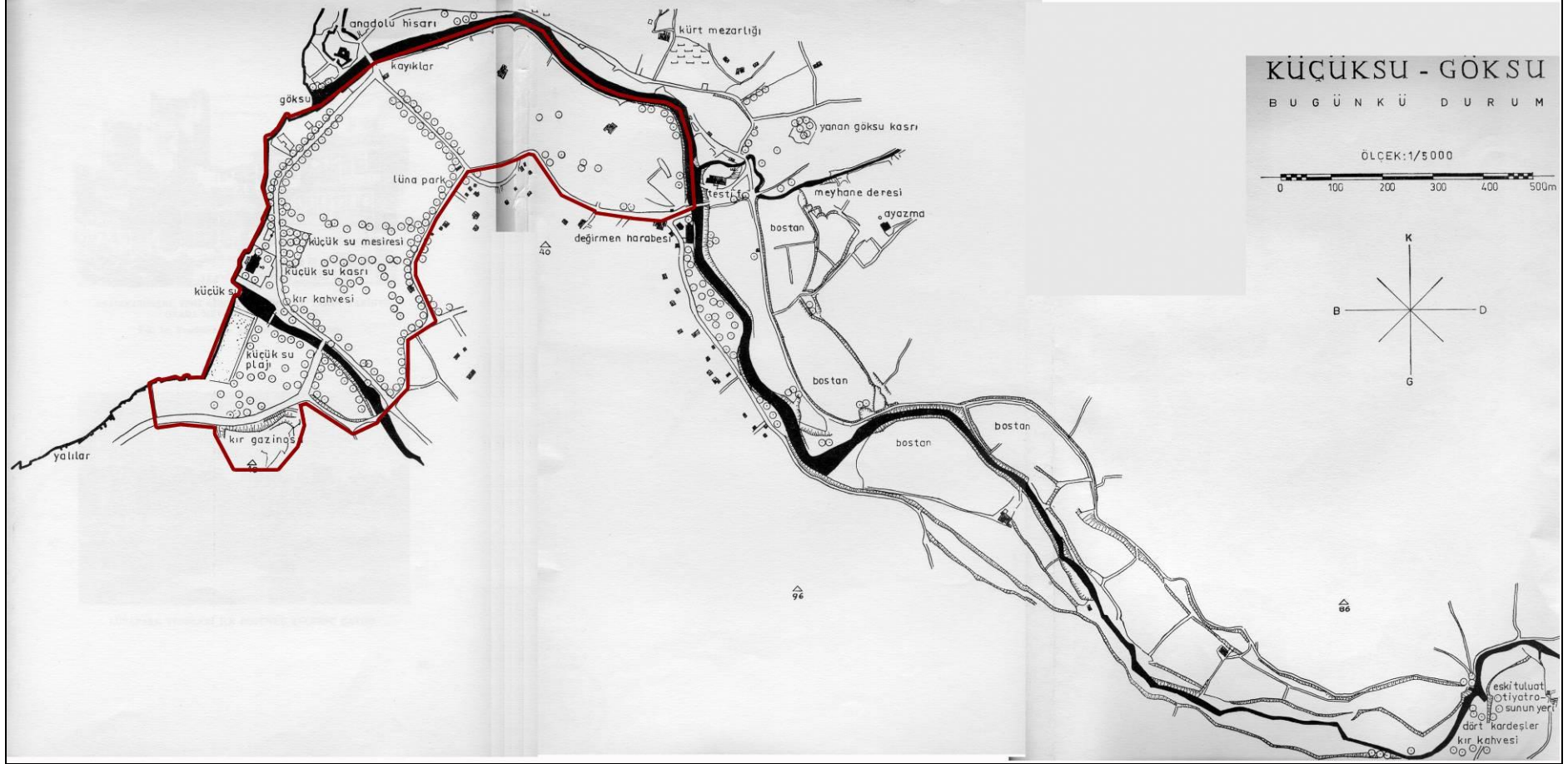
Şekil C.2: 2009 yılı halihazır harita üzerinden, arazinin topoğrafik basamaklarının kentsel yerleşime uygunluk açısından incelenmesi

EK D.1

Şekil D.1: Beykoz hava fotoğrafı (Url 16), 2007 yılı

EK D.2

Şekil D.2: Küçük su-Gök su Mesiresi 1963 yılı (Ağat, 1963)

EK D.3

Şekil D.3: Göksu-Küçükusu hava fotoğrafı (Url 16), 2007 yılı

EK D.4

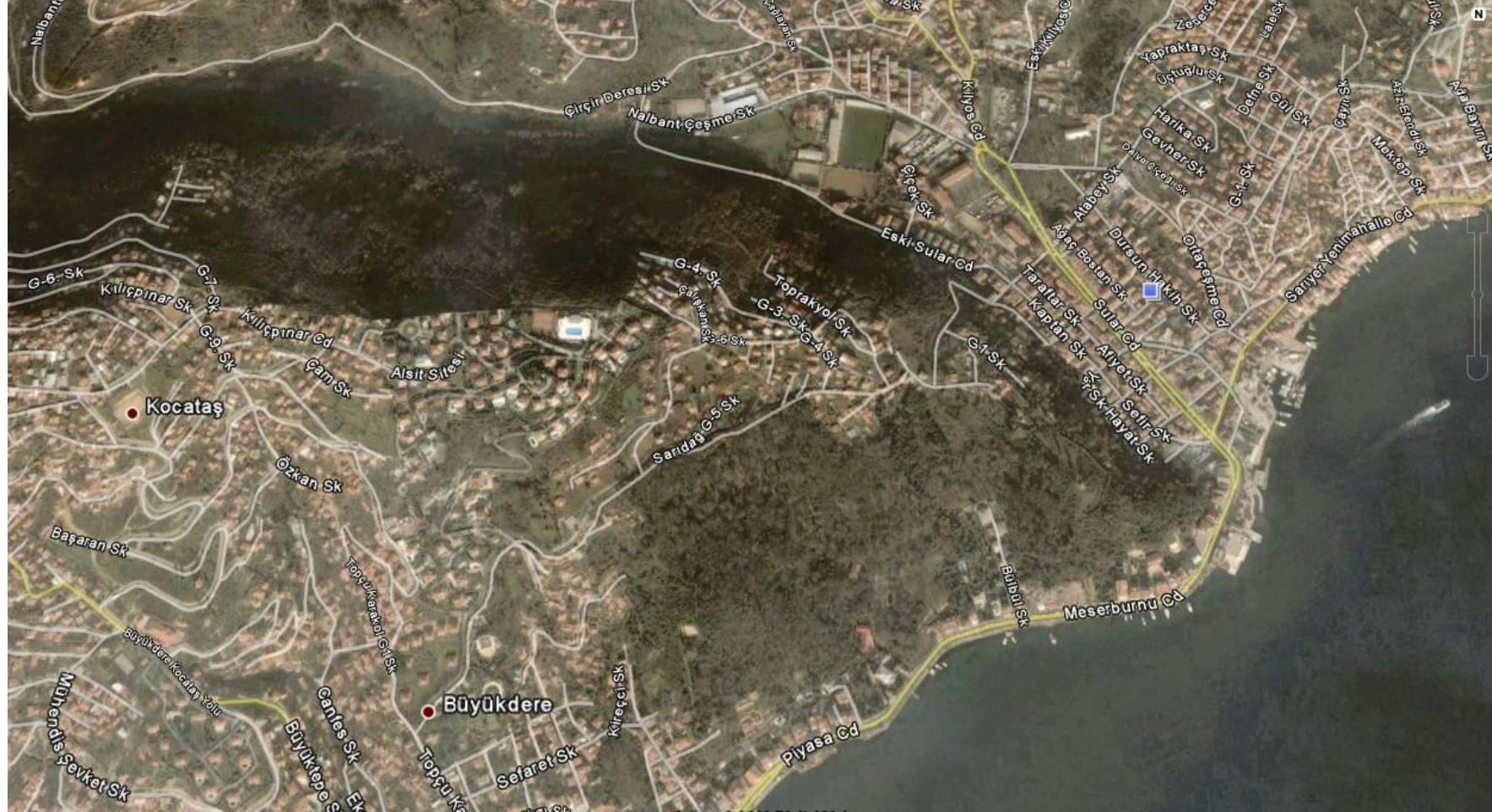
Şekil D.4: Göksu-Küçüksu hava fotoğrafı (Url 16), 2007 yılı

EK D.5

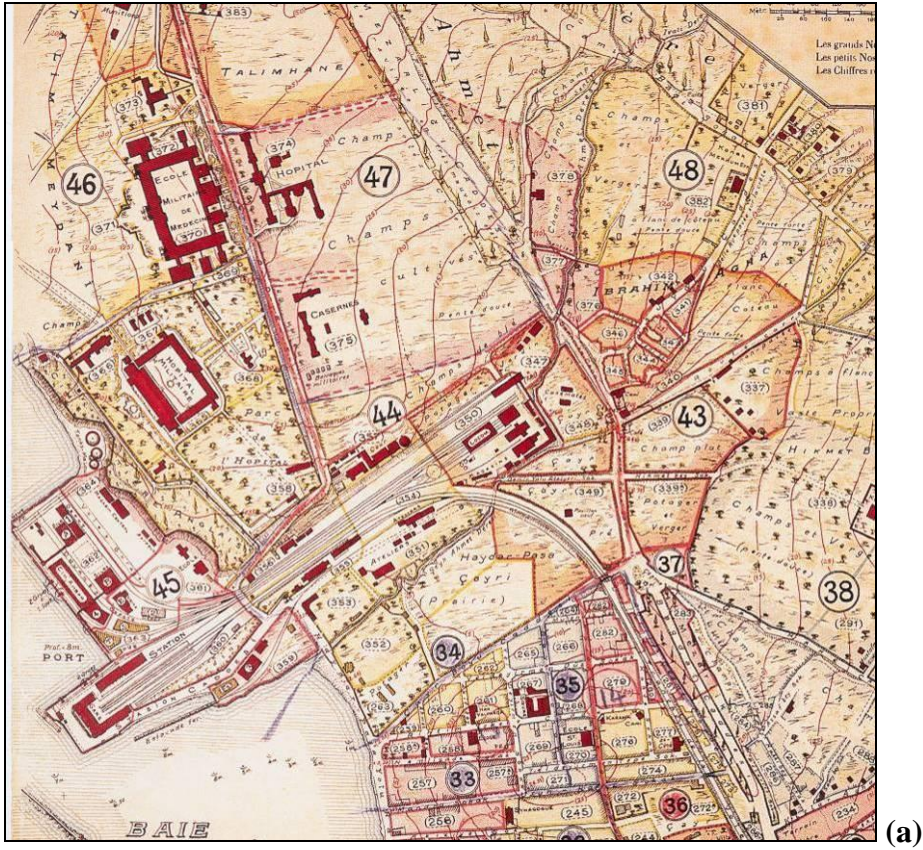
Şekil D.5: Sarıyer- Sular Mesiresi, 1963 yılı (Ağat, 1963)

EK D.6

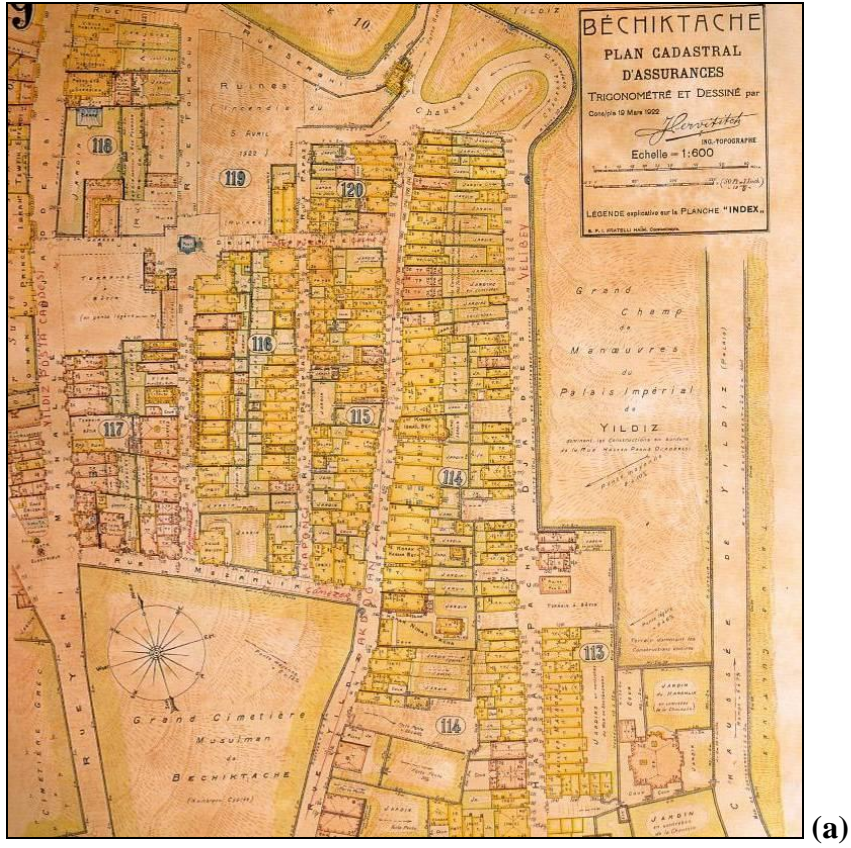
Şekil D.6: Sarıyer hava fotoğrafı (Url 16), 2007 yılı

EK E.1

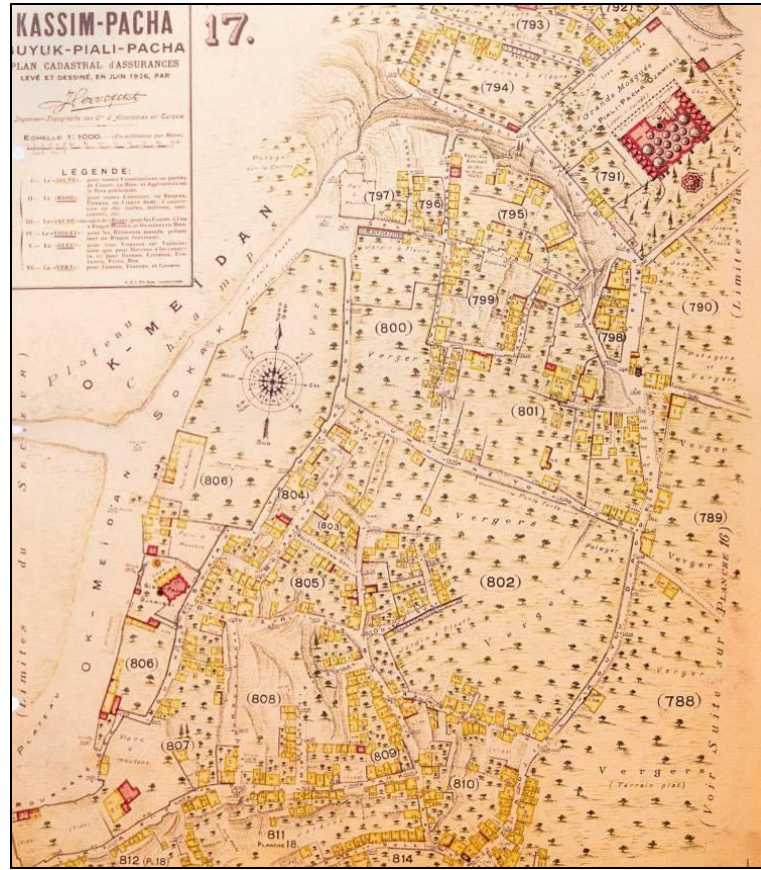
Şekil E.1: Haydarpaşa alanı; a)harita (Pervititch, 2001), b)hava fotoğrafı (Url 16)

EK E.3

Şekil E.3: Yıldız alanı; a)harita (Pervititch, 2001), b)hava fotoğrafı (Url 16)

EK E.4

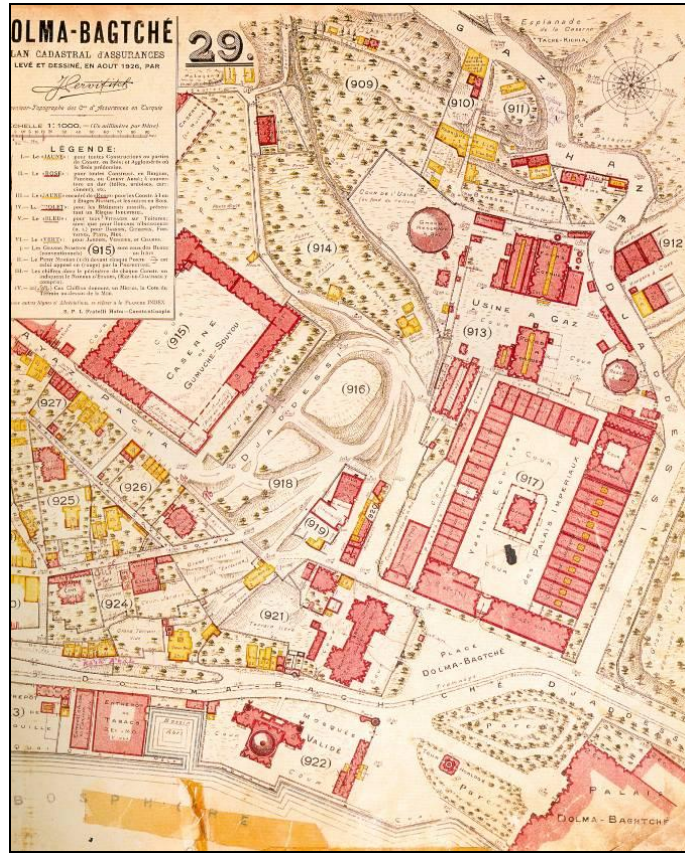
(a)

(b)

Şekil E.4: Ok Meydanı; a)harita (Pervititch, 2001), b)hava fotoğrafı (Url 16)

EK E.5

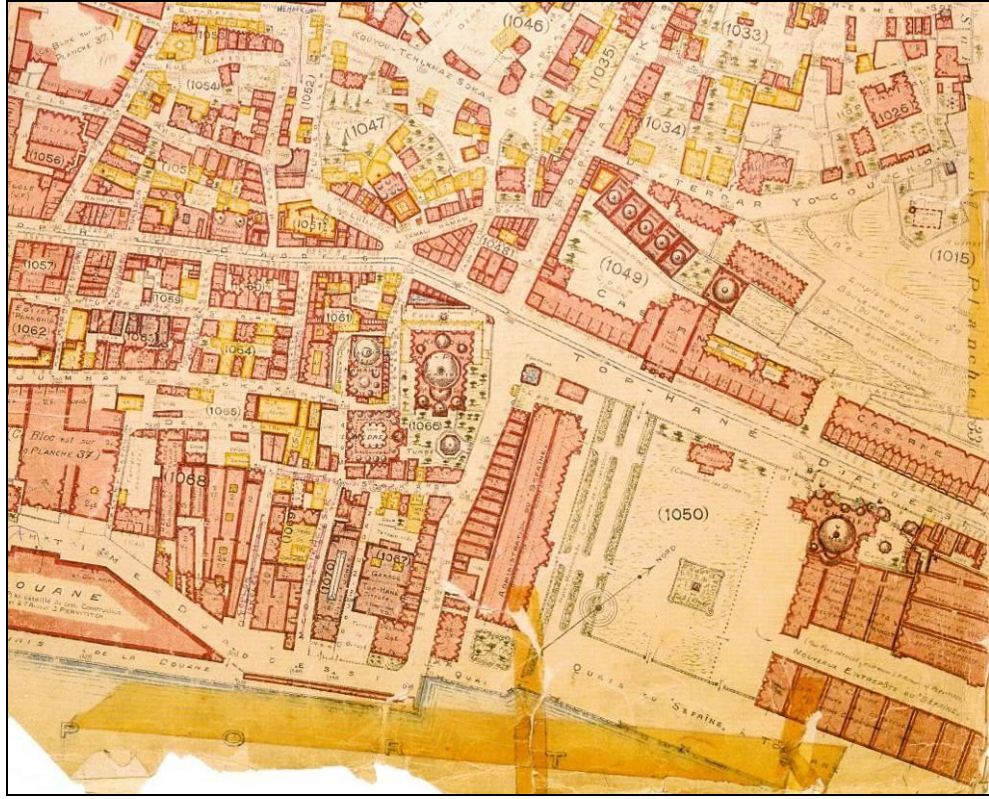
(a)

(b)

Şekil E.5: Dolmabahçe alanı; a)harita (Pervititch, 2001), b)hava fotoğrafı (Url 16)

EK E.6

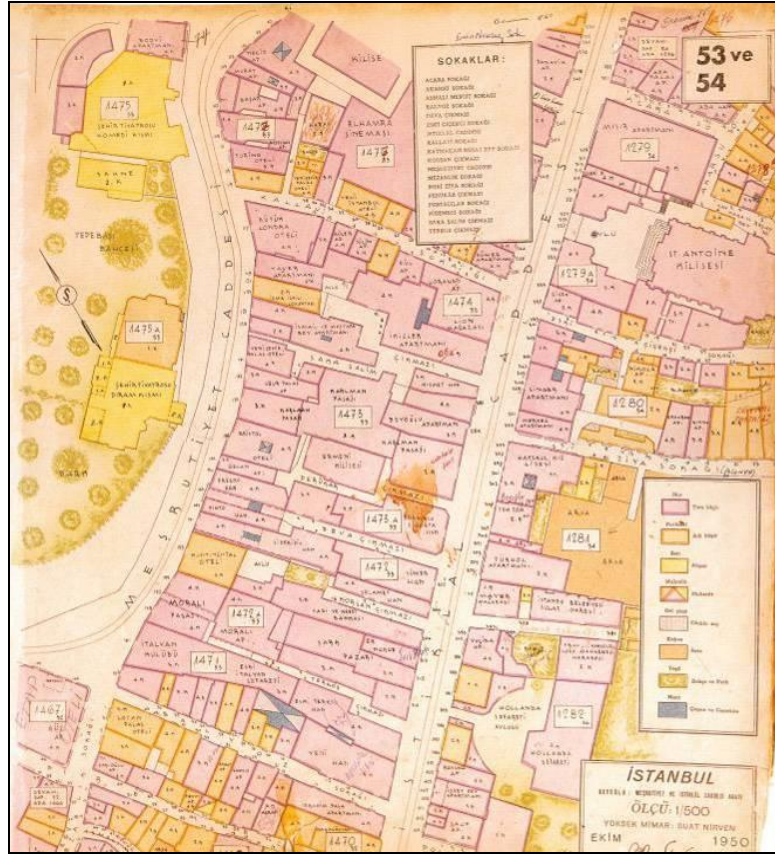
(a)

(b)

Şekil E.6: Tophane alanı; a)harita (Pervititch, 2001), b)hava fotoğrafı (Url 16)

EK E.8

(a)

(b)

Şekil E.8: Tepebaşı alanı; a)harita (Pervititch, 2001), b)hava fotoğrafı (Url 16)

KAYNAKLAR

- Ağat, N.**, 1963: *Boğaziçinin Turistik Etüdü*. Matbaa Teknisyenleri Basımevi, İstanbul.
- Akalın, Ş. H. ve diğerleri(hzl.)**, 2005: *Türkçe Sözlük*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Akdoğan, G.**, 1962: *İstanbul Peyzajının Tanziminde Peyzaj Mimarisi ile İlgili Problemler ve Ana Prensipler*. Akın Matbaası, Ankara.
- Akdoğan, G.**, (t.y): “Peyzaj Düzenleme Raporu”, *Kağıthane Kültür Parkı Plan Raporu*. [y.y :y.y].
- Aksel, A.**, 1993-1994: “Kağıthane İlçesi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 4, 382-383.
- Arel, A.**, 1975: *Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci*. İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- Arısan, K., ve Günay, D. A.(hzl.)**, 2002: *Osmanlı Adet Merasim ve Tabirleri - Abdülaziz Bey*. Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul.
- Arslan, N., (hzl.)**, 1992: *Gravür ve Seyahatnamelerde İstanbul (18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başı)*. İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yay., İstanbul.
- Aru, K. A., ve diğerleri (hzl.)**, (t.y): *Kağıthane Kültür Parkı Plan Raporu*. (y.y., y.y).
- Atasoy, N.**, 2002: *Hasbahçe: Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Çiçek*. Aygaz, y.y.
- Aysu, Ç.**, 1993-1994: “Kentsel yerleşim alanının genişlemesi şeması”- Metropoliten İstanbul, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 5, 419.
- Baştürk, A., Mete, B., ve Altun, L.**, 2001: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Haliç Dönüşüm Projeleri, *Haliç 2001 Sempozyumu, 3-4 Mayıs 2001*, ed. İzzet Öztürk, Erdoğan Okuş, Hasan Zuhuri Sarıkaya, Cem Gazioğlu, Ali Fuat Aydın, İski Yayın No:37, (t.y.), s.36-63.
- Cerasi, M. M.**, 1985: “Open Space, Water and Trees in Ottoman Urban Culture in the XVIIIth - XIXth Centures”, *Environmental Design-Journal of Islamic Environmental Design Research Centre*, no. 2 (1985) 36-50. http://www.archnet.org/library/documents/one-document.jsp?document_id=4857 (Erişim tarihi, 21.01.2008)
- Cerasi, M. M.**, 2001: *Osmanlı Kenti - Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. ve 19. Yüzyıllarda Kent Uygarlığı ve Mimarisi*. Yapı Kredi Yay., İstanbul.
- Çoruk, A. Ş. (hzl.)**, 2007: *Balıklıhane Nazırı Ali Rıza Bey - Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı*. Kitabevi, İstanbul.
- Çubuk, M.**, 1971: *Boğaziçi Mekanının Düzenlenmesinde Bazı İlkeler*. İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.

- Dinç, Y., Gökdeniz, A., ve Hacıoğlu N., ed. Gökdeniz, A., 2003:** *Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi*. Detay Yay, Ankara.
- Efe, A., Uzun, A., ve Yaltırık F., 1997:** *Tarih Boyunca İstanbul'un Park Bahçe ve Koruları Egzotik Ağaç ve Çalıları*. İBB, İSFALT Yay, İstanbul.
- Eken, A., 1992:** *Kartpostallarda İstanbul*. İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yay., İstanbul.
- Eldem, S. H., 1976:** *Türk Bahçeleri*. Kültür Bakanlığı Türk Sanat Eserleri:1, M.E.B. Basımevi, İstanbul.
- Eldem, S. H., 1977:** *Sa'dabad*. Kültür Bakanlığı Yayınları Türk Sanat Eserleri:12, Ankara.
- Eroğlu, V., Sarıkaya, H., ve Eldemir, M., 2001:** Güney ve Kuzey Haliç Çevre Koruma Projeleri, *Haliç 2001 Sempozyumu, 3-4 Mayıs 2001*, ed. İzzet Öztürk, Erdoğan Okuş, Hasan Zuhuri Sarıkaya, Cem Gazioğlu, Ali Fuat Aydın, İski Yayın No:37, (t.y.), s.21-35.
- Eryılmaz, S., 1999:** Kamu Kullanımlı Kentsel Açık Alanların Tarihsel Süreç İçerisinde Gösterdikleri Yapısal Değişimlerin İrdelenmesi – İstanbul Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Evyapan, G. A., 1972:** *Eski Türk Bahçeleri ve Özellikle Eski İstanbul Bahçeleri*. O.D.T.Ü., Ankara.
- Göktaş, U., 1993-1994:** “Mesireler”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. Cilt 5, 407-408.
- Gülersoy, Ç.(ed.), 1999:** *Cumhuriyet'in Devraldığı İstanbul'dan Bugüne İstanbul; from the birth the republic to the present day: the metamorphosis of a legacy*. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, İstanbul.
- Hazar, A., 2003:** *Rekreasyon ve Animasyon*. Detay Yay., Ankara.
- Irmak, H. (yay. hzl.), 2002:** *Kağıthane'de Geçmiş ile Bugün*. Kağıthane Belediyesi Yay., İstanbul.
- Irmak, H. (ed.), 2007:** *Osmanlı Belgelerinde Kağıthane*. Kağıthane Belediyesi Kültür Yay., İstanbul.
- İBB, Park As-build Projeler, (t.y.):** Sa'dabad Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Fen İşleri Daire Başkanlığı Yapı İşleri Müdürlüğü.
- İBB, Park Vaziyet Planı, (t.y.):** Sa'dabad Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi. Hassa Mimarlık Mühendislik İnş. San. Ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul Büyükşehir Belediyesi Projeler Daire Başkanlığı Yatırım ve Planlama Müdürlüğü.
- İBB, Rapor-Mimari Avan Proje ve Restorasyon Raporu, (t.y.):** Sa'dabad Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi. Hassa Mimarlık Mühendislik İnş. San. Ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul Büyükşehir Belediyesi Projeler Daire Başkanlığı Yatırım ve Planlama Müdürlüğü.

- İBB, Rapor-Ön Araştırma Raporu**, (t.y.): Sa'dabad Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi. Hassa Mimarlık Mühendislik İnş. San. Ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul Büyükşehir Belediyesi Projeler Daire Başkanlığı Yatırım ve Planlama Müdürlüğü.
- İBB, Rapor-Öneri Vaziyet Plan Raporu**, (t.y.): Sa'dabad Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi. Hassa Mimarlık Mühendislik İnş. San. Ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul Büyükşehir Belediyesi Projeler Daire Başkanlığı Yatırım ve Planlama Müdürlüğü.
- İBB, Rapor-Park Mobilyaları Plan Raporu**, (t.y.): Sa'dabad Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi,. Hassa Mimarlık Mühendislik İnş. San. Ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul Büyükşehir Belediyesi Projeler Daire Başkanlığı Yatırım ve Planlama Müdürlüğü.
- İBB, Rapor-Peyzaj Raporu**, (t.y.): Sa'dabad Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi,. Hassa Mimarlık Mühendislik İnş. San. Ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul Büyükşehir Belediyesi Projeler Daire Başkanlığı Yatırım ve Planlama Müdürlüğü.
- İnciciyan, G. V.**, düzelti, önsöz ve notlar Orhan Duru, 2000: *Boğaziçi Sayfıyeleri*. Eren Yayıncılık, İstanbul.
- Kağıthane**, 1993-1994: *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 4, 380-382.
- Kaygılı, O. C.**, yay. hzl. Tahsin Yıldırım, 2003: *Köşe Bucak İstanbul*. Selis Kitaplar, İstanbul.
- Kayra, C.**, 1990. *Eski İstanbul'un Eski Haritaları*. İBB Kültür İşleri Dairesi Başkanlığı Yayınları, İstanbul.
- Kılıç, A., ve Yenen, Z.**, 2001: Haliç İçin Bir Planlama Modeli Önerisi, *Haliç 2001 Sempozyumu, 3-4 Mayıs 2001*, ed. İzzet Öztürk, Erdoğan Okuş, Hasan Zuhuri Sarıkaya, Cem Gazioğlu, Ali Fuat Aydın, İski Yayın No:37, (t.y.), s.64-77.
- Kılıç, H.**, 2006: Boğaziçi Korularının Kentiçi Yeşil Alan Sistemi İçerisindeki Yeri ve Rekreasyon Açısından Potansiyeli, *Yüksek Lisans Tezi*, Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kuban, D.**, 1996: *İstanbul Bir Kent Tarihi : Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Kuban, D.**, 1998: *İstanbul Yazıları*. Yapı-Endüstri Merkezi Yay., İstanbul.
- Kuban, D.**, 1993-1994: "Metropolitan İstanbul", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 5, 415-420.
- Oktay, D.**, 2008: Kentsel Tasarım ve Kamusal Alan: Kavram, Uygulama ve Eğitim Bağlamında Değerlendirmeler, *mimar.ist*, 29, 50-57.
- Özendes, E.**, 2005: *The Last Ottoman Capital İstanbul-A Photographic History*. Yapı-Endüstri Merkezi Yay., İstanbul.
- Pervititch, J.**, 2001: *Sigorta Haritalarında İstanbul*, çev. Zülal Kılıç. Axa-Oyak, İstanbul.
- Sa'dabad**, 1993-1994: *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 6, 385-386.

- Salman Günalp, Ö.**, 1999: Doğu ve Batı Kültürlerinin Osmanlı Bahçe Mimarisindeki Belirleyici Rolü ve İstanbul Örneğinde Son Dönem Osmanlı Bahçelerinin Düzenleme Prensipleri, *Osmanlı Mimarlığının 7 Yüzyılı "Uluslararası Bir Miras" 25-26-27 Kasım 1999*, ed. Nur Akın, Afife Batur, Selçuk Batur, Yapı-Endüstri Merkezi Yay., İstanbul, (t.y.), s.154-159.
- Salman, Y.**, 1999: Boğaziçi'ndeki Büyük Bahçe ve Koruların Mekansal Değişimi, *2000'den Kesitler I: Osmanlı'da Mekanlar/Zamanlar/İnsanlar Doktora Araştırmaları Sempozyumu, 11-12 Kasım 1999*, der. Ali Uzay Peker, O.DT.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara, 2002, s.127-138.
- Turgut, S. R.**, 2004: *İstanbul'un Yönetimi - Bir Kent Planlama Yönetimi Denemesi*. Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Url-1** <http://www.kagithane.bel.tr/display.mmpage?pg=alt_sayfa&prm=35>, Erişim tarihi, 01.12.2008. (Kağıthane Belediyesi "Cendere Vadisi Yerleşim Projesi".)
- Url-2** <<http://mail.baskent.edu.tr/~20194358/ilk/KARR%5B1%5D.htm>>, Erişim tarihi: 07.10.2008. (Eğlen-dinlen alanı, Yabancı Kelimelere Karşılıklar, "rekreasyon")
- Url-3** <<http://sehirrehberi.ibb.gov.tr/MapForm.aspx?&rw=267&cl=4F4>>, Erişim tarihi, 01.12.2008. (İBB Şehir Rehberi, Kent Haritası ve Bilgi Sistemi.)
- Url-4** <http://www.kagithane.bel.tr/kagithane_hakkinda>, Erişim tarihi, 27.04.2009. (Günümüzde Kağıthane, Kağıthane Belediyesi.)
- Url-5** <<http://www.kagithane.gov.tr/resimler.asp>>, Erişim tarihi, 27.04.2009. (Günümüz Kağıthane Resimleri, Kağıthane Kaymakamlığı.)
- Url-6** <http://www.international.icomos.org/charters/gardens_e.htm> Erişim tarihi, 27.04.2009. (ICOMOS, International council on monuments and sites, "Historic Gardens".)
- Url-7** <http://www.international.icomos.org/e_floren.htm>, Erişim tarihi, 27.04.2009. (ICOMOS, International council on monuments and sites-Uluslararası anıtlar ve sitler konseyi "The Florence Charter - 1982".)
- Url-8** <http://www.international.icomos.org/e_venice.htm>, Erişim tarihi, 27.04.2009. (ICOMOS, International council on monuments and sites-Uluslararası anıtlar ve sitler konseyi "The Venice Charter - 1964".)
- Url-9** <<http://www.tdk.gov.tr/TR>>, Erişim tarihi: 04.11.2008. (TDK Sesli Türkçe Sözlük; "Mesire")
- Url-10** <http://www.kagithane.bel.tr/display.mmpage?pg=alt_sayfa&prm=45>, Erişim tarihi, 01.12.2008. (Meydan Düzenlemesi Projesi, Kağıthane Belediyesi.)
- Url-11** <<http://www.tdk.gov.tr/TR>>, Erişim tarihi: 04.11.2008. (TDK Sesli Türkçe Sözlük; "Rekreasyon")
- Url-12** <<http://tdkterim.gov.tr/ttas/?kategori=derlay&kelime=seyrangah>>, Erişim tarihi: 04.11.2008. (TDK Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü; "seyrangah")

- Url-13** <<http://www.sirketihayriye.com>>, Erişim tarihi, 13.02.2008. (şirket-i Hayriye, Tarihçe-Sandal'dan Vapura; İstanbul Deniz Otobüsleri)
- Url-14** <<http://whc.unesco.org/en/culturallandscape>>, Erişim tarihi, 27.04.2009. (World Heritage Centre, "Cultural Landscape")
- Url-15** <<http://sehirrehberi.ibb.gov.tr/map.aspx>>, Erişim tarihi, 27.04.2009. (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, "İstanbul şehir Rehberi")
- Url-16** <<http://maps.google.com>>, Erişim tarihi, 27.04.2009. (Google maps)
- Yıldızcı, A. C.**, 1978: *İstanbul'da Kentsel Doku İle Yeşil Doku Arasındaki İlişkiler ve İstanbul Yeşil Alan Sistemi İçin Bir Öneri*. İTÜ Mimarlık Fakóltesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- Yaltırık, F.**, 1993-1994: "Kağıthane Mesiresi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 4, 382-383.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Elif Gürbüz

Doğum Yeri ve Tarihi: Essen- Almanya, 27.04.1981

Adres: elifgurbuz@gmail.com

Lisans Üniversite: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü (2004)